

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

GRE350

Mastergradsoppgave i gresk

Vårsemester 2016

Stoisk påvirkning på de greske grammatikere

*En studie av hvorvidt Τέχνη-tradisjonens behandling av ordklassen
σύνδεσμος viser påvirkning fra stoisk logikk*

Moses David Sørensen

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	1
Om <i>σύνδεσμος</i> og <i>konjunksjon</i>	4
1 Tekster.....	5
1.1 Stoisk filosofi	5
1.1.1 Stoiske tekster	5
1.1.2 Stoisk logikk	6
1.2 Gresk grammatikk	8
1.2.1 Grammatiske tekster	8
1.2.2 Tradisjonell grammatikk og gresk grammatikk	10
2 Ordklasser	15
2.1 Stoikerne.....	15
2.2 De greske grammatikere.....	19
3 <i>συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι</i>	23
3.1 <i>συλλογισμοί</i> i logikk	23
3.1.1 Aristotelisk syllogistikk	23
3.1.2 Stoisk syllogistikk.....	29
3.2 Apollonios Dyskolos og den moderne tolkning av <i>συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι</i>	32
3.3 Skoliastene	35
3.3.1 Tekster.....	35
3.3.2 <i>συλλογιστικός</i>	39
3.3.3 <i>ἀπόδειξις</i>	42
3.4 Michael Synkellos	45
3.4.1 Det andre eksempel.....	47
3.4.2 Det første eksempel.....	49

3.5	Oppsummering og konklusjon	51
4	<i>ἀκολουθία, τάξις</i> og <i>ὑπαρξίς</i>	52
4.1	<i>συναπτικοὶ σύνδεσμοι</i> og <i>παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι</i>	53
4.2	<i>ὑπαρξίς</i>	56
4.3	<i>δύναμις-ὑπαρξίς</i> og <i>ἀκολουθία-τάξις</i>	62
4.3.1	Når skoliastene begynner å snakke om de to kriterier	62
4.3.2	Heliodoros' forklaring av de to kriterier	64
4.3.3	Hva skoliastene mener de to kriterier innebærer	69
4.3.4	En moderne tolkning av de to kriterier	75
4.4	Om det stoiske opphav av de to kriterier.....	80
4.5	Belysning av <i>ἀκολουθία-τάξις</i> gjennom stoisk logikk	84
4.5.1	<i>ἡγούμενον</i> og <i>ἐπόμενον</i>	84
4.5.2	<i>ἀκολουθία</i>	86
4.5.3	<i>ἀναστροφή</i> (og <i>ψεῦδος</i>).....	88
4.5.4	Mangelen på <i>ἀκολουθία-τάξις</i>	93
4.6	Belysning av <i>δύναμις-ὑπαρξίς</i> gjennom stoisk logikk	94
4.6.1	<i>συμπλεκτικοί</i>	94
4.6.2	<i>συναπτικοί</i> og <i>παρασυναπτικοί</i>	98
Anhang	Gresk-norsk ordliste	111
Litteraturliste	119

Forkortelser¹

Alex.Aphr. = Alexander fra Aphrodisias

in APr. = *in Aristotelis analyticorum priorum librum I commentarium*. Brukt utgaven til Wallies (1883).

Ammon. = Ammonios

in APr. = *in Aristotelis analyticorum priorum librum I commentarium*. Brukt utgaven til Wallies (1899, 1-36).

in Int. = *in Aristotelis de interpretatione commentarius*. Brukt utgaven til Busse (1897).

in Porph. = *in Porphyrii isagogen sive V voces*. Brukt utgaven til Busse (1891).

Ps.-Ammon. = Ps.-Ammonios

in APr. = *in Aristotelis analyticorum priorum librum I commentarium*. Brukt utgaven til Wallies (1899, 37-76).

A.D. = Apollonios Dyskolos

Adv. = *De adverbis*. Brukt utgaven til Schneider (1878, 3-116).

Coni. = *De coniunctionibus*. Brukt utgaven til Dalimier (2001). Siteres etter sidetall og linjenummer i utgaven til Schneider (1878, 213-58).

Const. = *De constructione*. Brukt utgaven til Lallot (1997). Siteres etter sidetall og linjenummer i utgaven til Uhlig (1910).

Pron. = *De pronomibus*. Brukt utgaven til Schneider (1878, 119-210).

Alcin. = Alkinoos

Didasc. = *Epitome doctrinae Platonicae sive Διδασκαλικός*. Brukt utgaven til Whittaker og Louis (1990).

Ps.-Apul. = Ps.-Apuleius

Int. = *Liber περι ἐρμηνείας*. Brukt utgaven til Thomas (1907, 176-94).

¹ Oversikten over forkortelser tar alene hensyn til gresk- og latinsktalende forfattere som har en moderne utgave. De greske og latinske tekster siteres, med mindre annen informasjon er gitt, etter sidetall og – foruten Boethius – linjenummer i den oppgitte utgave. Jeg har valgt å inkludere samtlige utgaver i kildelisten. Flertallet av titlene på greskspråklige verker er tatt fra *T.L.G. (Thesaurus linguae graecae)*. Transkribering av greske proprier følger konsekvent tysk mønster (se side 1n1).

Arist. = Aristoteles

APr. = *Analytica priora*. Brukt utgaven til Ross (1949). Siteres etter Bekkers paginering.

APo. = *Analytica posteriora*. Brukt utgaven til Ross (1949). Siteres etter Bekkers paginering.

Int. = *De interpretatione*. Brukt utgaven til Minio-Paluello (1949, 49-72). Siteres etter Bekkers paginering.

Arr. = Arrian

Epict. = *Epicteti dissertationes*. Brukt utgaven til Schenkl (1916). Siteres etter bok, kapittel og avsnitt.

Boeth. = Boethius

S.C. = *De syllogismo categorico*. Brukt utgaven til Migne (1847, 793-832).

S.C.Int. = *Introductio ad syllogismos categoricos*. Brukt utgaven til Migne (1847, 761-94).

S.H. = *De syllogismo hypothetico*. Brukt utgaven til Migne (1847, 831-92).

Choerob. = Georgios Choroeboskos

in Ps. = *Epimerismi in psalmos*. Brukt utgaven til Gaisford (1842).

in Theod. Verb. = *Prolegomena et scholia in Theodosii Alexandrini canones isagogicos de flexione verborum*. Brukt utgaven til Hilgard (1894).

Clem.Al. = Klemens fra Alexandria

Strom. = *Stromata*. Brukt utgaven til Stählin (1905-36, 2:3-3:79). Siteres etter bok, kapittel, avsnitt og underavsnitt.

D.L. = Diogenes Laertios. Brukt utgaven til Dorandi (2013). Siteres etter bok og avsnitt.

D.T. = Dionysios Thrax

Τέχνη = *Τέχνη γραμματική*. Brukt utgaven til Uhlig (1883).

Epim.Hom. = *Epimerismi Homerismi*

Alph. = *Epimerismi ordine alphabetico traditi*. Brukt utgaven til Dyck (1995). Siteres alfabetisk (altså på følgende form: α 10, β 15).

Gal. = Galen

Inst.Log. = *Institutio logica*. Brukt utgaven til Kalbfleisch (1896).

Libr.Propr. = *De libris propriis liber*. Brukt utgaven til Müller (1891, 91-124). Siteres etter bind og sidetall i utgaven til Kühn (1821-33, 19:8-48).

Simp.Med.Temps. = *De simplicium medicamentorum temperamentis ac facultatibus libri XI*. Brukt utgaven til Kühn (1821-33, 11:379-12:377). Siteres etter bind og sidetall.

Gen.Schol. = Gennadios Scholarios

Gram. = *Grammatica*. Brukt utgaven til Jugie, Petit og Siderides (1936, 351-498).

Greg.Cor. = Gregorios fra Korint

Const. = *De orationis constructione*. Brukt utgaven til Donnet (1968). Siteres etter linjenummer gitt i denne utgave.

Holob. = Manuel Holobolos

in Boeth.S.H. = *Translatio Boethii de syllogismo hypothetico*. Brukt utgaven til Nikitas (1982). Siteret etter de sidetall Nikitas gir.

Io.Dam. = Johannes fra Damaskus

Dialect. = *Dialectica sive Capita philosophica (recensio fusior)*. Brukt utgaven til Kotter (1969, 47-95, 101-142). Siteres etter kapittelnummer.

M.S. = Michael Synkellos

Const. = *De orationis constructione*. Brukt utgaven til Donnet (1982). Siteres etter linjenummer gitt i denne utgave.

Nic.Soph. = Nikolas Sophianos

Gram. = *Grammatica*. Brukt utgaven til Legrand (1874, 35-86).

Phlp. = Philoponos

in APo. = *in Aristotelis analytica posteriora commentaria*. Brukt utgaven til Wallies (1909).

in APr. = *in Aristotelis analytica priora commentaria*. Brukt utgaven til Wallies (1905).

in de An. = *in Aristotelis libros de anima commentaria*. Brukt utgaven til Hayduck (1897).

Planud. = Maximus Planudes

Dialog. Verb. = *Dialogus de verborum constructione*. Brukt utgaven til Bachmann (1828, 2:105-66).

Plat. = Platon

Crat. = *Cratylus*. Brukt utgaven til Burnet (1900). Siteres etter Stephanus' paginering.

Plu. = Plutarch

Plat. = *Platonicae quaestiones*. Brukt utgaven til Bernardakis (1888-96, 6:119-153). Siteres etter Stephanus' paginering.

De E = *De E apud Delphos*. Brukt utgaven til Bernardakis (1888-96, 3:1-26). Siteres etter Stephanus' paginering.

Porph. = Porphyrios

Int. = *Isagoge sive quinque voces*. Brukt utgaven til Busse (1887, 1-22).

Prisc. = Priscian

Inst. = *Institutiones grammaticae*. Brukt utgaven i Keil (1855-80, 2:1-3:377). Siteres etter bok og kapittel.

Scholia in Dionysii Thracis artem grammaticam. Brukt utgaven til Hilgard (1901). Alle forkortelser gitt under, foruten den siste, er tatt fra Hilgard (*ibid.*, L).

Σ^d = *Commentarius Melampodis seu Diomedis* (Hilgard 1901, 10-67).

Σ^h = *Heliodori commentarius* (Hilgard 1901, 67-106).

Σ^l = *Scholiorum collectio Londinensis* (Hilgard 1901, 442-565).

Σ^m = *Scholiorum collectio Marciana* (Hilgard 1901, 292-442).

Σ^v = *Scholiorum collectio Vaticana* (Hilgard 1901, 106-292).

C.B. = *Commentariolus Byzantinus* (Hilgard 1901, 565-86).

Sen. = L. Annaeus Seneca

Ep. = *Epistulae morales ad Lucilium*. Brukt utgaven til Reynolds (1965). Siteres etter brev og avsnitt.

S.E. = Sextus Empiricus

M. = *Adversus mathematicos*. Brukt utgavene til Mutschmann (1914) og Mutschmann og Mau (1961). Siteres etter bok og avsnitt.

P. = *Pyrrhoniae hypotyposes*. Brukt utgaven til Mutschmann (1912). Siteres etter bok og avsnitt.

Simp. = Simplikios

in Cael. = *in Aristotelis quattuor libros de caelo commentaria*. Brukt utgaven til Heiberg (1894).

in Cat. = *in Aristotelis categorias commentarium*. Brukt utgaven til Kalbfleisch (1907).

Steph. = Stephanos

in Int. = *in Aristotelis librum de interpretatione commentarium*. Brukt utgaven til Hayduck (1885).

Sud. = Suda. Brukt utgaven til Adler (1928-35). Siteres alfabetisk (altså på følgende form: α 10).

S.V.F. = *Stoicorum veterum fragmenta* (fragmentsamlingen til Arnim (1903-5)).

Τέχνη. Se D.T.

Them. = Themistios

in APo. = *Analyticorum posteriorum paraphrasis*. Brukt utgaven til Wallies (1900).

in APr. = *Quae fertur in Aristotelis analyticorum priorum librum I paraphrasis*. Brukt utgaven til Wallies (1884).

T.L.G. = *Thesaurus linguae graecae* (database).

Tryph. = Tryphon

Pass. = *Excerpta de passionibus*. Brukt utgaven til Schneider (1895).
Fr. = *Fragmenta*. Brukt utgaven Velsen (1853). Siteres etter nummer.

Introduksjon

For et par år siden, da jeg holdt på å lese gjennom Michael Synkellos' (9. århundret e.v.t.) *De orationis constructione*, støtte jeg på en passasje hvor Michael gikk gjennom en inndeling av *ῥήματα* «verb» i fire typer predikater (se side 1n2).¹ En undersøkelse viste at Michael her ikke alene behandlet en inndeling med opphav i stoicismen, men at han forklarte det stoiske materiale helt rett.² Dette slo meg ganske som ganske underlig. For med tanke på at man vanligvis antar at stoicismen døde ut i det 3. århundret e.v.t. (Sellars 2006, 25-30, 135; Kenny 2004, 109; Gill 2003, 33, 55; Mansfeld 1999, 3; Pohlenz 1948-49, 1:367, 1:466), hvorfor i all verden var Michael Synkellos – som levde 500 år etter stoicismen døde ut og 200 år etter Simplikios (*in Cat.* 334,1-3) skrev at de fleste stoiske tekster hadde gått tapt – stadig i stand til å gjengi stoisk materiale korrekt? Fra denne forundring ble oppgavens overordnede tema utklekket:

En undersøkelse av stoisk påvirkning på de greske grammatikere.

Hvis oppgaven skulle ha tatt hensyn til alle greskspråklige tekster inneholdende grammatisk materiale, ville den dog ha endt opp med å undersøke en periode på rundt to tusen år: fra tekster forfattet i klassisk tid (f.eks. Plat., *Crat.*; Arist., *Int.*) til – og kanskje forbi – skrifter skrevet i renessansen (f.eks. Gazes 1529; Nic.Soph., *Gram.*).³ I tillegg ville en altomsluttende

¹ Transkribering av greske proprier følger konsekvent tysk mønster. Titler på greskspråklige verker gis konsekvent – foruten *Τέχνη γραμματική* – på latin.

² Det handler om ti linjer (M.S., *Const.* 559-68), som utgjør paragraf 78 hos Donnet (1982, 240-43). Her er de fire typer: (1) *σύνθετα κατηγορήματα*, som kan konstrueres med nominativ alene og hvorpå *περπατεῖν*, *ζῆν* og *τρέχειν* er eksempler; (2) *ἐλαττον ἢ κατηγορήματα*, som konstrueres med både nominativ og en oblik kasus og hvorpå *φιλεῖν* og *στέργειν* er eksempler; (3) *παρασυμβάματα*, som kan konstrueres med en oblik kasus alene og hvorpå *μεταμέλειν* er et eksempel; (4) *ἐλαττον ἢ παρασυμβάματα*, som konstrueres med to oblike kasus og hvorpå *μέλειν* er et eksempel. Den eksakt samme inndeling finnes hos Ammonios (*in Int.* 44,14-45,6), som vanligvis anses for å gjengi stoisk materiale (f.eks. Schenkeveld og Barnes 1999, 205). (Ammonios bruker de samme navn for de fire typer og gir flere av de samme eksempler (*περιπατεῖν*, *μεταμέλειν*, *φιλεῖν*, *μέλειν*) som Michael. En merkelig forskjell er at Ammonios alene bruker *κατηγορήματα* om (1); *σύνθετα* kan nok fjernes i Michaels tekst. *κατηγορήματα* betyr selvfølgelig «predikat», mens det virker vanlig i tysk faglitteratur å ta *παρασύμβαμα* som «upersonlig predikat» (Hülser 1987-88, 943; Müller 1943, 64; cf. Steinthal 1890-91, 2:306). Ifølge Ammonios (*in Int.* 24,24-25; cf. Steph., *in Int.* 11,11-15) er *κατηγορήματα* og *σύμβαμα* synonyme. Man merker at *κατηγορήματα* er uvanlig i grammatiske tekster – *T.L.G.* viser alene 18 forekomster av ordet i disse. Dette kan forklare hvorfor Michael (*Const.* ll. 571-75) straks herpå går gjennom tre ulike betydninger av ordet *κατηγορήματα*.) Her er en oversikt over de lærde jeg hittil har funnet nevne inndelingen: Donnet (1982, 472-74), Egger (1854, 146), Harris (1773, 179nd), Hübner (1833, 148-49), Hülser (1987-88, 946-49, 954-57), Ildefonse (2004, 112, 123-26), Lallot (1997, 2:274-75), Luhtala (1997, 62-67), Lersch (1838-41, 2:31-36), Müller (1943, 51-66), Sandys (1921, 147), Schenkeveld og Barnes (1999, 204-6), Schmidt (1979, 83-84, 153-55), Pohlenz (1948-49, 2:27; cf. 1939, 170) og Steinthal (1890-91, 2:305-7). For en samling av greske tekster som berører inndelingen, se Hülser (1987-88, 934-55). Av en eller annen grunn virker det ikke som om en eneste lærd har lagt merke til at Michael Synkellos går gjennom samme stoiske inndeling som Ammonios – foruten Donnet (1982), som dessverre unnlater å nevne at det her er tale om stoisk materiale.

³ Theodoros Gazes døde i 1475/76 (*The Oxford Dictionary of Byzantium*, s.v. «Gazes, Theodore»), mens Nikolaos Sophianos døde rundt 1550 (Mackridge 2009, 68). Greskspråklige kommentarer til Gazes ble stadig skrevet i det 18.

undersøkelse av dette tema ha krevd en granskning av ikke alene bruken, men også opphavet av og den historiske utvikling til absolutt ethvert begrep og ethvert ord man finner i disse tekster. Dette er altfor omfattende for og mer enn man kan vente av en masteroppgave. Jeg bestemte meg derfor for å begrense det overordnede tema og kom frem til at oppgaven alene skal ta for seg følgende:

Hvorvidt *Tέχνη*-tradisjonens behandling av ordklassen *σύνδεσμος* viser påvirkning fra stoisk logikk. Det begrensede tema påstår at oppgaven skal undersøke hvorvidt visse grammatikeres, nemlig *Tέχνη*-tradisjonens medlemmer, behandling av ett spesifikt aspekt av gresk grammatikk, nemlig ordklassen *σύνδεσμος* «konjunksjon», viser påvirkning fra én spesifikk gren av stoisk filosofi, nemlig logikk. Oppgaven vil altså ikke se på de greske grammatikere og stoisk påvirkning generelt, men alene – i hvert fall teoretisk sett – ta hensyn til én spesifikk gruppe grammatikere og påvirkning fra én spesifikk gren av stoisk filosofi. Jeg har valgt *Tέχνη*-tradisjonen til å representere de greske grammatikere, da man vanligvis regner det for nærmest utvilsomt at *Tέχνη γραμματική*, altså grammatikken tradisjonelt tilskrevet Dionysios Thrax (fl. 2. århundret f.v.t.), hadde en sterk og fortsatt påvirkning på gresk grammatikk (Di Benedetto 2000, 397; Dickey 2007, 77-78; Émond 2010, 63; Kemp 1987, 170; Hunger 1978, 2:10; Krumbacher 1891, par. 137; Lallot 1998, 31-32; Marrou 1956, 170-71; Reynolds og Wilson 1991, 17; Robins 1967, 31; 1993, 44, 247; Sandys 1921, 139; Steinthal 1890-91, 2:189n*; Taylor 1987, 11; Wouters 2000, 30; cf. Fabricius 1727, 24; Kühner og Blass 1890-92, par. 94, anm. 2; Schwyzer og Debrunner 1950, 301; Wilson 1996, 24).¹ Jeg har valgt logikk til å representere stoicismen, da man sedvanligvis antar at stoisk språkrefleksjon, altså det man i dag ville regne som hørende til grammatikk, fortrinnsvis skjedde innenfor rammene av logikk (Brunschwig 1994a, 39-40; Émond 2010, 37, 40; Frede 1987b, 303-4; 1987c, 343; Kemp 1987, 170; Lallot 1988, 15-16; Lersch 1838-41, 2:25; Malter 2005, 37; Sandys 1921, 146; Taylor 1993, 267-68; cf. Hülser

århundret (Kerameus 1791). En greskspråklig grammatikk nevnt av Egger (1854, 267n1) fra det 19. århundret, nemlig Asopios (1848), inneholder stadig materiale fra den greske, grammatiske tradisjon. (Sammenlign f.eks. hvordan Asopios (1848, 60-61) og Choiboskos (*in Theod. Verb.* 4,31-34) forklarer hvorfor *ἀπαρέμφοτος* «infinitiv» er en *ἐγκλισις* «modus».)

¹ For en beskrivelse av den såkalte *Tέχνη*-tradisjon, inkl. dens medlemmer, se 1.2.1. Det virker som om det er og forblir fagkonsensus at *Tέχνη* hadde en enorm innflytelse: «Fertur in multis Bibliothecis manu exarata DIONYSII [sic] Thracis *τέχνη γραμματική*, sane antiqua et celeberrima pridem, communique usu trita, et plurimorum illustrata commentarii» (Fabricius 1727, 24); «Das Büchlein des Dionysios Thrax hat eine Wirksamkeit ausgeübt wie kein anderes der Prosaliteratur. Es ist nicht nur die Mutter aller europäische Grammatiken; es gibt überhaupt keine, die völlig von demselben unabhängig wäre» (Steinthal 1890-91, 2:189n*); «This handbook was enormously influential from late antiquity onwards and is certainly one of the most important surviving grammatical works» (Dickey 2007, 77-78).

1987-88, XXIV, LIVn9; Luhtala 1997, 42; Robins 1967, 16; Steinthal 1890-91, 1:286; Swiggers og Wouters 2011, 12). For å gjøre oppgaven mest mulig målrettet bestemte jeg meg i tillegg for at den alene skulle fokusere på én ordklasse, nemlig *σύνδεσμος* «konjunksjon». Allerede eldre faglitteratur la merke til at de greske grammatikerens behandling av ordklassen *σύνδεσμος* viste sterk stoisk påvirkning (Lersch 1838-41, 2:102; Schoemann 1862, 215; Steinthal 1890-91, 2:324; cf. Egger 1854, 206). Dessverre prøvde den å forklare den stoisk innflytelse med utgangspunkt i Prantl (1855), som nu regnes som ganske verdiløs hva angår stoisk logikk (f.eks. Bocheński 1951, 5-6; 1961, 6-8, 108). Dannelsen av moderne formell eller matematisk logikk gjennom figurer som Gottlob Frege (d. 1925) og Bertrand Russell (d. 1974) førte nemlig til en fullstendig revurdering av stoisk logikk (Hülser 1987-88, XXV-XXVI; Bobzien 2016; Bocheński 1961, 9-10, 267-70; 1951, 6-7; Ierodiakonou 1999, 16; Inwood 2003, 2; Łukasiewicz 1935, 124-25; 1957, 48-49; cf. Mates 1961, 1-4; Gensler 2010, 358-60).¹ Denne oppgave er altså i tillegg ment til å undersøke hvordan resultatet av denne revurdering, altså stoisk logikk som forklart av bl.a. Mates (1961) og Frede (1974), kan brukes til å belyse opphavet til og utviklingen av gresk grammatikk.

I løpet av arbeidsprosessen viste det seg at selv én ordklasse var for meget. Jeg besluttet meg derfor for at oppgavens tiltenkte omfang måtte begrenses enda ytterligere, og kom frem til at den alene skulle bestå av to tilfellestudier (eng. *case studies*). Det første tilfellestudium tar for seg én spesifikk type *σύνδεσμοι*, nemlig *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* «syllogiserende konjunksjoner». Det er allment anerkjent at denne type har opphav i stoisk logikk (se 3.2). Jeg vil derfor ikke i det første tilfellestudium fokusere på å påvise det stoiske opphav av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*, men i stedet på å undersøke tilstanden til det stoiske materiale i *Τέχνη*-tradisjonen, altså hvorvidt det stoiske materiale er bevart her og om tradisjonens medlemmer er i stand til å gjengi og å beskrive det stoiske materiale korrekt. Det andre tilfellestudium ser på to typer *σύνδεσμοι*, nemlig *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* «sammenknyttende konjunksjoner» og *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι*

¹ «It is now known that his [Prantls] work - excepting as a collection of texts (and even this far from being complete) - is valueless. But it exercised a great influence on practically all writers on our subject until J. Łukasiewicz and H. Scholz drew attention to the enormous number of errors it contains» (Bocheński 1951, 5-6). Både Steinthal (1890-91, 1:317) og Schoemann (1862, 215n3) sier eksplisitt at de baserer seg på Prantl. For et eksempel på den skade Prantl har forårsaket, se side 80n4. Ei heller lærde som skrev før Prantl synes å ha hatt større respekt for stoicismen. Således mener Egger at stoikerne alene bevirket en ny terminologi: «Les Stoiciens apportent, dans cette étude, plus de néologisme que d'idées nouvelles» (1854, 145; cf. 60n3) – denne holdning fantes allerede i antikken (Hülser 1987-88, 236-37). Man antar vanligvis at Jan Łukasiewicz (d. 1956) startet den moderne revurdering av stoisk logikk på 1920-tallet (Hülser 1987-88, XXV-XXVI; Bocheński 1951, 80; Mates 1961, 2; Sellars 2006, 56). For en gjennomgang av endrede holdninger til stoisk filosofi i siste, altså 20., århundret, se Ierodiakonou (1999).

«undersammenknyttende konjunksjoner». Tilfellestudiets fokus er følgende tre ord, som de greske grammatikere til stadighet bruker når de definerer de to typer *σύνδεσμοι*: *ἀκολουθία*, *τάξις* og *ὑπαρξίς*. Jeg vil i det andre tilfellestudium prøve å vise at måten hvorpå *Τέχνη*-tradisjonen beskriver hva de tre ord innebærer, røper at man her har å gjøre med materiale fra stoisk logikk, nærmere bestemt at de tre ord stammer fra den stoiske refleksjon over sannhetsbetingelsene til ulike typer *ἀξιώματα* «påstander».

Når det gjelder oppgavens struktur, så består den foruten introduksjonen av fire kapitler: kapittel 1, som gir en kort introduksjon i stoisk filosofi og gresk grammatikk og som inneholder en oversikt over de greske tekster denne oppgave vektlegger; kapittel 2, som nevner hvor mange ordklasser stoikerne og de greske grammatikere vanligvis regnet med og som gir et innblikk i hva de forstod med ordklassen *σύνδεσμος*; kapittel 3, som inneholder det første tilfellestudium; kapittel 4, som inneholder det andre tilfellestudium. I tillegg til de fire kapitler er det et anhang. Dette anhang er en gresk-norsk ordliste over den tekniske terminologi som finnes i brødteksten.

Om *σύνδεσμος* og *konjunksjon*

I tradisjonell grammatikk¹ finner man en ordklasse kalt for *konjunksjon* (f.eks. Kühner og Blass 1890-92, par. 94-8). Ordet *konjunksjon* stammer fra det latinske *coniunctio*, som romerne brukte til å oversette det greske *σύνδεσμος* (Baratin 1989, 17; Barnes 2007, 173; Émond 2010, 3; cf. Scaliger 1623, 413). Således som tradisjonell grammatikk har en ordklasse kalt for *konjunksjon*, således hadde de greske grammatikere en ordklasse kalt for *σύνδεσμος* (se 2.2). Det er ikke plass til, ei heller behov for, noen omfattende og åndfull sammenlikning av de to ordklasser her. Jeg nøyes derfor med blott å bemerke at ordklassen *σύνδεσμος* til de greske grammatikere grovt sagt har samme omfang som ordklassen *konjunksjon* til tradisjonell grammatikk (Sluiter 1997, 233n 1; Dickey 2007, 127; cf. Émond 2010, 3).²

¹ Se 1.2.1 for en forklaring på hva denne oppgave forstår med *tradisjonell grammatikk*.

² Her er tre definisjoner fra tradisjonell dansk-norsk grammatikk av ordklassen *konjunksjon*: «Føj-Ord samle Ordene i Talen tilhobe» (Syv 1685, 42); «En **konjunksjon** (bindeord) er et ord som binder enkelte ord eller setninger sammen» (Løkke og Knudsen 1921, par. 14); «Konjunksjonar fester i hop ord og setningar; dei har ikkje bøygning. Det er to slag konjunksjonar: jamstellande [f.eks. *og* og *eller*] og understellande konjunksjonar [f.eks. *om* og *sidan*]» (Heggstad 1940, par. 173). Man merker at moderne norsk grammatikk har splittet den tradisjonelle ordklasse *konjunksjon* i to deler: «Den tradisjonelle klassen *konjunksjon* omfatter også egentlig to grupper, *konjunksjon* og *subjunksjon*» (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 30). I moderne norsk grammatikk brukes *konjunksjoner* alene om det som tidligere ble kalt for *sideordnede konjunksjoner*, mens *subjunksjoner* brukes om det man tidligere kalte for *underordnede konjunksjoner* (ibid., 25, 29-30; Enger og Kristoffersen 2000, 113). Jeg kommer i denne oppgave til å bruke *konjunksjon* i sin tradisjonelle heller enn i sin moderne betydning. De greske grammatikere virker, på lik linje med sine kollegaer fra tidlig moderne tid (Lancelot 1655, 358; Syv 1685, 42; Harris 1773, 237-60; Pontoppidan

1 Tekster

Dette kapittel har to funksjoner: (1) å gi en idé om hva stoisk filosofi og gresk grammatikk går ut på; (2) å gi en oversikt over de stoiske og grammatiske tekster denne oppgave bruker. Kapitlet består av to underkapitler: 1.1, som går gjennom stoisk filosofi; 1.2, som går gjennom gresk grammatikk.

1.1 Stoisk filosofi

1.1.1 Stoiske tekster

Stoisismen var en hellenistisk, filosofisk skole (*αἰρεσις*), som ble grunnlagt av Zenon fra Kition (334/3-262/61 f.v.t.)¹ og som man vanligvis antar døde ut i det 3. århundret e.v.t. (f.eks. Pohlenz 1948-49, 1:367, 1:466). Tilnærmet alle tekster skrevet av de eldre stoikere har gått tapt med det resultat at stoisk filosofi må rekonstrueres fra sekundære kilder (Bocheński 1951, 77, 79-80; 1961, 107; Émond 2010, 34-35; Ildefonse 2004, 14; Kneale og Kneale 1962, 116-17; Luhtala 1997,40; Long og Sedley 1987, 1:8; Mates 1961, 8; Mansfeld 1999, 5-6; Sellars 2006, 3, 25, 135-36; Pohlenz 1948-49, 2:9). Her er to av hovedkildene for stoisk logikk: Diogenes Laertios (herfra D.L.), som går gjennom stoisk logikk i bok 7 av sin *Vitae philosophorum*; Sextus Empiricus (herfra S.E.), som går gjennom stoisk logikk i bok 2 av sin *Pyrrhoniae hypotyposes* og bok 8. av sin *Adversus mathematicos*.² Naturligvis finner man stoisk materiale i flere andre tekster enn disse to. Således vil jeg ikke alene gjentatte ganger nevne *Institutio logica* – den eneste greskspråklige introduksjon i logikk som er bevart fra antikken (f.eks. Kieffer 1964, 1) –, men også sitere én passasje fra stoikeren Epiktets *Dissertationes*. I denne oppgave kommer jeg

1668, 361-63; Munthe 1744, par. 67 til 71), ubeviste om at man skal og kan skille mellom sideordnede og underordnede konjunksjoner (f.eks. Robins 1993, 86).

¹ Dette er årstallene Dorandi (1999, 38, 50) gir. Det virker som om man vanligvis antar at Zenon grunnla stoisismen rundt år 300 f.v.t (Sellars 2006, IX; Dorandi 1999, 38; Sedley 2003, 7; Robins 1967, 15).

² For biografisk informasjon om D.L. og S.E. og en beskrivelse av hva de her nevnte verker handler om, se f.eks. Schwarz («Diogenes (40)») og Arnim («Sextus (4)») for henholdsvis D.L. og S.E. Her nevner jeg alene at D.L. i bok 7. av *Vitae philosophorum* går gjennom stoisk filosofi, at bok 7. vanligvis regnes for ufullstendig (f.eks. Pohlenz 1948-49, 2:11-12) og at beskrivelsen av stoisk logikk finnes i biografien til skolestifteren Zenon (D.L., 7.41-83). D.L.s beskrivelse er vanligvis regnet som troverdig – tilsynelatende av den grunn at han ikke selv skrev den: «As is well known, Diogenes is wholly unreliable on many subjects. It is therefore fortunate for us that in writing his life on Zeno (Book VII) Diogenes had recourse to a book written by Diocles Magnes, a scholar of the first century B.C., who seems to have had a fair knowledge of Stoic logic» (Mates 1961, 9; cf. Kneale og Kneale 1962, 117; Bocheński 1951, 79). Den nøyaktige lengde av det såkalte dioclesfragment er omstridt. Se Hülser (1987-88, XLVI-XLVII) for en oversikt over ulike holdninger.

imidlertid fortrinnsvis til å bruke S.E. og D.L. når jeg går gjennom stoisk logikk og jeg vil anta at alt disse sier om stoicismen er å regne som både korrekt og autentisk.¹

1.1.2 Stoisk logikk

Både D.L. (7.39) og S.E. (P. 2.13) forteller at stoikerne inndelte filosofien i tre *μέρη* «deler»: (1) *φυσικόν* «fysikk»; (2) *ἠθικόν* «etikk»; (3) *λογικόν* «logikk». D.L. (7.41; cf. Sen., *Ep.* 89.17) nevner at *λογικόν* bestod av to *ἐπιστήμαι* «vitenskaper»: (1) *ῥητορική* «retorikk»; (2) *διαλεκτική* «dialektikk».² *διαλεκτική* var på sin side inndelt i to *τόποι* «felter»: (1) *σημαίνοντα* «(det) tilkjennegivende»; (2) *σημαινόμενα* «(det) tilkjennegitte» (D.L., 7.62, 7.43; S.E., P. 2.214; cf. Sen., *Ep.* 89.17).³ Man merker at det en moderne logiker ville forstå med *logikk* ikke tilsvarer det stoiske *τὸ λογικὸν μέρος*, heller ikke *ἡ διαλεκτικὴ ἐπιστήμη*, men alene deler av *σημαινόμενα*: «logic is a part of the dialectical part of *logikē*» (Barnes 1999a, 67, 65; cf. 1997, 9; 2007, 453; Frede 1974, 12; Bocheński 1951, 83; Kneale og Kneale 1962, 139; Long og Sedley 1987, 1:188; Sellars 2006, 66).⁴ Man antar vanligvis at Chrysipp, altså den tredje skoliark av Stoaen, skal ha

¹ Galen er kjent for sin eklektisisme: «Galen uses the technical terms of both schools [stoikerne og peripatetikerne], sometimes with an explanation, sometimes without [...] And when he comments on the two sets of technical terms, he implies that it does not matter which we use» (Kneale og Kneale 1962, 182; cf. Kieffer 1964, 49; Hülser 1987-88, LVn10; Bobzien 2004, 59-60; Mates 1961, 9). Denne eklektisisme hindrer dessverre en vidstrakt bruk av Galen i denne oppgave. For en gjennomgang av det logiske materiale hos Epiktet, se Barnes (1997, 24-127). For en mer utførlig gjennomgang av kildene for stoisk logikk, se Bocheński (1951, 79-80), Émond (2010, 34-36), Hülser (1987-88, XXXII-XXXIII, 1902-17), Kneale og Kneale (1962, 116-17), Luhtala (1997, 40-41) og Mates (1961, 8-10). For en samling av fragmentene til de eldre stoikere generelt, se *Stoicorum veterum fragmenta* (Arnim 1903-5), som vanligvis forkortes til *S.V.F.* For en samling av fragmentene til stoisk logikk, se *Die Fragmente zur Dialektik der Stoiker* (Hülser 1987-88). *S.V.F.*, hvis mangler ble kritisert allerede på 1930-tallet (Łukasiewicz 1935, 127n1; Pohlenz 1939, 157n1), begynner å bli foreldet: «This collection [*S.V.F.*] is now slightly dated and for logic it has been superseded by K. Hülser, *Die Fragmente zur Dialektik der Stoiker*» (Sellars 2006, 167; cf. Mansfeld 1999, 27-28; Hülser 1987-88, XXVIII-XXX). Et av problemene med *S.V.F.* er at Arnim utelot å ta hensyn til og å inkludere det stoiske materiale man finner i grammatiske tekster (Frede 1987b, 301; Hülser 1987-88, XXIX-XXX; 1979, 19; Müller 1943, VI; Pohlenz 1939, 157n1).

² For en beskrivelse av stoisk retorikk, se f.eks. Atherton (1988) og/eller Kennedy (1963, 290-99). Det er dessverre utenfor rammene av denne oppgave å undersøke hvorvidt stoisk retorikk kan ha påvirket de greske grammatikere.

³ Et par lærde har bemerket at den stoiske inndeling i *σημαίνοντα* og *σημαινόμενα* minner om Ferdinand de Saussures inndeling i *signifiant* og *signifié* (Robins 1967, 16; Kemp 1987, 170). Alternative betegnelser for *σημαίνοντα* var tilsynelatende *φωνή*, for *σημαινόμενα* derimot *λεκτά* og *πράγματα* (Hülser 1987-88, LXXVIII; Müller 1943, 7; Steinthal 1890-91, 1:289; cf. Lersch 1838-41, 2:25-26; Luhtala 1997, 47; Nuchelmans 1973, 55; Schmidt 1979, 47; Seppänen 2014, 28; Sluiter 1990, 22). For et forsøk på å rekonstruere strukturen til den stoiske *τόπος* om *σημαίνοντα/φωνή*, se Schenkeveld (1990).

⁴ *Deler av da σημαινόμενα* også – i hvert fall undertiden (Hülser 1987-88, LXXVIII, LXXXI-LXXXII) – inkluderte *φαντασία* «forestillinger», som man nu ville regne som hørende til epistemologi heller enn til (formell) logikk (Barnes 1997, 9; 1999a, 66-67; Inwood 1999, 227). Her er fire moderne definisjoner av *logikk*: «the analysis and appraisal of arguments» (Gensler 2010, 1); «the formal analysis of arguments» (Sellars 2006, 55); «a systematic and formal study of propositions, arguments, their relationships to each other and their validity» (Inwood 1999, 226); «the study of inference» (Barnes 1999a, 65). Med *λογικόν* forstod stoikerne selvfølgelig alene «hørende til λόγος»: «it [*λογικόν*] is concerned with everything which pertains to λόγος—to reason and to language. If it includes anything which we may count as logic, it also embraces epistemology, and linguistics, and (sometimes at least)

gitt stoisk logikk sin «endelige» form (Bobzien 2016; Barnes 1997, 3-4; Bocheński 1961, 109; Frede 1974, 10, 28, 31; Hülser 1987-88, LV; Long og Sedley 1987, 1:189; Luhtala 1997, 34, 38, 41; Mates 1961, 7-8; Sellars 2006, 67; cf. Kneale og Kneale 1962, 115-16; Pohlenz 1948-49, 1:32).¹ Således har en del påstått at inndelingen av *διαλεκτική* i *σημαίνοντα* og *σημαινόμενα* stammer fra Chrysipp (Hülser 1987-88, LV; Ildefonse 2004, 111; cf. Rist 2006, 24; D.L., 7.62).

Man mener i dag vanligvis at «grammatisk» materiale er å finne i begge *τόποι*, altså både i *σημαίνοντα* og i *σημαινόμενα*:

Now many of the distinctions we would regard as grammatical are made in the part of dialectic concerning things said (lekta) [*σημαινόμενα* (se side 6n2)] rather than, as we would expect, in the part concerning expressions [*σημαίνοντα*], whereas other grammatical points are made in fact where we would expect them, in the section dealing with expressions. (Frede 1987b, 303-4; cf. 1987c, 343-44; Blank og Atherton 2003; Émond 2010, 37; Inwood 1999, 227; Lallot 1988, 15-16; Luhtala 1997, 47; Schenkeveld og Barnes 1999, 184, 178; Schmidt 1979, 76; Sluiter 1990, 22; Taylor 1993, 267-68)²

De fem *πτώσεις* «kasus» kan brukes som et eksempel på det «grammatiske» materiale man finner i stoisk logikk. I Dionysios Thrax' *Τέχνη* finner man disse beskrevet slik:

Πτώσεις ὀνομάτων εἰςί πέντε· ὀρθή, γενική, δοτική, αἰτιατική, κλητική. (31,5-6)³

Hos D.L. kan man lese følgende:

πλάγιοι δὲ πτώσεις εἰσὶ γενική καὶ δοτική καὶ αἰτιατική. (7.65)⁴

Man ser at D.L. her bruker samme betegnelser for de ulike *πτώσεις* som *Τέχνη*. Det antas vanligvis at betegnelsene *Τέχνη* brukte for de fem *πτώσεις* har stoisk opphav (Aronis 1885, 21; Frede 1987c, 347; Hülser 1987-88, 914; Lersch 1838-41, 2:185; Robins 1967, 29; Sandys 1921, 147; Schenkeveld og Barnes 1999, 189; Schmidt 1979, 81; cf. Harris 1773, 278; Lallot 1998, 140; Steinthal 1890-91, 1:301-2; Pohlenz 1939, 169).

rhetoric» (Barnes 2007, 453; cf. 1997, 8; 1999a, 65; Émond 2010, 37; Frede 1974, 10; Long og Sedley 1987, 1:188; Luhtala 1997, 43).

¹ Den andre skoliark var Kleanthes, som vanligvis – med få unntak (Frede 1974, 20, 22, 31; cf. Luhtala 1997, 38) – regnes som en ganske ubetydelig logiker (Rist 2006, 27; cf. Mates 1961, 7; Bobzien 2016; Kneale og Kneale 1962, 776). Foruten Chrysipp kommer følgende stoikere til å bli nevnt ved navn i denne oppgave: Epiktet (i 4.4 og 4.6.1), Diogenes fra Babylon (i 2.1), Krinis (i 3.1.2 og 3.2) og Poseidonios (i 3.3.3, 4.1, 4.3.1 og 4.4). For en gjennomgang av historien til stoisk logikk med fokus på personlighetene, se Frede (1974, 12-31) og Barnes (1999a, 69-74).

² Det virker som om man i en periode påstod at «grammatisk» materiale alene fantes i *σημαίνοντα* (Llyod 1971, 58; Kennedy 1963, 294; cf. Pohlenz 1948-49, 1:47). Jeg er ikke sikker på hvor denne idé stammer fra – allerede Lersch mente at «grammatisk» materiale var å finne både i *σημαίνοντα* og i *σημαινόμενα*: «In diesen Beiden, deren Trennung durch die ganze griechische Grammatik hindurch so äusserst [sic] wichtig geworden, war die Sprache sowohl von Seiten ihrer elementarischen Form, als ihres geistiges Inhaltes behandelt» (1838-41, 2:25-26).

³ «Nomener har fem kasus: nominativ, genitiv, dativ, akkusativ og vokativ» (min oversettelse).

⁴ «Obliske kasus er genitiv, dativ og akkusativ» (min oversettelse). D.L. (7.64) nevnte kort før *ὀρθή πτώσις*. Det er omstridt hvorvidt allerede stoikerne regnet *κλητική* som en *πτῶσις* (f.eks. Lallot 1998, 148).

1.2 Gresk grammatikk

1.2.1 Grammatisk tekst

Med *gresk grammatikk* forstår jeg i denne oppgave grammatikk, som beskrevet og forklart i tekster forfattet av greskspråklige grammatikere i antikken, i bysantinsk tid og i renessansen. Jeg har valgt å inndele de av denne oppgave brukte grammatisk og grammatikkrelevante tekster i to grupper: hovedlitteraturen, som består av de tekster oppgaven undersøker; hjelpelitteraturen, som består av de tekster som bistår og hjelper tolkningen av hovedlitteraturen. Hovedlitteraturen er en lukket gruppe og inkluderer alene *Tέχνη*-tradisjonen. Til *Tέχνη*-tradisjonen teller jeg tre medlemmer: (1) *Tέχνη* selv; (2) skoliastene til *Tέχνη*; (3) Michael Synkellos. *Tέχνη (γραμματική)* er, som sagt (se side 2), den korte grammatikk, som hadde en sterk og vedvarende innflytelse på gresk grammatikk og som tradisjonelt tilskrives Dionysios Thrax (herfra D.T.).¹ Jeg kommer fortrinnsvis til å gjøre bruk av Uhligs (1883) utgave av *Tέχνη*.² Skoliastene til *Tέχνη* består av kommentarlitteraturen til dette verk.³ Jeg kommer til å bruke Hilgards (1901) utgave av skoliastene. Skoliastene dateres vanligvis til den bysantinske periode (Botas 2002, 111; Hilgard

¹ Ifølge Linke (1977, 8) er lite kjent om livet til D.T. Suda påstår at Dionysios ble kalt for *Thrax* fordi hans far var thraker: «Διονύσιος, Ἀλεξανδρεύς, Θραξ δὲ ἀπὸ τοῦ πατρὸς Τήρου Τήρος τοῦνομα κληθείς» (δ 1172). Sudas ord er i dag sedvanligvis akseptert av lærde, som oppgir at D.T. virket i Alexandria og på Rhodos (f.eks. Pfeiffer 1968, 266). Jeg skrev *tradisjonelt tilskrives Dionysios Thrax*, da det er en pågående debatt om ektheten av *Tέχνη*. Man antar vanligvis at Vincenzo Di Benedetto startet debatten på 1950-tallet (Émond 2010, 66; Malter 2005, 166n612; Pagani 2011, 30; Pfeiffer 1968, 271; Robins 1993, 43; Seppänen 2014, 49n241; Di Benedetto 2000, 397; cf. Lallot 1998, 21-22). Émond (2010, 66-72; cf. Lallot 1998, 22-25; Pagani 2011, 32-34; Pfeiffer 1968, 270-71) oppgir følgende som hovedargumentene mot ektheten av *Tέχνη*: (1) mangel på intern sammenheng, i det starten av *Tέχνη* handler om filologi, resten av teksten derimot om teknisk grammatikk (se 1.2.2); (2) forskjeller mellom ordklassesystemet til D.T. og det man finner i *Tέχνη*; (3) tausheten til papyri, som først begynner å sitere *Tέχνη* i det 4. århundret e.v.t., og Apollonios Dyskolos, som alene nevner D.T. ved navn én gang (A.D., *Pron.* 5,18-19). Noen lærde aksepterer Di Benedettos argumenter (Blank og Atherton 2003, 313; Blank 2000, 407; Di Benedetto 1990, 19; Luhtala 1997, 6; Schenkeveld og Barnes 1999, 192; Schenkeveld 1984, 345n143; cf. Seppänen 2014, 52, 3; Schmidhauser 2010, 508), andre ikke (Pfeiffer 1968, 271-72; Linke 1977, 10; Robins 1967, 31; Hunger 1978, 2:10; cf. Frede 1987c, 339; Wilson 1996, 24). Ifølge Dickey begynner det å bli vanlig å si at *Tέχνη* dels er ekte, dels uekte: «There is also a range of intermediate positions, which in recent years have gained much ground against both the more extreme views: some portion of the beginning of the work could go back to Dionysius, while the rest was written later, or the entire work (or sections of it) could be originally Dionysius' but seriously altered (and perhaps abridged) by later writers» (2007, 78; cf. Malter 2005, 166-67; Robins 1993, 44; 2000, 418; Seppänen 2014, 52; Swiggers og Wouters 2002, 16-17; Taylor 1993, 273; Pfeiffer 1968, 268; Uhlig 1882, 62).

² Utgavene til Fabricius (1727) og Bekker (1814-21) kommer også til å bli brukt. Fabricius' utgave regnes vanligvis som *editio princeps* (f.eks. Lallot 1998, 13). For en kommentar til *Tέχνη*, se f.eks. Lallot (1998) eller Robins (1993, 41-86). Det kritisk apparat og indeksene til Uhlig (1883) inneholder også megen nyttig informasjon. *Tέχνη* har bl.a. blitt oversatt til engelsk (Davidson 1874; Kemp 1987; Robins 1993, 44-84), fransk (Lallot 1998), tysk (Kürschner 1996) og spansk (Botas 2002, 35-85) – Botas (ibid.) gir også en latinsk oversettelse.

³ «Because of its [*Tέχνη*] extreme brevity, it accumulated a large body of explanatory commentary (this material is all traditionally known as 'scholia,' but it includes continuous commentaries as well as marginal scholia), which is in many ways more interesting and informative than the text itself, though clearly later» (Dickey 2007, 78; cf. 11n25; Robins 1993, 22; Pfeiffer 1968, 268).

1901, V; Hunger 1978, 2:10; Lallot 1998, 37; Robins 1967, 31; cf. Egger 1854, 37; Pfeiffer 1968, 268; Sandys 1921, 139; Seppänen 2014, 4). Tre skoliaster vil bli nevnt ved navn i oppgaven: Heliodoros (se side 37n2), Melampous (se side 35n2) og Stephanos (se side 39n1).¹ Michael Synkellos (herfra M.S.)² er forfatteren til *De orationis constructione*, det eldste bevarte bysantinske syntaksverk (*The Oxford Dictionary of Byzantium*, s.v. «Michael Syncellus»; Dickey 2007, 86; Hunger 1978, 2:18; cf. Mavroudi 2014, 329). Jeg kommer til å bruke Donnets (1982) utgave av *De orationis constructione*. Hjelpelitteraturen er en åpen gruppe og inkluderer enhver tekst som evner å klargjøre hovedlitteraturen. Et resultat herav er at hjelpelitteraturen ikke er begrenset til grammatiske tekster alene. Således vil en introduksjon i aristotelisk syllogistikk bli gitt (i 3.1.1), for å gjøre det mulig å bedømme og å forstå eventuelt aristoteliske materiale i *Τέχνη*-tradisjonen. Likeledes vil en skoliast til Euripides ved en leilighet bli sitert (se side 38n5). Hjelpelitteratur består imidlertid fortrinnsvis av grammatiske tekster og grammatikere. Således vil grammatikeren Apollonios Dyskolos (herfra A.D.) bli nevnt ganske hyppig i – nærmere bestemt i nesten hvert underkapittel av – denne oppgave. A.D. (2. århundret e.v.t.) anses, likesom D.T.s *Τέχνη*, for å ha vært en kraftig og vedvarende påvirkningskilde for gresk grammatikk (Blank og Atherton 2003, 313n4; Dalimier 2001, 9; Dickey 2007, 73; Egger 1854, 263-67; Lallot 1998, 31; Malter 2005, 90; Sandys 1921, 321; Schmidhauser 2010, 508; cf. Hülser 1987-88, 1904; Schoemann 1862, 216n3), inkl. *Τέχνη*-tradisjonen – så vel skoliastene (Lallot 1998, 33; Krumbacher 1891, par. 137; cf. Dickey 2007, 73; Sandys 1921, 320) som M.S. (Donnet 1982, 16; Egger 1854, 263; cf. Wilson 1996, 77).³ Av A.D.s mange verker er fire bevart: (1) *De constructione*, som handler om syntaks; (2) *De pronomibus*, som handler om ordklassen *ἀντωνυμία* «pronomen»; (3) *De adverbis*, som handler om ordklassen *ἐπίρρημα* «adverb»; (4) *De coniunctionibus*, som handler om ordklassen *σύνδεσμος* «konjunksjon».⁴ Jeg kommer i denne oppgave fortrinnsvis til å bruke (1) og (4).

¹ For en mer utførlig gjennomgang av skoliastene til *Τέχνη*, se f.eks. Lallot (1998, 32-37).

² For biografisk informasjon om M.S., se Cunningham (1991). Her nevner jeg alene at M.S. ikke, *pace* Krumbacher (1891, par. 142) og Robins (1993, 149), var patriark av Jerusalem, men *σύγκελλος* først til patriarken av Jerusalem og siden til patriarken av Konstantinopel (Cunningham 1991, 1-2). Cunningham (ibid.) sier at *σύγκελλος* her kan forstås som «assistent», mens Wilson (1996, 77) bruker «privatsekretær».

³ Både skoliastene (f.eks. Σ^h, 71,9-10) og M.S. (*Const.* 4) nevner A.D. ved navn. Hva angår A.D., så er lite kjent om hans liv (Dalimier 2001, 23; Luhtala 1997, 104; Taylor 1993, 279). Det er således uklart hva *δύσκολος* «vanskelig» faktisk henviser til (f.eks. Householder 1981, 5-6). Egger (1854) er trolig stadig å regne som en god introduksjon til A.D.

⁴ «Some of Apollonius' work survives almost completely: his last work, an extensive treatise on syntax in four books, and single-book treatises on pronouns, adverbs and conjunctions respectively. His earlier work included

1.2.2 Tradisjonell grammatikk og gresk grammatikk

Med *tradisjonell grammatikk* forstår jeg, likesom Frede (1987c, 338), grammatikk, som man finner det beskrevet hos Kühner og Blass (1890-92), Kühner og Gerth (1898-1904) og Smyth (1956). Ifølge Frede består tradisjonelle grammatikker vanligvis av tre deler:

Grammars of this type consist of three parts: a phonology, dealing among other things with the sounds of the language, a morphology, dealing with word-formation and -inflection, and finally a syntax in which we are told which combinations of words constitute a phrase or a sentence. (1987c, 338; cf. Pagani 2011, 17)

Tradisjonell grammatikk består altså av følgende tre deler: (1) fonologi; (2) morfologi; (3) syntaks. Ordet *grammatikk* stammer fra det greske *γραμματική*:

Entlehnt aus l. (*ars*) *grammatica* ‘Sprachlehre’, dieses aus gr. *grammatikḗ* (*téchnē*), zu gr. *grámma* n. ‘Geschriebenes, Buchstabe’, einer Ableitung von gr. *gráphein* ‘einritzen, schreiben’. Ausgangsbedeutung ist ‘Kunst des Lesens und Schreibens’ (Übersetzung dazu ist l. *litteratura*), dann kommt hinzu die Auslegung der Dichter (Philologie), erst später ‘Sprachlehre’. (Kluge: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 25. utg., s.v. «Grammatik»; cf. Schmidhauser 2010, 499)

Som man kan se herfra antar man i dag sedvanligvis at *γραμματική* gjennomgikk en utvikling i tre faser (Hülser 1979, 13-14; Steinthal 1890-91, 2:16; Schenkevold og Barnes 1999, 177-78; cf. Schmidhauser 2010, 499-500; Seppänen 2014, 220-21). Den første fase er den man finner hos Platon og Aristoteles, hvor *γραμματική* alene handler om bokstaver, nærmere bestemt om å lese og å skrive (Schenkevold og Barnes 1999, 177-78; Hülser 1979, 13-14; Pfeiffer 1968, 64, 76; Robins 1967, 13; Sandys 1921, 90, 6-7; Seppänen 2014, 23-25; Steinthal 1890-91, 1:127-28; cf. Schmidhauser 2010, 499). Den første fase varer inntil starten av den hellenistiske periode, hvor *γραμματική* begynner å henvise til filologi (Hülser 1979, 13; Sandys 1921, 7-9; Seppänen 2014, 3, 36, 220; Schmidhauser 2010, 499; Steinthal 1890-91, 2:16-17; cf. Schenkevold og Barnes 1999, 178; Lallot 1998, 20; Pfeiffer 1968, 157; Marrou 1956, 166).¹ I senere tid finner man at visse tekster skiller mellom en lille *γραμματική* og en stor *γραμματική*:

Διχῶς οὖν λέγεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, γραμματικὴ μικρὰ καὶ γραμματικὴ μεγάλη· καὶ μικρὰ μὲν ἔστιν, ἥς ἔργον τοὺς χαρακτήρας τῶν γραμμάτων εἰδέναι καὶ τὰς συλλήψεις αὐτῶν· τοὺς μετιόντας ταύτην νῦν διδασκάλους καλοῦσι, καὶ ἔστιν αὕτη τέχνη περὶ τὸ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν τὴν ἔγγραφον φωνήν.

treatises on smaller linguistic components, such as the elements (letters and sounds), prosodic markings, forms, and the division of the parts of speech» (Seppänen 2014, 206). For en oversikt over verker A.D. skal ha skrevet, se f.eks. Suda (*a* 3422), Fabricius (1727, 2-6) og/eller Egger (1854, 12-32).

¹ For betydningen av *φιλόλογος* – hvorfra det moderne *filolog* stammer – i antikken, se Steinthal (1890-91, 2:14-16), Seppänen (2014, 32-34), Sandys (1921, 4-6) og Pfeiffer (1968, 156-57). Her er et sitat som forhåpentligvis vil hindre unødvendige misforståelser: «first, the use of the term [*γραμματική*] evolved of course gradually; and secondly, the creation of a new use did not, in this case, entail that the older uses passed away entirely» (Schmidhauser 2010, 500).

Μεγάλην δὲ γραμματικὴν λέγουσι τὴν καταγινομένην περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ποιητῶν. (Σ^v, 114,23-28;¹ cf. 120,35-121,3; S.E., *M.* 1.44)

De lærde virker samstemmige om at den lille *γραμματική* tilsvarende kunsten om å lese og å skrive, altså den originale betydning av *γραμματική*, mens den store *γραμματική* derimot tilsvarende filologi (Pfeiffer 1968, 268; Frede 1987c, 339; Seppänen 2014, 3n2; cf. Hülser 1979, 13-14; Blank 2000, 409-10; Lallot 1998, 71; Pagani 2011, 17n1; Steinthal 1890-91, 2:16, 2:175).² Den tredje fase består av det tidsrom, hvor gresk grammatikk utviklet seg mot å bli en selvstendig disiplin og hvor *γραμματική* begynte å få en betydning, som minner om den en moderne ville forstå med *grammatikk* (cf. Schmidhauser 2010, 500; Schenkevold og Barnes 1999, 178). Steinthal forklarer overgangen mellom den andre og tredje fase således:

so bedeutete *γραμματική* in der späteren Zeit [altså etter den klassiske periode] ganz das, was wir heute Philologie nennen. Sie schloss also das, was die Neueren Grammatik nennen, mit ein, bezeichnete es aber niemals in ausschließlichen Sinne. Namentlich in der Zeit der Blüte und auch der Reife der griechischen Grammatik, also bis in das 2. Jahrh. p. Chr. [*post Christum (natum)*], konnte dieser Name gar nicht in dem modernen Sinne gebraucht werden, weil bis dahin eine Grammatik in unsrer Weise noch gar nicht oder kaum vorhanden war; sie bildete sich eben erst in jener Zeit unter langen Kämpfen und Arbeiten. Ursprünglich bemühtete sich der alte Grammatiker um die kritische Sichtung der überlieferten Texte und um das sachliche und wörtliche Verständnis derselben, vor allem der Dichtungen. Solche Bemühungen nun konnten nicht ohne grammatische, ich meine: rein sprachwissenschaftliche, Untersuchungen bleiben; und so entwickelte sich im Dienste der Interpretation und Kritik sehr allmählich diejenige Disziplin, welche heute Grammatik heißt. (1890-91, 2:16)

Dette er stort sett slik det stadig forklares i dag, selv om man nu ofte setter opprinnelsen av gresk grammatikk som en selvstendig disiplin til det 1. århundret f.v.t. (Di Benedetto 2000, 399; Kemp

¹ «Grammatikk kom fordums i to varianter: en lille og en stor. Den lille grammatikk var den, hvis oppgave var å kjenne bokstavenes form og deres kombinerings [til stavelser]. De som driver med dette kalles nu for *lærere* [se f.eks. Marrou (1956, 42)]. Den lille grammatikk var kunsten om å skrive og å lese den skrevne lyd [= skrift]. Den store grammatikk var den, som beskjeftiget seg med dikttolkning» (min oversettelse). En annen tradisjon, som Seppänen (2014, 19-20; 3n2) gjorde meg oppmerksom på, skiller mellom en gammel *γραμματική* og en yngre *γραμματική*: «Διττὴ δὲ ἐστὶν ἡ γραμματικὴ· ἡ μὲν γὰρ περὶ τοὺς χαρακτήρας καὶ τὰς τῶν στοιχείων ἐκφωνήσεις καταγίνεται, ἥτις καὶ γραμματικὴ λέγεται παλαιά, οὕσα καὶ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, σχεδὸν δὲ καὶ ἅμα τῇ φύσει προελθοῦσα· ἡ δὲ περὶ τὸν ἑλληνισμὸν, ἥτις καὶ νεωτέρα ἐστίν, ἀρξάμενη μὲν ἀπὸ Θεαγένους, τελεσθεῖσα <δὲ> παρὰ τῶν Περιπατητικῶν Πραξιφάνους τε καὶ Αριστοτέλους· καὶ τῆς μὲν γραμματικῆς τέλος τὸ εὖ ἀναγινώσκειν, τῆς δὲ γραμματικῆς τὸ εὖ γράφειν» (Σ^v, 164,23-29; cf. Σ^l, 448,12-16).

² Den lille *γραμματική* ble også kalt for *γραμματιστική* (Blank 2000, 409, 401; Blank og Atherton 2003, 314; Lallot 1998, 71; Pagani 2011, 17n2; Sandys 1921, 6; Seppänen 2014, 3, 34, 75, 90; cf. Frede 1987c, 339). Blank synes å implisere at de to *γραμματικάί* er et resultat av tvetydigheten til ordet *γράμμα*: «the distinction between «higher» and «lower» grammar [...] and the derivation of the name of the lower grammar from ‘letter’ (*grámma*), that of the higher grammar from ‘written work’ (*grámma*)» (2000, 410; cf. Sandys 1921, 7; Seppänen 2014, 90; Steinthal 1890-91, 2:175n**) – Blank (2000, 410) oppgir ganske eksplisitt at han her baserer seg på S.E. (*M.* 1.47-48).

1987, 170; Luhtala 1997, 6, 8; Marrou 1956, 170; Seppänen 2014, 222; Taylor 1987, 9, 11; cf. Frede 1987b, 302; Lallot 1998, 70, 29; Pagani 2011, 35; Schmidhauser 2010, 508).¹ Man antar vanligvis, som det er mulig å se fra Steinthals forklaring, at gresk grammatikk utviklet seg innenfor rammene av filologi. Rettere sagt formodes gresk grammatikk å ha startet som en ny eller egen del av filologi, nemlig den såkalte *τεχνικὸν μέρος* «tekniske del»:

From the early first century BCE, the content of the grammarians' [altså *γραμματική* i betydningen «filologi»] discipline is enlarged; in particular, it includes a new so-called technical (*τεχνικόν*) part or tool, which corresponds to what one would now term grammar. (Schmidhauser 2010, 499-500; cf. Blank og Atherton 2003, 312; Di Benedetto 2000, 399; Hülser 1979, 14-15; Lallot 1998, 29-30; Luhtala 1997, 4-6; Frede 1987c, 339; 1987b, 321; Marrou 1956, 170; Schenkevold og Barnes 1999, 178; Atherton 1996, 241-42; Seppänen 2014, 221, 48-49)

D.T.s *Τέχνη* kan brukes til å illustrere hva den såkalte tekniske grammatikk fokuserte på. Uhlig (1883) inndeler nemlig *Τέχνη* i 20 kapitler.² Det er en *communis opinio* at de første fem kapitler dreier seg om filologi, de resterende femten kapitler derimot om teknisk grammatikk (f.eks. Kemp 1987, 169-70). Dette er innholdet av den tekniske del av *Τέχνη*: (1) *στοιχεῖα* «bokstaver», som gjennomgås i kapittel 6; (2) *συλλαβαί* «stavelser», som gjennomgås i kapittel 7-10; (3) *μέρη τοῦ λόγου* «ordklasser», som gjennomgås i 11-20.³ Her handler (1) og (2) om fonologi, (3) derimot om morfologi (Lallot 1998, 27, 18; Schenkevold 2000, 12; cf. Robins 1967, 31, 37; 2000, 519). Tradisjonell grammatikk består, som sagt, av tre deler: fonologi, morfologi og syntaks. Den fra filologi stammende tekniske grammatikk behandlet, som man kan se fra *Τέχνη*, de to første deler, men ikke den tredje: syntaks (cf. Schenkevold og Barnes 1999, 177; Schenkevold 2000, 13-14; Luhtala 1997, 8; Seppänen 2014, 32; Cribiore 2001, 212; Atherton

¹ Man merker at dette, altså den nøyaktige dato for når gresk grammatikk ble en selvstendig disiplin, stadig synes å være omstridt. Noen lærde mener nemlig at gresk grammatikk først begynte å bli selvstendig i senantikken (Schmidhauser 2010, 500; cf. Cribiore 2001, 210, 212; Blank 2000, 400). Andre lærde mener derimot at gresk grammatikk aldri ble en selvstendig disiplin i antikken (Sluiter 1990, 39; cf. Hülser 1979, 14; Blank og Atherton 2003, 311; Kneale og Kneale 1962, 194; Sandys 1921, 9). For en studie av antikke definisjoner av *γραμματική*, se Seppänen (2014). Det eksisterer dessverre ikke, så vidt jeg kjenner til, noe studie av bysantinske definisjoner av *γραμματική*. Buckler (1948, 206; cf. Robins 1993, 32; Sandys 1921, 436) får det dog til å virke som om betydningen av *γραμματική* varierte betraktelig i løpet av den bysantinske periode.

² Fabricius (1727) og Bekker (1814-21) inndeler derimot *Τέχνη* i 25 kapitler.

³ Jeg har her gjengitt standardinndelingen av den tekniske del av *Τέχνη*, altså inndelingen som finnes i så å si hele faglitteraturen (Frede 1987c, 340; Kemp 1987, 169; Lallot 1998, 27; Marrou 1956, 171; Pagani 2011, 31-32; Pfeiffer 1968, 269; Sandys 1921, 138; Taylor 199, 273). Dette er innholdet av den filologiske del av *Τέχνη*: kapittel 1 handler om definisjonen av og delene til *γραμματική*; kapittel 2 handler om *ανάγνωσις* «lesning»; kapittel 3 handler om de tre *τόνοι* «aksenter»; kapittel 4 handler om de tre *στιγμαί* «skilletegn»; kapittel 5 handler om *ῥαψωδία* «rapsodi». For en kommentar til den filologiske del av *Τέχνη*, se f.eks. Lallot (1998, 69-94) eller Robins (1993, 44-52).

1996, 256-57). En del lærde har ment at årsaken hertil er at syntaks egentlig ikke hørte til teknisk eller gresk grammatikk, men derimot logikk, spesielt stoisk logikk (Luhtala 1997, 7-10; Taylor 1987, 5-7; 1993, 268-70; Frede 1987b, 322-25; 1987c, 353-57; Hülser 1987-88, XXIV; cf. 1979, 22; Seppänen 2014, 206; Pohlenz 1948-49, 1:47; Llyod 1971, 72n2). Det virker som om disse lærde mener at det først var A.D. som innførte og slik gjorde syntaks til en del av gresk grammatikk:

Ultimately Apollonius Dyscolus, perhaps frustrated by the failure of Greek grammar to attain similar success in matters of morphology, resurrects the study of syntax, and he relies heavily on his Stoic predecessors. (Taylor 1993, 272-73; cf. Luhtala 1997, 9; Seppänen 2014, 208; Blank 2000, 415)

Faglitteraturen har tradisjonelt regnet det som nærmest en selvfølge at A.D. var den første grammatiker som behandlet syntaks systematisk (Egger 1854, 236; Luhtala 1997, 8; Sandys 1921, 319; Reynolds og Wilson 1991, 45; Robins 1967, 36; 1993, 171; Seppänen 2014, 206; Steinthal 1890-91, 2:339; Taylor 1993, 273; cf. Dickey 2007, 73, 75).¹

Jeg avslutter dette kapittel med å gå gjennom to kjennetegn ved gresk grammatikk. For det første regnet gresk grammatikk, i hvert fall ifølge Robins (1967, 33; 1993, 57), med to enheter alene: λέξις «ord», som var den minste enhet, og λόγος «setning», som var den største enhet. For det andre var gresk grammatikk ordbasert – det inkluderer syntaks:

One must note that historically Greek syntax in the Alexandrian and therefore in the following Byzantine tradition had sprung from an already agreed and established phonology and morphology. This was more than a historical order (cf. Donnet 1967a). Methodologically, syntax was stated and worked out in terms of words, already identified and classified, and in terms of grammatical categories, in today's usage both inflectional and (synchronically) derivational, that arose from the morphology and the lexical meanings of words as isolable units. Ancient Greek grammar was word-based; the word, not an element comparable to the morpheme, was the universal minimal foundation of grammatical description. Syntax was therefore based on words and depended on the classes of words and their categories that had been in place in the *Techne* (section 11), wherein syntax rates no more than a bare mention. For this reason syntax was not, and could not be, an autonomous level within grammar, still less a level hierarchically superior to morphology in the way that today's generative grammarians envisage it. (1993, 34; cf. 2000, 421)

¹ Man mente tidligere at A.D. oppfant syntaks: «Das größte Verdienst des Apollonios, seine schöpferische Tat, ist die Syntax» (Steinthal 1890-91, 2:339; cf. Frede 1987c, 353; Taylor 1987, 2). Det primære resultat av den nye «modell» synes altså å være at A.D. endrer sin rolle: han går fra å være den som oppfant syntaks til å være den som innførte syntaks fra en disiplin, nemlig logikk, til en annen, nemlig gresk grammatikk (cf. Dickey 2007, 73). σύνταξις – hvorfra det moderne *syntaks* selvfølgelig stammer – antas vanligvis å ha stoisk opphav (Frede 1987b, 323; 1987c, 346; Lambert 2011, 348; Luhtala 1997, 9-10; Müller 1943, I; cf. Taylor 1993, 269).

Som man kan se herfra har en del påstått at syntaks ikke utgjorde noen autonom del av gresk grammatikk (Donnet 1967, 27; Schenkevold og Barnes 1999, 184; Sluiter 1990, 42; 1994, 126-27; cf. Luhtala 1997, 10-11).¹

¹ Ifølge Donnet ble ikke syntaks autonomt i gresk grammatikk, da de greske grammatikere fokuserte på ordene selv (morfologi, semantikk) heller enn på funksjoner (predikat, subjekt): «Ces analyses constituent un acquis positif en matière de grammaire mais, pour traiter de syntaxe, il fallait franchir un second pas : il fallait dépasser les subdivisions basées sur la morphologie et la valeur du mot en soi, prendre conscience de la notion de fonction grammaticale et, sur cette nouvelle base, présenter des classifications adaptées à l'objet de la syntaxe : sujet, complément, attribut, etc. Cette révolution, cette découverte d'une problématique nouvelle ne s'est pas produite [i gresk grammatikk]. Les grammairiens traitent de questions de syntaxe mais leurs réflexions, loin d'être centrées sur la fonction grammaticale, sont dominées par des catégories qui relèvent de la morphologie ou, en tout cas, de la description du mot pris isolément» (1967, 39; cf. 30-31). Luhtala ser derimot ut til å mene at idéen om at syntaks ikke var autonomt er basert på en anakronisme: «These negative judgements probably partly reflect contemporary idea about the autonomy of the various components of linguistic description. But these authors seem mainly to be guided by the idea that the grammatical theory *must* recognize «grammatical functions» and precisely those which grammar adopted from Aristotelian logic in the Middle Ages [som subjekt og predikat]» (Luhtala 1997, 11; cf. Sluiter 1990, 42). At syntaks ikke var en autonom del av gresk grammatikk er (naturligvis) ikke ensbetydende med at de greske grammatikere ikke diskuterte syntaks: «Indeed, much attention was paid to syntax, defined as the arrangement of words in sentences and their interpretation, both in later Antiquity and in the Byzantine Age. But in was a syntax based on prior morphology» (Robins 2010, 421); «This does not mean that there is no syntax at all in Antiquity. On the contrary, many syntactic observations were made, but they always serve the purpose of establishing or confirming semantic relationships» (Sluiter 1990, 2).

2 Ordklasser

Dette er et introduksjonskapittel som har tre funksjoner: (1) å forklare hvor mange ordklasser stoikerne og de greske grammatikerne vanligvis regnet med; (2) å gi den stoiske og den grammatiske definisjon av ordklassen *σύνδεσμος*; (3) å gi en oversikt over hvilke typer *σύνδεσμοι* stoikerne og grammatikerne vanligvis regnet med. Kapitlet består av to underkapitler: 2.1, som går gjennom stoikerne; 2.2, som går gjennom grammatikerne.

2.1 Stoikerne

Man mener vanligvis at Zenon og Kleanthes, altså de første stoikere, alene regnet med fire ordklasser, mens Chrysipp økte antallet til fem (Lersch 1838-41, 2:27; Luhtala 1997, 50; Frede 1987b, 317; Geppert 1836, 16; Hülser 1987-88, 593; Sandys 1921, 146; Pohlenz 1939, 163; 1948-49, 1:44; Robins 1966, 12; Schmidt 1979, 61; Steinthal 1890-91, 1:297; Brunschwig 1994a, 40; cf. Aronis 1885, 19; Harris 1773, 34; Hübner 1833, 143; Llyod 1971, 61).¹ D.L. beskriver det chrysippiske ordklasser-system slik:

τοῦ δὲ λόγου ἐστὶ μέρη πέντε, ὡς φησι Διογένης² τε ἐν τῷ Περὶ φωνῆς καὶ Χρύσιππος, ὄνομα, προσηγορία, ῥῆμα, σύνδεσμος, ἄρθρον. (7.57)³

Dette er også inndelingen man finner i flere andre tekster (Σ^m , 356,7-16; Σ^l , 517,33-34; Prisc., *Inst.* 2.16), hvorfra man vel kan slutte at det chrysippiske ordklasser-system også var brukt av senere stoikere og spesielt forbundet med Stoaen i antikken (Aronis 1885, 19; Hülser 1987-88, 593; Pohlenz 1948-49, 2:25; cf. Lallot 1988, 16; 1998, 124; Sluiter 1990, 210).⁴

Hva angår ordklassen *σύνδεσμος*, så gir D.L. følgende definisjon:

¹ Dette virker å være fagkonsensusen. Man merker dog at Schoemann (1862, 10) mener at Zenon alene regnet med tre ordklasser, mens Lallot (1988, 16; cf. 1998, 124) motsatt mener at allerede Zenon regnet med fem.

² Diogenes fra Babylon var elev av Chrysipp og den femte skoliark av Stoaen (Pohlenz 1948-49, 1:180; Sellars 2006, 8). Det var engang vanlig å påstå at han var hovedkilden til *Τέχνη* (Frede 1987c, 343, 358-59; Matthaios 2002, 171; Pagani 2011, 28, 44; Pohlenz 1939, 180-82, 189-90; 1948-49, 1:47, 1:181, 2:27; cf. Luhtala 1997, 5). Definisjonen som under siteres for ordklassen *σύνδεσμος* er muligvis forfattet av Diogenes (Pohlenz 1939, 165; Luhtala 1997, 51; Arnim 1903-5, 3:213). Arnim (1903-5, 3:210-43) har samlet hans fragmenter.

³ «Som Diogenes [fra Babylon] sier i sin *Lærebok om Lyd* og som Chrysipp også sier er det fem ordklasser: proprium, appellativ, verb, konjunksjon og artikkel» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 593)). Chrysipps nyvinning var tilsynelatende å skille *προσηγορία* fra *ὄνομα* (Frede 1987b, 317, 331; Brunschwig 1994a, 40; Geppert 1836, 16; Lersch 1838-41, 2:27; Matthaios 2002, 170; Pohlenz 1939, 163; 1948-49, 1:44; Robins 1966, 12; Sandys 1921, 146; Schoemann 1862, 10; Schmidt 1979, 61; Steinthal 1890-91, 1:297). For en gjennomgang av alle fem ordklasser, se D.L. (7.58) og skoliastene (Σ^m , 356,9-18; Σ^l , 517,34-520,22).

⁴ Med dette in mente forundres man over hvorfor flere lærde oppgir at stoikerne normalt regnet med fire ordklasser (Kidd 1988, 201; cf. Kemp 1987, 1). De andre tekster nevner ikke Chrysipp ved navn: «Οἱ δὲ Στωϊκοὶ πέντε λέγουσιν, ὄνομα, προσηγορίαν, ἄρθρον, ῥῆμα, σύνδεσμον» (Σ^l , 517,33-34); «Secundum Stoicos vero quinque sunt eius partes: nomen, appellatio, verbum, pronomen sive articulus, coniunctio» (Prisc., *Inst.* 2.16).

σύνδεσμος δέ ἐστι μέρος λόγου ἄπτωτον¹, συνδοῦν τὰ μέρη τοῦ λόγου². (7.58)³

De moderne har en tendens til å behandle dette som den stoiske standarddefinisjon av ordklassen *σύνδεσμος*, altså uten å forbinde den med én spesifikk stoiker (Schoemann 1862, 206; Émond 2010, 41; Schmidt 1979, 70; Lallot 1988, 16; 1998, 237; Schenkeveld og Barnes 1999, 189; Steinthal 1890-91, 1:298; Barnes 2007, 182; Lersch 1838-41, 2:38; Uhlig 1883, 174; cf. Egger 1854, 206n3; Kneale og Kneale 1962, 143; Mates 1961, 32). Man merker at D.L. ikke gir noen eksempler på *σύνδεσμοι*. Dette har ført til usikkerhet om ordklassens nøyaktige omfang. Tradisjonelt har man dog ment at stoikerne også inkluderte preposisjoner i ordklassen *σύνδεσμος* (Steinthal 1890-91, 2:216; Robins 1966, 14; Émond 2010, 53-54; Schmidt 1979, 70-71; Baratin 1989, 22-23; Pohlenz 1939, 165; 1948-49, 1:44; Schenkeveld og Barnes 1999, 189; Frede 1987b, 331; Lersch 1838-41, 2:38; Lallot 1988, 16; 1998, 242; Llyod 1971, 61; cf. Egger 1854, 184; Luhtala 1997, 52n195).⁴

Hva angår ulike typer *σύνδεσμοι*, så har ingen stoisk oversikt eller liste over slike, så vidt jeg kjenner til, blitt bevart. Stoikerne regnet imidlertid med to typer *ἀξιώματα* «påstander», nemlig *ἀπλᾶ* «enkle» og *οὐχ ἀπλᾶ* «ikke-enkle» (S.E., *M.* 8.92; D.L., 7.68). S.E. (*M.* 8.93-96) gir mellom annet *νὺξ ἔστιν* og *ἡμέρα ἔστιν* som eksempler på *ἀπλᾶ ἀξιώματα* og *εἰ νὺξ ἔστι, σκότος ἔστιν* og *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* som eksempler på *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*.⁵ Den nok enkleste forklaring på hva som er forskjellen mellom *ἀπλᾶ* og *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* er den man finner hos Sellars:

They [*ἀξιώματα*] can also be either simple or complex (literally, «not simple»); an example of a simple assertible [*ἀξίωμα*] would be «it is night» [*νὺξ ἔστιν*], while «if it is night, it is dark» [*εἰ νὺξ ἔστι, σκότος ἔστιν*] would be complex because it contains within itself more than one simple assertible [nemlig *νὺξ ἔστιν*

¹ Noen tar her nomenet *ἄπτωτος* som «uten kasus» (Baratin 1989, 22, 42; Lallot 1998, 237; Hülser 1987-88, 593), andre som «ubøylig» (Luhtala 1997, 52; Émond 2010, 41; Hicks 1931, 167). Jeg har her valgt å følge de første.

² «Vraisemblablement, l'expression τὰ μέρη τοῦ λόγου trouvée dans la définition stoïcienne de la conjonction non dans son sens technique, mais plus généralement comme toute subdivision du discours» (Émond 2010, 60; cf. 45-46; Baratin 1989, 27; Lallot 1998, 237-38); τὰ μέρη τοῦ λόγου kan her (potensielt) forstås i sin videste betydning.

³ «En konjunksjon er en ordklasse, som er uten kasus og som forbinder talens deler» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 593)). For en tolkning av denne definisjon, se Baratin (1989, 22-23, 27, 42) og Émond (2010, 41-42, 60).

⁴ Den tradisjonelle tolkning påstår altså følgende: stoikernes *σύνδεσμος* = både grammatikernes *σύνδεσμος* og *πρόθεσις* (se 2.2). Robins forklarer det slik: «Within the Stoic *σύνδεσμοι* the later *protheseis*, prepositions, were recognized as *prothetikoi σύνδεσμοι*, preposed conjunctions» (1966, 14); en skoliast slik: «καὶ πέμπτον ὑφ' ἐν πρόθεσις <καὶ> σύνδεσμος, τὴν μὲν προθετικὸν σύνδεσμον προσαγορεύοντες, τὸν δὲ ὑποτακτικὸν σύνδεσμον» (Σ^m, 356,13-15; cf. Σ¹, 519,26-32; A.D., *Const.* 436,13-37,2; *Coni.* 214,4-5). Avvikende tolkninger finnes hos Schoemann (1862, 205) og Matthaios (2002, 181-84), som henholdsvis gir en maksimaltolkning (stoikernes *σύνδεσμος* = både grammatikernes *σύνδεσμος*, *πρόθεσις* og *ἄρθρον*) og en minimaltolkning (stoikernes *σύνδεσμος* = grammatikerens *σύνδεσμος* alene).

⁵ D.L. (7.68-69) gir likeledes *ἡμέρα ἔστιν* og *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* som eksempler.

og *σκότος ἔστιν*, to (*ἀπλᾶ*) *ἀξιώματα*]. (2006, 58; Bocheński 1951, 88; Kneale og Kneale 1962, 145; Bobzien 1999b, 96; Frede 1974, 50)

Det er altså mulig å følge Émond (2010, 43) i å si at et *ἀξίωμα* er å regne som *ἀπλοῦν* dersom det består av et *ἀξίωμα* alene (som *νῦξ ἔστιν*), og som *οὐχ ἀπλοῦν* dersom det består av minimum to *ἀξιώματα* (som *εἰ νῦξ ἔστι, σκότος ἔστιν*).¹ S.E. sier faktisk ganske eksplisitt at *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* er de som liksom er dobbelte (*τὰ οἷον διπλᾶ*):

οὐχ ἀπλᾶ δὲ ἐτύγχανε τὰ οἷον διπλᾶ, καὶ ὅσα δ' ἐξ ἀξιώματος δις λαμβανομένου ἢ ἐξ ἀξιωμάτων διαφερόντων συνέστηκε διὰ συνδέσμου τε ἢ συνδέσμων. (M. 8.95)²

Man merker at S.E. her sier at *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* sammenføres gjennom en eller flere *σύνδεσμοι* (*συνέστηκε ... συνδέσμων*). Dette impliserer at ulike typer *σύνδεσμοι* spilte en eller annen rolle i den stoiske teori om *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* (cf. Mates 1961, 32; Schenkeveld og Barnes 1999, 189). En liste over ulike typer *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* finnes hos D.L., som først gir en oversikt (7.69) og derpå en beskrivelse (7.71-73) av syv ulike typer.³ Her er beskrivelsen:

1. τῶν δ' οὐχ ἀπλῶν ἀξιωμάτων συνημμένον⁴ μὲν ἔστιν [...] τὸ συνεστῶς [sic] διὰ τοῦ 'εἰ' συναπτικοῦ συνδέσμου. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀκολουθεῖν τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ, οἷον 'εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἔστι'. (7.71)⁵

¹ Cf. hvordan S.E. og D.L. forklarer *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*: «ἐκ διαφερόντων δὲ ἀξιωμάτων καὶ διὰ τοῦ 'εἴπερ' συνδέσμου τὸ οὕτως ἔχον 'εἴπερ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν'» (S.E., M. 8.110; cf. 8.93); «ἐξ ἀξιωμάτων δέ, οἷον «εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἔστι»» (D.L., 7.69). (Ifølge stoikerne (S.E., M. 8.311-12, 8.413-14) er *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* av samme natur som *εἰ νῦξ ἔστι, σκότος ἔστιν*.) Det er kanskje ikke tilfeldig at S.E. og D.L. her bruker *ἀξίωμα* heller enn *ἀπλοῦν ἀξίωμα* (se Bobzien 1999b, 104; 2003, 92). Det kan merkes at både S.E. og D.L. blott definerer *ἀπλᾶ ἀξιώματα* som de som ikke er *οὐχ ἀπλᾶ*: «ἀπλᾶ μὲν οὖν ἔστι τὰ <μη> συνεστῶτα ἐξ ἀξιώματος διαφορουμένου» (D.L., 7.68); «ὅσα μήτ' ἐξ ἑνὸς ἀξιώματος δις λαμβανομένου συνέστηκεν, μήτ' ἐξ ἀξιωμάτων διαφερόντων <καὶ> διὰ τινὸς ἢ τινῶν συνδέσμων» (S.E., M. 8.93; cf. 8.94). For komponentene til *ἀπλᾶ ἀξιώματα*, se side 40n3.

² «Ikke-enkle er derimot de påstander som liksom er dobbelte, nemlig alle de konstruert fra én påstand brukt to ganger og fra ulike påstander – og det gjennom en eller flere konjunksjoner» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1149)).

³ Man merker dog at D.L. ikke er den eneste kilde her: «The most comprehensive list of Stoic non-simple assertibles [*οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*] is provided in D.L. VII.71–4. Other important texts are Gell. XVI.8.9–14; Gal. *Inst. Log.* III, IV and V, and various passages in Sextus Empiricus» (Bobzien 1999b, 105n75).

⁴ Jeg følger her Frede (1974, 73) i å ta *συνημμένον* som «implikativ», *παρασυνημμένον* som «underimplikativ», *συμπεπλεγμένον* som «konjunktiv», *διεζευγμένον* som «disjunktiv», *αἰτιῶδες* som «begrunnende» og *δισαφοῦν* som «dissertiv» (en vanlig alternativ oversettelse av *δισαφοῦν* er «komparativ» (Bobzien 1999b, 111; Émond 2010, 44; Bocheński 1951, 92; cf. Baratin 1989, 24, 62; Steinthal 1890-91, 1:319; Lersch 1838-41, 2:39)). Hva angår *τὸ μᾶλλον* og *τὸ ἥττον*, så følger jeg tradisjonen som tar disse som henholdsvis «høyere grad» og «lavere grad» (Sluiter 1988, 46; Schoemann 1862, 216; cf. Émond 2010, 44; Baratin 1989, 24).

⁵ «Av de ikke-enkle påstander er implikativ [bokstavelig: sammenknyttet] [...] den påstand som er sammensatt gjennom den sammenknyttende konjunksjon *om [εἰ]*. Denne konjunksjon forkynner at det andre følger fra det første, som f.eks.: 'Om [εἰ] det er dag, er det lys'» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1143)).

2. παρασυνημμένον δέ ἐστιν [...] ἀξίωμα ὃ ὑπὸ τοῦ ‘ἐπεὶ’ συνδέσμου παρασυνῆπται ἀρχόμενον ἀπ’ ἀξιώματος καὶ λῆγον εἰς ἀξίωμα, οἷον ‘ἐπεὶ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστίν’. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος ἀκολουθεῖν τε τὸ δεῦτερον τῷ πρώτῳ καὶ τὸ πρῶτον ὑφεστάναι. (7.71)¹
3. συμπεπλεγμένον δέ ἐστιν ἀξίωμα ὃ ὑπὸ τινῶν συμπλεκτικῶν συνδέσμων συμπέλεκται, οἷον ‘καὶ ἡμέρα ἐστὶ καὶ φῶς ἐστὶ’. (7.72)²
4. διεζευγμένον δέ ἐστιν ὃ ὑπὸ τοῦ «ἦτοι» διαζευκτικοῦ συνδέσμου διέζευκται, οἷον ‘ἦτοι ἡμέρα ἐστὶν ἢ νύξ ἐστίν’. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος τὸ ἕτερον τῶν ἀξιωμάτων ψεῦδος εἶναι. (7.72)³
5. αἰτιῶδες δέ ἐστιν ἀξίωμα τὸ συντασσόμενον διὰ τοῦ ‘διότι’, οἷον ‘διότι ἡμέρα <ἐστὶ>, φῶς ἐστίν’. οἰοεὶ γὰρ αἰτίον ἐστὶ τὸ πρῶτον τοῦ δευτέρου. (7.72)⁴
6. διασαφοῦν δὲ τὸ μᾶλλον ἀξιώμα ἐστὶ τὸ συνταπτόμενον ὑπὸ τοῦ {διασαφοῦντος τὸ} μᾶλλον συνδέσμου καὶ τοῦ <‘ἦ’> μέσου τῶν ἀξιωμάτων τασσομένου, οἷον ‘μᾶλλον ἡμέρα ἐστὶν ἢ νύξ ἐστὶ’. (7.73)⁵
7. διασαφοῦν δὲ τὸ ἦττον ἀξιώμα ἐστὶ τὸ ἐναντίον τῷ προκειμένῳ, οἷον ‘ἦττον νύξ ἐστὶν ἢ ἡμέρα ἐστίν’. (7.73)⁶

D.L. gir her en definisjon og et eksempel for hver type *οὐχ ἀπλοῦν ἀξίωμα*. Således definerer han *συνημμένον* «implikativ» (bokstavelig «sammenknyttet») som et (*οὐχ ἀπλοῦν*) *ἀξίωμα* sammensatt gjennom *εἰ*, en *συναπτικὸς σύνδεσμος* «sammenknyttende konjunksjon», og gir følgende eksempel: *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*.⁷ Det er en detalj ved definisjonene som her må merkes: samtlige definisjoner, foruten de for 3. og 7., spesifiserer 1-2 *σύνδεσμοι* som finnes i det etterfølgende eksempel (cf. Kneale og Kneale 1962, 148; Donnet 1967, 33; Baratin 1989, 62).⁸

¹ «Underimplikativ er den påstand som – begynnende fra en antesedens og sluttende på en konsekvens – forbindes underimplikativ gjennom konjunksjonen *ettersom* [ἐπεὶ], som f.eks. ‘Ettersom [ἐπεὶ] det er dag, er det lys’. Konjunksjonen forkynner at det andre følger fra det første og at det første er sann [se side 98n2]» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1143).

² «En konjunktiv [bokstavelig: sammenflettet] er en påstand som sammenflettes av noen sammenflettende konjunksjoner, som f.eks. ‘Det er både dag og det er lys’» (gjort bruk av oversettelsen til Hülser (1987-88, 1143)). For bruken av *συμπεπλεγμένα* i stoisk filosofi, se Brunschwig (1994c).

³ «En disjunktiv [bokstavelig: adskilt] er en påstand som adskilles av den adskillende konjunksjon *eller* [ἦτοι], som f.eks. ‘Det er enten [ἦτοι] dag eller [ἦ] det er natt’» (fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1143)). Det handler her om eksklusiv disjunksjon (f.eks. Mates 1961, 51-54).

⁴ «En begrunnende er en påstand som sammenstilles gjennom *fordi* [διότι], som f.eks. ‘Fordi [διότι] det er dag, er det lys’. For det første er så å si årsaken til det andre» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1143)).

⁵ «En dissertiv av [bokstavelig: klargjørende] en høyere grad er en påstand som sammenstilles gjennom konjunksjonen *mer* [μᾶλλον] og den mellom påstandene i midten stående *enn* [ἦ], som f.eks.: ‘Det er mer [μᾶλλον] dag enn [ἦ] det er natt’» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1143)). Teksten er her usikker. Se Sluiter (1988, 46-47) for tre mulige lesninger. For en gjennomgang av de to *διασαφοῦντα ἀξιώματα* og *διασαφητικοὶ σύνδεσμοι*, se Sluiter (1988; 1990, 17-18) og Dalimier (2001, 266-74).

⁶ «En dissertiv av en lavere grad er den kontradiktoriske motsetning av den foregående påstand, som f.eks. ‘Det er mindre [ἦττον] natt enn [ἦ] det er dag’» (fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1143)).

⁷ For en oversikt over definisjoner og eksempler, se henholdsvis side 18n8 og side 19n1.

⁸ Her er definisjonene: (1) *τὸ συνεστὸς διὰ τοῦ εἰ συναπτικὸς σύνδεσμος*, hvor *εἰ* (kalt for *συναπτικὸς σύνδεσμος*) spesifiseres; (2) *ὃ ὑπὸ τοῦ ἐπεὶ συνδέσμου παρασυνῆπται ἀρχόμενον ἀπ’ ἀξιώματος καὶ λῆγον εἰς ἀξίωμα*, hvor *ἐπεὶ* spesifiseres; (3) *ὃ ὑπὸ τινῶν συμπλεκτικῶν συμπέλεκται*, hvor ikke noe ord spesifiseres (det er dog klart fra eksemplet at det handler om *καί*); (4) *ὃ ὑπὸ τοῦ ἦτοι διαζευκτικοῦ συνδέσμου διέζευκται*, hvor *ἦτοι* (kalt for

Hvis man ser på eksemplene, som nærmest er identiske, virker det faktisk som alene den brukte *σύνδεσμος* avgjør hvilken type *οὐχ ἀπλοῦν ἀξίωμα* det er tale om. Således er *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστι* et *συνημιμένον* nettopp fordi det inneholder *εἰ*, men ville blitt endret til et *παρασυνημιμένον* i det øyeblikk hvor *εἰ* ble utbyttet med *ἐπεὶ*.¹ Dette er den moderne standardtolkning (Frede 1974, 74, 103; Sluiter 1988, 46; Kidd 1988, 202; Baratin 1989, 23-24, 29-30, 62; Bobzien 1999b, 103; Dalimier 2001, 40; Émond 2010, 44). Det kan endelig merkes at fokuset for D.L. er *ἀξιώματα* (vist ved perfektpartisipp i nøytrum, som *συμπελεγμένον*), ikke *σύνδεσμοι* (vist ved nomener på *-ικός* i maskulinum, som *συμπλεκτικός*) (Sluiter 1988, 48; Baratin 1989, 62; Émond 2009, 46; 60-61; cf. Schoemann 1862, 215; Schenkevold og Barnes 1999, 189). Resultatet er at D.L. ikke behøver å gi en fullstendig liste over ulike typer stoiske *σύνδεσμοι*, og en del har ment at D.L.s katalog er ufullstendig hva angår ulike typer *σύνδεσμοι* (Sluiter 1988, 48; Émond 2010, 46, 87-88; cf. Schenkevold og Barnes 1999, 196n189; Aronis 1885, 27-28; Lersch 1838-41, 2:38-41; Donnet 1967, 33).²

2.2 De greske grammatikere

De greske grammatikere regnet vanligvis med åtte ordklasser (Dickey 2007, 126; Lallot 1988, 17-18; Robins 1966, 4; 1967, 33, 57; 1993, 58-59; Schenkevold og Barnes 1999, 188; Schoemann 1862, 11, 117; Steinthal 1890-91, 2:218; cf. Sluiter 1990, 212).³ *Τέχνη* beskriver dette ordklassesystem slik:

Τοῦ δὲ λόγου μέρη ἐστὶν ὀκτώ· ὄνομα, ῥῆμα, μετοχή, ἄρθρον, ἀντωνυμία, πρόθεσις, ἐπίρρημα, σύνδεσμος. (23,1-2)⁴

Hva angår ordklassen *σύνδεσμος*, så gir *Τέχνη* følgende definisjon:

διαζευκτικός σύνδεσμος) spesifiseres; (5) *τὸ συντασσόμενον διὰ τοῦ διότι*, hvor *διότι* spesifiseres; (6) *τὸ συνταττόμενον ὑπὸ τοῦ μᾶλλον συνδέσμου καὶ τοῦ ἢ μέσου τῶν ἀξιώματων τασσομένου*, hvor både *μᾶλλον* og *ἢ* spesifiseres; (7) *τὸ ἐναντίον τῷ προκειμένῳ*, hvor ikke noe ord spesifiseres (det er dog klart fra eksemplet at det handler om *ἦττον* og *ἦ*). Jeg overlater det til den enkelte å bedømme hvorvidt (7) er en definisjon eller ikke.

¹ Her er alle eksemplene: (1) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*; (2) *ἐπεὶ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*; (3) *καὶ ἡμέρα ἔστι καὶ φῶς ἔστιν*; (4) *ἦτοι ἡμέρα ἔστιν ἢ νῦξ ἔστιν*; (5) *διότι ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*; (6) *μᾶλλον ἡμέρα ἔστιν ἢ νῦξ ἔστιν*; (7) *ἦττον νῦξ ἔστιν ἢ ἡμέρα ἔστιν*. Det er alene tre *ἀπλᾶ ἀξιώματα* her: *ἡμέρα ἔστιν*, *φῶς ἔστιν* og *νῦξ ἔστιν*. Som Baratin nevner (1989, 24) er det to grupper med eksempler, nemlig *ἡμέρα ἔστι/φῶς ἔστιν* og *ἡμέρα ἔστιν/νῦξ ἔστιν*.

² For en gjennomgang av noen typer *σύνδεσμοι* D.L. «glemte», se Émond (2010, 46-52, 86-88; cf. Schenkevold og Barnes 1999, 189n96; Sancho Royo 1984, 101).

³ For en tradisjonell beskrivelse av utviklingen av grammatikernes ordklassesystem, se Lallot (1988) og Robins (1966). For en kritikk av den tradisjonelle beskrivelse, se Matthaios (2002).

⁴ «Det er åtte ordklasser: nomen, verb, partisipp, artikkel, pronomen, preposisjon, adverb og konjunksjon» (min oversettelse). For en gjennomgang av de åtte ordklasser, se f.eks. *Τέχνη* (23,1-100,2) selv og/eller diverse moderne (Dickey 2007, 126-28; Robins 1993, 58-86; Lallot 1998, 127-256; Steinthal 1890-91, 2:209-327; Lersch 1838-41, 2:77-141; Matthaios 1999).

Κύνδεσμος ἐστὶ λέξις¹ συνδέουσα διάνοιαν μετὰ τάξεως καὶ τὸ τῆς ἐρμηνείας κεχρητὸς δηλοῦσα². (86,3-4)³

Hva angår ulike typer eller arter (*τρόποι, διαφοραί*)⁴ *σύνδεσμοι*, så gir *Τέχνη* først en oversikt (87,1-88,2) og derpå en beskrivelse (88,3-100,2) av disse. Her er beskrivelsen:

1. Συμπλεκτικοὶ μὲν οὖν εἰσὶν ὅσοι τὴν ἐρμηνείαν ἐπ' ἄπειρον⁵ ἐκφερομένην συνδέουσιν. εἰς δὲ οἶδε· μὲν δὲ τέ καὶ ἀλλὰ ἡμὲν ἠδέ ιδέ ἀτάρ αὐτάρ ἦτοι κέν ἄν. (88,3-89,2)⁶

¹ λέξις «ord» er her trolig blott brukt i stedet for og i samme betydning som *μέρος λόγου* «ordklasse» (Σ^v, 244,15-17, 254,31-32; Lallot 1998, 199; Émond 2010, 75; Skrzeczka 1853, 2-3).

² Det er her usikkert om man skal lese *πληροῦσα* «fyllende» eller *δηλοῦσα* «visende»: *πληροῦσα* finnes i utgavene til Fabricius (1727, 34) og Bekker (1814-21, 642), *δηλοῦσα* derimot i utgaven til Uhlig (1883, 86). Lærde som skrev før Uhlig's utgave foretrakk *πληροῦσα* og regnet *δηλοῦσα* som en forkastelig skribentfeil (Schoemann 1862, 206n2; Egger 1854, 209n1). Uhlig (1883, 86-87, i det kritiske apparat; cf. 174; Émond 2010, 77, 78; Lallot 1998, 232-33; Baratin 1989, 32) lot *δηλοῦσα* trykke av følgende grunner: *δηλοῦσα* finnes i de eldste manuskripter, er den eneste variant skoliastene kjenner til og det den armenske oversetter leste; *πληροῦσα* finnes alene i yngre manuskripter og er en emendasjon stammende fra den bysantinske filolog Manuel Moschopoulos. Disse argumenter har dog ikke hindret flere siden å lese *πληροῦσα* heller enn *δηλοῦσα* (Robins 1993, 83; Steinthal 1890-91, 2:322; Kemp 1987, 185; cf. Sluiter 1997, 238).

³ «En konjunksjon er et ord forbindende tanker sammen med en rekkefølge og visende gapet i ytringen» (stort sett fulgt oversettelsen til Barnes (2007, 183)). For en tolkning av hele denne definisjon, se Lallot (1998, 232-37), Baratin (1989, 31-41) og Émond (2010, 74-84). Her nevner jeg alene at det er usikkert hva det siste ledd (*τὸ τῆς ἐρμηνείας κεχρητὸς δηλοῦσα/πληροῦσα* (se side 20n2)) skal bety. Følgende to tolkninger er de vanligste: (1) det gjelder *παραπληρωματικοί* (se under), altså én type *σύνδεσμοι*, alene (Egger 1854, 206; Émond 2010, 80-84; Lersch 1838-41, 2:102; Steinthal 1890-91, 2:322; Sluiter 1997, 238); (2) det gjelder *σύνδεσμοι* generelt (Schoemann 1862, 207; Lallot 1998, 234-37; Baratin 1989, 37-38; Dalimier 2001, 378; cf. Barnes 2007, 183; Robins 1993, 82-83; Kürschner 1996, 209; Lersch 1838-41, 2:109). Tolkning (1) er basert på følgende passasje: «Ὁ γοῦν Τρύφων ἐν τῷ ὄρῳ βουλόμενος καὶ αὐτοῦς [τοὺς παραπληρωματικούς] ἐμπεριλαβεῖν, φησὶ 'καὶ τὸ κεχρητὸς τῆς ἐρμηνείας ἔστιν ὅπου παραπληρῶν', ἀπέειπε δὲ καὶ τινὰς αὐτῶν ταῖς καλουμέναις στοιβαῖς» (A.D., *Coni.* 247,23-26 = Tryph., *Fr.* 41; cf. *Const.* 378,6). Det viktigste å merke her er at A.D. skrev *τὸ τῆς ἐρμηνείας κεχρητὸς ἔστιν ὅπου παραπληρῶν*, altså noe som ligner på det problematiske ledd i *Τέχνη*. Tolkning (2) ser ut til å ha følgende utgangspunkt: «Trypho's clause was intended to capture one special, and specially recalcitrant, type of connector, whereas the Dionysian definition appears designed to fit connectors in general» (Barnes 2007, 184; cf. Lersch 1838-41, 2:109; Dalimier 2001, 378; Baratin 1989, 35-36); det problematiske ledd finnes i en definisjon av ordklassen *σύνδεσμος* og burde vel derfor gjelde *σύνδεσμοι* generelt.

⁴ *Τέχνη* har ikke noen egen betegnelse for typene til ordklassen *σύνδεσμος*, mens skoliastene snart bruker *τρόποι* (Σ^v, 284,14; Σ^l, 564,14), snart *διαφοραί* (Σ^d, 61,17; Σ^h, 105,10; Σ^m, 436,33, 439,27), snart begge (Σ^m, 436,3-4; cf. Σ^v, 206,18-19). Jeg dømmer at *τρόποι* og *διαφοραί* her er noenlunde synonyme med *εἶδη* «species», «arter», som faktisk finnes hos Gazes (1529, f. 160r) og M.S. (*Const.* 1715). Ifølge Dalimier (2001, 18) brukte allerede A.D. både *εἶδη* og *διαφοραί* om de ulike typer av ordklassen *σύνδεσμος* – hun begrunner dessverre ikke denne påstand. *τρόποι* finnes også hos senere grammatikere: «Γῶν συνδέσμων τρόποι εἰσὶν ὀκτώ» (Gen.Schol., *Gram.* 423,19; cf. Chrysoloras 1516, f. 30v); «εἶναι δὲ τρόποι τῶν συνδέσμων ὀκτώ» (Nic.Soph., *Gram.* 83). En skoliast (Σ^m, 428,35) bruker også *τρόποι* om ordklassen *ἐπίρρημα*. En skoliast (Σ^v, 284,14-19) gir en etymologi for *τρόπος*. Dalimier (2001, 315-16) tar denne etymologi seriøst.

⁵ Se side 73 for en forklaring på hvordan i hvert fall noen greske grammatikere tolket dette *ἐπ' ἄπειρον*.

⁶ «Sammenflettende er de som forbinder ytringen uttrykt til det uendelige. Det er disse: [ulike ord som betyr *og* og *men*]» (gjort bruk av oversettelsene til Lallot (1998, 65) og Kürschner (1996, 209)). Flere lærde har bemerket – skjønt Kühner og Gerth (1898-1904, par. 517-b) tilsynelatende ikke har fått dette med seg – at *σμπλεκτικοί* til *Τέχνη* omfatter ikke alene hva tradisjonell grammatikk kaller for *kopulative konjunksjoner* som *καί* «og», men også *adversative konjunksjoner* som *ἀλλά* «men» (Schoemann 1862, 220n2; Steinthal 1890-91, 2:322n*; cf. Uhlig 1883, 173; Lallot 1998, 243) - dvs.: *σμπλεκτικοί* = både de kopulative og de adversative konjunksjoner.

2. Διαζευκτικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι τὴν μὲν φράσιν ἐπικυδέουσιν¹, ἀπὸ δὲ πράγματος² εἰς πρᾶγμα διςτᾶσιν. εἰςὶ δὲ οἶδε· ἢ ἦτοι ἦέ. (90,1-91,1)³
3. Συνναπτικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν. εἰςὶ δὲ οἶδε· εἴ εἴπερ εἰδή εἰδήπερ. (91,2-92,1)⁴
4. Παρασυνναπτικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. εἰςὶ δὲ οἶδε· ἐπεὶ ἐπειπερ ἐπειδή ἐπειδήπερ. (92,2-92,3)⁵
5. Αἰτιολογικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι ἐπ' ἀποδόσει αἰτίας⁶ παραλαμβάνονται. εἰςὶ δὲ οἶδε· ἴνα ὄφρα ὅπως ἔνεκα οὐνεκα διὸ διότι καθ' ὃ καθ' ὅτι καθ' ὅσον⁷. (92,3-94,1)⁸
6. Ἀπορηματικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοις ἐπαποροῦντες εἰώθασιν συνδεῖν⁹. εἰςὶ δὲ οἶδε· ἄρα κατὰ μῶν. (94,2-95,1)¹⁰
7. Συλλογιστικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι πρὸς τὰς ἐπιφοράς τε καὶ συλλήψεις τῶν ἀποδείξεων εὖ διάκεινται. εἰςὶ δὲ οἶδε· ἄρα ἀλλὰ ἀλλαμῆν τοίνυν τοιγάρτοι τοιγαροῦν. (95,2-96,2)¹¹

¹ ἐπισυνδεῖν, bokstavelig «binde i tillegg», er vel her synonymt med *συνδεῖν* «forbinde» (cf. Thierfelder 1935, 67). Skoliastene mener derimot at ordbruken til *Τέχνη* er bevisst: *ἐπισυνδεῖν* er brukt i stedet for *συνδεῖν* for å betone at *διαζευκτικοί* «adskillende», tross navnet, faktisk forbinder (Σ^d, 64,20-22; Σ^m, 438,16-20).

² Flere moderne oversetter dette *πρᾶγμα* som om det betød «sak» eller «ting», og jeg har her valgt å følge disse moderne (Kemp 1987, 185; Baratin 1989, 63; Robins 1993, 84; Kürschner 1996, 209; cf. Donnet 1982, 392). For et potensielt stoisk opphav av dette *πρᾶγμα*, se Nuchelmans (1973, 61) og Lallot (1998, 127-28).

³ «Adskillende er de som forbinder uttrykket, men adskiller en sak fra en annen. Det er disse: [ulike ord som betyr *eller*]» (brukt oversettelsene til Lallot (1998, 65) og Kürschner (1996, 209)).

⁴ «Sammenknyttende er de som ikke viser en eksistens, men tilkjennegir en følgerelasjon [se side 52n1]. Det er disse: [ulike ord som betyr *om*]» (stort sett fulgt oversettelsen til Lallot (1998, 209)). Se kapittel 4 for en forklaring av de to ord *ὑπαρξίς* og *ἀκολουθία*.

⁵ «Undersammenknyttende er de som samtidig med å vise en eksistens også viser en rekkefølge. Det er disse: [ulike ord som betyr *etter som*]» (stort sett fulgt oversettelsen til Lallot (1998, 209)). Uhlig gir her følgende kommentar: «*παρασυνναπτικοί* σύνδεσμοι coniunctiones, quas nunc *causales* vocamus» (1883, 166; cf. Malter 2005, 100; Lallot 1998, 247). Se kapittel 4 for en forklaring av de to ord *ὑπαρξίς* og *τάξις*.

⁶ Jeg gjengir her teksten til Fabricius (1727, 34) og Bekker (1814-21, 642). Teksten til Uhlig er følgende: «ὅσοι ἐπ' ἀποδόσει αἰτίας † ἔνεκεν» (1883, 89). Det virker allment anerkjent at denne tekst er problematisk og at noe må fjernes, nemlig *ἔνεκεν* (Lallot 1998, 249; Baratin 1989, 63n2; Uhlig 1882, 74-75). Uhlig forklarer *ἀπόδοσις* slik:

«*ἀπόδοσις expositio, enarratio* [sic], 1. ἐπ' ἀποδόσει αἰτίας *ut ratio reddatur, causa exponatur* 93, 1» (1883, 138).

⁷ Dette er teksten i de to andre utgaver: «διὸ, διότι, καθὸ, καθότι, καθόσον» (Bekker 1814-21, 643; Fabricius 1727, 34). Gennadios Scholarios gir her følgende interessante kommentar: «καθὸ, καθότι, καθόσον, καὶ διὸ, διότι, διόσον, ἃ οἱ παλαιοὶ διήρουν» (*Gram.* 423,34-35; cf. Chrysoloras 1516, f. 30r); Uhlig følger *οἱ παλαιοί*, Bekker og Fabricius *οἱ νεώτεροι*.

⁸ «Årsakangivende er de som brukes til angivelsen av en årsak. Det er disse: [ulike ord som betyr *for at og fordi*]» (stort sett fulgt oversettelsen til Kürschner (1996, 209), men også brukt den til Lallot (1998, 65) og Kemp (1987, 185)). Flere lærde har bemerket at *αἰτιολογικοί* til *Τέχνη* ikke alene omfatter hva tradisjonell grammatikk kaller for *kausale konjunksjoner* som *διότι* «fordi», men også *finale konjunksjoner* som *ἴνα* «for at» (Sluiter 1990, 143, 155; Schoemann 1862, 217; Lallot 1998, 248; Baratin 1989, 91, 105; Schmidt 1859, 399n31; cf. Skrzeczka 1869, 13; Uhlig 1883, 139) - dvs.: *αἰτιολογικοί* = både de kausale og de finale konjunksjoner.

⁹ Jeg gjengir her teksten til Bekker (1814-21, 643). Teksten til Uhlig er følgende: «† Ἀπορηματικοὶ δὲ εἰσὶν † ὅσοι ἐπαποροῦντες εἰώθασιν συνδεῖν» (1883, 94-95). Ifølge både Wouters (2000, 31) og Lallot (1998, 249) er denne tekst meningsløs og man må bytte *ἀπορηματικοί* og *ὅσοι* ut med henholdsvis *ἀπορηματικοί* og *ὄσοις*. Disse to emendasjoner vil resultere i Bekkers tekst.

¹⁰ «Tvilsreisende er de som man normalt bruker til å forbinde, når man er i tvil. Det er disse: [ulike ord som betyr *mon*]» (stort sett fulgt oversettelsen til Lallot (1998, 67), men også bruk den til Kürschner (1996, 209)).

¹¹ «Syllogiserende er de som er velegnet til konklusjoner og oppsummeringer av bevis. Det er disse: [ulike ord som ifølge Lallot (1998, 67) betyr *men* og *altså*]» (fulgt oversettelsen til Davidson (1874, 339; cf. Baratin 1989, 63)). Dette er en alternativ – og den trolig beste – oversettelse: «Syllogistic are those well adopted to the *ἐπιφοραί* and

8. Παραπληρωματικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι μέτρον ἢ κόσμον ἔνεκεν παραλαμβάνονται. εἰςὶ δὲ οἶδε· δὴ ρά νύ ποῦ τοί θὴν ἄρ δῆτα πέρ πώ μὴν ἄν αὖ νῦν οὖν κέν γέ. (96,3-100,1)¹
9. Τινὲς δὲ προστιθέασι καὶ ἐναντιωματικούς, οἷον ἔμπης ὁμῶς. (100,2)²

Noen lærde mener at alle typene er semantiske (Robins 1993, 86; cf. Frede 1987b, 331), andre at *Τέχνη* også hadde deres funksjon for øyet (Sluiter 1997, 233, 237; Émond 2010, 84).³ En sterk stoisk innflytelse på beskrivelsen og inndelingen til *Τέχνη* er regnet som nærmest utvilsomt (Frede 1987b, 331; Schoemann 1862, 215; Steinthal 1890-91, 2:324; Émond 2010, 86; Pohlenz 1939, 184-85; 1948-49, 1:44; Baratin 1989, 65; Lersch 1838-41, 2:41, 2:102; Lallot 1998, 241-42; Sancho Royo 1984, 101; cf. Lallot 1988, 17; Dalimer 2001, 24-25). Ta således *συναπτικοὶ σύνδεσμοι*:

συνημμένον μὲν ἐστὶν [...] τὸ συνεστῶς [sic] διὰ τοῦ ‘εἰ’ συναπτικοῦ συνδέσμου. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀκολουθεῖν τὸ δευτερον τῷ πρώτῳ, οἷον ‘εἰ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶ’. (D.L., 7.71)⁴

Συναπτικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν. (*Τέχνη*, 91,2-92,1)⁵

Man ser at D.L. og *Τέχνη* her forklarer *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* på ens vis. For ikke alene bruker begge *συναπτικός* som betegnelse for og gir *εἰ* som eksempel på denne type *σύνδεσμοι*, men de oppgir også samme funksjon for *συναπτικοὶ σύνδεσμοι*: å uttrykke en følgerelasjon (*ἐπαγγέλλεται ἀκολουθεῖν; σημαίνουσι ἀκολουθίαν*).

συλλήψεις of proof» (Barnes 2007, 251); det er uklart hva *ἐπιφοραὶ* og *συλλήψεις* faktisk skal bety her (cf. Lallot 1998, 248; Dalimier 2001, 411-12; Barnes 2007, 251-52). For en gjennomgang av denne definisjon, se kapittel 3.

¹ «Utfyllende er de som brukes for meterens eller utsmykkingens skyld. Det er disse: [ulike ord som vanligvis regnes som uoversettelige (Egger 1854, 210; Kemp 1987, 188n36; cf. Lallot 1998, 67)]» (stort sett fulgt oversettelsen til Kürschner (1996, 211), men også brukt den til Lallot (1998, 67)).

² «Noen legger også til motsettende konjunksjoner, som f.eks. [ulike ord som betyr *allikevel*]» (brukt oversettelsene til Lallot (1998, 67) og Kürschner (1996, 211)). Ifølge skoliastene har *Τέχνη* her brukt *τινὲς* «noen» for å markere at han ikke selv er av denne mening (Σ^d, 67,9-10; Σ^l, 564,6; cf. Σ^m, 343,18-19, 410,29-32; Σ^v, 253,18-20).

³ Allerede skoliastene la merke til at *Τέχνη* hadde en forkjærlighet for semantiske/tautologiske definisjoner: «Ἀυτάρκως σχεδὸν ἐκ τῆς ἐτυμολογίας μόνης σημαίνει τὴν διαφορὰν τῶν συνδέσμων» (Σ^m, 439,26-27).

⁴ Se side 17n5 for en oversettelse.

⁵ Se side 21n4 for en oversettelse.

3 συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι

Dette kapittel består av en undersøkelse av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* «syllogiserende konjunksjoner» og har følgende to mål: (1) å forklare opphavet av denne type *σύνδεσμοι*; (2) å undersøke *Τέχνη*-tradisjonens beskrivelser av denne type *σύνδεσμοι*. Hva angår opphavet, så vil jeg påstå at *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* har et stoisk opphav, nærmere bestemt at det handler om *σύνδεσμοι* stoiske logikere brukte i *συλλογισμοί* «syllogismer». Hva angår beskrivelsene, så vil jeg undersøke i hvilken grad det stoiske materiale har blitt bevart og hvorvidt medlemmene av *Τέχνη*-tradisjonen stadig var i stand til å forstå dette. Kapitlet består av fem underkapitler: 3.1, som gir en introduksjon til hva de greske logikere forstod med *συλλογισμός*; 3.2, som forklarer det stoiske opphav til *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*; 3.3, som går gjennom skoliastenes beskrivelser av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*; 3.4, som går gjennom M.S.s beskrivelse av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*; 3.5, som inneholder en oppsummering av og en konklusjon til kapitlet.

3.1 συλλογισμοί i logikk

Dette underkapittel gir en introduksjon til *συλλογισμός*-begrepet hos de greske logikere. Underkapittel 3.1 består av to underkapitler: 3.1.1, som går gjennom aristotelisk syllogistikk; 3.1.2, som går gjennom stoisk syllogistikk. Funksjonen til underkapittel 3.1 er å gi leseren den nødvendige bakgrunnsinformasjon til å forstå de etterfølgende underkapitler (3.2-3.4), og underkapittelet har to mål: (1) å gjøre leseren i stand til å analysere og å gjenkjenne stoiske og aristoteliske syllogismer; (2) å gi leseren en oversikt over grunnleggende stoisk og aristotelisk terminologi.

3.1.1 Aristotelisk syllogistikk¹

Aristoteles definerer *συλλογισμός* «syllogisme» slik:

λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταῦτα εἶναι. (*APr.* 24a18-20)²

Det er dessverre ikke plass til å gå gjennom denne definisjon i detaljer her. Det burde dog være klart at Aristoteles anser *συλλογισμοί* som en type *λόγοι* «argumenter», nærmere bestemt en type

¹ Den som ønsker en mer detaljert gjennomgang av aristotelisk logikk (inkl. syllogistikk) enn det har vært behov for og plass til å gå gjennom her, kan se følgende verker: Kenny (2004, 116-36), Smith (2015), Barnes et al. (1991, 208-15), Bobzien (2016), Kneale og Kneale (1962, 23-112), Bocheński (1951, 19-71) og Łukasiewicz (1957). For en ordliste over aristotelisk terminologi, se Smith (2015) – evt. også Bonitz (1870). For en gjennomgang av teknisk gresk, logisk – spesielt postaristotelisk – terminologi, se Barnes et al. (1991, 17-33). Jeg vil i denne oppgave – hovedsakelig grunnet mangel på plass og tid – anta at *peripatetisk* og *aristotelisk* er to synonyme ord og at alt kommentatorene til Aristoteles (Ammonios, Philoponos, Alexander, osv.) sier er å regne som aristotelisk.

² «Et argument i hvilket, når visse ting er lagt ned noe annerledes enn det lagt ned nødvendigvis følger da disse ting er slik» (fulgt oversettelsen til Bobzien (2016)).

gyldige λόγοι (Smith, 2015; 2009, 52; Barnes et al. 1991, 208; Bobzien 2016; Frede 1987a, 113-16; cf. Sellars 2006, 56; Gensler 2010, 351-52). Hva angår bestanddelene til en συλλογισμός, så har Philoponos følgende å si:

εἰ ὅσιν αἰ προτάσεις μὴ πολλαὶ ἀλλὰ δύο καὶ διὰ συλλογισμῶν κρίνεται τὸ συμπέρασμα γίνεσθαι. (in *APr.* 461,10-12;¹ cf. Them., in *APo.* 52,7-8; Io.Dam., *Dialect.* 65; Arist., *APr.* 42a32-34; 42b4-5)

Det fremstår herfra at en aristotelisk συλλογισμός består av to premisser, kalt for προτάσεις, og en konklusjon, kalt for συμπέρασμα. Philoponos (in *APr.* 73,26-27) gir følgende eksempel på en aristotelisk συλλογισμός (herfra kalt for *Philoponos' συλλογισμός*):

πᾶς ἄνθρωπος ζῶν,	Alle mennesker er levende vesener,
πᾶν ζῶν οὐσία,	alle levende vesen er substanser,
πᾶς ἄρα ἄνθρωπος οὐσία.	alle mennesker er altså substanser.

Her er πᾶς ἄνθρωπος ζῶν og πᾶν ζῶν οὐσία å regne som προτάσεις, mens πᾶς ἄρα ἄνθρωπος οὐσία er συμπέρασμα. Denne type syllogisme kalles vanligvis for *kategorisk* og dens premisser og konklusjon for *kategoriske påstander*:

Categorical syllogistic studies categorical arguments. An argument is categorical if all its components (its premisses and its conclusion) are categorical propositions. A proposition is categorical if it 'says one thing of one thing' – or better, if it is simple in the sense of not containing two or more propositions as components. (Barnes 1999b, 77; cf. 2007, 264-65; 1997, 71; Bobzien 2002c, 361; Kraft 1751, par. 695; 658; Twisten 1825, par. 97; Gensler 2006, 229; Feder 1783, par. 42)

Kategorisk transskriberer her det greske *κατηγορικός* (Barnes 2007, 264). Flere tekster oppgir at συλλογισμοὶ *κατηγορικοί* kalles for *κατηγορικοί* fordi de er satt sammen fra προτάσεις *κατηγορικάί*:

διὰ τοι τοιαῦτα καὶ ὁ μὲν ἐκ *κατηγορικῶν προτάσεων* συμπελεγμένος συλλογισμὸς *κατηγορικὸς* καλεῖται. (Holob., in *Boeth.S.H.* 1,5-8)²

κατηγορικοί μὲν, ὧν καὶ τὰ λήμματα καὶ τὰ συμπεράσματα ἀπλαῖ [altså *κατηγορικάί*]³ προτάσεις ὑπάρχουσιν. (Alcin., *Didasc.* 11,24-26)⁴

¹ «Om det ikke skulle være mer enn to premisser, dømmes også konklusjonen å skje gjennom en syllogisme» (min oversettelse).

² «Derfor kalles også syllogismen sammenflettet fra kategoriske påstander for *kategorisk*» (min oversettelse). Holobolos oversetter her følgende sted hos Boethius: «quo fit syllogismus quidem, qui ex categoricis propositionibus iunctus est, categoricus appelletur, id est praedicativus» (*S.H.* 832B).

³ «Τῶν δὲ προτάσεων αἰ μὲν *κατηγορικάί* εἰσιν, αἰ δὲ ὑποθετικά· *κατηγορικάί* μὲν αἰ ἀπλαῖ, οἷον 'πᾶν δίκαιον καλόν'» (Alcin., *Didasc.* 11,14-16; cf. Ps.-Apul., *Int.* 177,4-5). Galen oppgir likeledes at συμπέρασμα er å regne som en πρότασις: «δῆλον δὲ ὅτι καὶ τὸ συμπέρασμα πρότασις τις ἐστὶν ἐκ τῆς πρὸς τὰ λήμματα σχέσεως οὕτως ὠνομασμένη» (*Inst.Log.* 20,4-6).

⁴ «Kategoriske [syllogismer] er de, hvis premisser så vel som konklusjoner er enkle [altså kategoriske (se side 24n3)] påstander» (stort sett fulgt oversettelsen til Whittaker og Louis (1990, 11)). Dette er en gylden mulighet til å diskutere betydningen av πρότασις, da Alkinoos her ganske eksplisitt sier at både λήμματα «premisses» og

συμπεράσματα «konklusjoner» er å regne som *προτάσεις*. Crivelli og Charles (2011) får det til å virke som om det er omstridt hvorvidt *προτάσεις* hos Aristoteles betyr (1) alene «premiss», (2) alene «påstand» eller (3) både «premiss» og «påstand». Jeg vil i denne oppgave anta at (3), eller rettere sagt en variant av denne, er korrekt. Flere moderne tolker nemlig Aristoteles som om han bruker *προτάσεις* i en snever (*προτάσεις* «premiss») og en bred (*προτάσεις* «påstand») betydning (Mau 1960, 3; Ebert og Nortmann 2007, 209; cf. Łukasiewicz 1957, 3). Jeg vil nu prøve å argumentere for at Aristoteles ble tolket slik allerede i antikken. Crivelli og Charles mener at Aristoteles alene brukte *προτάσεις* i én betydning: «The word «*προτάσεις*» has a single sense but the reference of phrases containing it is fixed by the context. In sentences like «From the *προτάσεις* the conclusion follows», the plural description «the *προτάσεις*» refers exclusively to the premisses of a syllogism and is contrasted with «*συμπέρασμα*». In such cases, the reference of «the *προτάσεις*» is fixed by the context and contrasted with the reference of «*συμπέρασμα*». This does not however require the syllogism's conclusion not to be a *προτάσις* (proposition) nor gives us any reason to think that the term «*προτάσεις*» is used with a special sense [dette ville være *προτάσεις* 'premiss']» (2011, 199-200). Jeg vil innrømme at Crivelli og Charles nok har rett hva angår Aristoteles. At Aristoteles alene mente å bruke *προτάσεις* i én betydning, at Aristoteles anså sin bruk av *προτάσεις* for entydig, er dog ingenlunde ensbetydende med at ettertiden gjorde det samme og tolket Aristoteles likeledes. Det er faktisk én detalj som adskiller Aristoteles fra ettertiden, én viktig detalj som gjorde det mulig for ettertiden å regne den aristoteliske bruk av *προτάσεις* for flertydig, skjønt Aristoteles formodet den å være fullstendig entydig. Aristoteles hadde nemlig ikke en egen betegnelse for *premiss*: «The other two propositions we may call *premisses*, though Aristotle does not have a consistent technical term to differentiate them» (Kenny 2004, 117). Ettertiden hadde det Aristoteles «manglet», i det den kalte, som man kan se fra Alkinoos, premissene for *λήμματα*. Hvis man innvilger at denne bruk av *λήμματα* er stoisk, som noen mener (Kieffer 1964, 59; cf. Bocheński 1951, 81), betyr det at stoikerne muligvis var de første som brukte en egen betegnelse for *premiss*. Stoikerne kalte imidlertid ikke alene premissene for *λήμματα*, men sa også eksplisitt at både *λήμματα* «premiss» og *ἐπιφοραί* «konklusjoner» var å regne som *ἀξιώματα* «påstander»: «τούτου δὲ λήμματα μὲν εἶναι λέγεται τὰ πρὸς κατασκευὴν τοῦ συμπεράσματος συμφώνως λαμβανόμενα ἀξιώματα, ἐπιφορὰ δὲ {συμπέρασμα} τὸ ἐκ τῶν λημμάτων κατασκευαζόμενον ἀξίωμα» (S.E., P. 2.136). Den stoiske bruk av *λήμματα* og *ἀξίωμα* resulterte i at man begynte å legge merke til at Aristoteles brukte ett ord, hvor stoikerne brukte to, altså at Aristoteles' bruk av *προτάσεις* – sett med ettertidens øyne – var flertydig: Aristoteles brukte snart *προτάσεις* i samme betydning som det stoiske *λήμματα* «premiss» (den snevre betydning av *προτάσεις*), snart i samme betydning som det stoiske *ἀξίωμα* «påstand» (den brede betydning av *προτάσεις*). Det finnes også flere belegg for en slik tolkning i tekstene. For det første sier både Ammonios og – som flere allerede har bemerket (Barnes et al. 1999, 22; Crivelli og Charles 2011, 199n18) – Alexander eksplisitt at det aristoteliske *προτάσεις* har to betydninger: «οἱ δὲ Στωικοὶ ἀξιώματα αὐτὰς ἐκάλουν καὶ λήμματα παρὰ τὸ λαμβάνειν καὶ ἀξιῶν αὐτὰς ἀληθεῖς εἶναι [...] ὁ δὲ Ἀριστοτέλης προτάσεις αὐτὰς καλεῖ [Aristoteles brukte *προτάσεις* om det stoikerne kaller for *ἀξιώματα* og *λήμματα*, dvs. Aristoteles brukte *προτάσεις* i to ulike betydninger]» (Ammon., in *APr.* 26,36-27,2); «ἔστι δὴ τὸ πρόβλημα τῶ γενεὶ προτάσις [= *προτάσεις* i betydningen 'påstand']· τὸ γὰρ αὐτὸ γένει πρόβλημα καὶ λήμμα καὶ ὁμολόγημα καὶ συμπέρασμα καὶ ἀξίωμα· πάντα γὰρ προτάσεις τῇ σχέσει τὴν διαφορὰν ἔχοντα. προτιθέμενον μὲν γὰρ εἰς δεῖξιν ὡς μὴ γνώριμον πρόβλημα καλεῖται, λαμβανόμενον δὲ εἰς ἄλλον δεῖξιν λήμμα καὶ ὁμολόγημα, ὡς Πλάτων, καὶ ἰδίως προτάσις [= *προτάσεις* i betydningen 'premiss' (Barnes et al. 1991, 105n23, 22)]· ἀξίωμα δὲ, ἂν ἀληθὲς ᾗ καὶ ἐξ αὐτοῦ γνώριμον· δεδειγμένον δὲ συμπέρασμα· τὸ γὰρ δειχθὲν γίνεται συμπέρασμα τῶν, δι' ὧν εἰδείχθη» (Alex. Aphr., in *APr.* 44,16-23). For det andre kan dette leses hos Galen og Klemens fra Alexandria: «ἢ μὲν ἐτέρα τῶν εἰς τὴν ἀπόδειξιν ἀρχῶν, ἢ λημμάτων, ἢ ἀξιωμάτων, ἢ προτάσεων, ἢ ὅπως ἂν ἐθελήσης ὀνομάζειν» (Gal., *Simp. Med. Temps.* 11:401-2); «εἴτε ἀξιωμάτα τις ἐθέλοι καλεῖν εἴτε προτάσεις εἴτε λήμματα» (Clem. Al., *Strom.* 8.3.8.2). Ifølge denne tolkning er det ikke tilfeldig at Galen og Klemens ikke her alene gav *ἀξιώματα* og *προτάσεις*, men også *λήμματα*: *λήμματα* finnes her av den grunn at det aristotelisk *προτάσεις* ikke alene tilsvare det stoiske *ἀξίωμα*, men også det stoiske *λήμμα*. For det tredje bruker flere tekster *λήμματα* heller enn *προτάσεις* om premissene: «δεῖ δὲ τὸν τέλειον συλλογισμὸν τὸ ἐλάχιστον ἐκ δύο λημμάτων εἶναι» (Ammon., in *APr.* 27,16-17); «ceterum tota ratiocinatio ista, quae acceptionibus [= *λήμματα*sin] et illatione constat» (Ps.-Apul., *Int.* 184,10-11). Ifølge denne tolkning brukte Ammonios og Ps.-Apuleius *λήμματα/acceptio* heller enn *προτάσεις/propositio*, da de kjente til og ønsket å unngå flertydigheten av det siste. For å oppsummere. Jeg mener at det aristoteliske *προτάσεις* kan oversettes på to måter: med utgangspunkt i hvordan Aristoteles selv forstod sin bruk av ordet *προτάσεις*; med utgangspunkt i hvordan ettertiden forstod den aristoteliske bruk av *προτάσεις*, altså den antikke resepsjon av Aristoteles. Hvis man ønsker å forbli lojal til og å gjengi Aristoteles' egen forståelse av *προτάσεις*, må dette ord konsekvent oversettes med «påstand». Det er nemlig umulig at Aristoteles med *προτάσεις* forstod «premiss», da først stoikerne brukte en egen betegnelse for *premiss*. Hvis man derimot ønsker å følge ettertidens forståelse av *προτάσεις*, så kan *προτάσεις* relativt problemfritt snart oversettes med «påstand», snart med «premiss». Jeg har i denne oppgave valgt å følge ettertiden.

Hva angår *προτάσεις κατηγορικάι*, så forklarer Alexander fra Aphrodisias disse slik:

πᾶσα γὰρ πρότασις κατηγορικὴ ἐξ ὑποκειμένου ὄρου καὶ κατηγορουμένου σύγκειται. (in *APr.* 15,3-4;¹ cf. 24,30-31; cf. Boeth., *S.C.* 797D; *S.H.* 832D; Them., in *APo.* 10,9; Ammon., in *APr.* 35,36-37).

Enhver *προτάσις κατηγορικὴ* består altså av to deler, en subjekt-del (*ὁ ὑποκείμενος ὄρος*) og en predikat-del (*ὁ κατηγορούμενος ὄρος*), som inngår i en predikasjon (cf. Kenny 2004, 118). Denne type *προτάσεις* har altså blitt kalt for *κατηγορικάι* fordi de inneholder en predikasjon, og en mer nøyaktig oversettelse av nomenet *κατηγορικός* hadde vært «predikativ» (Barnes 2007, 264; Bobzien 2002c, 362).² Som man kan se fra Alexander, kaller Aristoteles (*APr.* 24b-18) delene som inngår i predikasjonen for *ὄροι* «termer».

Som Łukasiewicz (1957, 2-3; cf. Kenny 2004, 118) nevner har Aristoteles for vane å bruke bokstaver (gr. *στοιχεῖα* (Ammon., in *APr.* 11,5-6; Phlp., in *APr.* 74,5)) heller enn *ὄροι* når han behandler *συλλογισμοί*. Således beskriver Aristoteles (*APr.* 25b37-39) formen til Philoponos' *συλλογισμός* på følgende måte:

εἰ γὰρ τὸ Α κατὰ παντὸς τοῦ Β

καὶ τὸ Β κατὰ παντὸς τοῦ Γ,

ἀνάγκη τὸ Α κατὰ παντὸς τοῦ Γ κατηγορεῖσθαι

For hvis A om alle B,

og B om alle C,

er det nødvendig at A predikeres om alle C.

(Dette har tradisjonelt blitt skrevet slik: alle B er A, alle C/G er B, altså alle C/G er A (f.eks.

Twisten 1825, par. 113). Som man ser herfra har Aristoteles en tendens til å plassere *ὁ κατηγορούμενος ὄρος* før *ὁ ὑποκείμενος ὄρος*, altså predikatet før subjektet (f.eks. Łukasiewicz 1957, 2-3.) De tre bokstaver A, B og G/C kan her forstås som variabler (Łukasiewicz 1957, 7-9; 48; Kneale og Kneale 1962, 61), som står for *ὄροι* og som utbyttes med *ὄροι* for å danne konkrete *συλλογισμοί*.³ Således er Philoponos' *συλλογισμός* et eksempel på en konkret *συλλογισμός* som har blitt dannet gjennom å bytte de tre bokstaver A, B og G/C, som finnes i Aristoteles' tekst, med de tre *ὄροι οὐσία, ζῷον og ἄνθρωπος*.

¹ «For enhver kategorisk påstand er sammensatt fra en subjektterm og en predikatterm» (fulgt oversettelsen til Barnes et al. (1991, 61)). Dette er Aristoteles' definisjon av *πρότασις*: «Πρότασις μὲν οὖν ἐστὶ λόγος καταφατικὸς ἢ ἀποφατικὸς τινος κατὰ τινος» (*APr.* 24a16-17). Man merker at Aristoteles ikke selv kaller denne type *προτάσεις* for *κατηγορικάι* «predikative» (f.eks. Kieffer 1964, 103). Ifølge Ammonios handler dog *Priora analytica* alene om *προτάσεις κατηγορικάι*: «ἐπειδὴ οὖν πᾶσαι αἱ πρότασις, ἅς παραλαμβάνει ἐνταῦθα, κατηγορικάι εἰσιν καὶ οἱ συλλογισμοὶ πάντες, περὶ ὧν ἐνταῦθα διαλαμβάνει, κατηγορικοὶ εἰσιν» (in *APr.* 17,24-26). Det virker som om de moderne bejaer dette: «But Aristotelian syllogisms contains only simple propositions» (Barnes et al. 1991, 23).

² Det virker som om *praedicativus* engang i tiden var det vanlige i latinske tekster: «Latin authors regularly use *praedicativus*» (Barnes et al. 1991, 31) – både Ps.-Apuleius (*Int.* 177,4) og, som Bobzien (2002c, 362n11) nevner, Boethius (*S.H.* 832B) bruker nomenet *praedicativus*.

³ For alternative måter hvorpå man kan tolke de aristoteliske bokstaver, se Bobzien (2016) og spesielt Barnes (2007, 337-59).

Ifølge Aristoteles (*APr.* 42a30-31) inneholder enhver *συλλογισμός* tre *ὄροι*. Den *ὄρος* som finnes i begge *προτάσεις*, men ikke i *συμπέρασμα*, kalles for *μέσος ὄρος* «mellomterm» (Arist., *APr.* 47a38-40; Phlp., *in APr.* 64,28-29). Hva angår de to andre *ὄροι*, så har det vært tradisjon siden Philoponos å kalle *ὁ κατηγορούμενος ὄρος* i *συμπέρασμα* for *μείζων ὄρος* «overterm» og *ὁ υποκείμενος ὄρος* i *συμπέρασμα* for *ἐλάττων ὄρος* «underterm» (Łukasiewicz 1957, 32; Kneale og Kneale 1962, 71; Wildberg 2016). Hva angår de to *προτάσεις*, så forteller Philoponos at *πρότασις* med *μείζων ὄρος* kan kalles for *μείζων πρότασις* «overpremiss» og *πρότασις* med *ἐλάττων ὄρος* for *ἐλάττων πρότασις* «underpremiss». ¹ I Philoponos' *συλλογισμός* er *ἄνθρωπος* å regne som *ἐλάττων ὄρος* og *οὐσία* som *μείζων ὄρος* (det følger at *ζῶον* må være *μέσος ὄρος*), mens *πᾶν ζῶον οὐσία* og *πᾶς ἄνθρωπος ζῶον* henholdsvis er *μείζων πρότασις* og *ἐλάττων πρότασις* – Philoponos (*in APr.* 67,27-35) sier dette eksplisitt. Man merker at rekkefølgen av de to *προτάσεις* er irrelevant (Łukasiewicz 1957, 32-34). ² Således vil den som sammenligner Philoponos' tekst med Aristoteles' legge merke til at Philoponos har stilt *ἐλάττων πρότασις* først, Aristoteles derimot *μείζων πρότασις*. ³

Aristoteles (*APr.* 41a11-18) inndeler *συλλογισμοί* i tre *σχήματα* «figurer» med utgangspunkt i hvilken posisjon *ὄρος μέσος* har i de to *προτάσεις* (cf. Kenny 2004, 119). Kneale og Kneale forklarer de tre *σχήματα* slik:

In the first figure the middle term is subject to one and predicate to the other [altså: *B er C, A er B, A er C*]⁴; in the second figure it is predicate to both [altså: *C er B, A er B, A er C*]; and in the third figure it is subject to both [altså: *B er C, B er A, A er C*]. (1962, 68; cf. Łukasiewicz 1957, 23; Harari 2004, 64; Bobzien, 2016; Barnes et al. 1991, 209-10; Phlp., *in APr.* 64,32-65,4; Alcin., *Didasc.* 12,1-5; Gal., *Inst.Log.* 18,23-19,5; Boeth., S.C. 811B-812B; Arist., *APr.* 25b32-38; 26b35-37; 28a11-13)

Hvert *σχῆμα* inneholder et spesifikt antall typer *συλλογισμοί*, kalt for *τρόποι* «modi» (se side 28n2). Således gir Philoponos sin *συλλογισμός*, altså den såkalte Philoponos' *συλλογισμός*, som et eksempel på en *συλλογισμός* som tilhører første *τρόπος* av første *σχῆμα*:

¹ *Overpremiss* og *underpremiss* tilsvarer det tradisjonelle *oversetning* og *undersetning*: «En syllogisme består av tre setninger, derav to premisser (oversetning og undersetning) og én konklusjon (følgesetning)» (*Store norske leksikon*, 3. utg., s.v. «syllogisme»; cf. Twesten 1825, par. 99; Feder 1783, par. 42). Kraft (1751, par. 664 til 665; cf. Twesten 1825, par. 96) kaller det derimot for henholdsvis *hoved-Proposition* og *hjelpe-Proposition*.

² Ifølge Barnes er det sågar feil å tenke på en rekkefølge her: «But the premisses of an argument has no order at all: they form a set, they do not form an ordered sequence» (1997, 122).

³ I Aristoteles' tekst er *A* å regne som *μείζων ὄρος*, *Γ/С* som *ἐλάττων ὄρος* og *B* som *μέσος ὄρος*, mens *τὸ Α κατὰ παντός τοῦ Β* er *μείζων πρότασις* og *τὸ Β κατὰ παντός τοῦ Γ* er *ἐλάττων πρότασις*.

⁴ Her er *B* å regne som *μέσος ὄρος*, *A* som *ἐλάττων ὄρος* og *C* som *μείζων ὄρος*.

Οὗτος πρῶτος τρόπος συλλογιστικός, ἐκ δύο καταφατικῶν καθόλου <καθόλου> καταφατικῶν συνάγων συμπέρασμα [...] οἷον οὐσία κατὰ παντὸς ζῶου, ζῶον κατὰ παντὸς ἀνθρώπου, καὶ συνάγεται οὐσία κατὰ παντὸς ἀνθρώπου· καὶ ἀνάπαλιν¹ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, πᾶν ζῶον οὐσία, πᾶς ἄνθρωπος ἄρα οὐσία. (*in APr.* 73,20-26)²

Man merker at Philoponos brukte *καθόλου καταφατικόν* «alminnelig bekreftende» om både *προτάσεις* og *συμπέρασμα*. *καθόλου καταφατικόν* er én type *κατηγορικαὶ προτάσεις* «kategoriske påstander». Aristotelisk logikk antas vanligvis å regne med fire typer *κατηγορικαὶ προτάσεις* (Barnes 2007, 265; Smith 2015; Łukasiewicz 1957, 3; Bocheński 1951, 43; Arnauld og Nicole 1668, 137-38). Her er en tabell (Tabell 1) over de fire typer, som er basert på Galens (*Inst.Log.* 6,11-7,11) beskrivelse av disse:

TABELL 1. Ulike typer <i>κατηγορικαὶ προτάσεις</i>	
navn	eksempel
<i>καθόλου καταφατική</i> «alminnelig bekreftende» ³	<i>ἅπας ἄνθρωπος ζῶόν ἐστιν</i> «alle mennesker er levende vesen»
<i>καθόλου ἀποφατική</i> ⁴ «alminnelig nektende»	<i>οὐδεὶς ἄνθρωπος ζῶόν ἐστιν</i> ⁵ «ingen mennesker er levende vesen»
<i>ἐπὶ μέρους καταφατική</i> «særdeles bekreftende»	<i>τις ἄνθρωπος ζῶόν ἐστιν</i> «noen mennesker er levende vesen»
<i>ἐπὶ μέρους ἀποφατική</i> «særdeles nektende»	<i>οὐ πᾶς ἄνθρωπος ζῶόν ἐστιν</i> ⁷ «ikke alle mennesker er levende vesen»

¹ Motsatt på den måte at *μείζων πρότασις* og *ἐλάττων πρότασις* endrer plass: «Potes tu quoque usu iam recepto praeponere minorem maiori hoc modo» (Filalteo 1560, 61).

² «Dette er den første syllogistiske figur som fra to allment bekreftende [premisser] slutter en allment bekreftende konklusjon. F.eks. ‘substans om alle levende vesen, levende vesen om alle mennesker’ og det slutes ‘altså substans om alle mennesker’ [*μείζων πρότασις* står her foran *ἐλάττων πρότασις*: alle *B* er *A*, alle *C* er *B*, altså alle *C* er *A*]. Og motsatt: ‘alle mennesker er levende vesen, alle levende vesen er substanser, altså er alle menneske substanser’ [*ἐλάττων πρότασις* står før *μείζων πρότασις*: alle *C* er *B*, alle *B* er *A*, altså alle *C* er *A*]» (min oversettelse). For en alternativ oversettelse, se Filalteo (1560, 61). Man merker at Aristoteles ikke brukte ordet *τρόπος* (Huby og Gutas 2007, 61-62; Smith 2015; Bocheński 1951, 43). Aristoteles (*APr.* 25b32-29a15) selv gir fire typer *συλλογισμοί* for det første *σχῆμα*, fire for det andre *σχῆμα* og seks for det tredje *σχῆμα* (en oversikt over de 14 typer *συλλογισμοί* kan finnes hos f.eks. Kneale og Kneale (1962, 72-73) eller Bocheński (1951, 52)). For andre typer *συλλογισμοί* enn disse fjorten, se Barnes et al. (1991, 136n157).

³ Den norske terminologi er basert på Kraft (1751, par. 518, 526 til 527).

⁴ Galen (*Inst.Log.* 6,22) oppgir at denne type også ble kalt for *καθόλου στερητική*.

⁵ Galens tekst lyder her: «οὐδεὶς ἄνθρωπος † γραπτός ἐστιν» (*Inst.Log.* 6,23). Jeg har endret *γραπτός* «skrevet, malt» til *ζῶον* «levende vesen», for å gi dette eksempel lik form som de andre.

⁶ Se Smyth (1956, par. 154) for en forklaring av den her brukte aksent.

⁷ Galen (*Inst.Log.* 7,2-7) gir her to muligheter: *οὐ πᾶς* og *τις οὐκ*. Jeg har valgt å bruke *οὐ πᾶς*, da dette synes å være det vanligste.

καθόλου og ἐπὶ μέρους er her å regne som ποσόν «kvantitet», καταφατική og ἀποφατική derimot som ποιόν «kvalitet» (f.eks. Ammon., in *APr.* 16,29-17,10). Den som sammenligner eksemplene for de fire typer vil merke at eksemplene er identiske, foruten at de begynner med ulike logiske ord¹: ἅπας, οὐδείς, τὶς, οὐ πᾶς. Det er altså det brukte logiske ord som avgjør hvilken type en gitt κατηγορική πρότασις tilhører. Således markerer πᾶς i πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἐστὶ at det her handler om en καθόλου καταφατική, οὐδείς i οὐδείς ἄνθρωπος ζῶν ἐστὶ derimot at det dreier seg om en καθόλου ἀποφατική. Man kan altså gjenkjenne en καθόλου καταφατική på at et πᾶς står i starten av den.²

3.1.2 Stoisk syllogistikk³

D.L. gir en stoisk definisjon av λόγος «argument»⁴ og en av συλλογισμός «syllogisme» like etter hinannen:

εἶναι δὲ τὸν λόγον αὐτὸν σύστημα ἐκ λημμάτων καὶ ἐπιφορᾶς· τὸν δὲ συλλογισμὸν λόγον συλλογιστικὸν ἐκ τούτων. (7.45)⁵

Stoikerne regnet altså, likesom Aristoteles, συλλογισμοί som en type λόγοι. Definisjonen gitt av D.L. er vanligvis regnet som den stoiske standarddefinisjon (Mates 1961, 58; Frede 1974, 118; Long og Sedley 1987, 1:218, 2:216). S.E. gir følgende eksempel for å belyse definisjonen:

¹ Jeg har lånt *logisk ord* herfra: «Gyldigheten av en syllogisme avhenger også av de logiske ordene *alle, noen og ingen*» (*Store norske leksikon*, 3. utg., s.v. «syllogisme»).

² Kommentatorene til Aristoteles kaller vanligvis de logiske ord for *προσδιορισμοί* «tilleggsbestemmere» (Barnes et al. 1991, 28n126). Kommentatorene virker enige om at *προσδιορισμοί* er nettopp og (tilsynelatende) nødvendigvis fire i antall: «διὸ καὶ τέτταρές εἰσι τὸν ἀριθμὸν, πᾶς καὶ οὐδείς, τὶς [sic] καὶ οὐ πᾶς» (Ammon., in *Int.* 89,7); «ἀνάγκη γὰρ εἶναι τοὺς προσδιορισμοὺς καὶ οὔτε πλείονας οὔτε ἐλάττονας» (Steph., in *Int.* 24,29-30). De er likeledes enige om at en *προσδιορισμός* alene konstrueres med *ὑποκείμενος ὄρος*: «τῷ κατηγορουμένῳ ὁ προσδιορισμὸς οὐ συντάσσεται (οὐ γὰρ φαμεν «ὁ ἄνθρωπος πᾶν ζῶν») ἀλλὰ μόνως τοῖς ὑποκειμένοις» (Philp., in *APo.* 155,24-24; cf. in *APr.* 277,29-30; in *de An.* 476,4; Ammon., in *Int.* 89,4).

Aristoteles nevner også to typer *ἀδιόριστοι πρότασις*: «Πρότασις μὲν οὖν ἐστὶ λόγος καταφατικός ἢ ἀποφατικός τινος κατὰ τινος· οὗτος δὲ ἢ καθόλου ἢ ἐν μέρει ἢ ἀδιόριστος. λέγω δὲ καθόλου μὲν τὸ παντὶ ἢ μηδενὶ ὑπάρχειν, ἐν μέρει δὲ τὸ τινὶ ἢ μὴ τινὶ ἢ μὴ παντὶ ὑπάρχειν, ἀδιόριστον δὲ τὸ ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν ἄνευ τοῦ καθόλου ἢ κατὰ μέρος» (*APr.* 24a16-20). Man regner dog vanligvis med at disse var uten større betydning og senere falt bort: «Indefinite premisses are of no importance in the Aristotelian system of logic, No logical thesis, whether a law of conversion or a syllogism, is formulated by Aristotle with this kind of premiss. It was but right that they should be dropped by later logicians, who retained only four kinds of premiss, well known to every student of traditional logic, viz. the universal affirmative, the universal negative, the particular affirmative, and the particular negative» (Łukasiewicz 1957, 5; cf. Bocheński 1951, 43; Kieffer 1964, 65).

³ Den som ønsker en mer detaljert gjennomgang av stoisk logikk (inkl. syllogistikk) enn det har vært behov for og plass til å gå gjennom her, kan se følgende verker: Frede (1974), Bobzien (1999b; 2003), Kneale og Kneale (1962, 113-76) og Mates (1961). For en ordliste over stoisk, logisk terminologi, se Mates (1961, 132-36).

⁴ λόγος betyr i hele 3.1.2 «argument».

⁵ «Et argument selv er et system fra premisser og en konklusjon. En syllogisme er et argument [sammensatt] syllogistisk fra disse» (gjort bruk av oversettelsen til Hülser (1987-88, 43)).

οἷον λόγος μὲν ἐστὶ τὸ ὄλον τοῦτο σύστημα «εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν», λήμματα δὲ αὐτοῦ καθέστηκε τό τε «εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν» καὶ τὸ «ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν», ἐπιφορὰ δὲ τὸ «φῶς ἄρα ἔστιν». (M. 8.302-3;¹ cf. P. 2.136)

En stoisk *λόγος* består altså, likesom et aristotelisk, av to premisser, kalt for *λήμματα*, og en konklusjon, kalt for *ἐπιφορὰ*. Den stoiske definisjon er dessverre ikke utvetydig (Mates 1961, 58-59). Således forteller D.L. at stoikeren Krinis² gav følgende definisjon av *λόγος*:

τὸ συνεστηκὸς ἐκ λήμματος {ἢ λημμάτων} καὶ προσλήψεως καὶ ἐπιφορᾶς. (7.76)³

D.L. gir derpå samme *λόγος* som S.E. for å illustrere denne definisjon:

‘εἰ ἡμέρα ἔστί, φῶς ἔστιν· ἡμέρα δὲ ἔστι· φῶς ἄρα ἔστί’. λῆμμα μὲν γὰρ τὸ ‘εἰ ἡμέρα ἔστί, φῶς ἔστιν’· πρόσληψις τὸ ‘ἡμέρα δὲ ἔστιν’· ἐπιφορὰ δὲ τὸ ‘φῶς ἄρα ἔστί’. (7.76)⁴

λήμμα har altså både en bred og snever betydning (cf. Mates 1961, 58-59; Frede 1974, 118n1; Bocheński 1961, 122). I den brede betydning betegner *λήμμα* enhver premiss. I den snevre betydning betegner *λήμμα* derimot alene overpremissen, mens underpremissen blir kalt for *πρόσληψις* «tilleggsantagelse». ⁵ Man merker at de to premisser er av ulik «lengde»; jeg kommer til å forklare forskjellen under.

Hva angår *συλλογιστικοὶ λόγοι*, så forteller D.L. (7.77-78) at stoikerne skilte mellom *περαντικοὶ λόγοι* «gyldige argumenter» og *ἀπέραντοι λόγοι* «ugyldige argumenter». Blant *περαντικοὶ λόγοι* er *συλλογιστικοί*, altså formelt gyldige *λόγοι* (Bobzien 1999b, 135; 2004, 64; 2016). D.L. gir derpå følgende beskrivelse av *συλλογιστικοὶ λόγοι*:

συλλογιστικοὶ μὲν οὖν εἰσὶν οἱ ἦτοι ἀναπόδεικτοι ὄντες ἢ ἀναγόμενοι ἐπὶ {τι} τοὺς ἀναποδείκτους κατὰ τι τῶν θεμάτων⁶ ἢ τινα. (7.78)⁷

¹ «Således er hele dette system et argument: ‘Om det er dag, er det lys; men det er dag; altså er det lys’; dets premisser er ‘Om det er dag, er det lys’ og ‘Men det er dag’; konklusjonen er ‘Altså er det lys’» (min oversettelse).

² Krinis var elev av Diogenes fra Babylon (Sluiter 1988, 46n1) eller Archedemos (Burnyeat 2012, 134n60; Pohlenz 1948-49, 1:181). Han regnes som en av hovedkildene til D.L.s gjennomgang av stoisk logikk (Hülser 1987-88, XLVIII, XCII-XCIII) og skal ha vært en ganske uoppfinnsom stoiker (ibid., XCIII; Burnyeat 2012, 134n60). Han er blant stoiske logikere nevnt av Epiktet (Barnes 1997, 73). Arnim (1903-5, 3:268-69) har samlet hans fragmenter.

³ «Det sammensatt fra en overpremiss, en underpremiss og en konklusjon» (min oversettelse). Jeg har her fulgt lesningen til Beier (1815, 23-24; cf. Hicks 1931, 184). For alternative lesninger, se Hülser (1987-88, 1346), Dorandi (2013, 520) og/eller Long og Sedley (1987, 2:213-14).

⁴ «‘Om det er dag, er det lys; men det er dag; altså er det lys’ er overpremissen; ‘Men det er dag’ er underpremissen; ‘Altså er det lys’ er konklusjonen» (min oversettelse).

⁵ Overpremissen kunne tilsynelatende alternativt bli kalt for *ἡγεμονικόν* «ledende» og/eller *τροπικόν* «tropisk» (?): ifølge Frede (1974, 118n1) kun *ἡγεμονικόν*, ifølge Mau (1960, 20) kun *τροπικόν*, ifølge Kieffer (1964, 93) begge.

⁶ *θέματα*, som vanligvis oversettes med «grunnregler» (Bobzien 1999b, 137), var minimum fire i antall (Long og Sedley 1987, 1:219). Kun den første (Ps.-Apol., *Int.* 191,5-10) og den tredje (Alex.Aphr., *in APr.* 278,11-14; Simp., *in Cael.* 236,33-37,4) er bevart. Ulike lærde har forsøkt å lage ulike rekonstruksjoner av de tapte grunnregler (Kneale og Kneale 1962, 169-70; Frede 1974, 185-90, 193-96; Bobzien 1999b, 143-46).

⁷ «Så syllogistiske argumenter er de som enten er ubeviselige eller som reduseres til de ubeviselige gjennom en eller flere grunnregler» (min oversettelse).

Stoikerne regnet altså noen *συλλογισμοί*¹ som grunnleggende og til hvilke alle andre *συλλογισμοί* må reduseres for å få «syllogismestatus» (cf. Sellars 2006, 59).

Chrysipp regnet med fem *ἀναπόδεικτοι* «ubeviselige» (D.L., 7.79). Den *λόγος* som både D.L. og S.E. gav for å illustrere definisjonen av *λόγος* «argument», er et eksempel på den første *ἀναπόδεικτος* (S.E., *M.* 8.224-25; *P.* 2.157). S.E. gir følgende *τρόπος* «modus» for denne type *ἀναπόδεικτος*:

εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· τὸ δέ γε πρῶτον· τὸ ἄρα δεύτερον. (*M.* 8.227)²

τρόποι kan i rammen av de fem *ἀναπόδεικτοι* regnes som argumentsformer, altså som visende den form en *λόγος* må ha for å være gyldig (Bobzien 1999b, 130).³ De stoiske ordenstall (*πρῶτον, δεύτερον*) kan på lik linje med de aristoteliske bokstaver regnes som variabler (f.eks. Kneale og Kneale 1962, 159).⁴ Men mens de aristoteliske bokstaver står for *ῥοι* «termer», som *ζῶν* og *ἄνθρωπος*, erstattes stoiske ordenstall med *ἀξιώματα* «påstander», som – i D.L. og S.E.s eksempel – *ἡμέρα ἔστιν* og *φῶς ἔστιν*. Det har derfor vært vanlig blant de moderne, i hvert fall – ifølge Frede (1987a, 99) – siden Łukasiewicz (1935, 111-13), å kontrastere aristotelisk og stoisk logikk som henholdsvis en termlogikk og en påstandsløgg (Barnes 1999b, 78; Bobzien 1999b, 92; Bocheński 1951, 80; 1961, 108; Sellars 2006, 60; Kenny 2004, 139; Mates 1961, 2-3; Kneale og Kneale 1962, 175; cf. Sluiter 1990, 17; Taylor 1993, 272).

Det er dessverre ikke plass til en fullstendig gjennomgang av det stoiske *ἀξίωμα*-begrep her, men det kan nevnes at stoikerne skilte mellom to typer *ἀξιώματα*, nemlig *ἀπλᾶ* «enkle» og *οὐχ ἀπλᾶ* «ikke-enkle» (S.E., *M.* 8.92; D.L., 7.68). *ἀπλᾶ ἀξιώματα* er blott negativt definert som de *ἀξιώματα* som ikke er *οὐχ ἀπλᾶ* (Bobzien 1999b, 96; cf. Steinthal 1890-91, 1:318). Både S.E. (*M.* 8.93) og D.L. (7.68) gir *ἡμέρα ἔστιν* som et eksempel på et *ἀπλοῦν ἀξίωμα* (det følger at også *φῶς ἔστιν* er et *ἀπλοῦν ἀξίωμα*). *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* er definert således av S.E.:

¹ Jeg følger herfra Bobzien (1999b, 127) i å behandle *συλλογιστικός* som om det var synonymt med *συλλογισμός*.

² «Om det første, det andre; men det andre; altså det første» (min oversettelse). Łukasiewicz (1935, 113-14), fulgt av Mates (1961, 2n4, 70n52), er meget streng på at *εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· τὸ δέ γε πρῶτον· τὸ ἄρα δεύτερον* ikke må oversettes med «Om det første *er*, *er* det andre; men det første *er*; altså *er* det andre». Ifølge Łukasiewicz (1935, 113-14) vil en slik oversettelse nemlig føre til at man nødvendigvis misforstår stoisk logikk.

³ For en diskusjon av den logiske status av moduser i stoisk logikk, se Bobzien (1999b, 129-31; 2016), Barnes (2007, 326-30), Mates (1961, 2-3), Kneale og Kneale (1962, 158-74) og spesielt Frede (1974, 136-48).

⁴ Bruken av ordenstall var i antikken regnet som et stoisk særtrekk (Ps.-Apul., *Int.* 193,5-7). Greske bokstaver kan finnes i stoiske kontekster (således hele *PMich.* 2906 og hos Galen (f.eks. *Inst.Log.* 15,12-13), men må i så fall tolkes som alfanumeriske tegn (Barnes 2007, 322-23). Kneale og Kneale (1962, 171) mener at allerede Chrysipp kan ha brukt slike alfanumeriske tegn.

ὅσα γ' ἐξ ἀξιώματος δις λαμβανομένου ἢ ἐξ ἀξιωματῶν διαφερόντων συνέστηκε διὰ συνδέσμου τε ἢ συνδέσμων. (M. 8.95;¹ cf. 8.108-9; D.L., 7.68)

Både S.E. (M. 8.95, 8.110) og D.L. (7.68) gir *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*, et *συνημμένον* «implikativ» (se 2.2), som et eksempel på et *οὐχ ἀπλοῦν ἀξίωμα*.² Den som nu leser gjennom eksemplet D.L. gir på en *λόγος*, vil legger merke til at *λήμμα* «overpremiss» der er et *οὐχ ἀπλοῦν ἀξίωμα*, mens *πρόσληψις* er et *ἀπλοῦν ἀξίωμα*: den arketypiske stoiske *συλλογισμός* består av et *ἀπλοῦν ἀξίωμα* og et *οὐχ ἀπλοῦν ἀξίωμα* som *λήμματα* «premisser» (cf. Bobzien 1999b, 121; Sellars 2006, 59-60).

3.2 Apollonios Dyskolos og den moderne tolkning av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*

Dette underkapittel tar for seg hvorfor man antar at denne type *σύνδεσμοι* har stoisk opphav, mens de etterfølgende underkapitler (3.3-3.4) undersøker hvorvidt det stoiske materiale har blitt bevart og om medlemmene av *Τέχνη*-tradisjonen gjengir dette materiale korrekt. Man kan begynne med å gjenta beskrivelsen *Τέχνη* gir av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*:

Συλλογιστικοὶ δέ εἰσιν ὅσοι πρὸς τὰς ἐπιφοράς τε καὶ συλλήψεις τῶν ἀποδείξεων εὖ διάκεινται. εἰς δὲ οἷδε· ἄρα ἀλλά ἀλλαμὴν τοίνυν τοιγάρτοι τοιγαροῦν. (95,2-96,2)³

Den stoiske natur av definisjonen er så åpenbar at Uhlig (1883, 173) med utgangspunkt i Krinis' definisjon av *λόγος* «argument» (D.L., 7.76) ønsker å endre *συλλήψεις* til *προσλήψεις*. Lallot (1998, 252) avslår dog en slik emendasjon, da manuskripttradisjonen entydig viser *συλλήψεις*.

Hvis man antar at *συλλήψεις* på et tidspunkt i historien har erstattet *προσλήψεις*, så virker det sannsynlig at *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* er slike som forekommer i *προσλήψεις* «underpremisser» og *ἐπιφοραὶ* «konklusjoner» av stoiske *συλλογισμοί* (Schoemann 1862, 219; Baratin 1989, 65-66; Lallot 1998, 252; Sluiter 1988, 48; Émond 2010, 46; 87; cf. Barnes 2007, 252; Dalimier 2001, 411-12; Steinthal 1890-91, 2:324). At stoikerne regelmessig brukte minimum noen av *σύνδεσμοι* gitt av *Τέχνη* er allment anerkjent, som følgende beskrivelse av Bobzien viser:

The co-assumption was introduced by 'but' (δέ) or 'now' (ἀλλά μὴν), and the conclusion by 'therefore' (ἄρα). (1999b, 121; cf. 2016)

¹ Se side 17n2 for en oversettelse.

² For en gjennomgang av det stoiske *ἀξίωμα*-begrep, samt ulike typer stoiske *ἀπλᾶ* og *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*, se Long og Sedley (1987, 1:205-8, 1:210-12), Frede (1974, 32-107), Bobzien (1999b, 92-115), Nuchelmans (1973, 75-87) og Kneale og Kneale (1962, 145-49).

³ Se side 21n11 for en oversettelse.

Her er eksemplet som S.E. og D.L. gav for å illustrere den stoiske definisjon av *λόγος* «argument» (gitt i 3.1.2):

εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν. (S.E., *M.* 8.302)

εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί· ἡμέρα δὲ ἐστί· φῶς ἄρα ἐστί. (D.L., 7.76)

Man merker at S.E. og D.L. henholdsvis brukte *ἀλλὰ μὴν* og *δέ* i *πρόσληψις*, mens begge brukte *ἄρα* i *ἐπιφορά*. Man merker også at Bobzien ikke gir noen kildehenvisning. Dette er ikke tilfeldig. For som Sluiter (1988, 48) og Émond (2010, 47) sier er *συλλογιστικοί* ikke, *pace* Donnet (1967), blant de ulike typer *σύνδεσμοι* nevnt av D.L.¹ Tross dette er det utvilsomt at stoikerne anså disse ord for *σύνδεσμοι*. A.D. forteller nemlig at stoikerne hadde to typer *σύνδεσμοι* kalt for *προσληπτικοί* og *ἐπιφορικοί*. A.D.s beskrivelse av *προσληπτικοί* «tilleggsantagende» er følgende (F1):

Καλούμενον γοῦν ἔστιν εὐρέσθαι παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς τὸν δὲ γε ὄντα προσληπτικόν. Τοὺς γὰρ ἀπὸ συναφῆς λόγους εἰς σχηματισμὸν μετιόντας ἢ τοιαύτη σύνταξις ἢ τῶν συνδέσμων ὑπάγει· «εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἔστιν· ἡμέρα δὲ γέ ἐστιν»· καὶ ἐπεὶ ἐν προσλήψει ἐγένετο ὁ λόγος², προσληπτικοὶ οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι.

Τὸ δ' αὐτὸ συμβέβηκε καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλλὰ καὶ ἀλλὰ μὴν. (*Coni.* 250,16-21)³

I det følgende forklarer A.D. (*Coni.* 250,23-25) bl.a. at *ἀλλά* og *ἀλλὰ μὴν* er synonyme med henholdsvis *δέ* og *δέ γε*.

A.D.s beskrivelse av *ἐπιφορικοί* «konkluderende» er følgende (F2):

Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τοῖς καλουμένοις πρὸς ἡμῶν μὲν συλλογιστικοῖς, πρὸς δὲ τῶν Στωϊκῶν ἐπιφορικοῖς ἔστι παραδέξασθαι τὴν σημασίαν αὐτῶν· <λέγω δὲ> τὸν τοίνυν ἐκ δύο παραπληρωματικῶν συνεστώτα⁴ καὶ ἔτι μετὰ τοῦ γάρ ἐν τῷ τοιγάρτοι⁵, καὶ μετὰ τοῦ οὖν τοιγαροῦν⁶. Δύναμιν γὰρ ἔχουσιν οἱ τοιοῦτοι ἴσην τῷ ἄρα

¹ Donnet skriver følgende: «Par ailleurs, il est également question, dans l'enseignement des Stoïciens, des *λόγοι συλλογιστικοί* introduits par *ἄρα*» (1967, 33; cf. Sancho Royo 1984, 101). Som kilde for dette oppgir Donnet (1967, 33n58) D.L. (7.78). Jeg forstår ikke et ord av dette. For det første sier D.L. her intet eksplisitt om at stoikerne brukte *ἄρα* i *συλλογισμοί* (= Donnet må ha sluttet dette fra eksemplet). For det andre inneholder D.L.s eksempler foruten *ἄρα* også *δέ* og *ἀλλὰ μὴν* (eksemplet i 7.78 er korrumpert, men 7.80-81 inneholder flere *συλλογισμοί*), som ifølge Donnet tilsynelatende ikke er *σύνδεσμοι*. For det tredje er det vanskelig å forstå hvordan *ἄρα*, som brukes i *ἐπιφορά*, altså konklusjonen, «innleder» *συλλογισμοί* (det hadde vel vært mer passende å si at *ἄρα* avslutter dem).

² Tilsynelatende en etymologi for *προσληπτικός* (således Schneider 1902, 251; Émond 2010, 47).

³ «Man kan i tillegg hos stoikerne finne *δέ γέ* klassifisert som *tilleggsantagende*. For denne sammenføyning av konjunksjoner introduserer setninger som går fra en konnektiv struktur til en annen setningsform: 'Om det er dag, er det lys; men det er dag'. Ettersom den siste setning ble brukt i en underpremiss [evt.: tilleggsantagelse], er disse konjunksjoner *tilleggsantagende*. Det samme skjer ved *ἀλλά* og *ἀλλὰ μὴν*» (stort sett fulgt oversettelsen til Dalimier (2001, 183)).

⁴ *τοίνυν* er sammensatt fra *τοί* og *νῦν*, som begge er regnet som *παραπληρωματικοὶ σύνδεσμοι* av *Τέχνη* (99,1).

⁵ Cf.: «καὶ οὗτος ἐκ τοῦ τοί καὶ τοῦ γάρ καὶ ἔτι τοῦ τοί ἐν παραθέσει ὄντων γεγένηται εἰς συλλογιστικὸς σύνδεσμος» (Σ^d, 66,9-10). Skoliasten (Σ^d, 66,10-13) forklarer derpå at *γάρ* her er pleonastisk. Hvorvidt dette også var A.D.s holdning, vet jeg ikke.

⁶ Cf.: «ὁμοίως καὶ αὐτὸς τριῶν παραπληρωματικῶν συνδέσμων παραθέσει γέγονε» (Σ^d, 66,14-15). Skoliasten (Σ^d, 66,15-16) nevner derpå at *γάρ* her er overflødig. *Τέχνη* (100,1) klassifiserer *οὖν* som en *παραπληρωματικός*, A.D.

συστελλομένῳ κατὰ τὸ α¹. Καὶ εἴρηται μὲν ἐπιφορικοί, καθὸ ἐπιφέρονται τοῖς λελημματισμένοις², «ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν· φῶς ἄρα ἐστίν», «τοιγαροῦν φῶς ἐστίν», «φῶς τοίνυν ἐστίν». Συλλογιστικοὶ δέ, καθότι ἐπὶ τισιν ἀποδείξεσιν, ἐπισυλλογιζόμενοι τὸ συναγόμενον, προσχρώμεθα τοῖς συνδέσμοις τοῖσδε, «ἔχεις μου πέντε δραχμάς, ἔχεις δὲ καὶ τρεῖς, ἔχεις ἄρα ὀκτὼ δραχμάς», «ἔχεις τοίνυν ὀκτὼ δραχμάς». (*Coni.* 251,28-252,8)³

Grammatikernes *συλλογιστικοί* omfattet altså på det tidspunkt *Τέχνη* ble skrevet både stoikernes *προσληπτικοί* og *ἐπιφορικοί* (Steinthall 1890-91, 2:324; Schoemann 1862, 219; cf. Émond 2010, 87). Av de seks eksempler *Τέχνη* gir, anser man vanligvis at to (*ἀλλά, ἀλλὰ μὴν*) er å regne som *προσληπτικοί*, de resterende fire (*ἄρα, τοίνυν, τοιγάρτοι, τοιγαροῦν*) som *ἐπιφορικοί* (Uhlig 1883, 173; Lallot 1998, 252; cf. Barnes 2007, 252).⁴

Jeg ser tre ting av større interesse her. For det første gir A.D. i begge beskrivelser et eksempel på den første stoiske *ἀναπόδεικτος*. Begge eksempler er dog ufullstendige; i (F1) gir A.D. alene *λῆμμα (εἰ ἡμέρα ἐστίν, φῶς ἐστίν)* og *πρόσληψις (ἡμέρα δὲ γέ ἐστιν)*; i (F2) gir A.D. alene *πρόσληψις (ἡμέρα ἀλλὰ μὴν ἐστίν)* og *ἐπιφορά* (eller nærmere bestemt tre *ἐπιφοραί: φῶς ἄρα ἐστίν, τοιγαροῦν φῶς ἐστίν, φῶς τοίνυν ἐστίν*).⁵ For det andre tolker A.D. de stoiske *λόγοι* «argumenter» korrekt (altså på den måte jeg skrev dem like før). For det tredje nevner A.D. eksplisitt stoikerne ved navn i både (F1) og (F2). Fra disse tre ting kan man slutte at det på et

(*Coni.* 229,18-22) derimot ordet både som en *παραπληρωματικός* og som en *συλλογιστικός* (cf. Dalimier 2001, 111n3; Uhlig 1883, 100, i det kritiske apparat).

¹ Lang alfa ville være *ἄρα* «mon», en *ἀπορηματικός σύνδεσμος* (A.D., *Coni.* 258,15-16; cf. under, side 38n4 og side 38n5).

² Fra hva jeg kan se en etymologi for *ἐπιφορικοί*. Ifølge Schneider (1902, 252; cf. Émond 2010, 48) heter de *ἐπιφορικοί* fordi de forekommer i konklusjonen (*ἐν ἐπιφορᾷ*).

³ «Men i dem som vi kaller for *sylogerende* (men som stoikerne kaller for *konkluderende*), kan vi oppdage betydningen til de utfyllende konjunksjoner. Jeg vil tale om *τοίνυν*, som er sammensatt fra to utfyllende konjunksjoner, og i tillegg om de som er dannet med *γάρ* (som *τοιγάρτοι*) og med *οὖν* (som *τοιγαροῦν*). For denne slags konjunksjon har samme validitet som *ἄρα* med kort alfa. Man kaller dem også for *konkluderende*, for så vidt som de introduserer premissenes konklusjon: ‘Men det er dag; altså [*ἄρα*] er det lys’, ‘derfor altså [*τοιγαροῦν*] er det lys’, ‘følgelig [*τοίνυν*] er det lys’. Men [man kaller dem også for] *sylogerende*, for så vidt som vi bruker disse konjunksjoner i visse beviser når vi foretar utregningen av en sum: ‘Du har fem drakmer fra meg, og du har tre i tillegg, altså [*ἄρα*] har du åtte drakmer’, ‘følgelig [*τοίνυν*] har du åtte drakmer’» (stort sett fulgt oversettelsen til Dalimier (2001, 187-89)).

⁴ Ifølge Lallot må man legge *δέ* til blant listen over *προσληπτικοί*: «il faudrait y joindre *dé*, qui appartient déjà, comme *allá* à la liste des copulatives» (1998, 252). Hva angår *δέ*, så er Gazes enig: «O [sic] δὲ δε [sic] καὶ συμπλεκτικῶς, καὶ συλλογιστικῶς καὶ περιγραφικῶς» (1529, f. 63r). Hva angår *ἀλλά*, så sier Chrysoloras eksplisitt at dette både er en *συμπλεκτικός* og en *συλλογιστικός*: «ἰστέον, ὅτι πολλοὶ σύνδεσμοι οἱ αὐτοὶ ἐπὶ πολλῶν τρόπων [sic] λέγονται. ὡς ὁ ἀλλά [sic] καὶ συμπλεκτικός, καὶ συλλογιστικός» (1516, f. 31v). Allerede Ps.-Ammonios forbandt *ἀλλά* med *πρόσληψις*: «Ὅτι τὸ παρὰ τοῖς Στωικοῖς λεγόμενον πρόσληψιν ὁ Ἀριστοτέλης μετάληψιν καλεῖ νῦν διὰ τὸ μεταλαμβάνεσθαι ἀπὸ ἀμφιβόλου εἰς ὁμολογούμενον· οὐκέτι γὰρ μετὰ τοῦ «εἰ» λέγεται ἀλλὰ μετὰ τοῦ «ἀλλά»» (*in APr.* 67,16-18).

⁵ I det andre eksempel i (F2), altså regnestykket, forekommer to *ἐπιφοραί* (den første med *ἄρα*, den andre med *τοίνυν*). Jeg er ikke sikker på om A.D. har noen spesiell grunn til å gi flere *ἐπιφοραί* (skjønt det selvfølgelig viser at de ulike *σύνδεσμοι* har lik betydning).

tidspunkt i historien i hvert fall eksisterte noen grammatikere, deriblant A.D., som ikke alene visste at grammatikk var påvirket av stoikerne, men også var i stand til å tolke det stoiske materiale korrekt. Nu er bare spørsmålet om A.D.s etterfølgere også var iblant disse.

3.3 Skoliastene

Dette underkapittel går gjennom skoliastenes beskrivelser av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*, og skal prøve å besvare hvorvidt disse beskrivelser inneholder stoisk materiale og om skoliastene forstår dette materiale. Underkapittel 3.3 består av tre underkapitler: 3.3.1, hvor skoliastenes beskrivelser siteres med en fortløpende kommentar; 3.3.2, hvor det undersøkes om skoliastene vet å analysere stoiske *συλλογισμοί* korrekt; 3.3.3, hvor det undersøkes om skoliastene behandler ordet *ἀπόδειξις* som om dette var en teknisk stoisk betegnelse.

3.3.1 Tekster

Jeg finner fire skoliaster som forklarer *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*. Før disse siteres, kan det dog nevnes at den stoiske standarddefinisjon av *λόγος* «argument» (gitt i 3.1.2) finnes to steder i skoliastsamlingen (Σ^v , 213,14; Σ^m , 354,30). De to skoliaster forklarer definisjonen ganske likt, men den klareste av dem er følgende (S1):

Ἔστι λόγος καὶ ὁ ἐκ λημμάτων καὶ ἐπιφορᾶς, οἷον «εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί»· τοῦτο λήμμα, ἐπεὶ ὡς ὁμολογούμενον εἴληπται τὸ ἡμέρας οὔσης φῶς εἶναι· «ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστί, φῶς ἄρα ἐστί»· τοῦτο ἐπιφορά, τῷ γὰρ προειλημμένῳ ἐπινέχθη. (Σ^v , 213,13-17)¹

Man ser her at definisjonen er korrekt, foruten at *σύστημα* mangler. Skoliasten gir ett eksempel: *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστι· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν, φῶς ἄρα ἔστιν*. Dette er et eksempel på den første stoiske *ἀναπόδεικτος*. Det er dog åpenbart tolket feil (se side 39-40). Jeg anser derfor det for mest sannsynlig at skoliasten ikke visste at han hadde å gjøre med stoisk materiale og måtte ty til en bokstavelig tolkning av definisjonen (se side 36n1).

Den første av de fire skoliaster som forklarer *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* er Melampous² (S2):

¹ «*λόγος* er også det sammensatt fra *λήμματα* og *ἐπιφορά*, som f.eks.: ‘Om det er dag, er det lys’. Dette er et *λήμμα*, ettersom det at det er lys når det er dag ble tatt som akseptert. ‘Men det er dag, altså er det lys’. Dette er *ἐπιφορά*, for det fulgte [mer bokstavelig: ble lagt til] det som ble tatt før» (min oversettelse).

² «Un autre fragment de commentaire suivi est attribué, selon les mss, à deux auteurs différents, **Mélampous** ou **Diomède**, dont nous ne savons rien par ailleurs» (Lallot 1998, 35); «Melampus technes interpres (post saec. VI)» (Uhlig 1883, 200). (Hilgard forklarer forholdet mellom Melampous og Diomedes slik: «Patet igitur unum eundemque commentarium ab aliis Melampodi, Diomedi ab aliis esse vindictum» (1901, XII).) For en beskrivelse av Melampous’ kommentar, se Hilgard (1901, X-XIII).

Ἐπιφορικοί διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι μετὰ τὰς προλήψεις τῶν διαλέξεων ὡς συντελοῦντες εἰς προβλήματα ἐπιφέρονται¹, οἷον «εἰ περιπατεῖς, κινῆ· ἀλλὰ μὴν περιπατεῖς· κινῆ ἄρα, τοιγαροῦν κινῆ»· ὁ ἄρα καὶ ὁ τοιγαροῦν ἐπιφορικῶς ἐπήχθησαν, προληπτικῶς ληφθέντος τοῦ «περιπατεῖς». Συλλογιστικοὶ <δέ>, ὅτι συνάγουσι τοὺς λόγους, ἢ ὅτι συναθροίζουσιν ἀριθμητικῶς², οἷον «ἔχεις μου δραχμὴν, ἐδέξω μου καὶ δύο, ἔχεις ἄρα τρεῖς μου δραχμάς». Τίθενται δὲ πάντες ἐν τοῖς δευτέροις λόγοις. (Σ^d, 65,27-66,2)³

Jeg ser her sporene av en stoisk beskrivelse, selv om (S2) tilsynelatende ikke forstod stort av det stoiske materiale (se side 40). (S2) inneholder to eksempler. Det første er et eksempel på den første stoiske *ἀναπόδεικτος*. Det andre er et regnestykke. (S2) gir, likesom A.D., flere *ἐπιφοραί* for det stoiske *λόγος* «argument» (den første med *ἄρα*, den andre med *τοιγαροῦν*). Gåten om hvorfor *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* alltid stilles i de andre *λόγοι* «setninger», løses ved å se på en vanlig stoisk *λόγος*:

Syntactically, every premise but the first is introduced by ‘now’ [*ἀλλὰ μὴν*] or ‘but’ [*δέ*], and the conclusion by ‘therefore’ [*ἄρα*]. (Bobzien, 2016; cf. 1999b, 121)

I en stoisk *λόγος* mangler altså alene den første premiss, dvs. *λήμμα* «overpremiss», en *σύνδεσμος*.

Den andre skoliast er anonym (S3):

Συλλογιστικοὶ εἰσι σύνδεσμοι, ὅσοις συλλογιζόμενοι πολλάκις ἐν συντάξει χρώμεθα καὶ ἐν ταῖς ἀποδείξεσιν, ὡς κεῖται παρ’ αὐτῶ. «Ἐπιφοράν» δὲ λέγει τὴν ἐπαγωγὴν τοῦ ἐξῆς λόγου, καὶ «σύλληψιν» τὴν ἐπισφράγισιν καὶ συναγωγὴν⁴ τοῦ προηγησαμένου λόγου, οἷον ἐπὶ παραδείγματος «εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστίν»· εἶτα οἱ συλλογιστικοὶ εὐθὺς ὁμοῦ τὴν ἀπόδειξιν ἐπιφέρονται τε καὶ συλλαμβάνονται· «ἀλλαμὴν

¹ Hele denne setning (*μετὰ ... ἐπιφέρονται*) virker for meg som et forsøk på å gi en etymologi for *ἐπιφορικοί*. Hva angår *διάλεξις* «samtale» (?) og *πρόβλημα* «problem» (?), så virker ikke disse ord vanlige i stoiske tekster: *T.L.G.*-søk i *S.V.F.* gir henholdsvis 0 og 6 forekomster. Hva angår *πρόληψις* «foregripelse» (jeg tror (S2) tolker ordet bokstavelig), så virker det for meg som om dette har erstattet *πρόσληψις* «tilleggsantagelse», «underpremiss». Man kunne derfor endre *πρόληψις* til *πρόσληψις* og det senere *προληπτικῶς* til *προσληπτικῶς*. Disse to emendasjoner virker dog lite nyttige. For det første fordi *προληπτικός* virker å være en vanlig korrupsjon av *προσληπτικός* (Uhlir 1883, 170). For det andre fordi det for meg virker som at hverken (S1) eller (S2) tolker *ἐπιφορά* som «konklusjon», altså i den stoiske betydning, men blott «tillegg», altså bokstavelig (cf. Dalimier 2001, 412). Hvis man forstår *ἐπιφορά* på denne måte blir *πρόσληψις* uforståelig og må nesten rettes til *πρόληψις* (for det er vel mest meningsfullt at *ἐπιφορά* legges til noe som ble tatt, altså stilt, før). Kanskje noe lignende er grunnen til at Priscian (*Inst.* 16.1) skrev *praesumptiva*. (Priscian har altså ikke, *pace* Schoemann (1862, 219), Egger (1854, 209n9) og Dalimier (2001, 401), gjort en feil, men alene gjengitt hvordan grammatikerne i sin samtid forstod ordet.)

² (S2) gir her, fra hva jeg kan se, to ulike etymologier for *συλλογιστικός*. Ifølge Lersch (1838-41, 2:140), og tilsynelatende ham alene, var *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* også kalt for *ἀθροιστικοί*.

³ «De kalles for *konkluderende*, fordi de etter foregripelser av samtaler [?] følger i problemer og fullender disse, som eksempelvis ‘Om du går rundt, beveger du; men du beveger deg; altså [*ἄρα*] går du rundt, derfor altså [*τοιγαροῦν*] går du rundt’. *ἄρα* og *τοιγαροῦν* ble lagt til på konklusiv vis, da ‘Du går rundt’ ble tatt på foregripelig vis. [De kalles for] *sylogerende*, fordi de fører sammen setninger eller fordi de på aritmetisk vis bringer [regner?] sammen, som f.eks. ‘Du har én drakme fra meg, og du mottok to drakmer fra meg, altså har du tre drakmer fra meg’. De stilles alle i de andre setninger» (min oversettelse).

⁴ Jeg følger her Barnes (2007, 251) i å ta *συναγωγή* som «avslutning».

ἡμέρα ἐστίν· φῶς ἄρα ἐστίν». Συλλογιστικοὶ οὖν ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ ταῖς ἐπιφερομέναις ἀποδείξεσι συνάπτονται. (Σ^m, 441,4-14)¹

(S3) gir et eksempel på den første stoiske *ἀναπόδεικτος*. Foruten dette ser jeg lite stoisk her. Slik er det ganske åpenbart at (S3) har tolket både *ἐπιφορά* og *σύλληψις* bokstavelig (se side 40-41)

Den tredje skoliast er Heliodoros² (S4):

Συλλογιστικοὶ εἰσιν, ὅσοι πρὸς τὰς ἐπαγωγὰς καὶ συναγωγὰς τῶν ἀποδείξεων εὖ διάκεινται, οἷόν φαμεν «ἔχεις μέντοι³ τριώβολον, ἐδέξω δεύτερον τριώβολον καὶ πάλιν τριώβολον, ἀλλαμὴν ὁμολογήσεις ἔχειν ἐννέα ὀβολοῦς· τοιγαροῦν ποιήσόν μοι γραμματεῖον». (Σ^h, 105,27-30)⁴

(S4) gir likesom A.D. og (S2) et regnestykke. Dette ser dog ut til å ha utviklet seg! For mens både A.D. og (S2) brukte alene *ἄρα*, bruker (S4) både *ἀλλὰ μὴν* og *τοιγαροῦν*⁵. Jeg ser to muligheter hvorpå de to *σύνδεσμοι* til (S4) kan tolkes. Den første mulighet er at (S4) anser *ἀλλὰ μὴν* og *τοιγαροῦν* som synonymmer. I så fall gir (S4) på lik linje med A.D. og (S2) flere *ἐπιφοραὶ* (den første med *ἀλλὰ μὴν*, den andre med *τοιγαροῦν*). Den andre mulighet er at (S4) her bruker *ἀλλὰ μὴν* og *τοιγαροῦν* på samme måte som man finner dem brukt i stoiske *λόγοι* «argumenter», altså at *ἀλλὰ μὴν* plasseres i en *λόγος* «setning» før en *λόγος* med *ἄρα*⁶ og at alene den *λόγος* som

¹ «Syllogiserende er de konjunksjoner, som vi ofte bruker når vi samler sammen [ulike deler?] i konstruksjoner og i bevis, som det står hos ham. Med *ἐπιφορά* mener han tillegget av den følgende setning. Med *σύλληψις* mener han forseglingen og avslutningen av den foregående setning [evt.: periode (se side 64n2)]. Som ved eksemplet ‘Om det er dag, er det lys’. Derpå følger de syllogiserende konjunksjoner straks og på samme sted, og avslutter: ‘Men det er dag; altså er det natt’. Så de ble kalt for *syllogiserende*, fordi de forbinder gjennom bevis som følger» (min oversettelse). Jeg har her tolket *ἐπιφέρονται*, *συλλαμβάνονται* og *συνάπτονται* som mediale heller enn passive former (det virker således meningsløst å si at de syllogiserende konjunksjoner avsluttes).

² «À **Héliodore** [...] déjà cité aussi pour sa dépendance par rapport à Choeroboscus, est attribué un assez long fragment d'un commentaire suivi de la *T* [*Tέχνη*] (de la fin du chap. 12 à la fin)» (Lallot 1998, 35; cf. 34); «It has been held that one set of scholia, which now passes under the name of an otherwise unknown Heliodorus, is a compilation drawn from Cheoroboscus' notes» (Wilson 1996, 71); «Heliodorus Byzantinus, artis Dion. interpres (post saec. VI) [...] compilavit Choerobosci explanationem» (Uhlig 1883, 1997). Ifølge Dalimier (2001, 30n2, 46, 109n1) viser Heliodoros sterk peripatetisk påvirkning. For en beskrivelse av Heliodoros' kommentar, se Hilgard (1901, XIV-XVIII).

³ Denne *σύνδεσμος* er ikke nevnt av *Tέχνη* og jeg finner hverken at skoliastene eller M.S. kommenterer *μέντοι*. Ifølge A.D. (*Coni.* 241,20, 251,17-18) er *μέντοι* dog synonymt med *δέ*, en *συμπλεκτικὸς σύνδεσμος* (cf. Dalimier 2001, 405). Choeroboskos (*in Ps.* 142,30-31) påstår derimot at *μέντοι γε* er et *ἐπίρρημα*. Dette åpner opp for en diskusjon om hvordan de greske grammatikere behandlet ord, som *Tέχνη* ikke nevner (= en fortsatt debatt i bysantinsk tid?). For oppgavens vedkommende er det dog nok at man herfra kan slutte at en gresk grammatiker neppe ville tolke *μέντοι* som er en *συλλογιστικὸς σύνδεσμος*.

⁴ «Syllogiserende er de konjunksjoner, som er velegnet til tillegg og avslutninger av bevis. Således sier vi f.eks. ‘Du har tre oboler, du mottok tre andre oboler fra meg og igjen tre oboler, men du samtykker i å ha [= få?] ni oboler, altså lag kvitteringen for meg’» (min oversettelse). Eksemplet til (S4) er vanskelig å forstå. Se side 38n1 for et løsningsforslag.

⁵ *τοιγαροῦν* er selvfølgelig synonymt med *ἄρα*. Både A.D. (*Coni.* 252,1-2) og Ps.-Zonaras (*Lex.* 310,15) sier dette eksplisitt. At skoliastene mener det samme, kan ses fra at (S2) gir to konklusjoner, den første med *ἄρα* og den andre med *τοιγαροῦν*. A.D. (*Coni.* 252,7-8) brukte selvfølgelig også *τοίνυν* i sitt regnestykke, men det burde virkelig være åpenbart for enhver at han anser *τοίνυν* og *ἄρα* som synonyme.

⁶ *ἄρα* kan herfra leses som *ἄρα* og *konjunksjoner synonymt med dette* (*τοίνυν, τοιγάρτοι, τοιγαροῦν*).

inneholder *ἄρα* utgjør en *ἐπιφορά*. Jeg foretrekker den andre mulighet og det er med utgangspunkt i denne jeg har oversatt teksten.¹ Dels fordi jeg ikke finner noe tegn på at grammatikerne skulle anse *ἀλλὰ μὴν* og *ἄρα* som synonymmer. Dels fordi denne bruk av de to *σύνδεσμοι* stadig finnes hos Theodoros Gazes (1529, f. 163r), som vil bli sitert under (se side 49). Man merker dog at eksemplet til (S4) ikke er en stoisk *λόγος* «argument», men et regnestykke. Jeg mener dette viser et av de nok mest varige stoiske trekk hos grammatikerne. *ἀλλὰ μὴν ... ἄρα*, som egentlig kun var ment til å bli brukt i stoiske *λόγοι*, hadde, på det tidspunkt (S4) skrev, blitt utvidet til også å bli brukt i andre sammenhenger, som regnestykker. Det virker sannsynlig at stoiske *λόγοι* på dette tidspunkt fortsatt var kjent, men dårlig forstått, som (S1) og (S2) viser.² Resultatet herav var at grammatikerne, selv på et tidspunkt hvor ethvert spor av det stoiske materiale hadde forsvunnet (Gazes' eksempel er en aristotelisk *συλλογισμός*), fortsatte å mene at *ἀλλὰ μὴν* måtte plasseres i en *λόγος* «setning» før en *λόγος* med *ἄρα*.

Den fjerde skoliast er anonym (S5):

Καλῶς δὲ κεῖνται ἐν ταῖς ἀποδείξεσιν οὕτως· ἄρα ἔστι καρπὸς τῷ δικαίῳ³, ἄρα ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εὐρήσει πίστιν⁴, ἀντὶ τοῦ «ἀληθὲς ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εὐρήσει πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς». (C.B., 586,6-9)⁵

¹ Se side 37n4 for en oversettelse. Eksemplet til (S4) er vanskelig å forstå. Jeg tror dog at det må tolkes på følgende måte. Hva angår *σύνδεσμοι*: *μέντοι* ikke å regne som en *συλλογιστικὸς σύνδεσμος* (se side 37n3); *ἀλλὰ μὴν* må stå i en *λόγος* før *ἐπιφορά*; alene *λόγος* med *τοιγαροῦν* er å regne som *ἐπιφορά*. Hva angår betydningen, så virker det som at de ni oboler er den lønn du samtykker i å ville motta (derfor futurumet *ὁμολογήσεις*) for å utføre jobben gitt i *ἐπιφορά*. Hvorvidt (S4) mener at *ἀλλὰ μὴν* i tillegg til en funksjon (det å komme i en *λόγος* før *ἐπιφορά*) også har en egen betydning, er vanskelig å bedømme.

² Stoiske *λόγοι* var kjent, fordi de greske grammatikerne ellers ikke ville ha visst om kombinasjonen *ἀλλὰ μὴν ... ἄρα*. Stoiske *λόγοι* var dårlig forstått, fordi de greske grammatikerne ellers ikke ville ha fått den idé at *ἀλλὰ μὴν ... ἄρα* kunne brukes utenfor stoiske *λόγοι*.

³ Hilgard (1901) markerer at skoliasten her henviser til Salmene (Sal 58,12). Septuagintateksten er følgende: «καὶ ἐρεῖ ἄνθρωπος Εἰ ἄρα ἔστιν καρπὸς τῷ δικαίῳ ἄρα ἔστιν ὁ θεὸς κρίνων αὐτοὺς ἐν τῇ γῆ» (Sal 58,12). Man merker her at skoliasten har gjengitt verset fullstendig og at man vanskelig kan lese originalteksten som en stoisk *λόγος* «argument».

⁴ Hilgard (1901) markerer at skoliasten her henviser til Lukasevangeliet (Luk 18,8). Standardutgaven av den relevante del av verset er følgende: «πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;» (Luk 18,8). Man merker her at mens standardutgaven bruker *ἄρα* «mon», en *ἀπορηματικὸς σύνδεσμος*, bruker skoliasten *ἄρα* «altså», en *συλλογιστικὸς σύνδεσμος*. Skoliasten har med dette endret betydningen av verset fullstendig: i standardutgaven betegner det tvil, hos skoliasten derimot et sikkert faktum. Jeg anser det for umulig å kunne lese originalteksten som en stoisk *λόγος* «argument».

⁵ «De forholder seg vel i bevis således: 'Altså er det frukt for rettferdighet', 'Altså vil menneskesønnen finne tro på jorden når han kommer' [er brukt] i betydningen 'Det er sant at menneskesønnen vil finne tro på jorden når han kommer'» (min oversettelse). En forklaring på hvorfor *ἄρα* «altså» her er synonymt med *ἀληθὲς* «sann» finnes i en skoliast til Euripides: «ὁ δὲ ἄρα σύνδεσμος ἢ ἀπορηματικὸς ἔστι καὶ προπερισπᾶται, ἢ συλλογιστικὸς καὶ ἀποφαντικὸς καὶ δηλωτικὸς ἀληθείας ἢ ψεύδους καὶ παροξύνεται» (Schwartz 1887, 173,4-6). (For den nevnte aksent, se f.eks. M.S. (Const. 1713-14).) *ἄρα* kan altså brukes til å markere at en gitt *λόγος* «setning» er sannhetsbærende. (S5) mener åpenbart at begge *λόγοι* han nevnte var sanne og forklarer derfor ikke at *ἄρα* også kan være synonym med *ψευδὲς* «falsk».

Jeg ser absolutt ikke noe som helst stoisk her.

Ifølge Barnes (2007, 252) er (S2) og (S4) å regne som feilaktige gjengivelser av A.D.s tekst – han begrunner dessverre ikke hvorfor han mener dette. I tillegg til de fem skoliaster gitt over, er følgende passasje hos Stephanos¹ relevant her (S6):

Ὁ μὴν παραπληρωματικός, τῷ δὲ ἀλλά συντεθείς προσληπτικός γίνεται, οἷον «εἰ ἀναγινώσκεις, ἐπαινῆ-
ἀλλαμὴν ἀναγινώσκεις· ἐπαινῆ ἄρα». Ὁ γὰρ παρέλκων πολὺς, μετὰ δὲ τοῦ ἀλλά προσληπτικός, οἷον «εἰ
ἥλιος φαίνει, ἡμέρα ἐστίν· ἀλλά γὰρ ἥλιος φαίνει· ἡμέρα ἄρα ἐστίν». (Σ^v, 291,4-8)²

Man ser her den eneste forekomst av *προσληπτικός* i skoliastsamlingen (Dalimier 2001, 398).

(S6) gir to eksempler på den første stoiske *ἀναπόδεικτος*. Ingen av de to eksempler finnes dog, så vidt jeg vet, i noen stoiske tekster.

3.3.2 συλλογιστικός

At *συλλογιστικός* i *Τέχνη* skal tolkes som «hørende til συλλογισμός» virker allment anerkjent (Lallot 1998, 252; Baratin 1989, 65-66; Émond 2010, 87; cf. Sluiter 1988, 48; Schoemann 1862, 219; cf. Frede 1987c, 359).³ A.D. tolket de stoiske *συλλογισμοί* korrekt, altså som *λόγοι* «argumenter» bestående av *λήμμα* «overpremiss», *πρόσληψις* «underpremiss» og *ἐπιφορά* «konklusjon» (D.L. 7.76). Spørsmålet er nu bare om skoliastene gjør det samme. En overflatisk lesning gir et positivt svar, for både (S1), (S2), (S3) og (S6) gir eksempler på den stoiske første *ἀναπόδεικτος*. Jeg vil dog påstå at skoliastene har tolket og/eller gjengitt alle eksemplene (foruten kanskje ett) feil.

Feilen til (S1) er den enkleste å gjennomskue. For man behøver blott å sammenlikne hans beskrivelse med hvordan D.L. forklarer samme *λόγος* «argument» (gitt i 3.1.2). Både skoliasten og D.L. er enige i at *εἰ ἡμέρα ἔστί, φῶς ἔστιν* er *λήμμα*. Mens dog D.L. forteller at *ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν* er *πρόσληψις* og *φῶς ἄρα ἔστιν* er *ἐπιφορά*, så forteller skoliasten at hele *ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν, φῶς ἄρα ἔστιν* er *ἐπιφορά*. Jeg anser dette som et tegn på at (S1) tolker *ἐπιφορά* ikke som

¹ «Le nom de **Stéphanos** [...] auteur probable d'un commentaire suivi de la *T* [*Τέχνη*], apparaît une quarantaine de fois, dans les compilations, en tête de Σ qui lui sont ainsi attribuées. Stéphanos semble avoir eu une bonne culture philosophique, notamment stoïcienne» (Lallot 1998, 35); «Stephanus, Dionys. interpres (saec VII in.)» (Uhlir 1883, 207). Hilgard (1880, 19-21; cf. 1901, XIX-XXII) sier at han går gjennom Stephanos' kommentar.

² «*μὴν* er utfyllende, men blir tilleggsantagende når den sammensettes med *ἀλλά*, som f.eks. 'Om du leser, blir du rost; men du leser; altså blir du rost'. *γάρ* er meget overflødig, men blir tilleggsantagelig med *ἀλλά*, som f.eks. 'Om solen skinner, er det dag; men solen skinner; altså er det dag'» (min oversettelse).

³ Det er mulig å anta at *συλλογιστικοί* hos A.D. – og stadig (S2) vil jeg mene – alene dekket hva stoikerne kalte for *ἐπιφορικοί* (Egger 1854, 210; Dalimier 2001, 412; Barnes 2007, 258; cf. Lersch 1838-41, 2:140). Ifølge denne antagelse ble dog *συλλογιστικοί* på et tidspunkt, vel før *Τέχνη* ble skrevet, utvidet til også å omfatte *προσληπτικοί* (Barnes 2007, 258-59).

en teknisk, stoisk betegnelse betydende «konklusjon», men blott bokstavelig som «tillegg» (cf. side 40n1).

Feilen til (S2) er mindre åpenlys. Jeg ser her et ekko av en korrekt stoisk beskrivelse, som (S2) tilsynelatende ikke forstod (se side 40n1). Dette er den korrekte stoiske beskrivelse av den *λόγος* «argument» (S2) gir: *εἰ περιπατεῖς, κινῆ* er *λήμμα*, *ἀλλὰ μὴν περιπατεῖς* er *πρόσληψις*, mens alene *κινῆ ἄρα* – og selvfølgelig likeledes *τοιγαροῦν κινῆ* – er *ἐπιφορά*. (S2) gjør altså korrekt i å identifisere alene *ἄρα* med *ἐπιφορά* og alene *περιπατεῖς* med *πρόσληψις*. Måten han gjør dette på, samt beskrivelsene han gir, får dog en til å mistenke at (S2) ikke hadde særlig gode kunnskaper om stoisk logikk.¹ Når det gjelder eksemplet, så inneholder det to «feil». Disse blir klare når man sammenlikner med hvordan S.E. gir samme *λόγος* «argument»:

εἰ περιπατεῖ Δίων, κινεῖται Δίων· περιπατεῖ δὲ Δίων· κινεῖται ἄρα Δίων. (M. 8.305)²

Man ser at S.E.s tekst adskiller seg fra den til (S2) på to måter. For det første har (S2), motsatt S.E., glemt å legge til et eksplisitt subjekt.³ For det andre bruker S.E. tredje person (*περιπατεῖ; κινεῖται*), mens (S2) bruker andre person (*περιπατεῖς; κινῆ*).

Feilen til (S3) er likeledes kompleks. Ifølge Lallot (1998, 252; cf. Dalimier 2001, 411-12) og Barnes (2007, 252) mener (S3) at *ἐπιφορά* og *σύλληψις* i *Τέχνη* betegner henholdsvis underpremissen og konklusjonen av et argument; (S3) mener at *Τέχνη* snakker om *λόγοι* «argumenter». Jeg vil dog påstå at både Lallot og Barnes her tenker for positivt. Hvis man sammenligner (S3) og (S1), ser man at begge disse gir det samme stoiske argument som eksempel og at de begge inndeler argumentet i to deler. Den første del er *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*. Den andre del er *ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν*. (S3) og (S1) tolker altså høyst

¹ Grunnen til at jeg ikke anser (S2) for fullstendig nonsens, er at (S2) gir alene *περιπατεῖς* heller enn hele *εἰ περιπατεῖς, κινῆ· ἀλλὰ μὴν περιπατεῖς* som *πρόληψις* (for hvis *ἐπιφορικός* faktisk er det kommer etter *προλήψεις*, hvorfor i så fall ikke nevne alt som kommer foran *ἄρα*?). At (S2) her kan ha basert seg på en stoiskpåvirket kilde uten å ha forstått stort, viser dog (minimum) to ting. Det første er forklaringen av *ἐπιφορικός* som «μετὰ τὰς προλήψεις τῶν διαλέξεων ὡς συντελοῦντες εἰς προβλήματα ἐπιφέρονται» (Σ^d, 65,28-29). Jeg klarer ikke å forstå dette som annet enn en *ad hoc*-forklaring, hvis utgangspunkt er en bokstavelig lesning av *ἐπιφορά* og *πρόληψις*; (S2) visste ikke at disse var tekniske, stoisk betegnelser. Det andre er vanskeligheten i å forstå hvorfor han impliserer at *περιπατεῖ*, et *ῥῆμα*, er en *προληπτικός*, mens *ἄρα* og *τοιγαροῦν*, to *σύνδεσμοι*, er *ἐπιφορικοί* (for burde det ikke i det minste være tale om den samme ordklasse?). Det siste virker endog som å ha gitt Uhlig (1883, 95, i det kritiske apparat) en sær idé om at (S2) anser *ἐπιφορικοί* som en betegnelse for alle *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* (på den måte at mens *περιπατεῖ* er en *προληπτικός* for *ἄρα*, så er hele *εἰ περιπατεῖς, κινῆ* en *προληπτικός* for *ἀλλὰ μὴν*?).

² «Om Dion går rundt, beveger Dion seg; men Dion går rundt; altså beveger Dion seg» (min oversettelse).

³ Ifølge de greske grammatikere er det irrelevant hvorvidt subjektet er tilstede, da et *ῥῆμα* har en nominativ i seg (f.eks. Σ^m, 383,16-18); (S2) ville neppe ha forstått at han hadde gjort noe galt. Ifølge stoikerne måtte dog et *ἄξιωμα ἀπλοῦν* bestå av både et «subjekt», kalt for *πτῶσις*, og et predikat, kalt for *κατηγόρημα* (D.L., 7.64; cf. Plu., *Plat.* 1011E; S.E., M. 8.94).

sannsynlig det stoiske argument likt og det virker ikke mulig å si at (S3) tolker dette korrekt, med mindre man mener at (S1) gjør det samme. I tillegg må man også merke hvordan (S3) forklarer den stoiske *λόγος* «argument»:

οἷον ἐπὶ παραδείγματος «εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί»· εἶτα οἱ συλλογιστικοὶ εὐθύς ὁμοῦ τὴν ἀπόδειξιν ἐπιφέρονταί τε καὶ συλλαμβάνονται· «ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν· φῶς ἄρα ἐστίν». (Σ^m, 441,10-13)

Teksten er her dunkel, men jeg mener at den må forstås på følgende måte. Beskrivelsen (*εἶτα ... συλλαμβάνονται*) er en parafrase av teksten til *Τέχνη* (og viser derved selvfølgelig hvordan (S3) forstår denne).¹ For å illustrere denne parafrase legger (S3) derpå til den andre del av denne *λόγος*. Jeg slutter herfra at (S3) alene mener at den andre del av denne *λόγος*, altså hva (S1) kaller for *ἐπιφορά*, er *ἀπόδειξις*. En meget bokstavelig lesning av parafrasen gir at (S3) mener at *ἀπόδειξις* straks (*εὐθύς*) og på samme sted (*ὁμοῦ*) følger eller legges til (*ἐπιφέρεσθαι*) og avsluttes (*συλλαμβάνεσθαι*). *Straks* henviser her til at den andre del legges til den første del umiddelbart.² *På samme sted* henviser til at *ἀπόδειξις* legges til i sin helhet, altså uadskillelig.³ *Legges til og avsluttes* henviser her til *ἐπιφορά* og *συλλήψεις* i *Τέχνη* (se side 41n1). Det er ganske selvfølgelig, som også både Barnes (2007, 251-52) og Lallot (1998, 252) impliserer, at (S3) mener at *ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν* er *ἐπιφορά*, mens *φῶς ἄρα ἐστίν* er *σύλληψις*.⁴ Hvis *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* skal oppfylle kravet om å legge til og å avslutte *ἀπόδειξις* på samme sted, er det dog ikke mulig at (S3) mener at *ἐπιφορά* først legges til, etterfulgt av *σύλληψις* (for i så fall ville *ἀπόδειξις* være adskillelig (se side 41n3)). I stedet mener (S3) at *ἀπόδειξις* legges til og at denne består av to deler, av hvilke den første er *ἐπιφορά* og den andre *σύλληψις*. (S3) påstår altså ikke, *pace* Lallot og Barnes, at *Τέχνη* snakker om delene til en *λόγος* «argument», men om delene til en *ἀπόδειξις*.⁵

¹ Teksten til *Τέχνη* er følgende: «ὅσοι πρὸς τὰς ἐπιφοράς τε καὶ συλλήψεις τῶν ἀποδείξεων εὖ διάκεινται» (95,2-96,1). Jeg antar at *ἐπιφέρονται* og *συλλαμβάνονται* hos (S3) tilsvarer *ἐπιφοράς* og *συλλήψεις* i *Τέχνη*.

² Altså at resultatet vil være *εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν· φῶς ἄρα ἐστί* heller enn *εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί· καὶ πρῶτον ἐν ἀγορᾷ πωλοῦνται· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν· φῶς ἄρα ἐστί*. (Den ekstra *λόγος* «setning» om at hvete selges på markedsplassen er tatt fra S.E. (*P.* 2.146-47; *M.* 8.430).)

³ Den andre del av denne *λόγος* «argument» er *ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν· φῶς ἄρα ἐστίν*. Denne del er hos stoikerne *adskillelig* på den måte at de mener at *ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν* først legges til som *πρόσληψις* og at *φῶς ἄρα ἐστίν* derpå legges til som *ἐπιφορά*; den andre del behandles som om den består av flere deler. Denne del er hos (S1) og (S3) *uadskillelig* på den måte at de samtidig legger til hele *ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἐστίν· φῶς ἄρα ἐστίν*; den andre del behandles som om den utgjør en helhet.

⁴ Jeg finner ikke at hverken Lallot (1998, 252) eller Barnes (2007, 251-52) sier dette eksplisitt, men det er vanskelig å se hvordan de ellers kan ha kommet frem til at (S3) snakker om *λόγοι* «argumenter».

⁵ «Indessen, indem ich hoffe, nur den wahren Sinn und die eigentliche Meinung des Aristoteles dargestellt zu haben, weiß ich doch allerdings, dass ich diese Meinung klarer zu machen bemüht war, nicht nur als Aristoteles sie mitgeteilt, sondern auch klarer, als er sie gedacht hat» (Steinthal 1890-91, 1:243). (*Aristoteles* kan her erstattes med (S3).) Jeg anser ikke tolkningen gitt over som feilfri. Den er dog minst likeså sannsynlig som den Barnes og Lallot

(S6) bryter strømmen. Dens første eksempel inneholder de samme to «feil» som eksemplet til (S2). Det andre eksempel er dog, fra hva jeg kan se, helt korrekt. Hvis (S6) her ikke alene har gjengitt et eksempel fra A.D., så betyr det at det potensielt sett kan ha vært i hvert fall noen grammatikere etter A.D. som stadig var i stand til å lage korrekte stoiske *λόγοι* «argumenter».

3.3.3 *ἀπόδειξις*

Ordet *ἀπόδειξις* «bevis» finnes i definisjonen til *Τέχνη*. Samme ord gjenfinnes hos både A.D. og tre av skoliastene, altså (S3), (S4) og (S5). Ifølge Pohlenz (1939, 185; cf. Frede 1987c, 359) er *ἀπόδειξις* i *Τέχνη* åpenbart stoisk. Det viktige her er dog ikke hvorvidt *ἀπόδειξις* egentlig var stoisk, men om skoliastene tolker ordet således og forklarer ordet innenfor stoiske rammer. Man merker at både stoikerne og Aristoteles hadde en egen teori om *ἀπόδειξις*, som var nært forbundet med deres syllogistikk (Frede 1987a, 117). Jeg kommer dog i dette underkapittel alene til å vektlegge den stoiske teori, mens den aristoteliske vil bli nevnt i neste underkapittel.

Ifølge stoikerne var en *ἀπόδειξις* en *λόγος* «argument»¹ (S.E., *M.* 8.301; *P.* 2.135; D.L., 7.45) og de fremsatte ulike krav en gitt *λόγος* måtte oppfylle for å bli regnet som en *ἀπόδειξις* (kravene er gitt under). Av de fire skoliaster som gir en stoisk *λόγος*, oppgir kun (S3) eksplisitt at det her skulle være tale om en *ἀπόδειξις*. Denne *λόγος* er følgende:

εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί· ἀλλαμὴν ἡμέρα ἐστί· φῶς ἄρα ἐστί.

En detaljert gjennomgang av den stoiske teori om *ἀπόδειξις* er ikke nødvendig her, for S.E. sier eksplisitt at og hvorfor stoikerne ikke ville regne denne *λόγος* for en *ἀπόδειξις*:

πάλιν ὁ τοιοῦτος «εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστι· ἡμέρα δ' ἔστι· φῶς ἄρα ἔστι» πρὸς τῷ συνακτικὸς εἶναι καὶ ἀληθὴς ἐστί, ἐπεὶτερ δοθέντων αὐτοῦ τῶν λημμάτων δίδεται καὶ ἡ ἐπιφορά², καὶ δι' ἀληθῶν ἀληθὴς τι δείκνυσιν. τοιοῦτος δὲ ὢν πάλιν οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις τῷ πρόδηλον ἔχειν τὸ συμπέρασμα τὸ «φῶς ἔστι», ἀλλὰ μὴ ἄδηλον. (*M.* 8.312;³ cf. *P.* 2.140)

Ifølge S.E. (*M.* 8.310; cf. *P.* 2.143) må en *λόγος* bestå fire krav for å være regnet om en stoisk *ἀπόδειξις*. Den må være gyldig (*συνακτικός*), være sann (*ἀληθής*), ha en klar konklusjon (*ἄδηλον συμπέρασμα*) og konklusjonen må avsløres gjennom premisenes kraft (*ἐκκαλυπτόμενον*

gir. Deres tolkning impliserer i tillegg også at (S3) av en eller annen grunn stadig og nødvendigvis var i stand til å tolke stoisk materiale korrekt. Alle skoliaster jeg hittil har gjennomgått viser imidlertid at dette er usannsynlig.

¹ *λόγος* betyr i hele 3.3.3 «argument».

² Brunschwig (1980, 145) nevner at S.E. her gir en forklaring på hva *συνακτικός* «gyldig» innebærer.

³ «Igjennom et argument som 'Om det er dag, er det lys; men det er dag; altså er det lys' i tillegg til å være gyldig også sant, ettersom, når premisene blir medgitt, også konklusjonen innrømmes og fordi det ved hjelp av sanne premisser viser noe sant. Tross denne beskaffenhet er argumentet atter en gang ikke noe bevis, da det har en konklusjon – påstanden 'det er dag' – som er åpenbar og ikke på noen måte uklar» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1407)).

ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν λημμάτων). Den λόγος (S3) gir oppfyller de to første krav, men ikke det tredje (og derfor nødvendigvis ikke det fjerde). Et standardeksempel på en λόγος som oppfyller alle fire krav er følgende:

εἰ ἰδρῶτες ῥέουσι διὰ τῆς ἐπιφανείας, εἰσὶ νοητοὶ πόροι· ἀλλὰ μὴν ἰδρῶτες ῥέουσι διὰ τῆς ἐπιφανείας· εἰσὶν ἄρα νοητοὶ πόροι. (S.E., P. 2.140;¹ cf. 2.142; M. 8.306, 8.309)

Man må i tillegg merke at både (S3) og (S5) har begrenset omfanget av en ἀπόδειξις. Hos (S3) betegner ἀπόδειξις nemlig alene hva stoikerne ville ha regnet for πρόσληψις «underpremiss» og ἐπιφορά «konklusjon» av en λόγος, hos (S5) derimot alene ἐπιφορά. Disse to skoliasters bruk av ordet ἀπόδειξις oppfyller altså ikke det stoiske minimumskrav om at ἀποδείξεις er hele λόγοι (se side 43n2). Jeg slutter herfra at hverken (S3) eller (S5) bruker ordet ἀπόδειξις i dets stoiske betydning.²

Hva angår (S4), så er det ganske åpenbart at han gjør bruk av samme betydning av ἀπόδειξις som A.D. (se (F2), gitt i 3.2). Om ikke annet fordi begge gir et regnestykke like etter ordet; den som forklarer A.D.s bruk av ordet, har også forklart bruken til (S3). I hellenistisk tid var ἀποδείξεις regnet som fundamentalt for vitenskapelig arbeid (Russo 2003, 171; Llyod 2013, Kindle Location 948). ἀπόδειξις-begrepet var stadig så viktig på Galens tid at denne skrev et verk i femten bøker – dessverre tapt – om emnet (*Libr. Propr.* 19:41).³ Blant grammatikerne finner jeg at ordet ἀπόδειξις alene er vanlig hos A.D.⁴ Ifølge Dalimier (2001, 28) har A.D. tatt i

¹ «Om svett flyter gjennom huden, finnes det porer som kan begripes gjennom intellektet; men svett flyter gjennom huden; altså finnes det porer som kan begripes gjennom intellektet» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1399), men også brukt den til Annas og Barnes (2000, 104)). For en detaljert gjennomgang av hver av de fire krav og den stoiske teori om ἀπόδειξις, se Mates (1961, 61-63), Brunschwig (1980) og Barnes (1980).

² Det samme gjelder tilsynelatende Baratin: «D'après Apollonios, *GG* II, 1, 1, 250.27-28, les Stoiciens appelaient ces conjonctions des *epiphorikoi*. Ce terme est plus précis : *epiphorikoi* fait référence à la preuve et à la conclusion. Le terme des grammairiens, *sullogistikoi*, est plus suggestif, mais aussi plus vague» (1989, 66n1). (For flertydigheten av *συλλογιστικός*, se Barnes (2007, 258-59) og Dalimier (2001, 411-12).) Jeg er ikke helt sikker på hvor Baratin får fra at *ἐπιφορικοί* referer til *ἀποδείξεις* (A.D. (*Coni.* 252,5) bruker visst nok *ἀπόδειξις*, men om navnet *συλλογιστικοί*). Ifølge stoikerne er dog *ἀποδείξεις* å regne som λόγοι. S.E. (P. 2.135-36) sier i tillegg ganske eksplisitt at det gjelder hele «systemet» nevnt i den stoiske standarddefinisjon (gitt i 3.1.2). Det er altså ikke mulig, *pace* hva Baratin synes å mene, å begrense *ἀποδείξεις* til kun å dekke en del av en λόγος, som *ἐπιφορά* «konklusjon» (*ἐπιφορικοί* henviser som sagt til *ἐπιφορά* (se side 34n2)). Baratin, en moderne, ser altså ut til å ha begått samme «feil» som (S3) og (S5).

³ Dessverre fordi dette trolig ville ha forklart hvordan *ἀπόδειξις*-begrepet var forstått (og brukt) i ekstrasofiske kretser: «Galen was an amateur of logic; and he made a special study of *apodeixis*» (Barnes 1980, 176). Om ikke annet så fordi Galen nok hadde kritisert feilaktig bruk av ordet *ἀπόδειξις*. For Galens teori om *ἀπόδειξις*, se Llyod (1996) og (meget kortere) Barnes (1980, 176). For et forsøk på å rekonstruere de femten bøker, se Müller (1895).

⁴ *T.L.G.* viser 39 forekomster av *ἀπόδειξις* hos A.D. Til sammenligning gir *T.L.G.* 11 forekomster av *ἀπόδειξις* i skoliastsamlingen. Av disse elleve finnes dog alene tre (Σ^d , 37,13, 39,5; Σ^l , 468,15) utenfor skoliastenes gjennomgang av *συλλογιστικοί σύνδεσμοι*.

bruk *ἀπόδειξις* for å gi sitt arbeid en vitenskapelig karakter. Når det gjelder det *ἀπόδειξις*, som A.D. brukte i sin gjennomgang av *ἐπιφορικοί* (F2), forklarer Dalimier det således:

Apollonios précise « dans certaines démonstrations ». Il est clair, d'après l'exemple donné, qu'il s'agit des démonstrations mathématiques (ou *sylogismes relationnels*), dérivant d'axiomes universels, et dont, nous dit-on, Posidonios [sic] usait tout particulièrement. (2001, 412)¹

Dette er relevant for oppgaven, da Dalimier nevner stoikeren Poseidonios.² Jeg mener dog det Dalimier sier er noe vås. Visst nok sier Galen (*Inst.Log.* 38,17, 39,12-13, 46,18) flere ganger eksplisitt at de såkalte relasjonelle *συλλογισμοί*³ er brukt i både geometri og aritmetikk og gir i en anledning (*Inst.Log.* 39,1) adverbet *ἀποδεικτικῶς* «beviselig». De regnestykker man finner hos Galen er dog av følgende art:

Δίωνος Θέων διπλάσια κέκτηται· <ἀλλὰ καὶ Θεώνος Φίλων διπλάσια κέκτηται> Δίωνος ἄρα Φίλων δ' πλάσια κέκτηται. (*Inst.Log.* 38,18-20)⁴

Δίων Θέωνος ἡμίση κέκτηται· ἀλλὰ καὶ Θεώνος Φίλωνος ἡμίση κέκτηται· Δίων ἄρα Φίλωνος τέταρτον μέρος ἔχει τῆς κτήσεως. (*Inst.Log.* 38,21-24)⁵

Man ser her to eksempler på multiplikasjon. Nu er A.D.s regnestykke en addisjon, nærmere bestemt $5 + 3 = 8$.⁶ Jeg finner dog ikke at Galen gir et eneste eksempel på en slik addisjon og vil

¹ «Apollonios presiserer 'i visse bevis'. Det er klart, etter det gitte eksempel, at det dreier seg om matematiske bevis (eller *relasjonelle sylogismer*), avledet fra universelle aksiomer, og som man forteller Poseidonios brukte spesielt meget» (min oversettelse).

² Se Kidd (2006) og (meget kortere) Barnes (1980, 164) for Poseidonios' status som logiker. Poseidonios er ikke blant stoiske logikere nevnt av Epiktet (Barnes 1997, 72n187).

³ De relasjonelle *συλλογισμοί* (*οἱ κατὰ τὸ πρὸς τι συλλογισμοί*) er en tredje type *συλλογισμοί*, som hverken passer inn i det stoiske eller det aristoteliske system (Kneale og Kneale 1962, 185; Morison 2008, 106). Galen anser seg selv som oppfinner av denne type (*Inst.Log.* 38,12-20 med Kieffer (1964, 117)) og den finnes alene hos ham (Barnes 2007, 266). Ifølge Galen (39,12-19; cf. Kieffer 1964, 126; Dalimier 2001, 271; Kidd 2006, 35) handler det om *συλλογισμοί* som får sin struktur fra *ἀξιώματα*, altså selvnlysende påstander. Galen anses vanligvis å ha fått idéen fra Poseidonios (f.eks. Kieffer 1964, 14), som han nevner ved navn (*Inst.Log.* 47,16). Hva som er fellestrekket ved alle relasjonelle *συλλογισμοί*, er dog uklart (Morison 2008, 108-11; Kieffer 1964, 121-22). Hva som skal regnes som *ἀξιώματα*, likeledes uklart (Morison 2008, 110-11; Kieffer 1964, 118-20; Kneale og Kneale 1962, 185). For en gjennomgang av de relasjonelle *συλλογισμοί*, se Morison (2008, 105-13) og Kieffer (1964, 116-22, 127-28).

⁴ «Theon har det dobbelte av Dion; men også Philon har det dobbelte av Theon; altså har Philon fire ganger så meget som Dion» (gjort bruk av oversettelsene til Kieffer (1964, 49) og Mau (1960)). Regnestykket er følgende: $2 \cdot 2 = 4$. En gresk måte å skrive regnestykket på er følgende: *δις τὰ β' δ'* (se Vogel (1936, 389) for ulike måter multiplikasjon ble skrevet på). Ifølge Mau er følgende aksiom brukt her: «Gleiches mit Gleichem multipliziert gibt Gleiches» (1960, 53).

⁵ «Dion har halvt så meget som Theon; men Theon har halvt så meget som Philon; altså har Dion en fjerdedel av Philons eiendom» (gjort bruk av oversettelsene til Kieffer (1964, 49) og til Mau (1960)). Regnestykket er følgende: $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$. En gresk måte å skrive regnestykket på er følgende: *β' τὸ β' δ''* (basert på et eksempel gitt hos Vogel (1936, 437)). Ifølge Galen står dette regnestykke i nær forbindelse med det foregående: «κατ' ἀντιστροφὴν δὲ τῆς λέξεως <ὁ> αὐτὸς τῆ δυνάμει λόγος οὕτως ἐρωτηθήσεται» (*Inst.Log.* 38,20-21). Jeg tolker Galens ord som at han mener at samme *ἀξίωμα* brukes i de to regnestykker.

⁶ Dette regnestykke kan på gresk skrives som enten *ε' γ' η'* eller *ε' καὶ γ' η'* (basert på en skoliast (Σ^m , 293,7-10), Vogel (1936, 380) bekrefter at begge disse måter var vanlige). De to øvrige regnestykker er følgende: $1 + 2 = 3$ hos

derfor benekte at de relasjonelle *συλλογισμοί* inneholder addisjon (om ikke annet skulle man gjerne ha visst hvilket universelt aksiom Dalimier mener A.D. har brukt for å komme frem til at fem pluss tre er åtte). Det er altså umulig å påstå at *ἀπόδειξις* her betyr «matematisk bevis» med mindre man innrømmer at A.D. har misforstått ordets betydning og/eller utvidet det til å betegne regneoperasjoner generelt. Man kunne spekulere over hvorvidt det *ἀπόδειξις* A.D. bruker er det samme *ἀπόδειξις* som finnes i *Τέχνη*. I så fall virker det, hvis man følger Pohlenz (1939, 185) i å anta at *ἀπόδειξις* i *Τέχνη* er stoisk, som om at allerede A.D. hadde problemer med å forstå ordet. Alternativt er de to *ἀποδείξεις* synonyme, men det handler om en ikke-stoisk betydning av ordet. Dette er dessverre ikke plassen for å diskutere problemet i detaljer.¹ Med tanke på at stoiske *ἀποδείξεις* er *λόγοι* og at både A.D. og (S4) etter å ha nevnt *ἀπόδειξις* gir et regnestykke, virker det dog usannsynlig at A.D. og (S4) bruker *ἀπόδειξις* i dets stoiske betydning (med mindre noen vil påstå at regnestykkene er stoiske *λόγοι*).

3.4 Michael Synkellos

Dette underkapittel går gjennom M.S.s beskrivelse av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*. Donnet (1982, 406-7) inndeler M.S.s beskrivelse i to deler.² Den første del er følgende (D1):

Οἱ δὲ συλλογιστικοὶ πρὸς τὰ συμπεράσματα τῶν συλλογισμῶν καὶ πρὸς τὰς ἐπιφορὰς³ τῶν ἀποδείξεων καὶ πρὸς τὰς βεβαιώσεις τῶν προδιηγηθέντων ἢ προαιρεθέντων τάσσονται, οἷον θέλων ἀποδείξει ὅτι πάντα τὰ ὄντα ἀγαθὰ ἐστίν, ἐρῶ συλλογιζόμενος διὰ προτάσεων καὶ κρίνων διὰ τοῦ συμπεράσματος «τὰ ὄντα πάντα διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς τὴν πρόοδον ἔσχε· ταῦτα δὲ ἀνάγκη ἀγαθὰ εἶναι· ἄρα πάντα ἀνάγκη ἀγαθὰ εἶναι»· καὶ πάλιν ἀποδείξει βουλόμενος ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐσία ἐστίν, ἐρῶ «ὁ ἄνθρωπος ζῶον⁴· τὸ ζῶον οὐσία, ὁ ἄνθρωπος ἄρα οὐσία». (*Const.* 1695-1702)⁵

(S2); $3 + 3 + 3 = 9$ hos (S4). Hvorfor (og hvorvidt det har noen betydning at) regnestykkene er forskjellige, vet jeg ikke. Man merker at summen hos A.D. og (S2) er markert med *ἄρα*, mens (S4) derimot bruker *ἀλλὰ μὴν*. For en introduksjon i gresk aritmetikk (inkludert brøkgregning), se Vogel (1936).

¹ Jeg finner ikke, av en eller annen grunn, noen moderne lærd spekulere over denne mulighet, altså hvorvidt de to *ἀποδείξεις* er synonyme. Men hvorfor stoppe opp ved å påstå at de to *ἀποδείξεις* er synonyme? For hvis *Τέχνη* faktisk er uekte, som noen mener (se side 8n1), og slik først ble samlet etter A.D. levde, er det vel ikke noe i veien for å påstå at *ἀπόδειξις* i *Τέχνη* faktisk stammer fra A.D. Dette kunne, om enn ikke annet, forklare hvorfor teksten til *Τέχνη* er «unphilosophisch unpräzis» (Pohlenz 1939, 185). (Ifølge denne tolkning er det nemlig mulig at *ἀπόδειξις* aldri, *pace* Pohlenz (ibid.), var ment til å bli tolket filosofisk.)

² Paragraf 197 til 198 hos Donnet (1982). Donnet (1982, 514) kommenterer ikke paragraf 198, mens hans kommentar til paragraf 197 er begrenset til en henvisning til at Theodoros Gazes har en lignende tekst; Donnet er lite hjelpsom her.

³ Donnet (1982, 406) tar tilsynelatende *ἐπιφορὰ* som «deduksjon». Med tanke på at han ikke forsvarer sin oversettelse, fortsetter jeg dog å ta ordet som «tillegg».

⁴ *ζῶον* dekker, ifølge skoliastene (Σ^v , 107,13-18, 108,10-11, 156,32-38; Σ^m , 300,30-33), alle levende vesener, inkludert fisk, engler, demoner og noen langlevende nymfer (*νύμφαι τινὲς μακροίωνες*).

⁵ «De syllogiserende konjunksjoner brukes i konklusjoner av syllogismer, i tillegg [?] av bevis og i stadfestelser av noe som nettopp har blitt fortalt eller fremlagt. F.eks. om jeg vil bevise at alt er godt, vil jeg si, i det jeg resonnerer

M.S. gir her tre funksjoner for *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* (hver funksjon er markert med *πρός*). To eksempler følger de tre funksjoner. Eksemplene er trolig ment til å illustrere de to første funksjoner (eksemplet for den tredje funksjon er sitert under). Begge eksempler er av en eller annen grunn innledet av *ἀποδειξαι*. Jeg ser ikke noe stoisk materiale i eksemplene, som ikke engang inneholder en første stoisk *ἀναπόδεικτος*. Til gjengjeld inneholder begge eksempler noe som problemfritt kan identifiseres som aristotelisk. I det første eksempel er det de to betegnelser *πρότασις* og *συμπέρασμα*, som er brukt i beskrivelsen. I det andre eksempel er det eksemplet selv, som er tilnærmet identisk med den aristoteliske *συλλογισμός* gitt av Philoponos (gitt i 3.1.1).

Den andre del er følgende (D2):

Εἰ δὲ διηγούμενος ἱστορίαν βουλοίμην ταύτην βεβαιῶσαί, φημι—ἔστω οὖν αὕτη ἢ ἐπὶ τοῦ Σεδεκίου γεγυῖα τῆς ἀγίας Ἰερουσαλήμ ἄλωσις—ἐρῶ δὴ «τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἡμαρτηκότος λαοῦ καὶ Σεδεκίου τοῦ βασιλέως ἐπιορκήσαντος, ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ Κύριος· τοίνυν ὁ Ναβουχοδονόσορ τὴν πόλιν καθεῖλε καὶ τὸν θεῖον ναὸν ἐνέπρησε καὶ τοὺς μὲν ἀνεῖλε, τοὺς δὲ ἠχμαλύτευσε καὶ Σεδεκίαν τυφλώσας δέσμιον ἀπήγαγε καὶ μετόκισεν εἰς Βαβυλῶνα». (*Const.* 1702-7)¹

M.S. gir her et eksempel for den tredje funksjon, altså stadfestning av noe allerede nevnt. Jeg ser ikke noe stoisk her. Da eksemplet i tillegg ikke inneholder noe materiale fra aristotelisk syllogistikk, avstår jeg her fra å bedømme hvordan (D2) skal tolkes.

De to første funksjoner gitt i (D1) er følgende: (1) bruk i *συμπεράσματα* til *συλλογισμοί*; (2) bruk i *ἐπιφοραὶ* til *ἀποδείξεις*. *συμπέρασμα* kan her problemfritt identifiseres med den aristoteliske betegnelse betydende «konklusjon». Det er vanskeligere å bedømme hva *ἐπιφορά* skal bety, da M.S. ikke bruker ordet i de to eksempler. Med tanke på at begge eksempler introduseres av *ἀποδειξαι*, virker det dog plausibelt å anta at M.S. mener at *ἐπιφορά* er synonymt med *συμπέρασμα*. Hvis dette er sant, og hvis man innvilger at det *ἐπιφορά* M.S. bruker er det samme *ἐπιφορά* som finnes i *Τέχνη*², så anser jeg det for mulig at *ἐπιφορά*, på lik linje med *ἀλλὰ μὴν ... ἄρα* (se side 38), endte opp som et fossil fra stoisk logikk, som de greske grammatikere

gjennom premissene og dømmer gjennom konklusjonen: 'Alt som er har sin fremgang gjennom faderens godhet; men det er nødvendig at dette er godt; altså er det nødvendig at alt er godt'. Igjen, om jeg ønsker å bevise at mennesket er en substans, vil jeg si: 'Mennesket er et levende vesen; det levende vesen er en substans; altså er mennesket en substans'» (stort sett fulgt oversettelsen til Donnet (1982, 406)).

¹ «Om jeg, mens jeg forteller en historie, skulle ønske å stadfeste denne, sier jeg – sett altså at inntakelsen av det hellige Jerusalem skjedde under kong Sidkia – jeg sier altså: 'Da jødefolket hadde syndet og kong Sidkia hadde sverget falsk, ble Herren vred på dem; altså ødela Nebukadnesar byen, brente det hellige tempel, henrettet noen, slavebandt andre, og førte Sidkia, etter å ha blindet ham, bort som fange og deporterte ham til Babylon'» (stort sett fulgt oversettelsen til Donnet (1982, 406)).

² Altså *ἐπιφορά* i definisjonen av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι*: «συλλογιστικοὶ δὲ εἰς ἑοκοὶ πρὸς τὰς ἐπιφοράς τε καὶ συλλήψεις τῶν ἀποδείξεων εὖ διάκεινται» (*Τέχνη*, 95,2-96,1).

fortsatte å bruke, selv etter dets originale funksjon var glemmt. Jeg kommer nu til å gå gjennom de to eksempler gitt i (D1) for å undersøke hvorvidt det er tale om faktiske aristoteliske *συλλογισμοί*. Det andre eksempel vil bli gjennomgått først, da dets aristoteliske natur er utvilsomt.

3.4.1 Det andre eksempel

Man kan begynne med å gjengi M.S.s andre eksempel og Philoponos' eksempel på en *συλλογισμός* tilhørende den første *τρόπος* av det første *σχῆμα*, altså en *συλλογισμός* sammensatt fra tre *καθόλου καταφατικάι προτάσεις*:

ὁ ἄνθρωπος ζῶον	πᾶς ἄνθρωπος ζῶον
τὸ ζῶον οὐσία	πᾶν ζῶον οὐσία
ὁ ἄνθρωπος ἄρα οὐσία	πᾶς ἄρα ἄνθρωπος οὐσία

Her er M.S.s eksempel gitt til venstre og Philoponos' eksempel gitt til høyre. Man ser at teksten til de to eksempler er tilnærmet identisk. Det er tre likhetstrekk. For det første er de tre samme *ὄροι* brukt: *ἄνθρωπος*, *ζῶον* og *οὐσία*. For det andre oppfyller de tre *ὄροι* samme funksjoner i begge eksempler: *ἄνθρωπος* er *ἐλάττων ὄρος*, *ζῶον* er *μέσος ὄρος* og *οὐσία* er *μείζων ὄρος*.¹ For det tredje bruker begge eksempler *ἄρα* i *συμπέρασμα*.² De to første trekk skulle være nok til å slutte at M.S. ikke bare gir et eksempel på en *συλλογισμός* tilhørende den første *τρόπος* av det første *σχῆμα*, men at hans eksempel er en korrekt aristotelisk *συλλογισμός*. Den som sammenligner de to eksempler vil dog kanskje reagere på at M.S. bruker den bestemte artikkel *ὁ/τό* i stedet for *πᾶς/πᾶν*, som jeg tidligere skrev (se side 29) brukes til å markere at det handler om en *καθόλου καταφατική πρότασις*. Dette er ikke et problem, for Galen forklarer den samme *συλλογισμός* således:

Οἰκειότατος οὖν ἀποδείξεσιν ἐπιστημονικαῖς ὁ τοῦ πρώτου σχήματός ἐστι πρώτος συλλογισμὸς ἐν διττῇ λέξει λεγόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐνίστε μὲν <ὡς> ἀρτίως εἴπομεν³. «ὁ ἄνθρωπος ζῶόν ἐστι· τὸ ζῶον οὐσία ἐστίν· <ὁ ἄνθρωπος οὐσία ἐστίν>, ἐνίστε δὲ μετὰ τοῦ πᾶς· «πᾶς ἄνθρωπος ζῶόν ἐστι· πᾶν ζῶον οὐσία ἐστι·> πᾶς ἄνθρωπος οὐσία ἐστίν». (*Inst.Log.* 29,12-18;⁴ cf. *Inst.Log.* 28,16-29,11)

¹ Se 3.1.1 for den her brukte terminologi og en forklaring på hvordan Philoponos' eksempel skal forstås. Allerede Aristoteles (*APr.* 27a19; cf. 47a28-30) gjorde bruk av disse tre *ὄροι*.

² Det må bemerkes at *ἄρα* var ubrukt av Aristoteles: «It must be said emphatically that no syllogism is formulated by Aristotle as an inference with the word «therefore» (*ἄρα*), as is done in the traditional logic» (Łukasiewicz 1957, 21; cf. 73). Łukasiewicz (*ibid.*, 21, 1) ser dog ut til å innrømme at *ἄρα* har vært i vanlig bruk i hvert fall siden Alexander fra Aphrodisias (*in APr.* 47,9-10) og at S.E. (*P.* 2.194-98) gir flere peripatetiske *συλλογισμοί* med *ἄρα*.

³ Altså *Inst.Log.* 28,16-29,11, hvor Galen viser at den bestemte artikkel kan brukes i stedet for *πᾶς/πᾶν* (Kieffer 1964, 106).

⁴ «Så den første syllogisme av den første figur, som er spesielt egnet for vitenskapelige bevis, har to uttryksmåter hos grekerne. Noen ganger, som vi sa for lidt siden [altså med den bestemte artikkel (se side 47n3)]: 'Mennesket er et levende vesen; det levende vesen er en substans; mennesket er en substans'; noen ganger med *alle* [*πᾶς*]: 'Alle

Det er altså uproblematisk å bruke den bestemte artikkel i stedet for $\pi\tilde{\alpha}\varsigma/\pi\tilde{\alpha}\nu$ (cf. Kieffer 1964, 106; Mau 1960, 38).¹

Galen følger her Aristoteles i å anse det første *σχῆμα* «figur» som spesielt nyttig for *ἀποδείξεις*: «In this section, the pre-eminence of the first figure for scientific demonstrations, a dogma since Aristotle [se *APo.* 79a17-32], is confirmed» (Kieffer 1964, 107). At Galen gir samme *συλλογισμός* som M.S. og Philoponos straks etter å ha sagt at den første *τρόπος* av det første *σχῆμα* (*ὁ τοῦ πρώτου σχήματος πρώτος συλλογισμός*) er spesielt nyttig for *ἀποδείξεις* impliserer at denne *συλλογισμός* er å regne som en *ἀπόδειξις*. Dette virker bekreftet av at både Alexander fra Aphrodisias (*in APr.* 293,12-13) og Philoponos (*in APo.* 370,17-18) bruker verbet *ἀποδεικνύναι* «bevise» om samme *συλλογισμός*. Jeg avstår dog her fra å vurdere hvorvidt Galen faktisk har gitt en aristotelisk *ἀπόδειξις*. Visst nok har Aristoteles på lik linje med stoikerne en egen teori om *ἀπόδειξις*. Han går gjennom denne i *Analytica posteriora* (Kneale og Kneale 1962, 24; Barnes 1969, 123; Smith, 2015). Der forteller han (*APo.* 71b18) mellom annet at *ἀπόδειξις* «bevis» er en *συλλογισμὸς ἐπιστημονικός* «vitenskapelig syllogisme». Han (*APo.* 71b20-22) gir også seks krav de to *προτάσεις* til en *συλλογισμός* (Smith 2009, 53; 2015; Harari 2004, 61; cf. Barnes 1993, 93-94) må bestå for at en gitt *συλλογισμός* skal være regnet som en *ἀπόδειξις*. De være sanne (*ἀληθεῖς*), primære (*πρῶται*), umiddelbare (*ἄμεσοι*), mer kjente (*γνωριμώτεροι*) enn *συμπέρασμα*, tidligere (*πρότεροι*) enn *συμπέρασμα*, og årsaker (*αἷτια*) til *συμπέρασμα* (cf. side 48n3). Tross dette avstår jeg fra en dom her. Dels fordi det tilsynelatende ikke eksisterer et eneste konkret eksempel på en *ἀπόδειξις* hos Aristoteles.² Dels fordi kommentarlitteraturen synes å ha en ganske bred forståelse av *ἀπόδειξις*-begrepet.³ Jeg avslutter dette underkapittel med å

[$\pi\tilde{\alpha}\varsigma$] mennesker er levende vesen; alle [$\pi\tilde{\alpha}\nu$] levende vesen er substanser; alle [$\pi\tilde{\alpha}\varsigma$] mennesker er substanser» (stort sett fulgt oversettelsen til Kieffer (1964, 74), men også brukt den til Mau (1960)).

¹ Selv Philoponos (*in APr.* 67,30-31, 287,19-20; *in APo.* 8,17) gir gjentatte ganger den samme *συλλογισμός* med den bestemte artikkel i stedet for $\pi\tilde{\alpha}\varsigma/\pi\tilde{\alpha}\nu$ – det var tilsynelatende vanlig praksis.

² «My example was not taken from Aristotle. This points to the problem; for in the whole of the Aristotelian *corpus* there is not, as far as I am aware, a single example of demonstration. The *Posterior Analytics* quotes arguments which come close to demonstrative form; but there is no perfect example. In the other treatises there is scarcely a syllogism» (Barnes 1969, 124).

³ «The commentators usually distinguish between the real proofs and some lower sorts of proof» (Tuominen 2009, 104; cf. Barnes 1969, 125). Det kan nevnes at Galens *συλλογισμός* ikke består Aristoteles' seks krav. Kravet om at *προτάσεις* skal være *ἄμεσοι* «umiddelbare» kan brukes til å illustrere dette. Smith forklarer dette krav således: «Consider now a proposition with predicate A and subject B, and suppose that it is a true proposition. If in addition there are two true premises from which it can be deduced, then those premises will have to share a third term, C. If there is no such middle term – that is, if there is no pair of such true premises – then the proposition in question is *amesos*, 'unmiddled.' This is what 'immediate' means for Aristotle» (2009, 53). At Galens *συλλογισμός* ifølge dette ikke er en *ἀπόδειξις*, viser følgende: «ὁμοίως ἐὰν θελήσω δεῖξαι ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐσία ἐστὶ, κέχρημαι μέσῳ ὄρω τῷ ζῷῳ, ὅτι τὸ ζῷον οὐσία· καὶ εἰ τοῦτο μήπω ἄμεσον, πρὸς τὴν τούτου πίστιν κέχρημαι πάλιν μέσῳ ὄρω, ὅτι τὸ ζῷον

henvise til at Theodoros Gazes, som Donnet (1982, 514) gjorde meg oppmerksom på, «gjentar» M.S.s andre eksempel:

πᾶς ἄνθρωπος ζῶον, ἀλλαμὴν πᾶν ζῶον οὐσία, πᾶς ἄρα ἄνθρωπος οὐσία. (1529, f. 163r)¹

Gazes' eksempel adskiller seg på to måter fra M.S.s.: (1) Gazes bruker πᾶς/πᾶν i stedet for den bestemte artikkel; (2) Gazes bruker ikke alene ἄρα, men også ἀλλὰ μὴν (se side 38).

3.4.2 Det første eksempel

Det første eksempel til M.S. var følgende:

τὰ ὄντα πάντα διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς τὴν πρόοδον ἔσχε·
ταῦτα δὲ ἀνάγκη ἀγαθὰ εἶναι·
ἄρα πάντα ἀνάγκη ἀγαθὰ εἶναι.

Jeg har ordnet teksten på denne måte, fordi jeg mener at også dette eksempel kan leses som et eksempel på den første *τρόπος* av det første *σχῆμα*. Hva angår *ὄροι*, så er (τὰ) ὄντα πάντα her å regne som *ἐλάττων ὄρος*, *ἀγαθὰ* som *μειζων ὄρος* og *διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς τὴν πρόοδον ἔχειν* som *μέσος ὄρος*. En mer korrekt formulering av denne *συλλογισμός* hadde altså vært følgende:

τὰ ὄντα πάντα διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς τὴν πρόοδον ἔχει·
τὰ διὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς τὴν πρόοδον ἔχοντα ἀγαθὰ·
τὰ ἄρα ὄντα πάντα ἀγαθὰ.

(Jeg har her fulgt Galen (*Inst.Log.* 28,16-22) i å bruke flertall av den bestemte artikkel i stedet for πᾶς/πᾶν.) Noen ville nok reagere på at M.S. bruker ἔχειν i stedet for (et underforstått) εἶναι. Dette er dog uproblematisk. Hos Aristoteles kan man nemlig lese dette:

πᾶν τρίγωνον ἔχει δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας [sc. γωνίας]. (*APo.* 71a19-20)²

Harari (2004, 26) identifiserer i sin analyse av dette eksempel problemfritt hele ἔχειν *δυσὶν ὀρθαῖς ἴσας* som en *ὄρος*. Allerede Aristoteles brukte altså ἔχειν i stedet for εἶναι. Konklusjonen er altså at begge eksempler til M.S. kan tolkes som aristoteliske *συλλογισμοί*.

αὐθυπόστατον, τὸ δὲ αὐθυπόστατον οὐσία, καὶ οὕτως συνάγω ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐσία» (Phlp., in *APo.* 30,24-28). τὸ ζῶον οὐσία er altså ikke (nødvendigvis) å regne som en *ἄμεσος πρότασις*. Det følger at denne *συλλογισμός*, da den har τὸ ζῶον οὐσία som *μειζων πρότασις*, strengt tatt ikke er å regne som en aristotelisk *ἀπόδειξις*. For en gjennomgang av alle de seks krav, se Aristoteles (*APo.* 71b25-72a13) med kommentarene til Ross (1949, 53-54, 507-8) og Barnes (1993, 93-97), og i tillegg Smith (2009, 53-55).

¹ «Alle mennesker er levende vesen; men alle levende vesen er substanser; altså er alle mennesker substanser» (min oversettelse).

² «Alle trekanter har vinkler lik to rette vinkler» (min oversettelse). Eller for å si det med andre ord: «Summen av vinklene i en trekant er alltid 180°» (*Store norske leksikon*, 3. utg., s.v. «trekant»).

Man merker at M.S. adskiller seg, ved å gi aristoteliske *συλλογισμοί*, markant fra skoliastene, hvor man alene finner stoiske *συλλογισμοί*. Spørsmålet er bare hvor M.S. har fått det aristoteliske materiale fra. Det kan neppe være A.D., for denne gir likesom skoliastene alene stoiske *συλλογισμοί*. (Noe som vel lover dårlig for Egger (1854) som ønsket å gjøre A.D. til M.S.s hovedkilde.)¹ Vel, jeg påstår nu at M.S. selv kan ha laget de to aristoteliske *συλλογισμοί*. Påstandens utgangspunkt er følgende sted hos Wilson: «It looks as if Michael familiarised himself with the subjects of the trivium and the quadrivium, imperfectly understood by his biographer» (1996, 77). Blant de tre fag som utgjorde *trivium* var logikk og blant de verker man vanligvis leste i «logikkfaget» var *Priora* og *Posteriora analytica* (ibid., 21, 25; Ebbesen 1992, 168). Hvis man aksepterer at M.S. har gjennomført *trivium*, betyr det at han kan ha lest de to *Analytica*. Men hvis han har lest de to *Analytica*, er det vel ikke noe i veien med å påstå at han selv har laget de to aristoteliske *συλλογισμοί* man finner hos ham. I så fall kan man lese det første eksempel som et forsøk fra M.S.s side på å sette ut det han har lært i praksis.²

¹ «La classification d'Apollonius [av *σύνδεσμοι*] se retrouve aussi, en partie de moins, dans l'Abrégé de Syntaxe par Michelle Syncelle» (Egger 1854, 208n2); «Bien que l'auteur [altså M.S.], dans sa préface, cite pour autorités non-seulement Apollonius Dyscole [...] il semble que le Dyscole a été son principal guide» (ibid., 263). Dalimier må i denne henseende også nevnes. Hun skiver nemlig følgende: «Michel le Syncelle (IXe siècle) dira du 9e chapitre de sa *Syntaxe*, consacré aux conjonctions, qu'il est 'complété, comme le livre d'Apollonios sur le même sujet, par les règles concernant les particules explétives', ce qui laisse entendre qu'il considère le développement sur les explétives comme une contribution originale d'Apollonios» (2001, 22). Som kilde gir hun følgende: «Michel le Syncelle de Jérusalem, *Traité de la construction de la phrase*, éd. Donnet, Bruxelles-Rome, Institut historique belge de Rome, 1982» (ibid., 22n8). Man ser at Dalimier hverken gir noe sidetall eller noe linjenummer. Noe hun heller ikke ville være i stand til. For M.S. nevner kun A.D. ved navn ett sted i hele sin bok, nemlig i introduksjonen (*Const.* 4; cf. Egger 1854, 251). Hun kan heller ikke ha fått idéen fra Donnet, som alene inndeler M.S.s bok i åtte kapitler (1982, 10). I stedet viser det seg at Dalimier her ordrett har sitert Egger. Den fullstendige versjon hos Egger lyder således: «9° Des conjonctions, chapitre complété, comme le livre d'Apollonius sur le même sujet, par les règles concernant les particules explétives» (1854, 264). Det er altså ikke M.S. som påstår dette, men Egger selv. Jeg avslutter denne fotnote med å si at kritikken her ikke er rettet så meget mot Dalimier selv (for selv den beste begår feil), men til alle dem som trolig har lest gjennom hennes manuskript før hun utgav boken. At deres kunnskap om M.S. tilsynelatende er så ringe at de ikke engang var i stand til å se Dalimiers feil her, er nemlig en sørgelig bekreftelse av en annen av Eggers påstander: «Plus méthodique et plus clair [i forhold til A.D.], plus complet même, à quelques égards, ce manuel, trop oublié aujourd'hui» (1854, 263); M.S. er altfor lite lest!

² En annen mulighet er følgende. Man merker at *ταῦτα* finnes i det første eksempel til M.S. Ifølge tolkningen jeg gav over, har M.S. brukt *ταῦτα* i stedet for *μέσος ὅρος* i *μείζων πρότασις*. Dette *ταῦτα* kan tolkes på en annen måte. Jeg finner nemlig hos S.E. en passasje som ligner på M.S.s. I denne gir S.E. først følgende *κατηγορικός συλλογισμός*: «τὸ δίκαιον καλόν, τὸ καλὸν <δὲ> ἀγαθόν, τὸ δίκαιον ἄρα ἀγαθόν» (P. 2.163). Derpå følger S.E.s sedvanlige gjendrivelse: «εἰ δὲ πρόδηλόν ἐστιν ὅτι πᾶν ὅπερ ἂν ᾖ καλόν [= ἐλάττων πρότασις], τοῦτο πάντως καὶ ἀγαθόν ἐστιν [= συμπεράσμα]» (P. 2.163). Man ser her at den *συλλογισμός* S.E. gav hadde den kanoniske form med bestemt artikkel, men at S.E. tok *τοῦτο* i bruk når han begynte å diskutere denne *συλλογισμός*. Det er altså mulig at M.S. ikke selv har laget de to aristoteliske *συλλογισμοί*, men blott har parafrasert en annen tekst.

3.5 Oppsummering og konklusjon

Kapittel 3 undersøkte *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* og hadde to mål: (1) å forklare opphavet til denne type *σύνδεσμοι*; (2) å undersøke *Τέχνη*-tradisjonens beskrivelser av denne type *σύνδεσμοι*. Mål (1) var fokuset for 3.2, hvor det stoiske opphav av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* ble belyst. Mål (2) var fokuset for 3.3-3.4, hvor henholdsvis skoliastenes beskrivelser og M.S.s beskrivelse av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* ble gransket. I begynnelsen av 3.3 ble to spørsmål reist: (1) om skoliastenes beskrivelser inneholder stoisk materiale; (2) om skoliastene forstod dette materiale. Det viste seg at spørsmål (1) hadde et bekræftende svar, spørsmål (2) derimot et avkrefteende svar. Således gjentok skoliastene både den stoiske standarddefinisjon av *λόγος* «argument» og gav flere stoiske *συλλογισμοί* som eksempler, men var hverken i stand til å forstå definisjonens tekniske terminologi (*λήμμα*, *ἐπιφορά*) eller til å analysere de stoiske *συλλογισμοί* korrekt (se spesielt 3.3.2). 3.3 hadde altså en negativ konklusjon: skoliastene gjentok stoisk materiale, men var fullstendig ute av stand til å forstå dette. I 3.4 viste det seg at M.S.s beskrivelse alene – foruten et fossil fra stoisk logikk (*ἐπιφορά*) – inneholdt aristotelisk materiale: M.S. brukte både aristotelisk terminologi (*πρότασις*, *συμπέρασμα*) og gav to eksempler på aristoteliske *συλλογισμοί*. I 3.4.1-3.4.2 ble de to aristoteliske *συλλογισμοί* undersøkt. Undersøkelsen kom frem til at de to *συλλογισμοί* ikke alene var korrekt konstruert, men at M.S. muligvis selv har laget dem. 3.4 hadde altså en mer positiv enn negativ konklusjon. For skjønt konklusjonen var negativ på den måte at ethvert spor av det stoiske opphav av *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* hadde forsvunnet hos M.S., var den positiv av minimum to grunner. For det første fordi materialet fra stoisk logikk ikke hadde blitt erstattet av hva som helst, men nettopp tilsvarende materiale fra aristotelisk logikk; man forbandt fortsatt *συλλογιστικοὶ σύνδεσμοι* med logikk. For det andre fordi M.S., motsatt skoliastene, faktisk så ut til å forstå det logiske materiale han brukte.

4 *ἀκολουθία, τάξις* og *ὑπαρξις*

Dette kapittel forsøker å forklare betydningen av tre ord, nemlig *ἀκολουθία*, *τάξις* og *ὑπαρξις*, som de greske grammatikere til stadighet bruker i definisjonene de gir av *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* og *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι*. Man støter allerede på de tre ord i *Τέχνη*:

Συναπτικοὶ δὲ εἰσιν ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν¹. εἰςὶ δὲ οἶδε· εἴ εἴπερ εἰδῆ εἰδήπερ. (91,2-92,1)²

Παρασυναπτικοὶ δὲ εἰσιν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. εἰςὶ δὲ οἶδε· ἐπεὶ ἐπέιπερ ἐπειδῆ ἐπειδήπερ. (92,2-3)³

Man gjenfinner dem stadig i grammatiske verker fra slutten av den bysantinske periode. Således finner man dem hos Gennadios Scholarios:

Συναπτικοὶ δέ, ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν καὶ τάξιν· εἰςὶ δὲ οἶδε· εἴ, εἴπερ, εἰδῆ, εἰδήπερ. (*Gram.* 423,28-29)⁴

Παρασυναπτικοὶ δέ, ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως ὁμολογουμένης καὶ τάξιν δηλοῦσιν· εἰςὶ δὲ οἶδε· ἐπεὶ, ἐπέιπερ, ἐπειδῆ, ἐπειδήπερ. (*Gram.* 423,30-31)⁵

Likeledes hos Theodoros Gazes:

Οἱ δὲ συναπτικοί, τουτέστιν οἱ ὑπαρξιν μὲν οὐ, ἀκολουθίαν δὲ τινα καὶ τάξιν δηλοῦντες. (1529, f. 161r)⁶
παραπλησίως δέτοι καὶ οἱ παρασυναπτικοὶ συντάσσονται. πλὴν ὅτι καὶ ὑπαρξιν μετὰ τάξεως σημαίνουσιν οὔτοιγε. (1529, f. 162r)⁷

Man finner sågar stadig spor av dem i tidlig moderne tid. James Harris skrev nemlig følgende i det 18. århundret:

¹ Oversettelsen av *ἀκολουθία* ser ut til å variere her. Noen oversettere tar ordet *ἀκολουθία* i betydningen «sekvens» (Davidson 1874, 338), andre «implikasjon» (Baratin 1989, 63), andre «konsekvens» eller «følge» (Kemp 1987, 185; Kürschner 1996, 209; Robins 1993, 84), andre igjen «følgerelasjon» (Lallot 1998, 67: cf. Dalimier 2001, 439). Jeg har her valgt å følge de seneste, og *følgerelasjon* er ment til å tilsvare det franske *consécution*: «il est certain en revanche que les traits de consécution (exprimée par *akolouthía*), e.g. *Conj.* 234,13; cf. *akólouthon*, *Synt.* 347,9)» (Lallot 1998, 240; cf. 247); «ἀκολουθία: (7) *Consécution* (indication de la subconnective [= *ὁ συναπτικός*])» (Dalimier 2001, 439; cf. 46; 234, 241, 254-55, 257, 286n1); «L'*akolouthía*, lien logique entre un antécédent et conséquent, va de pair avec une séquence obligatoire des énoncés (d'ordinaire appelée *táxis* par Apollonios) qui est orientée» (ibid., 255n1). For den egentlige betydning av *ἀκολουθία* her, se 4.5.2.

² «Sammenknyttende er de som ikke viser en eksistens, men tilkjennevir en følgerelasjon [se side 52n1]. Det er disse: [ulike ord som betyr *om*]» (stort sett fulgt oversettelsen til Lallot (1998, 209)).

³ «Undersammenknyttende er de som samtidig med å vise en eksistens også viser en rekkefølge. Det er disse: [ulike ord som betyr *ettersom*]» (stort sett fulgt oversettelsen til Lallot (1998, 209)).

⁴ «De sammenknyttende konjunksjoner er de som, uten å vise en eksistens, tilkjennevir en følgerelasjon og en rekkefølge. Det er disse: *εἴ, εἴπερ, εἰδῆ, εἰδήπερ*» (min oversettelse).

⁵ «De undersammenknyttende konjunksjoner er de som samtidig med en akseptert eksistens også viser en rekkefølge. Det er disse: *ἐπεὶ, ἐπέιπερ, ἐπειδῆ, ἐπειδήπερ*» (min oversettelse).

⁶ «De sammenknyttende konjunksjoner, altså de som ikke viser en eksistens, men en følgerelasjon og en rekkefølge» (min oversettelse).

⁷ «De undersammenknyttende konjunksjoner konstrueres likeledes, foruten at de samtidig med en rekkefølge tilkjennevir en eksistens» (min oversettelse).

As to Continuatives, they are either SUPPOSITIVE [= *συναπτικός* (se side 53n1)], such as, IF; or POSITIVE [= *παρασυναπτικός* (se side 53n1)], such as, BECAUSE, THEREFORE, AS, etc. [...] The Difference between these Continuatives is this—The Suppositives denote Connection [= *τάξις*], but assert not actual Existence [= *ὑπαρξις*]; the Positives imply both the one and the other. (1773, 244)

Dette virker som en oversettelse av *Τέχνη*, men Harris (ibid., 244-45nd) oppgir selv sine kilder som Gazes og Priscian.¹ Jeg vil i dette kapittel prøve å vise at måten hvorpå *Τέχνη*-tradisjonen forklarer hva de tre ord innebærer, røper at man her har å gjøre med materiale fra stoisk logikk, nærmere bestemt at de tre ord stammer fra den stoiske refleksjon over sannhetsbetingelsene til ulike typer *ἀξιώματα* «påstander».

Kapitlet består av seks underkapitler. De første tre underkapitler fokuserer på de greske grammatikere, altså *Τέχνη*-tradisjonen: 4.1 presenterer *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* og *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι* og ser på hvordan grammatikerne klarlegger forholdet mellom disse to typer *σύνδεσμοι*; 4.2 undersøker hvordan grammatikerne forklarer *ὑπαρξις* i forbindelse med de to typer *σύνδεσμοι*; 4.3 går gjennom hvordan grammatikerne forklarer hva *ἀκολουθία*, *τάξις* og *ὑπαρξις* innebærer, altså grammatikernes egen forståelse av disse, og gir i tillegg en moderne tolkning av de tre ord. De neste tre underkapitler fokuserer på stoisk logikk: 4.4 illustrerer hvorfor det er god grunn til å anta at de tre ord stammer fra stoisk logikk; 4.5 viser hvordan stoisk logikk kan brukes til å gjøre grammatikernes forklaring av *ἀκολουθία* og *τάξις* forståelig; 4.6 viser hvordan stoisk logikk evner å klargjøre grammatikernes forklaring av *ὑπαρξις*.

4.1 *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* og *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι*

Dette underkapittel introduserer *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* og *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι* og undersøker hva de greske grammatikere mener er forbindelsen mellom disse to typer *σύνδεσμοι*. I Uhligs (1883) utgave av *Τέχνη* gir denne fire eksempler på *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* og likeledes fire eksempler på *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι*.² Jeg kommer nu til å gå gjennom hver av disse.

De fire eksempler på *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* er følgende: *εἰ, εἴπερ, εἰδή* og *εἰδήπερ* (*Τέχνη*, 92,1). Ifølge skoliasten Melampous handler det her alene om *έν σύνδεσμος*:

Καὶ ἐνταῦθα δὲ τῇ ἀληθείᾳ εἷς ἔστι σύνδεσμος συναπτικός, ὁ εἶ· τοὺς γὰρ ἄλλους ἐπεκτεινομένουσ ὑφίστησιν αὐτόσ. (Σ^d, 64,4-5;³ cf. Σ^v, 288,15-16)

¹ Harris (1773, 244nd) oppgir samme sted at hans *suppositives* og *positives* tilsvarer de greske grammatikeres *συναπτικοὶ* og *παρασυναπτικοί*.

² Bekker (1814-21, 643-44) gir det samme antall, mens Fabricius (1727, 34) gir fem *συναπτικοί* og fire *παρασυναπτικοί*.

³ «Også her handler det i sannheten [alene] om *έν* sammenknyttende konjunksjon, *εἰ*. For den står selv under [?] de andre forlengede» (min oversettelse).

Melampous skrev *καὶ ἐνταῦθα* «også her», da han sa det samme ved *διαζευκτικοί*. Melampous' ord der kan gjengis her, da det vil gjøre det enklere å forstå hva han prøver å si:

Καὶ τῇ ἀληθείᾳ εἷς μὲν ἔστι σύνδεσμος διαζευκτικός, ὁ ἦ, ἐπεκτεινόμενος δὲ γίνεται ποτὲ μὲν ἦτοι, ποτὲ δὲ ἠέ. (Σ^d, 63,22-24;¹ cf. A.D., *Coni.* 251,16-17)

Ifølge *Τέχνη* (91,1) er *διαζευκτικοί* tre i antall: *ἦ, ἦτοι, ἠέ*. Det Melampous sier er altså at det kun er én *διαζευκτικός*, nemlig *ἦ*, da de to andre er lite annet enn forlengede versjoner (*ἐπεκτεινόμενοι* eller *ἐπεκτάσεις*) av denne. *ἐπέκτασις* «forlengelse» er et *πάθος* «modifikasjon», altså en morfologisk endring av et ord (Tryph., *Pass.* 13,6; Lallot 1998, 253; Schenkevold 1983, 82-83; Egger 1854, 26; cf. A.D., *Adv.* 127,19-20; Dalimier 2001, 389, 409). Ifølge A.D. kan ikke *πάθη* påvirke et ords betydning: «Τὰ πάθη τῶν φωνῶν ἔστιν, οὐ τῶν σημασινομένων» (*Conj.* 254,6-7;² cf. Σ^v, 285,25-26). Jeg slutter herfra at Melampous ved å påstå at *ἦτοι* og *ἠέ* er *ἐπεκτάσεις* av *ἦ*, samtidig har gjort det nødvendig at *ἦτοι* og *ἠέ* er synonyme med *ἦ*. Jeg bruker derpå dette om det Melampous sa om *συναπτικοί*: slik som *ἦ* snart endres til *ἦτοι* og snart til *ἠέ*, slik endrer *εἰ* seg snart til *εἶπερ*, snart til *εἰδή* og snart til *εἰδήπερ* og slik som *ἦτοι* og *ἠέ* derfor er synonyme med *ἦ*, slik er *εἶπερ*, *εἰδή* og *εἰδήπερ* synonyme med *εἰ* (cf. Lallot 1998, 246).³

De fire eksempler på *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι* er følgende: *ἐπεὶ, ἐπείπερ, ἐπειδὴ* og *ἐπειδήπερ* (*Τέχνη*, 92,3). Melampous har ikke stort å si her, men en anonym skoliast bruker leiligheten til å forklare navnet:

Παρασυναπτικοὶ δὲ ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν συναπτικῶν γεγόνασιν, ὁ ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ εἶ, ὁ ἐπείπερ ἀπὸ τοῦ εἶπερ, ὁ ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ εἰδή, <ὁ ἐπειδήπερ ἀπὸ τοῦ εἰδήπερ>· εἰσὶ δὲ τὸν ἀριθμὸν οἱ παρασυναπτικοὶ ὅσοι οἱ συναπτικοί. (Σ^m, 439,16-19)⁴

Ifølge den anonyme skoliast burde man altså oversette *παρασυναπτικός* med «bisammeknyttende», da prefikset *παρα-* viser at enhver *παρασυναπτικὸς σύνδεσμος* er morfologisk forbundet

¹ «Og i sannheten er det [alene] én adskillende konjunksjon, *ἦ*, som snart blir forlenget til *ἦτοι*, snart til *ἠέ*» (min oversettelse).

² «Det er formene og ikke de tilkjennegitte begreper som blir påvirket av modifikasjoner» (fulgt oversettelsen til Dalimier (2001, 193)). Se Schneider (1902, 254) for en oversikt over lignende passasjer hos A.D.

³ Det virker som om at Kürschner i sin oversettelse av *Τέχνη* kom frem til samme konklusjon: «Es sind dies *εἰ* ('wenn'), *εἶπερ* ('wenn'), *εἰδέ* ('wenn'), *εἰδέπερ* ('wenn')» (1996, 209). En skoliast virker enig hva angår *εἶπερ*: «Ὁ εἶπερ οὐδὲν πλέον δηλοῖ τοῦ εἶ· ἔστι δὲ κατὰ σύνθεσιν» (Σ^v, 288,15-16). Mens dog denne skoliast kaller *εἶπερ* for en *σύνθεσις* «sammensetning» (se under), så sier Melampous eksplisitt at *εἶπερ* er en *ἐπέκτασις*: «ὅτι γὰρ ἐπέκτασις ἔστιν ὁ εἶπερ τοῦ εἶ» (Σ^d, 64,5-6). Som man ser herfra virker ikke skoliastene helt sikre på hvilke *σύνδεσμοι* som faktisk skal regnes som *ἐπεκτάσεις* (cf. Dalimier 2001, 409).

⁴ «[Denne type konjunksjoner] ble kalt for *undersammenknyttende*, ettersom de har blitt til fra de sammenknyttende konjunksjoner: *ἐπεὶ* [ble til] fra *εἰ*; *ἐπείπερ* fra *εἶπερ*; *ἐπειδὴ* fra *εἰδή*; *ἐπειδήπερ* fra *εἰδήπερ*. De undersammenknyttende konjunksjoner er tallmessig så mange som de sammenknyttende konjunksjoner» (min oversettelse).

med en *συναπτικὸς σύνδεσμος*.¹ En følge av å påstå, som den anonyme skoliast gjør, at forholdet mellom *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* er morfologisk, synes å være at *παρασυναπτικοί* blir en lukket kategori: et gitt ord kan kun identifiseres som en *παρασυναπτικός*, dersom et morfologisk beslektet ord finnes blant *συναπτικοί*.² Det er altså mulig fra den anonyme skoliast å slutte at hovedgrunnen til at en gresk grammatiker regner f.eks. *ἐπειδή* som en *παρασυναπτικός*, er fordi han fant det morfologisk beslektede *εἶδή* blant *συναπτικοί* (cf. Thierfelder 1935, 58n1; Lallot 1998, 247; Malter 2005, 100). Skoliasten Stephanos spesifiserer hvilken type morfologisk relasjon det er tale om:

Παρέπεται δὲ τῷ συνδέσμῳ σχῆμα³, ἀπλοῦν εἶ, σύνθετον ἐπεὶ, ἀπὸ τῆς ἐπί [sc. *προθέσεως*] καὶ τοῦ εἶ [sc. *συνδέσμου*] μονήρης σύνθεσις· οὐδέποτε γὰρ πρόθεσις συνδέσμῳ συντίθεται· καὶ τὸ δηλούμενον δεικνυσὶν ὅτι σύνθετον· ὡς γὰρ ὁ εἶ τάζιν ἀπαιτεῖ, οὕτω καὶ ὁ ἐπεὶ. (Σ^v, 283,7-10)⁴

Man ser skoliastenes standardetymologi for *ἐπεὶ* (cf. Dalimier 2001, 243, 318n1), som stadig er akseptert i dag (Schwyzer og Debrunner 1950, 659; Lallot 1998, 246) og som A.D. (*Const.* 487,2-4) tilskriver stoikeren Poseidonios. Man merker at Stephanos kaller *ἐπεὶ* for et *σύνθετον* «sammensetning» heller enn et *παράγωγον* «avledning».⁵ Dette er muligvis et resultat av at A.D.

¹ *παρά* med akkusativ kan på grammatisk gresk bety «(avledet) fra»: «With accusative, oddly, *παρά* often means ‘from’, in the sense of ‘derived from’» (Dickey 2007, 117).

² Antallet av *παρασυναπτικοί* er altså betinget av antallet av *συναπτικοί*, på lik måte som antallet av *ἐγκλίσεις* «modi» og *διαθέσεις* «diateser» henholdsvis er betinget av antallet av *πτώσεις* «kasus» og *γένη* «kjønn»: «Τρεῖς δὲ εἰσιν αἱ διαθέσεις, ἐπειδὴ καὶ τρία γένη ὀνομάτων, καὶ πέντε ἐγκλίσεις, ἐπειδὴ καὶ πέντε πτώσεις» (Σ^v, 246,27-28).

³ *σχῆμα* betyr «form» eller «sammensetningsstatus» (Dickey 2007, 261). Ifølge *Τέχνη* er det tre typer *σχήματα*: «Σχήματα δὲ ὀνομάτων ἐστὶ τρία· ἀπλοῦν, σύνθετον, παρασύνθετον» (29,5-6), som Kürschner oversetter slik: «Es gibt drei nominale **Figuren**: Simplex, Kompositum, Dekompositum» (1996, 191). Visst nok skriver *Τέχνη* her *ὀνομάτων*, men den (50,3) oppgir de tre samme *σχήματα* for ordklassen *ῥήμα* og den (68,7-8) sier også at *αἱ ἀντωνυμῖαι* har de to *σχήματα ἀπλοῦν* og *σύνθετον*; de tre *σχήματα* er trolig av allmenngyldig natur. Se Lallot (1998, 137-38), Steinthal (1890-91, 2:261-65) og Matthaios (1999, 260-62) for en gjennomgang av de tre *σχήματα*.

⁴ «Konjunksjonen har aksidensen [se side 55n5] form [eller: sammensetningsstatus (se side 55n3)]: *εἶ* er et sammensatt ord [eller: simpleks]; *ἐπεὶ* er en sammensetning [eller: kompositum]. *ἐπεὶ* er en eiendommelig sammensetning fra *ἐπί* og *εἶ* [altså henholdsvis en preposisjon og en konjunksjon]; preposisjoner sammensettes [ellers] aldri med konjunksjoner. Også betydningen angir at det er en sammensetning. For således som *εἶ* fordrer en rekkefølge, således gjør også *ἐπεὶ* det» (min oversettelse).

⁵ De greske grammatikerer forskjell mellom *σύνθετον* og *παράγωγον* tilsvarer den moderne forskjell mellom *sammensetning* og *avledning* (Lallot 1998, 131), altså: «Når vi har sammensetning, vil normalt de delene ordet er satt sammen av, kunne opptre som egne ord» (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 60); «En avledning er et ord som er dannet av et annet ord ved hjelp av et avledningsaffiks (prefiks eller suffiks)» (ibid., 90). Ifølge de greske grammatikere (*Τέχνη*, 25,3, 29,5) er dog *σύνθετον* en *σχῆμα* «figur», *παράγωγον* derimot en *εἶδος* «art». Både *σχῆμα* og *εἶδος* er *παρεπόμενα* (ibid., 24,6), altså hva man tradisjonelt har oversatt med «aksidenser» (Lallot 1998, 130). Robins forklarer disse således: «The *parepόμενα* refer collectively to grammatically relevant differences in the forms of words, and include both inflectional and derivational categories» (1967, 34-35; cf. 1993, 65; Malter 2005, 7). *Τέχνη* gir ikke, *pace* Robins (1967, 34), en liste over *παρεπόμενα* ved alle de åtte ordklasser, men alene ved fem av disse: *ὄνομα* (24,4); *ῥήμα* (46,5); *μετοχή* (60,2); *ἄρθρον* (62,1); *ἀντωνυμία* (64,1). Skoliastene (Σ^v, 283,7-10; Σ^m, 436,11; Σ^l, 564,13) legger dog til, som Lallot (1998, 131) tilsynelatende har latt merke til, at ordklassen *σύνδεσμος* har ett *παρεπόμενον*, nemlig *σχῆμα*. Jeg finner også at flere senbysantinske grammatikere nevner dette, således Laskaris: «παρέπεται δὲ αὐτῷ [= τῷ συνδέσμῳ], σχῆμα» (1543, 133; cf. Gazes 1529, f. 23r; Chalkondyles 1546,

eksplicit benekter at *σύνδεσμοι* danner *παράγωγα*: «Τέταρτον τὰ ἐπιρρήματα <παράγει>αι, οὐχὶ οἱ σύνδεσμοι» (*Coni.* 222,16;¹ cf. *Const.* 334,7-8; Σ¹, 519,34-35). A.D. er dog enig med Stephanos i at *ἐπεὶ* i kraft av å være et *σύνθετον* av *εἶ*, må være delaktig i betydningen til *εἶ*: «Εἴπερ οὖν ὁ ἐπεὶ ἔχει καὶ τὴν φωνὴν τοῦ <ἀπλοῦ εἶ>, ἔχει δὲ καὶ τὸ δηλούμενον, ἐν οἷς ἀκολου<θίας ἐστὶ> παραστατικός» (*Coni.* 215,9-10)². Det er mulig å regne det *ἀκολουθία* som A.D. bruker som noenlunde synonymt med det *τάξις* som Stephanos bruker (Lallot 1998, 247; Dalimier 2001, 233n3, 125n2; Sancho Royo 1984, 102; cf. Sluiter 1990, 15n52), og jeg kommer derfor herfra ganske konsekvent til å skrive *ἀκολουθία-τάξις* i stedet for snart å bruke *ἀκολουθία*, snart *τάξις*. *ἀκολουθία-τάξις* er også, som man erindrer, det *Τέχνη* oppgir som fellestrekket for de to typer *σύνδεσμοι*:

Κυναπτικοὶ δὲ εἰσιν ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν [...] Παρακυναπτικοὶ δὲ εἰσιν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. (91,2-92,3)³

Ifølge de greske grammatikere er altså ikke likheten mellom *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* alene morfologisk, men også semantisk, i det begge typer viser *ἀκολουθία-τάξις* (cf. Dalimier 2001, 318-19) – en forklaring av hva dette kriterium innebærer vil skje i 4.3.3. For at *εἶ* og *ἐπεὶ* ikke skal være fullstendig synonyme og således tilhøre samme type *σύνδεσμοι*⁴, må det dog vel være en forskjell i deres betydning eller funksjon. *Τέχνη* (sitert like over) impliserer at denne forskjell er *ὑπαρξίς*, som *παρασυναπτικοί* viser og *συναπτικοί* ikke viser. Jeg kommer nu til å gå gjennom hvordan *Τέχνη*-tradisjonen forklarer denne forskjell.

4.2 ὑπαρξίς

Τέχνη impliserer at forskjellen mellom *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* er at de senere viser *ὑπαρξίς*, mens de første ikke gjør dette.⁵ Men hva er dette såkalte *ὑπαρξίς* og hvilken effekt har *ὑπαρξίς* på *παρασυναπτικοί*, som gjør disse forskjellige for *συναπτικοί*? Jeg kommer nu til å gå

173). Det er omstridt hvorvidt *παρεπόμενα* har et stoisk eller et peripatetisk opphav. For en oppsummering av ulike holdninger, se Matthaios (1999, 207).

¹ «For det fjerde kan adverbene ha en avledet form, det som ikke er tilfellet for konjunksjonene» (fulgt oversettelsen til Dalimier (2001, 89)). Ifølge Dalimier skal man her forstå A.D. bokstavelig: «Apollonios est formel : ‘les conjonctions n’ont pas de dérivés’» (2001, 409).

² «Så om *ἐπεὶ* faktisk har formen til det usammensatte ord *εἶ*, har det også dets betydning, for så vidt som den indikerer en følgerelasjon». For en alternativ oversettelse, se Dalimier (2001, 69).

³ Se side 21n4 og side 21n5 for en oversettelse.

⁴ Ifølge de greske grammatikere har hver type *σύνδεσμος*, foruten *παραπληρωματικοί*, én egen betydning: «Ἰστέον δὲ ὅτι τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῶν συνδέσμων εἶδη ἀπὸ τῆς σημασίας ἕκαστον ἦν δηλοῦσιν, ὠνομάσθησαν, οἷον ‘συμπλεκτικοί’ ἀπὸ τοῦ συμπλέκειν καὶ οἱ ἐξῆς ὁμοίως, οἱ δὲ παραπληρωματικοὶ ἐπειδὴ διάφορα σημαίνουσι» (M.S., *Const.* 1715-18; cf. Σ^v, 291,11-13; A.D., *Coni.* 252,19-25; *Const.* 376,3-5, 378,4-7, 380,11-12).

⁵ «Κυναπτικοὶ δὲ εἰσιν ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν [...] Παρακυναπτικοὶ δὲ εἰσιν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν» (*Τέχνη*, 91,2-92,3).

gjennom et utvalg av tekster fra *Τέχνη*-tradisjonen for å undersøke hvordan denne løser de to spørsmål. Man kan begynne med et utdrag fra M.S.s beskrivelse av *συναπτικοί* og

παρασυναπτικοί (S1):

Οἱ δὲ συναπτικοὶ σύνδεσμοι ἐννοίας μὲν ἀτελεῖς καὶ ἀνυπάρκτους συνάπτουσι μεθ' ἃς ὑποστιγμὴν τίθεμεν. Διὸ καὶ ἀκολουθίαν λόγου εἰς ἀναπλήρωσιν διανοίας ἀπηρτισμένης ἀπαιτοῦσι· ποιοῦσι δὲ συντάξεις ὀρθὰς καὶ ἀντεστραμμένας [...]. Ὅμοίως δὲ καὶ οἱ παρασυναπτικοὶ τὰς αὐτὰς ποιοῦσι συντάξεις πλὴν ὅτι οἱ μὲν συναπτικοὶ ἀνυπαρξίαν δηλοῦσιν, οἱ δὲ παρασυναπτικοὶ ὑπαρξίαν τε καὶ τάξιν σημαίνουσιν. (*Const.* 1647-64)¹

Ifølge (S1) har altså *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* nærmest identiske konstruksjoner, foruten at de senere viser *ὑπαρξίς* (*ὑπαρξίαν σημαίνουσιν*), mens de første ikke gjør dette (*ἀνυπαρξίαν δηλοῦσιν; ἀνυπάρκτους συνάπτουσι*); hva *Τέχνη* blott impliserer, sier (S1) eksplisitt. Men skjønt (S1) ser ut til å mene at hovedforskjellen mellom *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* er *ὑπαρξίς*, forklarer han ikke hva dette *ὑπαρξίς* faktisk innebærer. Man får derfor gå over til Melampous' beskrivelse av *παρασυναπτικοί* (S2):

Οὗτοι τὸ λεῖπον τοῖς συναπτικοῖς συναναπληροῦσι, καὶ ὑπαρξίαν γὰρ καὶ ἀκολουθίαν δηλοῦσι· καὶ τόπον δὲ καὶ τόνον <ἔχουσιν> εὐοικότα τοῖς συναπτικοῖς, ὁμοίως δὲ καὶ πνεῦμα, ἵνα μὴ περαιτέρω τοῦ δέοντος πολυλογῶμεν. (*Σ^d*, 64,13-15)²

(S2) virker altså enig med (S1) i at så å si den eneste forskjell mellom *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* er *ὑπαρξίς*. (S2) sier dog også at *παρασυναπτικοί* gjennom besittelsen av denne *ὑπαρξίς* oppfyller en mangel (*τὸ λεῖπον*) i *συναπτικοί*. Man finner spor av samme holdning hos følgende anonyme skoliast (S3):

Ἰστέον ὅτι παρασυναπτικοὶ τοῦτο πλέον ἔχουσι τῶν συναπτικῶν, ὅτι οὐ μόνον τάξιν ἔχουσι καὶ ἀκολουθίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπαρξίαν τοῦ πράγματος δηλοῦσι· λέγω γὰρ «ἐπειδὴ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί» καὶ «ἐπειδὴ ἄνθρωπός ἐστι, ζῆλον λογικόν ἐστί θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν», καὶ οὐκ ἀμφιβόλως, ὡς ἐπὶ τῶν συναπτικῶν. (*Σ^m*, 439,11-16)³

¹ «De sammenknyttende konjunksjoner forbinder ufullstendige og ikke-eksisterende tanker, etter hvilke vi stiller et komma. Derfor krever de også en følgesetningen til utfyllingen av den fullstendige tanke. De danner rette og omvendte konstruksjoner. [...] De undersammenknyttende konjunksjoner forferdiger likeledes de samme konstruksjoner, foruten at mens de sammenknyttende konjunksjoner viser en ikke-eksistens, så tilkjennegir de undersammenknyttende en eksistens og en rekkefølge» (min oversettelse). For en alternativ oversettelse, se Donnet (1982, 400-2).

² «Disse kompletterer det som mangler i de sammenknyttende konjunksjoner, for de viser både en eksistens og en følge. De har lik plass og aksent som de sammenknyttende, likeledes også spiritus, for at jeg ikke skal tale altfor meget» (min oversettelse).

³ «Det er nødvendig å vite at de undersammenknyttende konjunksjoner har noe [bokstavelig: dette] mer enn de sammenknyttende konjunksjoner, nemlig at de ikke alene har en rekkefølge og en følgerelasjon, men også viser sakens eksistens. For jeg sier 'ettersom det er dag, er det lys' og 'ettersom det er et menneske, er det et rasjonelt, dødelig vesen, mottakelig for tanke og kunnskap', og ikke [er dette/sier jeg dette?] tvetydig, som ved de

(S3) sier her først at *παρασυναπτικοί* har noe mer enn *συναπτικοί*, nemlig *ὑπαρξίς* (τοῦ πράγματος). (S3) legger derpå til to eksempler, begge innledet av *ἐπειδή* (en *παρασυναπτικός*), og avslutter med å kommentere at disse eksempler ikke er tvetydige, motsatt dem med *συναπτικοί* (καὶ οὐκ ... συναπτικῶν). Dette impliserer følgende: forskjellen mellom *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* er at de første er tvetydige (*ἀμφιβόλως*), mens de senere er entydige (*οὐκ ἀμφιβόλως*). Jeg gjenfinder denne idé hos flere skoliaster. Således forbinder en skoliast *παρασυναπτικοί* med det utvetydige (*ἀναμφισβήτητον*) (S4):

παρασυναπτικοὶ τὸ ἡγούμενον ἀναμφισβήτητον ἔχοντες τὸ πάντως ἀκόλουθον αὐτοῖς παριστῶσιν, οἷον «ἐπειδὴ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστίν». (Σ^v, 289,15-16;¹ cf. Simp., in *Cael.* 552,31-53,40, 117,14-15)

Mens Stephanos forteller at *συναπτικοί* er tvetydige eller uklare (*ἄδηλον*) (S5):

συναπτικοὶ δὲ τῶν παρασυναπτικῶν διαφέρουσιν οὕτως, ὅτι ὁ μὲν συναπτικὸς μόνην συνάπτει διάνοιαν, μὴ πάντως τοῦ πράγματος ὑφεστῶτος². ἐὰν γὰρ εἴπω «εἴπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς», ἄδηλον εἰ ὑπὲρ γῆς ἐστίν· ὁ δὲ παρασυναπτικὸς πρὸς τῷ ἀκολουθίαν σημαίνειν καὶ συνάπτειν πρὸς ἕτερον νόημα καὶ ὑφίστησι τὸ πρᾶγμα, οἷον «ἐπεὶπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν». (Σ^v, 284,30-285,2)³

Man kan vel her – som Dalimier (2001, 305) ser ut til å ha gjort – anta at *ὑφίστησι τὸ πρᾶγμα* til (S5) er noenlunde synonymt med *δηλοῦσι ὑπαρξίν τοῦ πράγματος* til (S3). I så fall virker det mulig å kunne slutte at den mangel (S2) mener at *παρασυναπτικοί* oppfyller – eller vel heller fjerner – er tvetydigheten til *συναπτικοί*. En slik identifisering muliggjør også å kombinere (S3)

sammenknyttende konjunksjoner» (min oversettelse). Skoliastene (Hilgard 1901, 8,11-12; Σ^v, 107,10-11, 116,26-27, 156,31-32) sier ganske ofte at *ζῶον λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν* – hvor *ζῶον* er *genus/gένος* og resten er *differentiae/διαφοραί* – er definisjonen av *ἄνθρωπος*. Det virker for meg som om dette er standarddefinisjonen av *ἄνθρωπος* (likeledes f.eks. Porph., *Int.* 15,4-6; S.E., *P.* 2.26; *M.* 7.269; Phlp., in *APr.* 12,27). Jeg har her stort sett fulgt Burys oversettelse av definisjonen: «Man is a rational animal, receptive of thought and knowledge» (1935, 145).

¹ «De sammenknyttende konjunksjoner [Hülser (1987-88) bruker her *Sätze*, som om *λόγοι* heller enn *σύνδεσμοι* var å underforstå] har en antesedens, som er ubestridelig, og føyer til det som i hvert fall følger» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1317)).

² Jeg tolker her *ὑφιστάναί* som «etablere». Det er to grunner hertil. Den første grunn er at jeg finner at skoliastene bruker *τιθέναι* (Σ^h, 103,4), *ὑποτιθέναι* (Σ^v, 283,32) og *παριστάναί* (Σ^h, 103,20, 105,13, 105,20; Σ^v, 283,30) i nærmest samme betydning som (S5) her bruker *ὑφιστάναί*. (For som (S5) her skriver *ὑφίστησι τὸ πρᾶγμα*, slik finner man også andre steder følgende: «τίθησι τὸ πρᾶγμα» (Σ^h, 103,20); «τὸ πρᾶγμα ὑπέθηκα» (Σ^v, 282,32).) Den andre grunn er at en skoliast bruker *θέσις* i stedet for *ὑπαρξίς* om *παρασυναπτικοί*: «τάξις δὲ καὶ θέσις ἐν τούτοις [*παρασυναπτικοῖς*], «ἐπεὶ περιπατῶ κινουῦμαι»» (Σ^v, 284,1). (Man finner også *θέσις* brukt i stedet for *ὑπαρξίς* i andre tekster (se side 105n1). Det er mulig at dette *θέσις* har et peripatetisk opphav (cf. Bobzien 2002a, 294).)

Man kunne alternativt tolke *ὑφιστάναί* som «eksistere» eller «være sann», altså som brukt i samme betydning som her: «ἐπεὶ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστίν». ἐπαγγέλλεται δ' ὁ σύνδεσμος [i.e. *ἐπεὶ*] ἀκολουθεῖν τε τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ καὶ τὸ πρῶτον ὑφεστάναι» (D.L., 7.71) – se side 98 og side 101 for dette *ὑφεστάναι*.

³ «De sammenknyttende konjunksjoner er forskjellige fra de undersammenknyttende konjunksjoner. Den sammenknyttende konjunksjon forbinder nemlig tanken alene, da saken aldeles ikke er etablert. For om jeg sier 'om solen er over jorden', er det uklart om den er over jorden. Den undersammenknyttende konjunksjon etablerer saken i tillegg til å tilkjenne en følge og å sammenknytte en tanke med en annen. For eksempel 'Ettersom solen er over jorden, er det dag'» (min oversettelse).

med (S5): ifølge (S3) har *παρασυναπτικοί ὕπαρξις* (*ὕπαρξιν τοῦ πράγματος δηλοῦσι*) og det som sies er derfor entydig (*οὐκ ἀμφιβόλως*); ifølge (S5) mangler *συναπτικοί ὕπαρξις* (*μὴ πάντως τοῦ πράγματος ὑφεστῶτος = μὴ πάντως ὑπάρξεως τοῦ πράγματος δηλωθείσης/γενομένης*¹) og det som sies er derfor tvetydig (*ἄδηλον*). Jeg slutter herfra at skoliastenes svar på det andre spørsmål, altså om hvilken effekt *ὕπαρξις* har på *παρασυναπτικοί*, er at *ὕπαρξις* gjør disse entydige; det å vise *ὕπαρξις* har en tvetydighetsfjernende effekt. Det må dog merkes at hverken (S3) eller (S5) mener at det handler om *ὕπαρξις per se*, men *ὕπαρξις τοῦ πράγματος*, altså *ὕπαρξις* av *πρᾶγμα*. Man gjenfinner samme ord (*πρᾶγμα*) hos Heliodoros, når denne forklarer forskjellen mellom *παρασυναπτικοί* og *συναπτικοί* (S6):

Διαφέρουσι τῶν συναπτικῶν παρασυναπτικοὶ τῆδε, ὅτι παρασυναπτικοὶ δύναμιν τοῦ πράγματος παριστῶσι καὶ ἀκολουθίαν πράγματος καὶ φράσεως² ἔχουσιν · τοῦτο δὲ ὁ τεχνικός φησιν, ὅτι³ παρασυναπτικοὶ εἰσιν, ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως, τουτέστι τὴν τοῦ πράγματος δύναμιν ἐμφαίνοντες, καὶ τάξιν, φράσεως δηλονότι, δηλοῦσιν, οἷον «ἐπεὶ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν». (Σ^h, 105,18-24)⁴

(S6) gir vel her et svar på det første spørsmål, altså hva *ὕπαρξις* er: *ὕπαρξις* er *δύναμις* τοῦ *πράγματος*, altså bokstavelig «sakens validitet». Dette er også svaret et par andre skoliaster gir (Σ^h, 105,6; Σ^v, 283,32; Σ^m, 438,36). Hva angår *δύναμις*, så er dette ord på den ene side ganske uhjelpsomt. For Heliodoros, altså forfatteren til (S6), forteller ikke alene at *ὕπαρξις* betyr *δύναμις* τοῦ *πράγματος*, men også motsatt at *δύναμις* betyr *ὕπαρξις* τοῦ *πράγματος* (S7):

οὐκέτι δὲ καὶ δύναμιν ἐπαγγέλλεται, ὅ ἐστιν ὕπαρξιν τοῦ πράγματος. (Σ^h, 102,31-32;⁵ cf. 103,19)

¹ Jeg har her selv funnet på *δηλωθείσης*, mens *γενομένης* – eller nærmere bestemt *γενομένου* og *γενομένην* – faktisk finnes hos Heliodoros (sikkert under).

² *ἀκολουθίαν πράγματος καὶ φράσεως* kan enten oversettelse som «sakens og uttrykkets følge» (*καί* er kopulativt (Kühner og Gerth 1898-1904, par. 521-1)) eller «sakens, altså uttrykkets, følge» (*καί* er eksplikativt (ibid., par. 521-2)). Om det andre, så er *καὶ φράσεως* å regne som en glose, lagt til fordi Heliodoros ikke forstod betydningen av *πρᾶγμα*. Det er muligvis slik Schoemann (1862, 210n1) ville ha lest teksten, for han synes å mene at det senere *δηλονότι φράσεως* røper at skoliasten har misforstått noe. Om det første, så kan man kanskje forstå *πρᾶγμα* og *φράσις* som henholdsvis talens innhold og fysiske form. Det er slik Dalimier, hvem jeg her følger, ser ut til å ha lest passasjen: «Il s'agit en effet d'un ordre [*ἀκολουθία-τάξις*] qui, calquant celui de la pensée [= *πρᾶγμα*? (cf. Dalimier 2001, 248, 467)], touche la *phrasis* (l'énonciation, l'énoncé dans sa matérialité): certains scholiastes le précisent soigneusement» (2001, 316). Hun (ibid., n3) siterer derpå Heliodoros (Σ^h, 105,21-22, 105,23) i en fotnote.

³ Jeg tolker dette som *ὅτι recitativum*, som brukes til å markere direkte sitat (Blomqvist og Jastrup 2006, par. 383-4; Smyth 1956, par. 2590-a). Teksten skoliasten siterer fra *Τέχνη* er følgende: «Παρασυναπτικοὶ δὲ εἰσιν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. εἰς δὲ οἶδε· ἐπεὶ ἐπιίπερ ἐπειδὴ ἐπειδήπερ» (92,2-3).

⁴ «De undersammenknyttende konjunksjoner er forskjellige fra de underknyttende konjunksjoner på den måte at de etablerer sakens validitet og sakens og uttrykkets følge. Grammatikeren sier dette: undersammenknyttende konjunksjoner er sådanne som med en eksistens – altså antydende sakens validitet – også viser en rekkefølge – åpenbart uttrykkets – som f.eks. 'Ettersom solen er over jorden, er det dag'» (min oversettelse).

⁵ «Derimot forkynner den ikke også validitet [*δύναμις*], det som er sakens eksistens [*ὕπαρξις*]» (min oversettelse).

δύναμις og *ὑπαρξίς* er altså ifølge skoliastene så å si synonyme (cf. Lallot 1998, 240; Schneider 1902, 219; Skrzeczka 1853, 11; Schoemann 1862, 210n1; Dalimier 2001, 233n6), og jeg vil derfor herfra ganske konsekvent skrive *δύναμις-ὑπαρξίς* om både *δύναμις* og *ὑπαρξίς*, i stedet for snart å bruke det ene, snart det andre. På den andre side stiller *δύναμις* en rekke nye tekster til rådighet, nemlig dem inneholdende ordet *δύναμις*. Tekster som ikke alene er brukelige til å undersøke hva *δύναμις-ὑπαρξίς* faktisk går ut på, men også til å spore den egentlige grunn til hvorfor skoliastene mener at nettopp *δύναμις-ὑπαρξίς* adskiller *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί*. Blant tekstene finner man nemlig dem som bekrefter tolkningen gitt over. Således gir Heliodoros følgende forklaring av *εἰ*, en *συναπτικός* (S8):

Καὶ ἔστι τὰ παραδείγματα ταῦτα· ὁ εἶ σύνδεσμος τάξιν μὲν δηλοῖ, οἷον «εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι»—ἀκολουθία γάρ τις ἔστιν ἡγουμένου πρὸς ἐπόμενον¹, καὶ οὐκ <ἄν> ἀναστρέψας εἶποις «εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω»· ψεῦδος γάρ, ἐπεὶ εἴ τις περιπατήσει κινηθήσεται, <οὐκέτι δὲ εἴ τις κινηθήσεται πάντως> καὶ περιπατήσει²—οὐκέτι δὲ καὶ δύναμιν ἐπαγγέλλεται, ὃ ἔστιν ὑπαρξίν τοῦ πράγματος· διστάζει γὰρ ὁ λέγων, καὶ ὡς μήπω τοῦ πράγματος γενομένου δηλὸς ἔστι λέγων, ὅτι ἐὰν τοῦτο [i.e. τὸ ἡγούμενον] γένηται, τοῦτο [i.e. τὸ ἐπόμενον] ἔσται· ἔχομεν οὖν ἐκ τούτου τοῦ συνδέσμου τὴν τάξιν, ἀλλ' οὐ τὴν δύναμιν γενομένην τοῦ πράγματος. (Σ^h, 102,26-103,1)³

Jeg påstod tidligere at (S3) og (S5) impliserte at det er en korrelasjon mellom besittelse av *δύναμις-ὑπαρξίς*, som har en tvetydighetsfjernende effekt, og entydighet: *συναπτικοί* mangler *δύναμις-ὑπαρξίς* og er derfor tvetydige; *παρασυναπτικοί* har *δύναμις-ὑπαρξίς* og er derfor entydige. (S8) synes å bekrefte at denne tolkning er korrekt, da man her finner mangelen på *δύναμις-ὑπαρξίς* (*οὐκέτι δὲ ... τοῦ πράγματος*) eksplisitt forbundet med tvil (*διστάζει; καὶ ὡς μήπω τοῦ πράγματος γενομένου*). Andre tekster med ordet *δύναμις* røper dog at *δύναμις-ὑπαρξίς* og *ἀκολουθία-τάξις* ikke er kriterier som alene berører to typer *σύνδεσμοι*, nemlig *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί*, men *σύνδεσμοι* mer generelt. Heliodoros gjør nemlig også bruk av ordet *δύναμις* når han forklarer forskjellen mellom *συμπλεκτικοί* og *συναπτικοί* (S9):

¹ For en forklaring på hva *ἡγούμενον* «antesedens» og *ἐπόμενον* «konsekvens» innebærer, se 4.5.1. I det foregående eksempel var (*εἰ*) *περιπατήσω* å regne som *ἡγούμενον*, *κινηθήσομαι* som *ἐπόμενον*.

² Poenget er vel at *περίπατος/περιπατεῖν* blott er en form for *κίνησις/κινεῖσθαι* (cf. Σ^y, 286,8-12, 289,3-5).

³ «Her er eksempler [bokstavelig: eksemplene er disse]: Konjunksjonen *εἰ* viser en rekkefølge. For eksempel 'Om jeg skal gå rundt, skal jeg [nødvendigvis] bevege meg'. For det er en følgerelasjon mellom antesedensen og konsekvensen og ikke skulle du, i det du vender det om, [kunne] si 'Om jeg skal bevege meg, vil jeg [nødvendigvis] gå rundt'. Det er nemlig falsk. Ettersom om noen skal gå rundt, skal denne [nødvendigvis] bevege seg. Men om noen derimot skal bevege seg, skal denne aldeles ikke også [nødvendigvis] gå rundt. [Poenget er vel at *gáing/det á gå* bare er en form for bevegelse (cf. side 60n2).] Derimot forkynner den [*εἰ*] ikke også validitet, det som er sakens eksistens. For taleren tviler. Men skjønt det er som om saken ingenlunde har skjedd, er det åpenbart at taleren sier at om dette [dvs. antesedensen] skal skje, skal dette [dvs. konsekvensen] være. Så vi har en rekkefølge fra denne konjunksjon, men ikke en realisert validitet» (min oversettelse).

Φασὶ δὲ τινες, ὅτι κοινής ἔχονται σημασίας συναπτικοὶ καὶ συμπλεκτικοί· τὸ γὰρ συμπλέκειν καὶ τὸ συνάπτειν ταῦτόν ἐστιν. Καὶ ἔστιν ἡ διαφορὰ τῶν συμπλεκτικῶν καὶ τῶν συναπτικῶν αὕτη, ὅτι μὲν συμπλεκτικοὶ δύναμιν μὲν ἔχουσι τοῦ πράγματος, ἀταξίαν δὲ φράσεως [...] δὲ συναπτικοὶ τὸ ἐναντίον οὐ παριστώσι μὲν τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος, ἀκολουθίαν δὲ φράσεως καὶ τάξιν φυλάττουσιν. (Σ^h, 105,8-15)¹

Som man ser her er *συνάπτειν* og *συμπλέκειν*, hvorfra henholdsvis *συναπτικός* og *συμπλεκτικός* er avledet, egentlig synonyme (cf. Σ^v, 108,18-19; Plu., *Plat.* 1011B; Phlp., *in de An.* 121,4-5).

Ifølge (S9) adskiller dog *συμπλεκτικοί* seg fra *συναπτικοί* ved at de første har *δύναμις-ὑπαρξίς* og mangler *ἀκολουθία-τάξις*, mens de senere omvendt mangler *δύναμις-ὑπαρξίς* og har *ἀκολουθία-τάξις*; (S9) mener at *συμπλεκτικοί* og *συναπτικοί* «semantisk» sett er fullstendig forskjellige fra hinannen. Da (S9) mener at *συμπλεκτικοί* har *δύναμις-ὑπαρξίς*, kan man vel her gjenta beskrivelsen *Τέχνη* gir av disse *σύνδεσμοι*:

Συμπλεκτικοὶ μὲν οὖν εἰσὶν ὅσοι τὴν ἐρμηνείαν ἐπ' ἄπειρον ἐκφερομένην συνδέουσιν. (88,3-89,1)²

Man ser at *Τέχνη* ikke bruker ordet *δύναμις*, som (S9) påstår kjennetegner *συμπλεκτικοί*. Jeg finner faktisk ikke at ordet *δύναμις* er brukt én eneste gang i *Τέχνη*, hverken i dens beskrivelse av ordklassen *σύνδεσμος* eller noe annet sted. Ordet *ὑπαρξίς* finnes heller ikke mer enn to ganger i *Τέχνη*, nemlig i beskrivelsene av *συναπτικοί* (91,1) og *παρασυναπτικοί* (92,2). At *Τέχνη* ikke vil kjennes ved *δύναμις* og fortier *ὑπαρξίς* for *συμπλεκτικοί*, forhindrer dog ikke flere skoliaster i å erklære seg enig med (S9). Således sier en skoliast eksplisitt at *συμπλεκτικοί* har ens *ὑπαρξίς* som *παρασυναπτικοί* (S10):

Οἱ μέντοι παρασυναπτικοὶ καὶ <τὴν> ὑπαρξίν ἔχουσι τῶν συμπλεκτικῶν καὶ τὴν τάξιν τῶν συναπτικῶν. (Σ^v, 286,12-13;³ cf. A.D., *Coni.* 220,13-15)

Et par skoliaster oppgir sågar at det å vise *δύναμις-ὑπαρξίς* og/eller *ἀκολουθία-τάξις* er en vesentlig egenskap (*ἴδιον*) hos ordklassen *σύνδεσμος* (S11):

ἴδιον γάρ ἐστι σύνδεσμου τὸ τάξιν ἢ δύναμιν σημαίνειν, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τὰ δύο. (Σ^v, 288,28-29;⁴ cf. Σ^m, 438,30-31)

¹ «Noen sier at de sammenknyttende konjunksjoner og de sammenflettende konjunksjoner har et felles navn; det å sammenflette og det å sammenknytte er det samme. Men dette er forskjellen mellom dem. De sammenflettende konjunksjoner har sakens validitet, men gir ikke uttrykket noen rekkefølge [...] De sammenknyttende etablerer motsatt ikke sakens validitet, men vokter uttrykkets følgerelasjon og rekkefølge» (min oversettelse). En fransk oversettelse av deler av denne skoliast (Σ^h, 105,14-15) finnes hos Dalimier (2001, 255n1).

² Se side 20n6 for en oversettelse.

³ «De undersammenknyttende konjunksjoner har både eksistensen til de sammenflettende konjunksjoner og rekkefølgen til de sammenknyttende konjunksjoner» (min oversettelse).

⁴ «For det å tilkjenne en rekkefølge eller en validitet – og undertiden begge to – er en vesentlig egenskap hos konjunksjoner» (min oversettelse).

Det virker altså som om man i de to kriterier *δύναμις-ὑπαρξίς* og *ἀκολουθία-τάξις* kan se spor av et større system, av hvilket man kun finner falmede rester til overs i *Τέχνη* (cf. Lallot 1998, 240; Dalimier 2001, 233-35). Jeg komme nu til å gå gjennom i hvilken anledning skoliastene bringer disse to kriterier på banen og hvordan de selv forklarer dem.

4.3 *δύναμις-ὑπαρξίς* og *ἀκολουθία-τάξις*

Dette underkapittel fokuserer på de to kriterier *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξίς*, som man finner hos skoliastene. Underkapitlet har to mål: (1) å introdusere de to kriterier; (2) å undersøke hva de to kriterier innebærer. Underkapittel 4.3 har fire underkapitler. De to første underkapitler berører mål (1): 4.3.1, hvor det forklares i hvilken anledning skoliastene begynner å snakke om de to kriterier; 4.3.2, hvor den lengste forklaring man finner i skoliastsamlingen av de to kriterier, nemlig Heliodoros' forklaring, siteres. De to neste underkapitler berører mål (2): 4.3.3, hvor skoliastenes egen forståelse av de to kriterier undersøkes; 4.3.4, hvor en moderne tolkning av de to kriterier gis.

4.3.1 Når skoliastene begynner å snakke om de to kriterier

Man kan begynne med å gjenta definisjonen *Τέχνη* gir av *σύνδεσμος*:

Σύνδεσμός ἐστι λέξις συνδέουσα διάνοιαν μετὰ τάξεως καὶ τὸ τῆς ἐρμηνείας κεχηγὸς δηλοῦσα. (86,3-4)¹

Skoliastene er godt utilfredse med denne definisjon, som de finner yters mangelfull og de krever at man må føye flere tillegg til definisjonen (Barnes 2007, 185; Lallot 1998, 233).² Ett av disse tillegg inneholder ordet *δύναμις*: «μετὰ τάξεως· προστιθέναι πάλιν δεῖ ἢ δυνάμεως <ἢ καὶ τάξεως καὶ δυνάμεως>» (Σ^h, 102,21-22)³; «Μετὰ τάξεως· προστιθέναι πάλιν δεῖ ἢ καὶ δυνάμεως, ἵν' ἢ ὁ λόγος ἢ μετὰ τάξεως καὶ δυνάμεως» (Σ^m, 436,15-16)⁴. Samme «tillegg» forekommer i en definisjon Heliodoros gir av ordklassen *σύνδεσμος*:

¹ Se side 20n3 for en oversettelse.

² Skoliastene skåner ikke *Τέχνη*: «Οὕτως ὁ ὅρος παραδέδοται [...] ὁ δὲ τοῦ Διονυσίου ἐπταισμένος ἐστίν» (Σ^h, 102,18-19); «Δεῖ προστιθέναι τῷ ὄρω, ἐσφαλμένῳ ὄντι καὶ ἐλλειπῆι» (Σ^v, 283,27-28).

³ «Med en rekkefølge: Det er atter nødvendig å legge til eller en validitet eller både en rekkefølge og en validitet» (min oversettelse).

⁴ «Med en rekkefølge: Det er atter nødvendig å legge til med validitet, for at definisjonen skal være med en rekkefølge og en validitet» (min oversettelse).

σύνδεσμός ἐστι μέρος λόγου ἄκλιτον, συνδεδεικὸν τῶν τοῦ λόγου μερῶν, οἷς καὶ συσσημαίνει¹, ἢ τάξιν ἢ δύναμιν <ἢ καὶ τάξιν καὶ δύναμιν> παριστῶν. (Σ^h, 102,15-18)²

Fagfolk flest (se side 63n3 for en oversikt) regner dette for A.D.s definisjon av ordklassen *σύνδεσμος*. Baratin (1989, 44-47, 54-59) har derimot argumentert for at det her handler om en modifisert versjon av en definisjon som stammer fra stoikeren Poseidonios.³ Hva angår *ἢ τάξιν ἢ δύναμιν*, som finnes i Heliodoros' definisjon og som skoliastene mener likeledes må forstås i *Τέχνη*, så har mangel en lærd forsøkt å forklare hva de to ord *τάξις* og *δύναμις* her, altså de to kriterier *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξις*, faktisk betyr (Baratin 1989, 45-46; Barnes 2007, 196-99; Dalimier 2001, 234-35; Egger 1854, 207-8; Schoemann 1862, 209-10; Schneider 1902, 219; Skrzeczka 1853, 11)⁴. Jeg finner dog at de lærdes forklaringer alene har ett fellestrekk: de gir nærmest samtlige ulike tolkninger av *δύναμις-ὑπαρξις* og *ἀκολουθία-τάξις*. Med tanke på hvor meget skoliastene har å si om dette «tillegg» (se side 64n1), så er dette forunderlig. Jeg kommer

¹ «la mode de signification propre des conjonctions (la 'consignification')» (Émond 2010, 75); «συσσημαίνω [...] to acquire a meaning through its context» (Dickey 2007, 261); «La consignification est la fait, pour un mot, de se spécifier sémantiquement en fonction de son contexte d'emploi» (Lallot 1997, 2:18). Skoliastene (Σ^v, 284,6-7, 284,2-3) har relativt lite å si om dette verb, men ifølge A.D. gjelder *συσσημαίνειν* de tre ordklasser *σύνδεσμος*, *ἐπίρρημα* og *ἄρθρον*: «αἰ δὲ ὡσπερὶ σύμφωνα ἀναμένουσι τὰ φωνήεντα, τουτέστιν τὰ προκαταλεγμένα τῶν μερῶν τοῦ λόγου, οὐ δυνάμεναι κατ' ἰδίαν ῥηταὶ εἶναι, καθάπερ ἐπὶ τῶν προθέσεων, τῶν ἄρθρων, τῶν συνδέσμων· τὰ γὰρ τοιαῦτα τῶν μορίων ἀεὶ συσσημαίνειν» (*Const.* 13,8-14,2). For en gjennomgang av *συσσημαίνειν* se Baratin (1989, 42-45, 55), Barnes (2007, 246-50), Lallot (1997, 2:18; 1998, 239-40), Steinthal (1890-91, 2:323-24) og Dalimier (2001, 49-50, 222, 239, 269, 388-89).

² «Konjunksjonen er en ubøylig ordklasse som binder sammen ordklassene, med hvilke den assosierer sin betydning i det den indikerer en rekkefølge, en validitet eller både en rekkefølge eller en validitet» (stort sett fulgt oversettelsen til Lallot (1998, 237), skjønt denne utelater å oversette Hilgards (1901) emendasjon). Jeg har hittil funnet at følgende lærde gir en egen oversettelse av denne definisjon: Barnes (2007, 185), Baratin (1989, 41), Lallot (1998, 237), Egger (1854, 207), Dalimier (2001, 233), Robins (1967, 58) og Camerer (1965, 171).

³ En av hovedgrunnene – og den eneste grunn Lersch (1838-41, 2:139, 2:111-12; cf. Egger 1854, 207n; Robins 1967, 57) gav – til at man ofte regner dette for A.D.s definisjon, er at Priscian gir samme definisjon: «Coniunctio est pars orationis indeclinabilis, coniunctiva aliarum partium orationis, quibus consignificat, vim vel ordinationem demonstrans» (*Inst.* 16.1). (Hvis Priscian, så A.D., men det første, altså det andre: «When these 'scholia' [altså skoliastene til *Τέχνη*] agree with Priscian, both are usually assumed to be derived from Apollonius even if his name is not explicitly mentioned» (Dickey 2007, 73; cf. Barnes 2007, 186).) Følgende lærde mener at dette er A.D.s definisjon: Camerer (1965, 172), Dalimier (2001, 233), Egger (1854, 207), Lersch (1838-41, 2:139), Steinthal (1890-91, 2:323), Uhlig (1883, 174) og Barnes (2007, 183-86); Skrzeczka (1853, 11) og Schneider (1902, 218-19) avviser at dette er A.D.s definisjon; Lallot (1998, 238) og Émond (2010, 75n288) avstår fra å ta en endelig beslutning; Schoemann (1862, 207) nevner definisjonen, dog uten å kommentere opphavsmannen; Baratin skiver følgende: «Toutefois, si ces arguments permettent de soutenir que cette définition apparaissait chez Apollonios, ce que nous pensons, ils ne permettent pas pour autant d'affirmer qu'Apollonios lui-même en soit l'auteur. Il peut avoir utilisé, éventuellement en la réaménageant, la définition de Poseidonios» (1989, 47; cf. 54, 56). En anonym skoliast påstår at dette er A.D.s definisjon: «Ὁ δὲ Ἀπολλώνιος ὀρίζομενός φησι σύνδεσμον εἶναι συνδεδεικὸν μόριον τῶν τοῦ λόγου μερῶν» (Σ^m, 435,40-436,1). Det virker ikke som om de lærde tar denne skoliast seriøst: «Quae schol. DThr. 430,40 Hilg. praebet, nihili esse puto» (Schneider 1902, 220; cf. Lallot 1998, 237; Barnes 2007, 182-83).

⁴ Dette er lærde som prøver å forklare både *δύναμις* og *τάξις*. Noen lærde forklarer derimot alene *δύναμις* (Camerer 1965, 171-72; Émond 2010, 75), andre alene *τάξις* (Steinthal 1890-91, 2:322), mens andre igjen hverken prøver å forklare *τάξις* eller *δύναμις* (Lersch 1838-41, 2:139-40; Uhlig 1883, 174).

derfor nu til å sitere hele Heliodoros' forklaring, altså den lengste forklaring av dette tillegg, og først derpå forklare hvordan tillegget skal tolkes.

4.3.2 Heliodoros' forklaring av de to kriterier

Heliodoros gir, fra hva jeg kan se (cf. Baratin 1989, 45), den mest utførlige forklaring av hvordan skoliastene forstår *δύναμις-ὑπαρξίς* og *ἀκολουθία-τάξις*. Forklaringen er dog ganske lang og farer derfor å være forvirrende og uoversiktlig. Jeg begynner derfor med å gi en kortere forklaring, som forhåpentligvis vil gjøre det enklere å forstå hva Heliodoros faktisk sier.¹ Man merker i tillegg at dette underkapittel alene er ment til å gi leseren en idé om hvordan skoliastene selv forklarer *δύναμις-ὑπαρξίς* og *ἀκολουθία-τάξις*. En følge herav er at jeg i dette underkapittel alene vil gi kommentarer av klargjørende art, mens jeg først i de neste par underkapitler (4.3.2-4.3.3) vil gå gjennom hvordan man skal tolke de to kriterier.

Den kortere forklaring stammer fra en anonym skoliast:

Τῶν συνδέσμων οἱ μὲν ὑπαρξιν δηλοῦσιν, οἱ δὲ τάξιν, οἱ δὲ ἀμφότερα· ὑπαρξιν μὲν ὅσοι συμπλεκτικοί· ἐὰν γὰρ εἴπω «καὶ θεὸς ἔστι καὶ ἡμέρα καὶ δίκη», πάντα ἐνυπόστατα· τάξιν δὲ ὅσοι συναπτικοί· οἷον ἐὰν εἴπω «εἰ περιπατῶ κινῶμαι», ἀκολουθίαν μὲν ἔχει ὁ λόγος², οὐ πάντως δὲ καὶ ἐνυπόστατός ἐστι· καὶ καθήμενος γὰρ τοῦτο φημι· εἰ μέντοι ἀναστρέφει, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀπολέσει· τὸ γὰρ «ὅταν κινῶμαι περιπατῶ»³ οὐκ

¹ Skoliastene har som sagt ganske meget å si om de to kriterier. Dette er stedene som jeg hittil har funnet og som er materialet vektlagt i resten av dette kapittel: Σ^h (102,21-103,9, 103,18-23, 104,28-34, 105,4-24), Σ^v (283,30-284,1, 284,30-285,2, 286,5-15, 288,5-10, 288,20-289,6, 289,15-17), Σ^m (436,13-24, 438,30-439,3, 439,10-16) og Σ^d (63,30-64,2, 64,13-14).

² *λόγος* er flertydig på grammatisk gresk og kan bl.a. bety «setning» (fr. *énoncé simple*) og «periode» (fr. *énoncé complexe*): «λόγος [...] I Discours en général [...] II Raisonnement [...] III Argument [...] IV Énoncé simple [...] V Énoncé complexe [...] VI Phrase» (Dalimier 2001, 460; cf. Camerer 1965, 171). Jeg tror skoliasten her mener å si at hele *εἰ περιπατῶ κινῶμαι* – altså hva tradisjonell grammatikk (se side 71) kaller for *hypotetisk periode* – er én *λόγος* (= *λόγος V*). Hos Melampous finner man dog følgende beskrivelse av *συναπτικοί*: «καὶ πάλιν ἐν τῷ προτέρῳ λόγῳ τίθενται καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ, μὴ ἀπαιτοῦντές τινα τῶν συνδέσμων προεῖναι [dvs. f.eks. *κινῶμαι εἰ περιπατῶ*, hvor den første *λόγος* (= *λόγος IV*) *κινῶμαι* 'mangler' en *σύνδεσμος*]» (Σ^d, 64,2-3). Jeg slutter herfra at en gresk grammatiker problemfritt kunne forklare *εἰ περιπατῶ κινῶμαι* som én *λόγος* (*λόγος V*) sammensatt av to *λόγοι* (*λόγος IV*). Denne flertydighet er vel for meget for moderne ører og jeg bruker derfor ganske konsekvent *setning* om *λόγος IV* og *periode* om *λόγος V*. Ordet *periode* kan dog ikke ubetinget brukes til å oversette *λόγος V*. Norsk grammatikk forstår nemlig vanligvis følgende med *periode*: «Forbindelse av hoved- og leddsetninger som i muntlig eller skriftlig fremstilling danner et avsluttet hele med selvstendig mening» (*Store norske leksikon*, 3. utg., s.v. «periode»). En ubetinget bruk av *periode* er altså problematisk, da den anakronistisk impliserer at de greske grammatikere kjente til og gjorde bruk av den moderne inndeling i hel- og leddsetning (se under). Jeg forstår derfor ikke *periode* i sin vanlige betydning, men alene som «setningskompleks», altså «kompleks bestående av flere *λόγοι IV*».

³ Jeg anbefaler at man her retter teksten til *εἰ κινῶμαι περιπατῶ*, hvor både *κινῶμαι* og *περιπατῶ* er i presens indikativ. For det første fordi det vil gi den anonyme skoliasts tekst lik form som Heliodoros': «οἷον 'εἰ περιπατήσω κινήσομαι'· οὐ γὰρ δύναμαι εἰπεῖν 'εἰ κινήσομαι περιπατήσω', ψευδὲς γάρ» (Σ^h, 105,14-16). For det andre er poenget her vel – som man kan se fra Heliodoros' to eksempler – å vise hvordan *εἰ*, en *σύνδεσμος*, påvirker de *λόγοι* den forbinder. Det virker derfor helt umotivert å bruke *ὅταν* i stedet for *εἰ* – de greske grammatikere (Gen.Schol., *Gram.* 398,1-2; A.D., *Adv.* 158,21-23; Choerob., in *Theod. Verb.* 275,2; *Epim.Hom.*, *Alph.* o 99) regner vanligvis *ὅταν* for et *ἐπίρρημα*. (Det må dog nevnes at *T.L.G.* gir ett sted hvor *ὅταν* er kalt for en *σύνδεσμος*: «καὶ ὅταν,

ἔστιν ἀληθές, δυνατόν γὰρ καὶ καθήμενόν τινα κινεῖσθαι. Οἱ μέντοι παρασυναπτικοὶ καὶ <τὴν> ὑπαρξίν ἔχουσι τῶν συμπλεκτικῶν καὶ τὴν τάξιν τῶν συναπτικῶν· τὸ γὰρ «ἐπεὶ περιπατῶ κινεῖσθαι» καὶ ἐνυπάρχον ἐστὶ καὶ τὴν τάξιν ἔχει, καθὸ καὶ αὐτὸ ἀναστρεφόμενον οὐκέτι ἀληθεύει. (Σ^v, 286,5-15)¹

Den anonyme skoliast nevner her tre typer *σύνδεσμοι*: (A1) *συμπλεκτικοί*, som alene har *δύναμις-ὑπαρξίς*; (A2) *συναπτικοί*, som alene har *ἀκολουθία-τάξις*; (A3) *παρασυναπτικοί*, som har både *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξίς*. Skoliasten gir ett eksempel på hver av de tre typer i bruk: (1) *καὶ θεὸς ἔστι καὶ ἡμέρα καὶ δίκη*, altså tre *λόγοι* (*θεὸς ἔστι, ἡμέρα, δίκη*) forbundet av *καί*, er eksemplet på (A1); (2) *εἰ περιπατῶ κινεῖσθαι*, altså to *λόγοι* (*περιπατῶ, κινεῖσθαι*) forbundet av *εἰ*, er eksemplet på (A2); (3) *ἐπεὶ περιπατῶ κινεῖσθαι*, altså to *λόγοι* (*περιπατῶ, κινεῖσθαι*) forbundet av *ἐπεὶ*, er eksemplet på (A3).² Skoliasten gir også et fjerde eksempel: (4) *ὅταν κινεῖσθαι περιπατῶ*, altså to *λόγοι* (*κινεῖσθαι, περιπατῶ*) som av en eller annen grunn er «forbundet» av *ὅταν*, et *ἐπίρρημα* (se side 64n3).³ Det virker som om skoliasten mener at (4) skal forstås som en problematisk bruk av (A2).

Man kan derpå gå over til Heliodoros. Heliodoros begynner således:

σύνδεσμος, ἀντὶ τοῦ ὅτε ἄν» (Gen.Schol., *Gram.* 475,34). Alternativt kunne *ὅταν* erstattes av *ἐάν*. Jeg lar denne mulighet stå åpen, men avstår dog selv fra å gjøre dette her. Flere lærde har nemlig betont at de greske grammatikere – i hvert fall egentlig – behandlet *εἰ* og *ἐάν* som tilhørende to fullstendig ulike kategorier. Således Schenkeveld: «Although derived from the conjunction *εἰ*, *ἐάν* and its cognates are always distinguished from *εἰ* and its cognates, which are called *σύνδεσμοι συναπτικοί*» (1982, 250; cf. Donnet 1972, 12n19; Baratin 1989, 106-8). For en gjennomgang av de greske grammatikeres forståelse av *ἐάν*, se Schenkeveld (1982).

¹ «Blant konjunksjonene viser noen en eksistens, andre en rekkefølge, og andre igjen begge deler. De sammenflettende konjunksjoner viser en eksistens. For om jeg sier 'Det finnes både en gud og en dag og en rettferdighet', er alle [de nevnte saker faktisk] eksisterende. De sammenknyttende viser derimot en rekkefølge. For om jeg f.eks. sier 'Om jeg går rundt, beveger jeg meg', har perioden en følgerelasjon, men er absolutt ikke også eksisterende [= uttrykker ikke en eksistens]; jeg kan også si dette når jeg sitter. Men om det vendes om, vil den miste sannheten. 'Når jeg beveger meg, går jeg' [eller hvis man aksepterer min emendasjon (se side 64n3): Om jeg beveger meg, går jeg] er nemlig ikke sant, da det også er mulig å bevege seg når man sitter. De undersammenknyttende konjunksjoner har både eksistensen til de sammenflettende konjunksjoner og rekkefølgen til de sammenknyttende konjunksjoner. For 'Ettersom jeg går rundt, beveger jeg meg' er både eksisterende og med en rekkefølge, for så vidt som det [eksemplet/det sagte] ikke lengre er sant, når det vendes om» (min oversettelse).

² For en oversikt over eksemplene, se tabell 2 (gitt i 4.3.3). Hva angår *περιπατῶ* og *κινεῖσθαι*, så har jeg tolket disse som eksempler på hva de greske grammatikere kaller for *μονομερεῖς λόγοι*, altså setninger bestående av ett ord alene: «*μονομερῆς μὲν οἶον 'περιπατῶ, τρέχω, ἔρχομαι, καθέζομαι'*» (M.S., *Const.* 25-26; cf. Σ^m, 354,11-12); «*εἰ γὰρ καὶ μονομερῆς γίνεται λόγος τέλειος διάνοιαν αὐτοτελῆ δηλῶν, οἶον 'εποίησα', 'ἔγραψα', ἀλλ' οὖν ἔξακούεται ἔξωθεν ἢ οὐσία ἢ ποιήσασα καὶ ἢ γράψασα*» (M.S., *Const.* 35-37; cf. Σ^l, 515,13-15). (Se Donnet (1982, 448-49) for en oversikt over lignende tekster.) Hva angår *ἡμέρα* og *δίκη*, så har jeg tolket disse som elliptiske *λόγοι* med et underforstått *ἔστι*, altså hva grammatikerne regner som et *υπαρκτικὸν ῥήμα* «eksistensielt verb»: «*Ἄνευ ῥήματος ὀριστικοῦ ἢ προστακτικοῦ ἢ εὐκτικοῦ οὐδέποτε γίνεται τέλειος λόγος· εἰ δέ που γένηται, κατὰ τρόπον ἐλλείψεως γίνεται, οἶον 'ἐγὼ μὲν βραδὺς τοὺς πόδας, σὺ δὲ ταχύς, ἐκεῖνος δὲ τὸν νοῦν ὀξύς'*· *τρεῖς γὰρ εἰσιν οὗτοι τέλειοι λόγοι, εἰ καὶ λείπουσιν ὑπαρκτικῶ ῥήματι, τῶ εἰμί, εἶ, ἔστιν ἢ ὑπάρχω καὶ τοῖς ὁμοίοις*» (M.S., *Const.* 587-91); «*Ἐπιλείπει πολλάκις καὶ τὸ ῥήμα, πλὴν οὐχ ἕτερον ἀλλὰ τὸ ὑπαρκτικὸν μόνον*» (Greg.Cor., *Const.* 83-84).

³ Jeg tolker her *κινεῖσθαι* og *περιπατῶ* som *λόγοι μονομερεῖς* (se side 65n2).

μετὰ τάξεως· προστιθέναι πάλιν δεῖ «ἢ δυνάμεως <ἢ καὶ τάξεως καὶ δυνάμεως>»¹, ἐπειδὴ τινες τῶν συνδέσμων ἐν τάξει μὲν παραλαμβάνονται, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ πράγματος οὐκ ἐπαγγέλλονται, τινὲς δὲ οὐκ ἐν τάξει, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἐπαγγέλλονται, ἄλλοι δὲ καὶ ἐν τάξει παραλαμβάνονται καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος ἐπαγγέλλονται. (Σ^h, 102,21-26)²

Heliodoros snakker her om tre typer *σύνδεσμοι*: (B1) de som forkynner (*ἐπαγγέλλεσθαι*) *ἀκολουθία-τάξις*, men ikke *δύναμις-ὑπαρξις*; (B2) de som forkynner *δύναμις-ὑπαρξις*, men ikke *ἀκολουθία-τάξις*; (B3) de som forkynner både *δύναμις-ὑπαρξις* og *ἀκολουθία-τάξις*. (B1)-(B3) til Heliodoros kan nærmest problemfritt identifiseres med (A1)-(A3) til den anonyme skoliast: (B1) svarer til (A1) eller *συμπλεκτικοί*, (B2) til (A2) eller *συναπτικοί* og (B3) til (A3) eller *παρασυναπτικοί*. Heliodoros fortsetter:

Καὶ ἔστι τὰ παραδείγματα ταῦτα· οἷον ὁ εἶ σύνδεσμος τάξιν μὲν δηλοῖ, οἷον «εἰ περιπατήσω κινήσομαι»—ἀκολουθία γάρ τις ἐστὶν ἡγουμένου πρὸς ἐπόμενον, καὶ οὐκ <ἀν> ἀναστρέψας εἴποις «εἰ κινήσομαι περιπατήσω»· ψεῦδος γάρ, ἐπεὶ εἴ τις περιπατήσει κινήσεται, <οὐκέτι δὲ εἴ τις κινήσεται πάντως> καὶ περιπατήσει—οὐκέτι δὲ καὶ δύναμιν ἐπαγγέλλεται, ὃ ἐστὶν ὑπαρξιν τοῦ πράγματος· διστάζει γὰρ ὁ λέγων, καὶ ὡς μήπω τοῦ πράγματος γενομένου δηλὸς ἐστὶ λέγων, ὅτι ἐὰν τοῦτο γένηται, τοῦτο ἔσται· ἔχομεν οὖν ἐκ τούτου τοῦ συνδέσμου τὴν τάξιν, ἀλλ' οὐ τὴν δύναμιν γενομένην τοῦ πράγματος. (Σ^h, 102,26-103,1)³

Heliodoros går her gjennom (B2), altså (A2) eller *συναπτικοί*. To eksempler forekommer: (5a) *εἰ περιπατήσω κινήσομαι*, altså to *λόγοι* (*περιπατήσω*, *κινήσομαι*) forbundet av *εἰ*; (5a) *εἰ κινήσομαι περιπατήσω*, altså to *λόγοι* (*κινήσομαι*, *περιπατήσω*) forbundet av *εἰ*.⁴ Man merker at jeg her foran de to eksempler skrev (5a) og (5b) i stedet for (5) og (6). Grunnen hertil er at de to eksempler utgjør et par, hvor alene «rekkefølgen» av de to *λόγοι* er forskjellig: (5a) og (5b) består begge av de to *λόγοι* *περιπατήσω* og *κινήσομαι*, men i (5a) kommer *περιπατήσω* før *κινήσομαι*, i (5b) derimot etter *κινήσομαι*.⁵ Det virker som Heliodoros mener at paret (5a)-

¹ Heliodoros kritiserer her, som tidligere nevnt (se 4.3.1), en del av definisjonen *Τέχνη* gir av ordklassen *σύνδεσμος* som mangelfull: «*Ἐπὶ τῶν συνδέσμων ἐστὶ λέξις συνδέουσα διάνοιαν μετὰ τάξεως καὶ τὸ τῆς ἐρμηνείας κεχρησμένης δηλοῦσα*» (86,3-4). Man mener nu ofte at *τάξις* i definisjonen til Heliodoros har enn annen betydning enn *τάξις* i definisjonen til *Τέχνη*. For en forklaring av forskjellen, se Baratin (1989, 31-32, 45-46) og Lallot (1998, 233, 240).

² «*Med en rekkefølge*: Det er atter nødvendig å legge til *eller en validitet eller både en rekkefølge og en validitet*. For noen konjunksjoner brukes med en rekkefølge, men forkynner ikke sakens validitet. Andre konjunksjoner brukes ikke med en rekkefølge, men forkynner validiteten. Andre konjunksjoner igjen brukes både med en rekkefølge og forkynner sakens validitet» (min oversettelse).

³ Se side 60n3 for en oversettelse.

⁴ Jeg tolker her *περιπατήσω* og *κινήσομαι* som *λόγοι μονομερεῖς* (se side 65n2).

⁵ Det kan også merkes at i både (5a) og (5b) står setningen med *εἰ*, altså hva tradisjonell grammatikk ville kalle for *leddsetning*, foran setningen uten *εἰ*, altså hva tradisjonell grammatikk ville kalle for *helsetning*. I samtlige eksempler med *εἰ* eller *ἐπεὶ* (se tabell 2, gitt i 4.3.3, for en oversikt) stiller skoliastene setningen med *εἰ/ἐπεὶ* foran setningen uten *εἰ/ἐπεὶ*. For hvordan tradisjonell grammatikk trolig ville tolke forskjellen mellom par som (5a) og (5b), se under.

(5b) skal illustrere hvordan *ἀκολουθία-τάξις* påvirker *συναπτικοί*. Derpå følger den siste del av Heliodoros' forklaring:

Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου ὁ καὶ [sc. *συμπλεκτικός*] περὶ μὲν τὴν τάξιν οὐ καταγίνεται, τὴν δὲ δύναμιν ἐκφαίνει· ὄρα γάρ, εἰ διαφέρει τὸ «<εἰ> περιπατῶ» τοῦ «καὶ περιπατῶ»· ὁ γὰρ λέγων «καὶ περιπατῶ» τίθησι τὸ πρᾶγμα· ἀδιαφόρως δὲ περὶ τὴν τάξιν δύναμαι εἰπεῖν «καὶ περιπατῶ καὶ κινουῖμαι καὶ ἀναγινώσκω» καὶ εἴ τι βούλει ἕτερον [vel at du kan legge til enda flere *λόγοι*, f.eks.: *καὶ ἀναβαίνω καὶ παραβαίνω καὶ καταβαίνω κτλ.*]¹. Τὸ δὲ εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ κινουῖμαι» καὶ ὕπαρξιν τοῦ πράγματος δηλοῖ καὶ τάξιν· εἰ μὴ γὰρ περιπατῶ, οὐ δύναμαι εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ»· ἀλλὰ μὴν καὶ τάξιν· οὐ γὰρ δύναμαι εἰπεῖν ἀντιστρέφας «ἐπεὶ κινουῖμαι περιπατῶ», ψεῦδος γάρ. (Σ^h, 103,1-9)²

Heliodoros mener vel her å gå gjennom (B1) og (B3). Fire eksempler gis: (6) *καὶ περιπατῶ καὶ κινουῖμαι καὶ ἀναγινώσκω*, altså tre *λόγοι* (*περιπατῶ, κινουῖμαι, ἀναγινώσκω*) forbundet av *καί*; (7a) *ἐπεὶ περιπατῶ κινουῖμαι*, altså to *λόγοι* (*περιπατῶ, κινουῖμαι*) forbundet av *ἐπεὶ*; (7b) *ἐπεὶ κινουῖμαι περιπατῶ*.³ (6) er vel her ment til å illustrere *συμπλεκτικοί*, (7a) og (7b) derimot *παρασυναπτικοί*. Man merker at (7a) er identisk med (4), altså eksemplet den anonyme skoliast brukte til å illustrere (A3). Hans gjennomgang av (B3) (*τὸ δὲ ... ψεῦδος γάρ*) er vel ganske klar, hans gjennomgang av (B1) (*ὄρα γάρ ... βούλει ἕτερον*) mindre så. Jeg legger derfor her til to ekstra tekster. Den første tekst stammer fra Heliodoros' beskrivelse av *συμπλεκτικοί*:

Οὗτοι, φησὶν⁴, εἰσὶν οἱ συμπλεκτικοὶ σύνδεσμοι, οἵτινες τὴν διάνοιαν ἐπὶ πολὺ ἐκφερομένην καὶ ἐπεκτεινομένην συμπλέκουσι καὶ συνδέουσιν, ὥστε τὴν ἑτέραν τῇ ἑτέρᾳ συνδεδέσθαι καὶ συνηρτῆσθαι⁵. Ταύτην δὲ ἔχουσι τὴν ἐπαγγελίαν, ὥστε συνδεῖν τὰς διανοίας ἐπ' ἀλλήλας καὶ τὴν δύναμιν, ὃ ἐστὶ τὴν

¹ En tolkning av dette (*ἀδιαφόρως ... ἕτερον*) vil bli gitt under.

² «Motsatt dveler ikke *καί* [en sammenflettende konjunksjon] ved rekkefølgen, men antyder validiteten. For [prøv selv å] se om det er noen forskjell mellom 'Om jeg går rundt' og 'Ja, jeg går rundt' [Dalimier (2001, 99, 101) oversetter denne type *καί* med 'oui', Baratin (1989, 46) derimot blott med 'et']. Han som sier 'Ja, jeg går rundt' setter nemlig saken. Men hva angår rekkefølgen så kan jeg problemfritt si 'Jeg både går rundt og jeg beveger meg og jeg leser' – og noe mer om du har lyst [vel at du kan legge til enda flere *λόγοι*, f.eks.: og jeg går opp og jeg går forbi og jeg går ned osv.]. Men å si 'Ettersom jeg går rundt, beveger jeg meg' viser både sakens eksistens og en rekkefølge. Jeg kan nemlig ikke si 'Ettersom jeg går rundt', hvis jeg ikke går rundt. Den har dog også en rekkefølge. For jeg kan ikke, i det jeg snur det om, si 'Ettersom jeg beveger meg, går jeg rundt'. Det er nemlig falsk» (min oversettelse).

³ Jeg tolker her *περιπατῶ, κινουῖμαι, ἀναγινώσκω* som *λόγοι μονομερεῖς* (se side 65n2). Man kunne også tolke <εἰ> *γράφω, καὶ περιπατῶ* og *ἐπεὶ περιπατῶ* som eksempler her. Jeg avstår dog fra her å vurdere «perioder» som består av mindre enn to *λόγοι*. Det virker heller ikke som om skoliastene ville anse *καὶ γράφω* for en fullstendig konstruksjon: «Ἄλλο ἐστὶ δεσμός καὶ ἄλλο σύνδεσμος· δεσμός μὲν γάρ ἐστι καὶ ὁ ἐν τῷ πρᾶγμα δεσμεύων, ὅθεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνδέσμου οὐκ ἐνδέχεται εὐρεῖν μίαν μόνην λέξιν· οὐ γὰρ λέγομεν 'ἐποίησα καί', 'σιωπῶ μὲν', ἄλλ' ἐπιφέρομεν καὶ ἕτερόν τι πάντως» (Σ^v, 283,20-24; cf. 287,9-12; Σ^l, 516,22-25; A.D., *Coni.* 216,6-8). For *δεσμός* her, se Lallot (1998, 238-29).

⁴ *Τέχνη* sier følgende: «Συμπλεκτικοὶ μὲν οὖν εἰσὶν ὅσοι τὴν ἐρμηνείαν ἐπ' ἄπειρον ἐκφερομένην συνδέουσιν» (88,3-89,1). Det virker for meg som om Heliodoros her forklarer hvordan ordene til *Τέχνη* er å forstå. Sammenlign dog M.S.: «Διὰ μὲν οὖν τῶν συμπλεκτικῶν τοὺς λόγους ἐπὶ πολὺ ἐκφερομένους συμπλέκομεν» (*Const.* 1569-70).

⁵ Cf.: «ταῦτα πάντα καὶ τὰ ἐξῆς ἐπὶ μήκιστον προφερόμενα οἱ συμπλεκτικοὶ σύνδεσμοι εἰς ἀλλήλα συμπλέκουσι καὶ ὥσπερ εἰπεῖν συνηρτῶσιν» (Σ^m, 437,26-27).

ὑπαρξιν, τὴν ἐν αὐταῖς παριστᾶν, ἐπιπλέκειν δὲ τοὺς λόγους οὐ κατὰ ἀκολουθίαν, ἀλλ' ἀδιάφορον ποιῆσθαι τούτων τὴν μετάθεσιν, οἷον «καὶ ἀνέγγων καὶ περιεπάτησα» ἢ «καὶ περιεπάτησα καὶ ἀνέγγων», «καὶ ἐξέμαθον καὶ ἐνόησα» ἢ «καὶ ἐνόησα καὶ ἐξέμαθον». (Σ^h, 103,15-23)¹

Heliodoros gir her fire eksempler: (8a) *καὶ ἀνέγγων καὶ περιεπάτησα*; (8b) *καὶ περιεπάτησα καὶ ἀνέγγων*; (9a) *καὶ ἐξέμαθον καὶ ἐνόησα*; (9b) *καὶ ἐνόησα καὶ ἐξέμαθον*. Alle fire eksempler består av to *λόγοι* (*ἀνέγγων*, *περιεπάτησα*; *ἐξέμαθον*, *ἐνόησα*)² forbundet av *καί*. (8a) og (9a) er å regne som par med henholdsvis (8b) og (9b): (8a) og (8b) består begge av de to *λόγοι* *ἀνέγγων* og *περιεπάτησα*, men i (8a) kommer *περιεπάτησα* etter *ἀνέγγων*, i (8b) derimot før *ἀνέγγων*; (9a) og (9b) består av de to *λόγοι* *ἐξέμαθον* og *ἐνόησα*, men i (9a) kommer *ἐνόησα* etter *ἐξέμαθον*, i (9b) derimot før *ἐξέμαθον*. Det virker som at Heliodoros mener at de to par skal illustrere hvordan *συμπλεκτικοί* som *καί* mangler *ἀκολουθία-τάξις*. Den andre tekst er den allerede siterte sammenlikning Heliodoros gjør mellom *συναπτικοί* og *συμπλεκτικοί*:

Φασὶ δὲ τινες, ὅτι κοινῆς ἔχονται σημασίας οἱ συναπτικοὶ καὶ οἱ συμπλεκτικοί· τὸ γὰρ συμπλέκειν καὶ τὸ συνάπτειν ταῦτόν ἐστιν. Καὶ ἔστιν ἡ διαφορὰ τῶν συμπλεκτικῶν καὶ τῶν συναπτικῶν αὕτη, ὅτι οἱ μὲν συμπλεκτικοὶ δύναμιν μὲν ἔχουσι τοῦ πράγματος, ἀταξίαν δὲ φράσεως, οἷον «καὶ περιπατῶ καὶ νοῶ» καὶ ἀνάπαλιν «καὶ νοῶ καὶ περιπατῶ»· οἱ δὲ συναπτικοὶ τὸ ἐναντίον οὐ παριστῶσι μὲν τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος, ἀκολουθίαν δὲ φράσεως καὶ τάξιν φυλάττουσιν, οἷον «εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι»· οὐ γὰρ δύναμαι εἰπεῖν «εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω», ψευδὲς γάρ. (Σ^h, 105,8-16)³

Heliodoros gir her fire eksempler: (10a) *καὶ περιπατῶ καὶ νοῶ*; (10b) *καὶ νοῶ καὶ περιπατῶ*; (11a) *εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι*; (11b) *εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω*. Man ser at de to første eksempler inneholder *καί*, en *συμπλεκτικός*, de to siste eksempler derimot *εἰ*, en *συναπτικός*. De to eksempler med *καί* utgjør et par, likeledes de to eksempler med *εἰ*: (10a) og (10b) består av de to *λόγοι* *περιπατῶ* og *νοῶ* forbundet av *καί*, men i (10a) kommer *νοῶ* etter *περιπατῶ*, i (10b)

¹ «Han sier at de sammenflettende konjunksjoner er de som sammenfletter og forbinder tanken uttrykt og forlenget over en vid strekning, slik at den ene [tanke (= *διάνοια*)?] er knyttet sammen og henger sammen med den andre. De har denne forkynnelse, slik at de forbinder tankene med hinannen og indikerer tankenes validitet, det som er eksistens. De fletter dog ikke sammen setningene etter noen logisk rekkefølge [egl.: følgerelasjon], men forandrer problemfritt setningenes rekkefølge. F.eks. 'Jeg både leste og jeg gikk rundt' eller 'Jeg både gikk rundt og jeg leste', 'Jeg både lærte utenat og jeg tenkte' eller 'Jeg både tenkte og jeg lærte utenat'» (min oversettelse).

² Jeg tolker her *ἀνέγγων*, *περιεπάτησα*, *ἐξέμαθον* og *ἐνόησα* som *λόγοι* *μονομερεῖς* (se side 65n2).

³ «Noen sier at de sammenknyttende konjunksjoner og de sammenflettende konjunksjoner har et felles navn; det å sammenflette og det å sammenknytte er det samme. Men dette er forskjellen mellom dem. De sammenflettende konjunksjoner har sakens validitet, men gir ikke uttrykket noen rekkefølge. F.eks. 'Jeg går både rundt og jeg tenker' og motsatt 'Jeg både tenker og jeg går rundt'. De sammenknyttende etablerer motsatt ikke sakens validitet, men vokter uttrykkets følgerelasjon og rekkefølge. F.eks. 'Om jeg skal gå rundt, skal jeg bevege meg'. Jeg kan ikke [her] si 'Om jeg skal bevege meg, skal jeg bevege meg', for det er falsk» (min oversettelse). En fransk oversettelse av deler av denne skoliast (Σ^h, 105,14-15) finnes hos Dalimier (2001, 255n1).

derimot før περιπατῶ; (11a) og (11b) består av de to λόγοι περιπατήσω og κινηθήσομαι forbundet av εἰ, men i (11a) kommer κινηθήσομαι etter περιπατήσω, i (11b) derimot før περιπατήσω.¹

4.3.3 Hva skoliastene mener de to kriterier innebærer

Jeg kommer i dette underkapittel til å gå gjennom hva man kan lære fra de to skoliaster sitert i forrige underkapittel om de to kriterier ἀκολουθία-τάξις og δύναμις-ὑπαρξις, mens jeg i neste underkapittel (4.3.4) vil gå gjennom en moderne tolkning av de to kriterier. Begge skoliastene, altså den anonyme skoliast og Heliodoros, nevnte δύναμις-ὑπαρξις og ἀκολουθία-τάξις for tre typer σύνδεσμοι: (1) συμπλεκτικοί, som har δύναμις-ὑπαρξις, men mangler ἀκολουθία-τάξις; (2) συναπτικοί, som mangler δύναμις-ὑπαρξις, men har ἀκολουθία-τάξις; (3) παρασυναπτικοί, som både har δύναμις-ὑπαρξις og ἀκολουθία-τάξις. Begge skoliaster gav også eksempler som vel var ment til å illustrere hvordan dette fungerer i praksis. Her er en tabell over alle eksemplene som de to skoliaster gav i forrige underkapittel:

TABELL 2. Skoliastenes eksempler på δύναμις-ὑπαρξις og ἀκολουθία-τάξις.			
Nummer	Tekst	σύνδεσμος	Kommentar
(1)	καὶ θεὸς ἔστι καὶ ἡμέρα καὶ δίκη	καί	Tre λόγοι.
(2)	εἰ περιπατῶ κινῶμαι	εἰ	Ligner på (5a). Par med (3)?
(3)	ὅταν κινῶμαι περιπατῶ	ὅταν (?)	Par med (2)?
(4)	ἐπεὶ περιπατῶ κινῶμαι	ἐπεὶ	Identisk med (7a).
(5a)-(5b) ²	εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω	εἰ	Par 1. Identisk med (11a)-(11b).
(6)	καὶ περιπατῶ καὶ κινῶμαι καὶ ἀναγινώσκω	καί	Tre λόγοι.
(7a)-(7b)	ἐπεὶ περιπατῶ κινῶμαι ἐπεὶ κινῶμαι περιπατῶ	ἐπεὶ	Par 2.
(8a)-(8b)	καὶ ἀνέγων καὶ περιεπάτησα καὶ περιεπάτησα καὶ ἀνέγων	καί	Par 3.
(9a)-(9b)	καὶ ἐξέμαθον καὶ ἐνόησα καὶ ἐνόησα καὶ ἐξέμαθον	καί	Par 4.
(10a)-(10b)	καὶ περιπατῶ καὶ νοῶ καὶ νοῶ καὶ περιπατῶ	καί	Par 5.
(11a)-(11b)	εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω	εἰ	Par 6. Identisk med (5a)-(5b).

¹ Jeg tolker her περιπατῶ, νοῶ, περιπατήσω og κινηθήσομαι som λόγοι μονομερεῖς (se side 65n2).

² I kolonnen til høyre står to eksempler. Det øverste av disse (εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι) er å regne som (5a), det nederste (εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω) som (5b). (5a) og (5b) utgjør sammen et par (se side 66 og side 70-71).

Man ser her totalt 11 eksempler, hvorav 6 er par.¹ Alle eksempler, på nær ett, inneholder en *σύνδεσμος*: *καί*, en *συμπλεκτικός*, finnes i fem eksempler, nemlig (1), (6), (8a)-(8b), (9a)-(9b) og (10a)-(10b); *εἰ*, en *συναπτικός*, finnes i tre eksempler, nemlig (2), (5a)-(5b) og (10a)-(10b); *ἐπεὶ*, en *παρασυναπτικός*, finnes i to eksempler, nemlig (4) og (7a)-(7b).² Hva angår kvantiteten av *λόγοι*: to *λόγοι* finnes i ni eksempler, altså alle foruten (1) og (6); tre *λόγοι* finnes i to eksempler, nemlig (1) og (6). Det er kanskje merkverdig at begge eksempler med mer enn to *λόγοι* inneholder *καί*, altså en *σύνδεσμος* som mangler *ἀκολουθία-τάξεις* (se under). Når det gjelder de spesifikke *λόγοι*: *περιπατεῖν* finnes i ni eksempler, altså alle foruten (1) og (9a)-(9b); *κινεῖσθαι* finnes i syv eksempler, altså alle foruten (1), (8a)-(8b), (9a)-(9b) og (10a)-(10b); *νοεῖν* finnes i to eksempler, nemlig (9a)-(9b) og (10a)-(10b); *ἀναγινώσκειν* finnes i to eksempler, nemlig (6) og (8a)-(8b); fire andre *λόγοι* finnes i alene et eksempel.³ Hyppigheten av *περιπατεῖν* og *κινεῖσθαι* er her kanskje merkverdig.⁴ Ellers er det vel ikke så meget å si om eksemplene, foruten at alle, på nær eksempel (3), står i modus indikativ og at tempusbruken er ganske variabel, skjønt presens er det vanligste.⁵ Jeg går derpå over til de to kriterier.

Begge skoliaster sier at både *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* har *ἀκολουθία-τάξεις*, mens *συμπλεκτικοί* mangler dette. Hva angår besittelsen av *ἀκολουθία-τάξεις*, så hadde den anonyme skoliast følgende å si:

τάξιν δὲ ὅσοι συναπτικοί [...] ἀκολουθίαν μὲν ἔχει ὁ λόγος [...] εἰ μέντοι ἀναστρέφει, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀπολέσει [...] Οἱ μέντοι παρασυναπτικοί [...] ἔχουσι [...] τὴν τάξιν τῶν συναπτικῶν [...] καθὸ καὶ αὐτὸ ἀναστρεφόμενον οὐκέτι ἀληθεύει. (Σ^v, 286,7-15)⁶

Den anonyme skoliast sier her ganske eksplisitt at *ἀκολουθία-τάξεις* påvirker *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* på samme måte: *ἀκολουθία-τάξεις* har den effekt å gjøre perioden (*λόγος*)⁷, altså

¹ Et par består av to så å si identisk eksempler; de to skoliaster gir egentlig 17 eksempler. For en forklaring av par, se side 66 og i tillegg under.

² Unntaket er eksempel (3), som av en eller annen besynderlig grunn inneholder *ὄταν*, et *ἐπίρρημα*. Jeg (se side 64n3) foreslår at dette *ὄταν* endres til en *σύνδεσμος* som *εἰ* eller *εἰάν*.

³ *ἡμέρα*, *δίκη* og *θεός* finnes alene i (1) og *ἐκμανθάνειν* alene i (9a)-(9b).

⁴ *περιπατεῖν* og *κινεῖσθαι* finnes allerede sammen i stoiske tekster (D.L., 7.78; S.E., M. 8.246). Jeg kan dog ikke erindre å ha funnet noen moderne lærd som påstår at bruken av dem var noe spesielt stoisk, motsatt kombinasjonen av *ἡμέρα ἔστιν* og *φῶς ἔστιν* (f.eks. Barnes 2007, 502; Bobzien 1999b, 121). Jeg avstår derfor fra å vurdere dem i denne oppgave.

⁵ Syv eksempler står i presens, nemlig (1), (2), (3), (4), (6), (7a)-(7b) og (10a)-(10b); to eksempler står i futurum, nemlig (5a)-(5b) og (11a)-(11b); to eksempler står i aorist, nemlig (8a)-(8b) og (9a)-(9b).

⁶ For en oversettelse og den fullstendig versjon av denne skoliast, se side 64-65.

⁷ Se side 64n2 for betydningen av *λόγος* her.

det som sies, ute av stand til å gjennomføre en *ἀναστροφή* «omvending» (*εἰ μέντοι ... ἀπολέσει; καθὸ καὶ ... ἀληθεύει*). Heliodoros forklarte hvordan *ἀναστροφή* fungerer i praksis:

ὁ εἰ σύνδεσμος τάξιν μὲν δηλοῖ, οἷον «εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι»—ἀκολουθία γάρ τις ἐστὶν ἡγουμένου πρὸς ἐπόμενον, καὶ οὐκ <ἀν> ἀναστρέψας εἴποις «εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω»· ψεῦδος γάρ, ἐπεὶ εἰ τις περιπατήσει κινηθήσεται, <οὐκέτι δὲ εἰ τις κινηθήσεται πάντως> καὶ περιπατήσει. (Σ^h, 102,27-31)¹

Man ser her de to eksempler (5a) og (5b). Heliodoros sier her ganske eksplisitt at (5b) er å regne som resultatet av *ἀναστροφή* (*καὶ οὐκ ... ψεῦδος*), altså som perioden etter *ἀναστροφή*. Det følger at man kan regne (5a) som perioden før *ἀναστροφή*. De to eksempler utgjør sammen paret (5a)-(5b). Et par består av to så å si identiske eksempler eller perioder hvor alene «rekkefølgen» av *λόγοι* er forskjellig: (5a) og (5b) består begge av de to *λόγοι περιπατήσω* og *κινηθήσομαι*, men i (5a) kommer (*εἰ*) *περιπατήσω* før *κινηθήσομαι*, i (5b) kommer *περιπατήσω* derimot etter (*εἰ*) *κινηθήσομαι*. Hvis man i (5a) og (5b) bytter *περιπατήσω* og *κινηθήσομαι* ut med *p* og *q* får man følgende resultat: (5a) er *εἰ p, q*; (5b) er *εἰ q, p*. Med tanke på at (5a) og (5b) henholdsvis er perioden før og etter *ἀναστροφή*, så virker det som om *ἀναστροφή* består av lite annet enn å bytte rundt på de ulike *λόγοι* en gitt periode består av. Ifølge tradisjonell grammatikk er (5a) og (5b) å regne som to hypotetiske perioder, altså perioder bestående av en helsetning og en leddsetning, nærmere bestemt en vilkårssetning markert med *εἰ* (Weierholt 1947, par. 157; cf. Smyth 1956, par. 2280). Det følger at tradisjonell grammatikk ville påstå at forskjellen mellom (5a) og (5b) er grammatisk, nærmere bestemt syntaktisk: i (5a) er *κινηθήσομαι* brukt i helsetningen og *περιπατήσω* i leddsetningen med *εἰ*, i (5b) er det derimot omvendt. Det kunne vel derfor være fristende å mistenke at man i *ἀκολουθία-τάξις* ser de første spor, altså den så å si enda uutviklede kim til det moderne skille mellom side- og underordning. Dette er faktisk slik Egger (1854) tolket *ἀκολουθία-τάξις*. Vel, dessverre for Egger regner man nu idéen om at de greske grammatikere kjente til det moderne skille mellom side- og underordning som anakronistisk (Malter 2005, 144n566, 74-79; Schenkeveld 1982, 252n20; Lallot 1998, 242; cf. Émond 2010, 45; Donnet 1967, 37).² Jeg vil dog mene at Eggers tolkning er feil ikke alene fordi den er

¹ For en oversettelse og den fullstendig versjon av denne skoliast, se side 66.

² «C'est bien notre grammaire [A.D.] qui distinguait deux rôles principaux de la conjonction : juxtaposer les parties du discours (δύναμις), et subordonner ces parties l'une à l'autre (τάξις), distinction juste, quoique exprimée en termes obscurs» (Egger 1854, 207-8; cf. Schoemann 1862, 209; Steinthal 1890-91, 2:322). De moderne svarer: «Υποτάσσω, ὑπόταξις refer to postposition, not to syntactic subordination. The ancient grammarians did not have the concepts of «main clause» and «dependent, subordinated clause»» (Schenkeveld 1982, 252n20; cf. Lallot 1997, 2:209; Camerer 1965, 171n5). Allerede Skrzeczka (1861,13) og – interessant nok – Egger selv var på sporet av at de greske grammatikere ikke kjente til underordning: «Accord et subordination des formes grammaticales, valeur des

anakronistisk, men også fordi den ignorerer grunnen skoliastene gir for at *ἀκολουθία-τάξις* gjør *ἀναστροφή* «umulig»: *ἀναστροφή* resulterer i noe som er falskt (*καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀπολέσει; οὐκέτι ἀληθεύει; ψεῦδος γάρ*).¹ Denne forklaring av *ἀναστροφή* finnes allerede hos A.D.:

Καὶ ἐν λόγῳ δὲ ἔστι τὸ τοιοῦτον εὐρέσθαι, ὅποτε τὰ ἐκ συνημμένων ἀληθεύει προλημματιζόμενα τῶν ἐπιφερομένων,² ἅπερ ἔγκειται κατὰ τὴν πρώτην τοῦ λόγου συναφήν, εἰ τῆδέ τις ἀποφαίνοιτο, εἰ περιπατεῖ Διονύσιος, κινεῖται Διονύσιος, κινεῖται <γάρ, εἰ>³ περιπατεῖ ἀντιστρέφοντος γὰρ τοῦ λόγου [altså *εἰ κινεῖται Διονύσιος, περιπατεῖ Διόνυσιος*] οὐκ ἀληθεύει τὸ ὅλον. (*Const.* 9,5-10,3;⁴ cf. 347,7-8; Planud., *Dialog. Verb.* 109,13-20)

Lallot gir her følgende kommentar:

La phrase grecque est difficile et la traduction proposée simplement probable [...] L'important est de noter ici qu'un exemple tiré de la syntaxe phrase complexe est traité en termes de vérité, ce qui, pour un moderne, relève plus de la logique que de la grammaire. (1997, 2:15)⁵

Svaret på hva *ἀκολουθία-τάξις* er og hvorfor denne forbyr *ἀναστροφαι* er altså ikke å søke i grammatikken, men tvert imot i logikken, og vil derfor først bli forklart i et senere underkapittel. Hva angår mangelen på *ἀκολουθία-τάξις*, så forklarte ikke den anonyme skoliast hvordan dette fungerer i praksis. Heliodoros gav derimot, så vidt jeg kan se, to ulike forklaringer. Han gav den første i sin egentlige forklaring av de to kriterier. Han skrev her følgende om *συμπλεκτικοί*:

ἀδιαφόρως δὲ περὶ τὴν τάξιν δύναμαι εἰπεῖν «καὶ περιπατῶ καὶ κινεῖμαι καὶ ἀναγινώσκω» καὶ εἴ τι βούλει ἕτερον (Σ^h, 103,4-6)⁶

mots selon leur position, voilà trois idées, devenues élémentaires dans la science et qui n'ont pas encore trouvé chez Apollonius leur expression philosophique» (1854, 240-41).

¹ I tekstene vektlagt her (se side 64n1) finner jeg *ψεῦδος* brukt tre ganger (Σ^h, 102,30, 103,9; Σ^v, 288,6) og *ψευδές* én gang (Σ^h, 105,16).

² Verbet *προλημματίζειν* finnes ifølge *T.L.G* alene hos A.D. Det A.D. skriver her slår meg dog som særs lik følgende passasje hos Melampous: «Ἐπιφορικοί διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι μετὰ τὰς προλήψεις τῶν διαλέξεων ὡς συντελοῦντες εἰς προβλήματα ἐπιφέρονται, οἷον 'εἰ περιπατεῖς, κινῆ· ἀλλὰ μὴν περιπατεῖς· κινῆ ἄρα, τοιγαροῦν κινῆ'· ὁ ἄρα καὶ ὁ τοιγαροῦν ἐπιφορικῶς ἐπήχθησαν, προληπτικῶς ληφθέντος τοῦ 'περιπατεῖς'» (Σ^d, 65,27-31). (Jeg mistenker at A.D., som annetsteds bruker *πρόσληψις* «undersetning» (*Coni.* 250,22), egentlig skrev *προσλημματίζειν*. I så fall kan man i *ἐπιφερομένων* se en henvisning til *ἐπιφορά* «konklusjon» (cf. Householder 1981, 21).)

³ Jeg har her fulgt Buttmanns (1874, 5n4) lesning av teksten. Gjentakelsen av propriert *Διονύσιος* er uproblematisk og skjær likeledes hos bl.a. S.E.: «εἰ περιπατεῖ Δίον, κινεῖται Δίον· περιπατεῖ δὲ Δίον· κινεῖται ἄρα Δίον» (*M.* 8.305). Ifølge Bobzien (1999b, 104-5) var gjentakelse av propriert den stoiske måte å gjøre det på.

⁴ «Også noe lignende lar seg konstatere i perioder, for så vidt som den med en konsekvens forbundne antesedens alene da er sann, når den går foran konsekvensen i sin opprinnelige rekkefølge. F.eks. 'Om Dionysios går, beveger Dionysios seg'. For han beveger seg, om han går rundt. Men så snart perioden vendes om [altså Om Dionysios beveger seg, går Dionysios rundt], opphører det hele med å være sant» (stort sett fulgt oversettelsen til Buttmann (1874, 5)). For en alternativ oversettelse, se mellom annet Householder (1981, 21), Egger (1854, 66) og/eller Portus og Sylburg (1590, 13).

⁵ «Den greske setning er vanskelig og den foreslåtte oversettelse blott sannsynlig. Det viktige er her å merke at et eksempel trukket fra syntaksen til den komplekse setning [det jeg kaller for *periode*] behandles med hensyn til sannheten. Noe som for en moderne heller hører inne under logikken enn grammatikken» (min oversettelse).

⁶ Se side 67n2 for en oversettelse.

καὶ εἴ τι βούλει ἕτερον, altså «og noe mer om du har lyst», slår meg som en henvisning til *Τέχνη*:

Συμπλεκτικοὶ μὲν οὖν εἰσιν ὅσοι τὴν ἐρμηνείαν ἐπ’ ἄπειρον ἐκφερομένην συνδέουσιν (88,3-89,1)¹

Det virker som om noen skoliaster tolket ἐπ’ ἄπειρον som at man – i hvert fall teoretisk sett (cf. Sud., κ 365) – kan fortsette med å legge til *λόγοι* uten stopp. Således skriver Melampous om *τέ* og *καί*, to *συμπλεκτικοί*:

Οὗτος [sc. ὁ *τέ*] τίθεται μὲν καὶ ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ ἐν τῷ τρίτῳ καὶ ἐφεξῆς ἐπ’ ἄπειρον, ἐφ’ ὅσον ἂν τις βουληθῆ [..] Οὗτος [sc. ὁ *καί*] ἰσοδυναμῶν τῷ πρὸ αὐτοῦ, φημί δὲ τῷ *τέ*, κατὰ τὴν ἔννοιαν καὶ ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ ἐν τῷ τρίτῳ καὶ ἐφεξῆς ὡς ὁ *τέ* τίθεται. (Σ^d, 62,12-22;² cf. Σ^v, 285,8-10)

Det er uklart for meg hvorfor Heliodoros mener at det er så viktig å påpeke at *συμπλεκτικοί* kan legge til et uendelig antall *λόγοι*. Man gjenfinner dog idéen hos følgende skoliast:

Δοκεῖ [altså ὁ *συναπτικός*] δὲ καὶ αὐτὸς συμπλεκτικὸς εἶναι, καθὸ συνάπτει· ἀλλ’ ὁ μὲν συμπλεκτικὸς ἄπειρα ἐπάγει, <ὁ δὲ συναπτικὸς ἔν μόνον ἐπάγει> καὶ πληροῖ τὴν διάνοιαν³. (Σ^v, 288,24-26)⁴

Så kanskje skoliastene sluttet at det var en korrelasjon mellom besittelse av *ἀκολουθία-τάξεις* og hvor mange *λόγοι* en gitt *σύνδεσμος* kan forbinde: *συναπτικοί* med *ἀκολουθία-τάξεις* er normalt begrenset til å forbinde to *λόγοι*; *συμπλεκτικοί* uten *ἀκολουθία-τάξεις* kan problemfritt og ubetinget forbinde mer enn to *λόγοι*? I så fall er det kanskje ikke tilfeldig at både (1) og (6), altså de eneste eksempler med mer enn to *λόγοι*, er forbundet av *καί*, en *συμπλεκτικός*. At *συμπλεκτικοί* kan legge til *λόγοι* i det uendelige forklarer dog kun dårlig hva Heliodoros mente med å si at *συμπλεκτικοί* ikke bryr seg om rekkefølgen (*ἀδιαφόρως δὲ περὶ τὴν τάξιν δύναμαι εἰπεῖν*). Det er her den andre forklaring kommer inn i bildet. Heliodoros brukte nemlig nærmest samme vending som *ἀδιαφόρως περὶ τὴν τάξιν εἰπεῖν* i begge de to ekstra tekster som ble sitert i forrige underkapittel. I den første av disse brukte Heliodoros *ἀδιάφορον ποιεῖσθαι τὴν μετάθεσιν*:

¹ Se side 20n6 for en oversettelse.

² «Denne [*τέ*] settes både i den første setning og i den andre og i den tredje og så videre i det uendelige, for så vidt som man skulle ønske. Denne [*καί*] er ensbetydende med den foran den – jeg mener *τέ* – hva angår tankeinnholdet og settes både i den første setning og den andre og den tredje og så videre, således som *τέ*» (min oversettelse).

³ Jeg tror skoliasten mener at resultatet vil være en «syntaktisk» (*κατὰ σύνταξιν*) eller fullstendig (*τέλειος*) *λόγος*: «Λέξις ἐστὶ μέρος ἐλάχιστον τοῦ κατὰ σύνταξιν λόγου. Λόγος δὲ ἐστὶ πεζῆς λέξεως σύνθεσις διάνοιαν αὐτοτελῆ δηλοῦσα» (*Τέχνη*, 22,4-5); «λέγεται λόγος καὶ ἡ αὐτοτελῆ διάνοιαν δηλοῦσα τῶν λέξεων παράθεσις, τουτέστιν ὁ κατὰ σύνταξιν λόγος» (M.S., *Const.* 22-23); «Ἐκαστος δὲ τούτων ἐστὶ λόγος σύνθετος τέλειος ἔχων σύνθεσιν διάνοιαν αὐτοτελῆ δηλοῦσαν» (ibid., 32-33). Jeg skal ikke avvise at *πληροῦν* «fylle» her er noenlunde synonymt med *ἀπαρτίζειν* «fullstendigjøre» (cf. Σ^d, 24,20; Σ^m, 312,7, 313,8-9).

⁴ «Også den sammenknyttende konjunksjon synes å være sammenflettende, for så vidt som den sammenknytter. Men mens den sammenflettende konjunksjon føyer til uendelig, så føyer den sammenknyttende konjunksjon alene til én og fyller tanken» (min oversettelse).

ἀλλ' ἀδιάφορον ποιεῖσθαι τούτων τὴν μετάθεσιν, οἷον «καὶ ἀνέγων καὶ περιπάτησα» ἢ «καὶ περιπάτησα καὶ ἀνέγων», «καὶ ἐξέμαθον καὶ ἐνόησα» ἢ «καὶ ἐνόησα καὶ ἐξέμαθον». (Σ^h, 103,4-6)¹

Man ser her de to par (8a)-(8b) og (9a)-(9b).² I den andre av disse brukte Heliodoros *ἀταξίαν φράσεως ἔχειν*:

οἱ μὲν συμπλεκτικοὶ δύνανται μὲν ἔχουσι τοῦ πράγματος, ἀταξίαν δὲ φράσεως, οἷον «καὶ περιπατῶ καὶ νοῶ» καὶ ἀνάπαλιν «καὶ νοῶ καὶ περιπατῶ»· οἱ δὲ συναπτικοὶ τὸ ἐναντίον οὐ παριστᾶσι μὲν τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος, ἀκολουθίαν δὲ φράσεως καὶ τάξιν φυλάττουσιν, οἷον «εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι»· οὐ γὰρ δύναμαι εἰπεῖν «εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω», ψευδὲς γάρ. (Σ^h, 105,11-16)³

Man ser her de to par (10a)-(10b) og (11a)-(11b), som henholdsvis er forbundet av *καί* og *εἰ*.⁴

Man merker at Heliodoros eksplisitt sier både at *συμπλεκτικοί* som *καί* mangler *ἀκολουθία-τάξις* og at *οἱ συναπτικοί* som *εἰ* har *ἀκολουθία-τάξις*. Han illustrerer også hvordan dette fungerer i praksis: i paret med *εἰ*, altså (11a) og (11b), er den ene del (11a) brukelig, mens den andre del (11b) er uanvendelig (*οὐ γὰρ ... ψευδὲς γάρ*); i paret med *καί*, altså (10a) og (10b), er begge deler brukelige (*ἀδιάφορος περὶ τὴν τάξιν εἰπεῖν = ἀδιάφορον ποιεῖσθαι τὴν μετάθεσιν = ἔχειν ἀταξίαν*). Både (10b) og (11b) er å regne som resultater av *ἀναστροφή*, hvilket tillater følgende tolkning: hvis en *σύνδεσμος* har *ἀκολουθία-τάξις*, er det den forbinder uimottakelig for *ἀναστροφή*; hvis en *σύνδεσμος* mangler *ἀκολουθία-τάξις*, mottar det den forbinder uten problemer *ἀναστροφή* (cf. Bobzien 1999b, 115; 2011, 175-76).⁵

Begge skoliaster sier at både *συμπλεκτικοί* og *παρασυναπτικοί* har *δύναμις-ὑπαρξίς*, mens *συναπτικοί* mangler dette. Det er lite man kan si om kriteriet *δύναμις-ὑπαρξίς* nettopp her. Begge skoliaster virker enige om at ordet *ὑπαρξίς* er å forstå ganske bokstavelig som «eksistens».

Således skrev den anonyme skoliast følgende om *συμπλεκτικοί* og *παρασυναπτικοί*:

ὑπαρξιν μὲν ὅσοι συμπλεκτικοί· ἐὰν γὰρ εἶπω «καὶ θεὸς ἔστι καὶ ἡμέρα καὶ δίκη», πάντα ἐνυπόστατα [...]
Οἱ μέντοι παρασυναπτικοὶ καὶ <τὴν> ὑπαρξιν ἔχουσι τῶν συμπλεκτικῶν [...] τὸ γὰρ «ἐπεὶ περιπατῶ κινουῦμαι» καὶ ἐνυπάρχον ἐστὶ. (Σ^v, 286,6-14)⁶

Den anonyme skoliast forbinder her ganske eksplisitt begge typer *σύνδεσμοι* med det faktisk eksisterende (*ἐνυπόστατα, ἐνυπάρχον*). I 4.2 kom jeg frem til at skoliastene mener at

¹ Se side 67n2 for en oversettelse.

² For en forklaring av disse to par, se side 68.

³ Se side 68n3 for en oversettelse.

⁴ For en forklaring av disse to par, se side 68.

⁵ Tidligere kom jeg frem til at i paret (5a)-(5b) så var (5a) å regne som perioden før *ἀναστροφή* og (5b) perioden etter *ἀναστροφή*. Jeg har her blot generalisert denne observasjon til å gjelde par generelt. Man kan dog også merke at (11a)-(11b) er identisk med (5a)-(5b). Denne tolkning virker også bekreftet av A.D. (*Coni.* 218,15-19), sitert i 4.5.4.

⁶ Se side 65n1 for en oversettelse.

παρασυναπτικοί motsatt *συναπτικοί* er entydige og at besittelsen av *δύναμις-ὑπαρξίς* er årsaken til denne entydighet. Heliodoros synes her å bekrefte at denne tolkning er korrekt. For han skrev ikke alene at *συναπτικοί* mangler *δύναμις-ὑπαρξίς*, fordi taleren tviler:

οὐκέτι δὲ καὶ δύναμιν ἐπαγγέλλεται, ὃ ἐστὶν ὑπαρξίν τοῦ πράγματος· διστάζει γὰρ ὁ λέγων. (Σ^h, 102,31-32)¹

Men i tillegg også at *παρασυναπτικοί* har *δύναμις-ὑπαρξίς*, fordi de alene anvendes om det som er tilfellet:

Τὸ δὲ εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ κινουῦμαι» καὶ ὑπαρξίν τοῦ πράγματος δηλοῖ [...] εἰ μὴ γὰρ περιπατῶ, οὐ δύναμαι εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ». (Σ^h, 103,6-8)²

Den egentlige forklaring på hvorfor *παρασυναπτικοί* motsatt *συναπτικοί* alene brukes om det som er tilfellet er dog logisk (se 4.6.2). Forklaringen på hvorfor *συμπλεκτικοί* forbinder det eksisterende, likeledes logisk (se 4.6.1).

4.3.4 En moderne tolkning av de to kriterier

Jeg vil i dette underkapittel gå gjennom hvordan Baratin (1989) og Lallot (1998) tolker de to kriterier *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξίς*. Dette er tolkningen som jeg stort sett vil følge i resten av dette kapittel. Lallots tolkning er følgende:

La doctrine des Σ est remarquablement constante sur l'interprétation du couple *táxis-dúnamis* : *táxis* est glosé par *akolouthía* et fait référence à l'ordre 'naturel' qui s'établit entre l'antécédent (*hēgoumenon*) et le conséquent (*hepómenon*), ordre non réversible : ainsi entre 'il fait jour' et 'il y a de la lumière'. *Dúnamis*, glosé par *húparxis tou pragmatos* 'existence de l'action', fait référence à la modalité assertive des propositions, qui peut être levée dans certaines liaisons conjonctives, notamment connectives (= hypothétiques) [*συναπτικοί*] et disjonctives [*διαζευκτικοί*]. (1998, 240)³

Dette er en særs kort og konsis tolkning, skjønt ei særlig gjennomskuelig. Lallot gav også en annen versjon et par sider før:

On voit dans cette mention [altså *μετὰ τάξεως* i definisjonen *Τέχνη* gir av *σύνδεσμος* (gitt i 4.3.1)] une allusion au fait que l'ordre des éléments conjoints par la conjonction peut avoir une pertinence sémantique décisive : c'est le cas pour les connectives, *si p, alors q* n'ayant pas pour équivalent *si q, alors p* [...] Mais on [skoliastene] reproche à l'auteur de ne donner là qu'une indication partielle, que ne vaut pas pour toutes

¹ Se side 60n3 for en oversettelse. Denne tekst ble allerede sitert i 4.2.

² Se side 67n2 for en oversettelse.

³ «Skoliastenes doktrine om tolkningen av paret *τάξις-δύναμις* er bemerkelsesverdig konstant: *τάξις* forklares gjennom *ἀκολουθία* og referer til den «naturlige» rekkefølge som oppstår mellom antesedensen (*ἡγούμενον*) og konsekvensen (*ἐπόμενον*), en ikke-reversibel rekkefølge: således mellom «det er dag» og «det er lys». *Δύναμις*, forklart gjennom *ὑπαρξίς τοῦ πράγματος* 'handlingens eksistens', referer til påstanders bekreftende modalitet, som kan tas bort i visse konjunktive forbindelser, navnlig sammenknyttende (= hypotetiske) og adskillende» (min oversettelse).

les conjonctions (l'ordre, par ex., n'est pas pertinent pour les copulatives : $p \text{ et } q = q \text{ et } p$ [...]), et on propose d'ajouter à la mention de l'ordre celle de la 'valeur' (*dúnamis*) (Σ^{Hel} 102,21); cet ajout, lui aussi emprunté à la définition concurrente [Heliodoros' definisjon (gitt i 4.3.1)] vise la valeur modale, assertive ou non, qui s'attache à l'emploi des conjonctions. (ibid., 233)¹

Baratin (1989) tolker de to kriterier noenlunde likeledes. Hva angår *δύναμις-ὑπαρξίς*, så gir Baratin følgende forklaring:

De son côté, *dunamis* s'applique à la modalisation, toujours assertive dans les exemples cités, qui peut caractériser un énoncé conjoint. Par exemple, dans *kai peripatô* (« et je me promène »), *peripatô* ressortit à l'énonciation assertive, à la différence de qui se passe dans *ei peripatô* (« si je me promène »). La conjonction *kai* est ainsi considérée comme indiquant la « valeur » (*dunamis*) de l'énoncé conjoint, et par là comme étant porteuse d'une fonction de modalisation. (1989, 46)²

Ifølge både Lallot og Baratin henviser altså *δύναμις* til modalitet (*modalité/modalisation*). Begge innrømmer dog at man hos skoliastene alene finner én modalitet, nemlig *ὑπαρξίς* eller bekreftende modalitet (*modalité/modalisation assertive*). Baratin sier dette eksplisitt (*toujours assertive dans les exemples cités*), og Lallot virker enig (*la valeur modale, assertive ou non = modalité, med eller uten ὑπαρξίς*)³. Man kan merke at skjønt hverken Lallot og Baratin bruker tid på å forklare hva som faktisk kjennetegner en *modalité/modalisation assertive*, så er det vel ganske åpenbart at dette tilsvarer *bekreftende modalitet*, altså den modalitet man tradisjonelt har forbundet med modus indikativ.⁴ Baratin og Lallot, to moderne, virker altså enige med

¹ «Man ser i denne bemerkning en hentydning til det faktum at rekkefølgen av elementer forbundet av konjunksjonen kan ha en avgjørende, semantisk relevans: det er tilfellet for de sammenknyttende, *om p, altså q* er ikke ensbetydende med *om q, altså p*. Men man bebreider forfatteren at han gir en ufullstendig angivelse, som ikke gjelder for alle konjunksjonene (rekkefølgen er f.eks. ikke relevant for de sammenflettende: $p \text{ og } q = q \text{ og } p$), og man foreslår å legge «verdi» (*δύναμις*) til bemerkningen om rekkefølgen (Σ^{Hel} 102,21); dette tillegg, også lånt fra den konkurrerende definisjon, henviser til den modale verdi, bekreftende eller ikke, som knytter seg til bruken av konjunksjoner» (min oversettelse).

² «Hva angår *δύναμις*, så gjelder dette modaliseringen, i de siterte eksempler alltid bekreftende, som kan kjennetegne en kompleks setning. For eksempel i *kai περιπατῶ* ('og jeg spaserer'), hører *περιπατῶ* inn under den bekreftende uttrykksmåte, i motsetning til det som skjer i *εἰ περιπατῶ* ('om jeg spaserer'). Konjunksjonen *καί* betraktes således som indikerende den komplekse setnings 'verdi' (*δύναμις*) og derved som bærer av en modaliseringsfunksjon» (min oversettelse).

³ Jeg finner også at Lallot to steder eksplisitt identifiserer *ὑπαρξίς* med en bekreftende modalitet: «Elles [συμπλεκτικοί] impliquent l'«existence» (*ὑπαρξίς*) – c'est-à-dire la modalité assertive» (1998, 243); «les subconnectives [παρασυναπτικοί] posent en plus l'existence (*ὑπαρξίς*), c'est-à-dire la *dúnamis* (assertive)» (ibid., 247). For andre typer modaliteter, se Dalimier (2001, 234-35), Baratin (1989, 102ff.), Schoemann (1862, 209-10, 215-16) og 4.6.2. Alle disse lærde synes å implisere at forholdet mellom *δύναμις* og *ὑπαρξίς* egentlig tilsvarer forholdet mellom *genus/γένος* og *species/εἶδος*.

⁴ «If we simple *declare, or indicate* something to be, or not to be [...] this constitutes that Mode called the DECLARATIVE or INDICATIVE» (Harris 1773, 141); «Der Indikativ ist der Modus der Wirklichkeit, d.h. der Redende stellt etwas als wirklich, als thatsächlich vorhanden hin» (Kühner og Gerth 1898-1904, par. 390-2; cf. Schwyzer og Debrunner 1950, 303; Malter 2005, 66-67); «L'indicatif affirme d'une manière positive, certaine et absolue» (Burnouf 1856, par. 61); «The indicative mood makes a simple, direct assertion of fact» (Smyth 1956, par.

skoliastene i at *δύναμις* som *ὑπαρξίς* betegner noe reelt. Det er altså nok umulig å kunne påstå, som Émond (2010, 75) gjør, at ordet *δύναμις* i Heliodoros' definisjon (gitt i 4.3.1) skulle henvise til mellom annet *ἄν/κέν, πού* og *μήν*, altså hva Kühner og Gerth (1898-1904, par. 497-3) kaller for *modaladverb*. Hva angår *ἀκολουθία-τάξις*, så skriver Baratin bl.a. følgende:

Selon ce commentateur [Heliodoros], *taxis* s'applique à l'opposition des énoncés antécédents et des énoncés conséquents. Certaines conjonctions, par exemple *ei* (« si »), permettent d'opposer dans un ensemble complexe un énoncé *antécédent* (l'énoncé introduit par *ei*), et un énoncé *conséquent* (l'autre énoncé) : c'est la présence même de la conjonction qui permet de déterminer lequel des deux énoncés conjoints est l'antécédent, et celui qui est le conséquent ; cette conjonction définit donc une ordre (*taxis*) dans l'ensemble complexe où elle figure [...] Héliodore précise que cette caractérisation ne concerne pas toutes les conjonctions : *kai* (« et »), par exemple, n'indique aucun ordre entre les énoncés qu'il conjoint ; la conjonction copulative [*ὁ καί συμπλεκτικός*] ne détermine en effet aucun ordre entre les éléments qu'elle conjoints, parce que, dans une relation de type cumulatif, l'ordre des éléments est indifférent : la relation cumulative est la même dans *A et B* et *B et A*. En revanche, la conjonction implicative [*ὁ εἰ συναπτικός*] détermine un ordre entre les éléments qu'elle conjoints puisqu'elle établit une hiérarchie entre un antécédent et un conséquent. (1989, 45-46)¹

Ifølge Lallot og Baratin er altså *ἀκολουθία-τάξις* å forstå som forbindelsen eller relasjonen mellom antesedensen og konsekvensen. De nevner også begge at noen *σύνδεσμοι* som *εἰ* har *ἀκολουθία-τάξις*, mens andre som *καί* mangler dette. Når det gjelder mangelen på *ἀκολουθία-τάξις*, så forklarer begge at dette innebærer at rekkefølgen ikke har noen betydning (*l'ordre n'est pas pertinent; n'indique aucun ordre entre les énoncés qu'il conjoint*). De gir også begge samme eksempel for å illustrere hvordan dette fungerer i praksis: *p og q = q og p*. Hittil har både Lallot og Baratin fulgt skoliastene ganske nøye. For flere skoliaster, inkludert Heliodoros, sier eksplisitt at *ἀκολουθία-τάξις* innebærer en relasjon mellom en antesedens (*ἡγούμενον*) og en konsekvens

1770). Sammenlign med hvordan Dalimier forklarer *ὑπαρξίς*: «La *dúnamis* d'une conjonction peut être positive (c'est l'*húparxis* ou *affirmation d'existence*)» (2001, 234); «*ὑπαρξίς* (4) *Existence* (modalité d'assertion)» (ibid., 472).

¹ «Ifølge denne kommentator gjelder *τάξις* motsetningen mellom antesedenssetninger og konsekvenssetninger. Visse konjunksjoner, som for eksempel *εἰ* ('om'), gjør det mulig å sette en antesedenssetning (setningen introdusert av *εἰ*) opp imot en konsekvenssetning (den andre setning) i en kompleks enhet: det er selve tilstedeværelsen av konjunksjonen som gjør det mulig å bestemme hvilken av de to sammensatte setninger som er antesedensen, og den som er konsekvensen; denne konjunksjon bestemmer altså en rekkefølge (*τάξις*) i den komplekse enhet hvor den opptrer. Heliodoros presiser at denne karakterisering ikke angår alle konjunksjoner: *καί* ('og'), for eksempel, indikerer ikke noen rekkefølge mellom setningene den forbinder; den kopulative konjunksjon [altså *καί*] bestemmer faktisk ikke noen rekkefølge mellom elementene den forbinder, ettersom at rekkefølgen av elementer er likegyldig i en kumulativ relasjon: den kumulative relasjon er den samme i *A og B* og *B og A*. Derimot bestemmer den implikative konjunksjon [altså *εἰ*] en rekkefølge mellom elementene den forbinder, ettersom den etablerer et hierarki mellom en antesedens og en konsekvens» (min oversettelse).

(*ἐπόμενον*).¹ Skoliastene (se 4.3.2-4.3.3) nevner også at *συναπτικοί* som *εἰ* har *ἀκολουθία-τάξις*, mens *συμπλεκτικοί* som *καί* mangler dette. Hvis man i Lallots eksempel bytter *p*, *q* og *og* ut med henholdsvis *περιπατῶ*, *νοῶ* og *καί*, ender man opp med følgende: (*καί*) *περιπατῶ καί νοῶ* = (*καί*) *νοῶ καί περιπατῶ*. Dette tilsvarer paret (10a)-(10b) som Heliodoros (se side 68) brukte til å illustrere hvordan *συμπλεκτικοί* mangler *ἀκολουθία-τάξις*; Baratin og Lallot forklarer mangelen på *ἀκολουθία-τάξις* på eksakt samme måte som skoliastene. Hva angår besittelse av *ἀκολουθία-τάξις*, så mener skoliastene at *ἀκολουθία-τάξις* har den effekt å gjøre perioder forbundet av visse typer *σύνδεσμοι* som *συναπτικοί* uimottakelig for *ἀναστροφή*, altså endring av «rekkefølgen» til periodens *λόγοι*. Ta således paret (5a)-(5b), hvor *εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι* er (5a) og *εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω* er (5b).² Her er (5a) i kraft av å være perioden før *ἀναστροφή* brukbar, mens (5b) i kraft av å være perioden etter *ἀναστροφή* er uanvendelig. Ifølge skoliastene er (5b) uanvendelig fordi den er falsk. Lallot oppgir likeledes at *ἀκολουθία-τάξις* innebærer at noen *σύνδεσμοι* som *συναπτικοί* oppretter en ikke-reversibel rekkefølge (*ordre non-réversible* = uimottakelig for *ἀναστροφή*) mellom en antesedens og en konsekvens, og gir følgende som eksempel: *om p*, (*så*) *q* er ikke ensbetydende med *om q*, (*så*) *p*. Hvis man her bytter *om*, *p* og *q* ut med *εἰ*, *περιπατήσω* og *κινηθήσομαι*, får man følgende resultat: *εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι* er ikke ensbetydende med *εἰ κινηθήσομαι, περιπατήσω*. Dette er paret (5a)-(5b). Lallot oppgir også annetsteds, i sin kommentar til A.D.s *De constructione*, at årsaken hertil er endringen av sannhetsverdien:

Les grammairiens [...] restent étroitement tributaires de cette réflexion fondatrice et n'éprouvant pas le besoin de délimiter la grammaire en en excluant la logique. Dans le cas du 'jugement connecté' l'*axiōma sunēmménon* des Stoïciens, dont la forme canonique était le système conditionnel *si p, q* ('s'il fait jour, il y a de la lumière'), les grammairiens avaient retenu que l'*ordre (taxis)* dans lequel apparaissent les propositions simples *p* et *q* était pertinent, et que les valeurs de vérité changeaient si on les intervertissait (cf. *Sch. Technè* 288,5). (1997, 2:15)³

¹ Heliodoros skrev følgende: «ἀκολουθία γάρ τις ἐστὶν ἡγουμένου πρὸς ἐπόμενον» (Σ^h, 102,28-29). I de her vektlagte tekster (se side 64n1) finner jeg *ἡγούμενον* brukt tre ganger (Σ^h, 102,28; Σ^v, 288,5, 289,16), *ἐπόμενον* to ganger (Σ^h, 102,28-29; Σ^v, 288,5). *ἀκόλουθον* er brukt ett sted (Σ^v, 289,16; cf. 288,23) i stedet for *ἐπόμενον*.

² *περιπατήσω* og *κινηθήσομαι* er her, per side 66n4, regnet som to *λόγοι*.

³ «Grammatikerne forblir sterkt avhengige av denne grunnleggende refleksjon og føler ikke behov for å avgrense grammatikken ved å ekskludere logikken fra den. I tilfellet av stoikernes *ἀξίωμα συνημμένον* «forbundet dom», hvis kanoniske form var det kondisjonale system *om p, q* («om det er dag, er de lys»), hadde grammatikerne holdt fast på at *rekkefølgen* (*τάξις*) i hvilken de enkle påstander *p* og *q* opptrådte var relevant, og at sannhetsverdiene forandret seg om man byttet dem om (cf. *Sch. Τέχνη* 288,5)» (min oversettelse).

Man ser også her hva Lallot mener er den «naturlige» rekkefølge mellom *ἡμέρα ἔστιν* og *φῶς ἔστιν*. Baratins tolkning er ganske lik Lallots. Visst nok er Baratins nylig siterte parafraze (?) av Heliodoros' tekst ikke særlig klar, for den mangler mellom annet et eksempel med *εἰ* og har uklare vendinger (hvor sier Heliodoros at det er *εἰ* som bestemmer hva som er å regne som antesedensen?). Lykkeligvis gir Baratin det etterlengtede eksempel rundt 25 sider frem, i det han sammenfatter et sammendrag av *ἀκολουθία-τάξις*:

On a vu que les Stoïciens distinguaient des ensembles complexes non hiérarchisés et des ensembles complexes hiérarchisés :

- tantôt les constituants d'un ensemble complexe sont permutables, par exemple dans une relation de type cumulatif ($A + B = B + A$), et par conséquent ces constituants ne sont pas hiérarchisés l'un par rapport à l'autre ;
- tantôt les constituants ne sont pas a priori permutables, par exemple dans l'implication (A si B n'est pas a priori l'équivalent de B si A) ; ces constituants sont alors hiérarchisés : il y a un antécédent (*to prôton* ou *to hêgoumenon*), et un conséquent (*to deuteron* ou *to lègon*). (1989, 79-80)¹

Man ser her både at Baratin (A si B n'est a priori l'équivalent de B si A) gir nærmest ens eksempel som Lallot (*si p, alors q n'ayant pas pour équivalent si q, alors p*) og at Baratin (*les constituants ne sont pas a priori permutables*) likesom Lallot (*non reversible*) nevner at *ἀκολουθία-τάξις* medfører en ikke-reversibel rekkefølge. Baratin gir også 14 sider før parafrasen forklaringen på hvorfor *εἰ*, og *εἰ* alene, bestemmer hva som er antesedensen:

Cette notion d'ordre [altså *μετὰ τάξεως* i definisjonen til *Τέχνη* (gitt i 4.3.1)] a sans doute son origine dans les préoccupations stoïciennes sur la hiérarchie des éléments conjoints, c'est-à-dire sur l'opposition entre assertion antécédente et assertion conséquente dans le cadre des assertions complexes : c'est la conjonction, et elle seule, qui définit l'ordre antécédent / conséquent, indépendamment de l'ordre linéaire des propositions. (1989, 31)²

Så idéen om at alene *εἰ*, altså den brukte *σύνδεσμος*, avgjør hva som er antesedensen stammer egentlig fra stoisk logikk. Baratin innrømmer da også ganske åpenlyst at han ikke har fått denne

¹ «Man har sett at stoikerne skjelnnet mellom ikke-hierarkiserte og hierarkiserte komplekse enheter: - av og til er bestanddelene av en kompleks enhet foranderlige, for eksempel i en kumulativ relasjon ($A + B = B + A$), og disse bestanddeler er følgelig ikke hierarkiserte i forhold til hinannen; - av og til er bestanddelene ikke a priori foranderlige, for eksempel i implikasjonen (A om B er ikke a priori ensbetydende med B om A); disse bestanddeler er altså hierarkiserte: det er en antesedens (*τὸ πρῶτον* eller *τὸ ἡγούμενον*), og en konsekvens (*τὸ δεύτερον* eller *τὸ λήγον*)» (min oversettelse).

² «Dette begrep om rekkefølge har utvilsomt sitt opphav i de stoiske betenknninger om hierarkiet av forbundne elementer, dvs. på motsetningen mellom antesedenspåstand og konsekvenspåstand innenfor rammene av komplekse påstander: det er konjunksjonen, og den alene, som bestemmer rekkefølgen antesedens/konsekvens uavhengig av den lineære rekkefølge av påstander» (min oversettelse).

idé fra noen grammatisk kilde, men derimot S.E.¹ Både Lallot og Baratin forblir ganske lojale til skoliastene, skjønt disse ikke nevner et ord om stoikerne. Det viktigste her er nettopp å merke at Lallot og Baratin ikke alene gjør bruk av stoiske tekster til å forklare det «grammatiske» kriterium *ἀκολουθία-τάξις*, men at de finner bruken av stoisk materiale fullstendig uproblematisk. Således hadde Lallot neppe vært i stand til å påstå at *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* var noen «naturlig» og ikke-reversibel rekkefølge uten stoiske tekster (f.eks. S.E., P. 2.198-99). Skoliastene virker nemlig fullstendig ubevisste om at det skulle være noen «naturlig» rekkefølge mellom *ἡμέρα ἔστιν* og *φῶς ἔστιν*. For jeg finner at de ikke alene skriver *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*:

ἀκολουθίαν δὲ ἔχειν πρὸς ἕτερον πρᾶγμα καὶ ἐπισύρειν² τι ἕτερον πάντως, οἷον «εἰ ἡμέρα ἐστί, δηλον ὅτι φῶς ἐστί». (Σ^m, 439,1-3)³

Men også problemfritt *εἰ φῶς ἔστιν, ἡμέρα ἔστιν*:

Ὁ εἰ σύνδεσμος συναπτικὸς ἀντὶ τοῦ ἐάν ἐστιν, ὡς ἐν τῷ «εἰ φῶς ἐστί, ἡμέρα ἐστί». (Σ^v, 439,4-5)⁴

Jeg nevner dog ikke dette for å kritisere hverken Lallot eller Baratin – deres tolkning er stort sett korrekt. I stedet er poenget alene å påpeke at en tilfredsstillende forklaring av de to kriterier *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξις* ikke er mulig gjennom bruken av grammatiske tekster alene. En slik forklaring fordrer nemlig at man også tyr til eksterne eller ekstragrammatiske tekster, som tekster berørende stoisk logikk. Jeg kommer nu til å prøve å forklare hvorfor både Lallot og Baratin regner stoisk innflytelse her som nærmest selvinnslysende og hva stoikerne forstod med de to kriterier *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξις*.

4.4 Om det stoiske opphav av de to kriterier

Dette underkapittel forklarer hvorfor man har god grunn til å anta at de to kriterier *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξις* har stoisk opphav og hva stoikerne forstod med disse to kriterier.⁵

¹ «Cf. Sextus, *Adv. Math.* VIII, 108 [han mener 110?]]» (Baratin 1989, 31n2). Det virker som om Émond (2010, 77n293) har tolket Baratin likeledes, for hun siterer det nevnte sted hos S.E. i en fotnote. Stedet hos S.E. er sitert på side 91n5.

² *ἐπισύρειν* «trekke etter» virker uvanlig i grammatiske tekster (et *T.L.G.*-søk blant disse gav totalt fire steder). Jeg har her oversatt *ἐπισύρειν* som om ordet var synonymt med *ἐπιφέρειν* «føre til», «legge til». Sammenlign følgende skoliast: «οὐ γὰρ λέγομεν ‘ἐποίησα καί’, ‘σιωπῶ μὲν’, ἀλλ’ ἐπιφέρομεν καὶ ἕτερόν τι πάντως» (Σ^v, 283,22-24; cf. 284,14-16; *C.B.*, 584,31-585,2).

³ «[Den sammenknyttende konjunksjon] har en følgefølgerelasjon mot en annen sak og legger absolutt også noe annet til. F.eks. ‘Om det er dag, er det åpenbart at det er lys’» (min oversettelse).

⁴ «Den sammenknyttende konjunksjon *εἰ* kan brukes i stedet for *ἐάν*, således som i ‘Om det er lys, er det dag’» (min oversettelse). De latinske grammatikere virker likeså ubevisste om at det her skulle være noen «naturlig» rekkefølge: «On le voit aux explications de Palémon. Selon lui, dans *lucet, igitur dies est*, chacune des deux propositions (*lucet* [*φῶς ἔστιν*] et *dies est* [*ἡμέρα ἔστιν*]) s’infère de l’autre» (Baratin 1989, 77; cf. Barnes 2007, 256-57).

⁵ Ifølge Baratin (1989, 45) er det en *communis opinio* at de to ord *τάξις* og *δύναμις* i Heliodoros’ definisjon (gitt i 4.3.1), altså de to relasjoner *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξις*, har stoisk opphav. Dessverre gir ikke Baratin noen oversikt over lærde som er av denne mening. Allerede Sterk påstod dog at Heliodoros’ definisjon viser stoisk

Svaret på det første spørsmål er lett og krever alene at man sammenligner *Τέχνη* og D.L. Man erindrer at skoliastene (se 4.3.3) nevner *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξίς* ved tre typer *σύνδεσμοι*, nemlig *συναπτικοί*, *παρασυναπτικοί* og *συμπλεκτικοί*. *Τέχνη* og D.L. beskriver *συναπτικοί* således:

Κυναπτικοί δέ εἰσιν ὅσοι ὑπαρξιν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν. (*Τέχνη*, 91,2-92,1)¹
 Τῶν δ' οὐχ ἀπλῶν ἀξιώματων συνημμένον μὲν ἐστίν [...] τὸ συνεστῶς [sic] διὰ τοῦ 'εἰ' συναπτικοῦ
 συνδέσμου. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀκολουθεῖν τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ, οἷον 'εἰ ἡμέρα ἐστί,
 φῶς ἐστί'. (D.L., 7.71)²

Ifølge skoliastene har *συναπτικοί ἀκολουθία-τάξις* og mangler *δύναμις-ὑπαρξίς*. Man ser at *Τέχνη* (*ὑπαρξίς*; *ἀκολουθία*) her oppgir begge egenskaper, mens D.L. (*ἀκολουθεῖν*) alene gir den positive av dem. *Τέχνη* og D.L. beskriver *παρασυναπτικοί* således:

Παρασυναπτικοί δέ εἰσιν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. (*Τέχνη*, 92,2-3)³
 παρασυνημμένον δέ ἐστίν [...] ἀξίωμα ὃ ὑπὸ τοῦ 'ἐπεὶ' συνδέσμου παρασυνῆπται ἀρχόμενον ἀπ'
 ἀξιώματος καὶ λῆγον εἰς ἀξίωμα, οἷον 'ἐπεὶ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστίν'. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος
 ἀκολουθεῖν τε τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ καὶ τὸ πρῶτον ὑφεστάναι. (D.L., 7.71)⁴

Ifølge skoliastene har *παρασυναπτικοί* både *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξίς*. Man ser at både *Τέχνη* (*τάξις*; *ὑπαρξίς*) og D.L. (*ἀκολουθεῖν*; *ὑφεστάναι*)⁵ oppgir begge disse egenskaper. *Τέχνη* og D.L. beskriver *συμπλεκτικοί* således:

innflytelse: «Apollonianae definitionis [= Heliodoros' definisjon] fundum videmus in Stoica definitione apud Diog. Laert. VII, 58» (1845, 51). At de lærde skulle være enige om at definisjonen viser stoisk innflytelse, betyr dog ikke at de tolker de to kriterier likt. Således var allerede Schoemann (1862) på sporet av at stoisk logikk kunne brukes til å tyde de to kriterier. Dessverre prøvde han å gjøre dette med utgangspunkt i Prantl (1855): «Vgl. Diog. L. VII, 71 u. Prantl, Gesch. d. Logik S. 447. Bei dieselben finden sich auch die Belege für die folgenden Angaben, weshalb ich es unterlasse, jedesmal aufs neue auf ihn zu verweisen» (Schoemann 1862, 215n3). Hvis Schoemann virkelig har basert hele sin tolkning på Prantl, så har denne gjort ham blind for hva skoliastene sier. Man erindrer nemlig at skoliastene (se 4.3.3) eksplisitt sier at *συμπλεκτικοί* har *δύναμις-ὑπαρξίς* og mangler *ἀκολουθία-τάξις*. Ifølge Schoemann tar skoliastene feil, da det egentlig er stikk motsatt: «Werden ein Paar Aussagen schlicht aneinander gereiht, so heißen sie *συμπελεγμένοι* [? det vanlige er *τὰ συμπελεγμένα* (f.eks. S.E., *M.* 8.124)], und die Conjunctionen *σύνδεσμοι συμπλεκτικοί* [...] Die *δύναμις* des Ausgesagten [...] wird durch die Conjunction nicht angedeutet; die *τάξις* oder ihr logisches Verhältnis ist nur als schlichte Nebeneinander oder Gegenüber» (1862, 216). Prantl (1855) er i dag regnet som ganske verdiløs hva angår stoisk logikk (Bocheński 1951, 5-6; 1961, 6-8; Łukasiewicz 1935; Hülser 1987-88, XV-XVI; Mates 1961, 86-88; Pohlenz 1948-49, 2:29-30; Frede 1974, 5; cf. Ierodiakonou 1999, 15-18; Łukasiewicz 1957, 35-36; Luhtala 1997, 42).

¹ Se side 21n4 for en oversettelse.

² Se side 17n5 for en oversettelse.

³ Se side 21n5 for en oversettelse.

⁴ Se side 18n1 for en oversettelse.

⁵ Jeg tolker her *ὑφεστάναι* som noenlunde ensbetydende med *ὑπαρξίς* (se side 98 og side 101). Baratin og Lallot virker enige om at det er en mulig tolkning, for de oversetter D.L. således: «La conjonction notifie que le second découle du premier, et que la premier existe (*huphestánai*)» (Lallot 1998, 246); «La conjonction annonce que l'antécédent implique le conséquent et que l'antécédent est vrai» (Baratin 1989, 28; cf. 46).

Συμπλεκτικοὶ μὲν οὖν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐρμηνείαν ἐπ’ ἄπειρον ἐκφερομένην συνδέουσιν. (Τέχνη, 88,3-89,1)¹
συμπελεγμένον δὲ ἐστὶν ἀξίωμα ὃ ὑπὸ τινῶν συμπλεκτικῶν συνδέσμων συμπλέκεται, οἷον ‘καὶ ἡμέρα
ἐστὶ καὶ φῶς ἐστὶ’. (D.L., 7.72)²

Ifølge skoliastene har *σμπλεκτικοὶ δύνამις-ὑπαρξίς* og mangler *ἀκολουθία-τάξις*. Interessant nok nevner hverken *Τέχνη* eller D.L. det ene eller det andre av disse. Så for å si det innlysende: *Τέχνη* og D.L. beskriver alle de tre typer *σύνδεσμοι* likt. Hva angår den «kronologiske» rekkefølge eller «alder» av de tre typer *σύνδεσμοι*, så virker de lærde uenige. Således mener Baratin (1989, 45-46) at det egentlig handlet om et binært system som alene inkluderte *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί*, mens *σμπλεκτικοί* først ble tilføyet på et senere tidspunkt for å skape «balanse»; det er ikke tilfeldig at D.L. er så taus hva angår *σμπλεκτικοί*. Han sier derpå at tilføyeren av *σμπλεκτικοί* er den samme som han mener står bak Heliodoros’ definisjon (se side 63), nemlig stoikeren Poseidonios. Frede (1974, 100-101) mener derimot at ikke *σμπλεκτικοί*, men *παρασυναπτικοί* er det senere tillegg. Svaret på det andre spørsmål, altså hva stoikerne forstod med de to kriterier, er likeledes egentlig simpelt. Man må nemlig merke verbet *ἐπαγγέλλεσθαι* «forkynne», som D.L. brukte om både *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί*. Dette verb finnes nemlig alene tre ganger i den syvende bok av D.L. og alle tre ganger i dennes beskrivelse av ulike typer *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* (cf. Nickau 1994, 216).³ Samme verb er også brukt gjentatte ganger i de her vektlagte tekster (se side 82n5 for en oversikt). Således i starten av Heliodoros’ forklaring:

μετὰ τάξεως· προστιθέναι πάλιν δεῖ «ἢ δυνάμεως <ἢ καὶ τάξεως καὶ δυνάμεως>», ἐπειδὴ τινες τῶν συνδέσμων ἐν τάξει μὲν παραλαμβάνονται, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ πράγματος οὐκ ἐπαγγέλλονται, τινὲς δὲ οὐκ ἐν τάξει, ἀλλὰ τὴν δύναμιν ἐπαγγέλλονται, ἄλλοι δὲ καὶ ἐν τάξει παραλαμβάνονται καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος ἐπαγγέλλονται. (Σ^h, 102,21-26;⁴ cf. Σ^m, 436,16-20)

Visstnok bruker Heliodoros her alene *ἐπαγγέλλεσθαι* om *δύνამις-ὑπαρξίς*, men andre skoliaster tar også verbet i bruk om *ἀκολουθία-τάξις*:

οἱ μέντοι συναπτικοὶ τάξιν μόνον ἐπαγγέλλονται, οὐ μέντοι <καὶ> ὑπαρξίν. (Σ^v, 288, 30;⁵ cf. Σ^m, 438,31-32)

¹ Se side 20n6 for en oversettelse.

² Se side 18n2 for en oversettelse.

³ D.L. (7.71) bruker verbet *ἐπαγγέλλεσθαι* om *συναπτικοί*, *παρασυναπτικοί* og *διαζευκτικοί*.

⁴ Se side 66n2 for en oversettelse.

⁵ «De sammenknyttende konjunksjoner forkynner en rekkefølge alene, dog ikke også en eksistens» (min oversettelse). I de her vektlagte tekster (se side 64n1) finner jeg *ἐπαγγέλλεσθαι* brukt 10 ganger (Σ^h, 102,24, 102,25, 102,26, 102,31-32, 104,29; Σ^v, 288,30; Σ^m, 436,18, 436,18-19, 436,20, 438,31) og *ἐπαγγελία* to ganger (Σ^h, 103,18, 104,28-29). For en diskusjon av *ἐπαγγέλλεσθαι* hos A.D., se Nickau (1994). Ifølge Nickau (ibid., 217-18) er A.D. så

Jeg vil påstå at den originale betydning av verbet *ἐπαγγέλλεσθαι* er følgende:

In addition to the direct determination of the truth-conditions, we frequently find another way of providing truth-conditions, namely by stating what a particular non-simple assertible ‘announces’ (*ἐπαγγέλλεσθαι*) (D.L. VII.72; Epict. *Diss.* II.9.8). Occasionally, as in the case of the conditional, this ‘announcement’ covers only the uncontested main features of the truth-criterion (D.L. VII.71). (Bobzien 1999b, 105n74)

Stoikerne brukte altså verbet *ἐπαγγέλλεσθαι* til å indikere sannhetsbetingelser til ulike typer *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*, altså det som et gitt *οὐχ ἀπλοῦν ἀξιώμα* må oppfylle for å kunne være sant. S.E. sier faktisk dette ganske eksplisitt:

ἡ μὲν οὖν σύστασις τοῦ συνημμένου, ὡς ἐν συντόμοις εἰπεῖν, ἐστὶ τοιαύτη, ἐπαγγέλλεσθαι δὲ δοκεῖ τὸ τοιοῦτον ἀξιώμα ἀκολουθεῖν τῷ ἐν αὐτῷ πρώτῳ τὸ ἐν αὐτῷ δεύτερον καὶ τόντος τοῦ ἡγουμένου ἔσεσθαι τὸ λήγον. ὅθεν σφζομένης μὲν τῆς τοιαύτης ἐπαγγελίας καὶ ἀκολουθοῦντος τῷ ἡγουμένῳ τοῦ λήγοντος ἀληθὲς γίνεται καὶ τὸ συνημμένον, μὴ σφζομένης δὲ ψευδός. (M. 8.111)¹

Man ser at S.E. her sier at et *συνημμένον*, en type *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*, blir sant hvis den bevarer (*σώζεσθαι*) sin forkynnelse (*ἐπαγγέλλεσθαι*, *ἐπαγγελία*), ellers falskt. At *ἐπαγγέλλεσθαι* betegner sannhetsbetingelser til *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα* og at *ἀκολουθία-τάξις* og *δύναμις-ὑπαρξις* derfor er å regne som to ulike sannhetsbetingelser, forteller dog fint lite om hva de to kriterier faktisk innebærer. Jeg vil derfor nu gå gjennom hvordan stoikerne forstod hvert av de to kriterier begynnende med *ἀκολουθία-τάξις*. Før jeg går videre kan man dog merke at Bobzien ikke alene gav D.L., men også Epiktet som kilde for denne betydning av *ἐπαγγέλλεσθαι*. Stedet hun henviste til var følgende:

πότε γὰρ σώζεται συμπεπλεγμένον; ὅταν τὴν ἐπαγγελίαν πληρώσῃ, ὥστε σωτηρία συμπεπλεγμένου ἐστὶ τὸ ἐξ ἀληθῶν συμπεπλέχθαι. πότε διεzeugμένον; ὅταν τὴν ἐπαγγελίαν πληρώσῃ. (Arg., *Epict.* 2.9.8)²

Jeg vil påstå denne korte tekst er interessant av to grunner. For det første ser man hos Epiktet (*ἐπαγγελία*; *σωτηρία*) spor av samme tekniske (?) terminologi som S.E. (*ἐπαγγέλλεσθαι*; *σώζεσθαι*) brukte. For det andre ser man vel her sannhetsbetingelsene til *συμπεπλεγμένον* som

å si den eneste greske grammatiker som bruker verbet (det følger at han mener at skoliastene har tatt *ἐπαγγέλλεσθαι* fra A.D.).

¹ «Konstruksjonen av en implikativ [påstand] er altså, for å si det kortfattet, av således beskaffenhet. En slik påstand synes å forkynne at fra det deri forekommende første følger det deri forekommende andre [= at konsekvensen følger fra antesedensen (noenlunde likeledes Stephanus (1718))] og at, i fall antesedensen stemmer, stemmer også konsekvensen. Hvorfra om denne forkynnelse bevarer og konsekvensen følger fra antesedensen, så blir også den implikative [påstand] sann; om forkynnelsen derimot ikke bevarer, blir den implikative [påstand] falsk» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1217), men også gjort bruk av den til Stephanus (1718, 479) og den til Bury (1935, 295-97)).

² «Når bevarer en konjunktiv [påstand]? Når den holder det den lover; bevaringen for den er å være sammensatt fra sanne påstander. Hva med en disjunktiv [påstand]? Når den holder det den lover» (stort sett fulgt oversettelsen til Bréhier (1962, 901)). Det Epiktet her sier om *συμπεπλεγμένα* stemmer ganske godt overens med hva S.E. (M. 8.125) sier om samme type *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*, altså det Mau (1960, 14) regner som Chrysipps sannhetskriterium.

«manglet» hos D.L. Noe som kanskje lover dårlig for Baratins hypotese om at det først var Poseidonios som la til *συμπλεκτικοί*. For Barnes (1997, 72-73) sier tross alt at Epiktet, som aldri nevner Poseidonios ved navn, fortrinnsvis følger den gamle Stoa (cf. side 83n2).

4.5 Belysning av *ἀκολουθία-τάξεις* gjennom stoisk logikk

Dette underkapittel forklarer hvordan stoisk logikk kan brukes til å gjøre skoliastenes forklaring av kriteriet *ἀκολουθία-τάξεις* forståelig. Ifølge skoliastene (se 4.3.2-4.3.3) har *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί ἀκολουθία-τάξεις*, mens *συμπλεκτικοί* mangler dette. Skoliastene mener også at *ἀκολουθία-τάξεις* påvirker *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* på samme måte; den som forklarer *ἀκολουθία-τάξεις* ved den ene type *σύνδεσμοι*, har forklart *ἀκολουθία-τάξεις* ved begge. Dette er Heliodoros' forklaring av hvordan *ἀκολουθία-τάξεις* påvirker *συναπτικοί*:

ὁ εἰ σύνδεσμος τάξιν μὲν δηλοῖ, οἷον «εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι»—ἀκολουθία γάρ τις ἐστὶν ἡγουμένου πρὸς ἐπόμενον, καὶ οὐκ <ἀν> ἀναστρέψας εἴποις «εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω»· ψεῦδος γάρ, ἐπεὶ εἴ τις περιπατήσει κινηθήσεται, <οὐκέτι δὲ εἴ τις κινηθήσεται πάντως> καὶ περιπατήσει. (Σ^h, 102,27-31)¹

Jeg vil nu forklare hvordan stoisk logikk kan brukes til å gjøre følgende fem ord forståelige: *ἀκολουθία*, *ἀναστροφή* (implisert av *ἀναστρέψας*), *ἐπόμενον*, *ἡγούμενον* og *ψεῦδος*.

4.5.1 *ἡγούμενον* og *ἐπόμενον*

Kommentatorene til Aristoteles (se side 84n2) forteller at det her handler om peripatetisk terminologi som tilsvarer det stoiske *ἡγούμενον* og *λήγον*. Jeg vil i denne oppgave anta at det alene handler om et hamskifte, i det peripatetiske betegnelser har erstattet de originalt stoiske: Heliodoros bruker peripatetisk terminologi til å forklare egentlig stoisk materiale.² At dette er en mulig tolkning synes bekreftet av følgende passasje hos S.E.:

¹ Se side 60n3 for en oversettelse.

² «τίνα τὰ ὀνόματα οἷς οἱ Στωικοὶ κέχρηται; [...] τὸ ἡγούμενον ὁμοίως ἡμῖν ἡγούμενον· τὸ ἐπόμενον λήγον» (Ps.-Ammon, *in APr.* 68,4-8; cf. Phlp., *in APr.* 243,4-6). De moderne tar her kommentatorene seriøst: «ή. [ἡγούμενον] was also the Peripatetic term for 'antecedent'» (Mates 1961, 133); «The equivalent Peripatetic term was ἐπόμενον» (ibid., 134). Ifølge Bobzien (2002a, 298; cf. 2002b, 118; 2014, 217) var de stoiske betegnelser *ἡγούμενον* og *λήγον* egentlig vanlige i peripatetiske og platoniske tekster, mens de peripatetiske betegnelser først ble dominerende på et «sent» tidspunkt. Jeg antar i denne oppgave – hovedsakelig grunnet mangel på tid og plass – at de to kriterier *ἀκολουθία-τάξεις* og *δύναμις-ὑπαρξίς* ubetinget og utvilsomt har stoisk opphav. Det følger at jeg påstår at Heliodoros byttet ut de stoiske betegnelser med de tilsvarende peripatetiske, da han var mer vant til de senere (ifølge Dalimier (2001, 30n2, 46, 109n1) viser Heliodoros sterk peripatetisk innflytelse). Det følger også at jeg påstår at ethvert ikke-stoisk, inkl. peripatetisk, trekk som finnes i skoliastenes beskrivelse av de to kriterier ikke er originalt, men et resultat av at man har å gjøre med tekster skrevet tidligst i senantikken, hvor den såkalte syntese av stoisk og peripatetisk logikk forekom (Ierodiakonou 1996, 99-109; Speca 2001, 43-66; Bocheński, 1951, 10, 104; Bobzien 2014, 213-220; 2000, 129; 2016); Heliodoros (?) levde på et tidspunkt hvor man ikke lengre prøvde og/eller evnet å skille mellom peripatetisk og stoisk materiale. Disse to påstander er muligvis korrekte. På den andre side er det interessant at Heliodoros skulle finne på å erstatte stoiske betegnelser med peripatetiske: det impliserer at Heliodoros faktisk forstod de logiske begreper det her handler om.

πῶς κρινοῦμεν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λήγοντος πρὸς τὸ ἡγούμενον. (P. 2.114;¹ cf. M. 8.304; Plu., *De E* 387C)

Man ser at S.E. her forklarer *ἀκολουθία* på nærmest samme måte som Heliodoros, foruten at mens denne brukte peripatetisk terminologi (*ἡγούμενον*; *ἐπόμενον*), så bruker S.E. stoisk (*ἡγούμενον*; *λήγον*). Når det gjelder hva stoikerne forstod med *ἡγούμενον* og *λήγον*, så må man merke at Heliodoros' forklaring inneholder *εἰ*, en *συναπτικός*. Ifølge stoikerne (D.L., 7.71; cf. S.E., M. 8.109; Gal., *Inst.Log.* 8,21-9,1) brukes *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* i *συνημμένα*. Bobzien gir følgende beskrivelse av hva stoikerne forstod med *συνημμένον* «implikativ», «kondisjonal»:

The conditional (*συνημμένον*) was defined as the assertible [*ἀξιόμα*] that is formed by means of connective 'if' (*εἰ*) (D.L. VII.71). Its standardized form is 'If *p*, *q*', with *p* as the antecedent and *q* as the consequent. (Bobzien 1999b, 106)

Antesedens og *konsekvens* er trolig betegnelser tatt fra moderne logikk. Således gir Gensler følgende beskrivelse av hva moderne logikk forstår med *kondisjonal*:

Statement of the form «If P then Q.» Propositional logic symbolizes this as «(P \supset Q).» An English example is «If I went to Paris, then I went to Quebec.» The if-part is called the antecedent, the then-part the consequent. (2006, 45)

Moderne logikk mener altså at kondisjonaler, som Tarski og Tarski (1994, 21-22) sier ganske eksplisitt, består av to påstander: en påstand (her *P*) innledet av *om* (*si*, *if*, *wenn*, *εἰ*) som kalles for *antesedens*; en påstand (her *Q*) innledet av *så* (*alors*, *then*, *denn*)² som kalles for *konsekvens*. Skjønt *antesedens* og *konsekvens* er tatt fra moderne logikk, er dog ikke Bobziens beskrivelse anakronistisk. Stoikernes *ἡγούμενον* og *λήγον* kan nemlig ganske problemfritt identifiseres med de moderne logikeres *antesedens* og *konsekvens* (Mates 1961, 133-34; cf. Bobzien 2011, 175; Frede 1974, 136), som følgende passasje hos S.E. viser:

«εἴπερ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν». τῶν δὲ ἐν τῷ συνημμένῳ ἀξιωμαίων τὸ μετὰ τὸν «εἰ» ἢ τὸν «εἴπερ» σύνδεσμον τεταγμένον ἡγούμενόν τε καὶ πρῶτον καλεῖται, τὸ δὲ λοιπὸν λήγόν τε καὶ δεύτερον. (M. 8.110)³

S.E. gir her ett eksempel: *εἴπερ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*. Ifølge moderne logikk er hele *εἴπερ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* å regne som en kondisjonal bestående av de to påstander *ἡμέρα ἔστιν* og *φῶς ἔστιν*

¹ «Hvordan skal vi bedømme konsekvensens følgerelasjon i forhold til antesedensen» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1225)).

² Antikke, greske logikere hadde ikke, så vidt jeg vet, noe som tilsvarer *så* (*alors*, *denn*, *then*), som moderne logikere bruker til å «markere» en kondisjonals konsekvens. Moderne, greske logikere følger dog praksisen til sine fagfeller: «Ένας σύνδεσμος πολύ σημαντικός και ο οποίος χρησιμοποιείται συχνά είναι ο 'εάν...', τότε...'. Η συμπλήρωση των κενών του με προτάσεις παράγει μια πρόταση που ονομάζεται υποθετική» (Anapolitanos et al. 1999, 54).

³ «'Om det virkelig er dag, er det lys'. Blant de i implikativen forekommende påstander betegnes den, som står umiddelbart etter konjunksjonen *εἰ* eller *εἴπερ*, som *antesedensen* og *det første* og den gjenstående som *konsekvensen* og *det andre*» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1215)).

ἔστιν. Av de to påstander er den markerte *ἡμέρα ἔστιν* antesedens og den umarkerte *φῶς ἔστιν* konsekvens.¹ Ifølge stoikerne er likeledes hele *εἴπερ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* å regne som et *συνημμένον* bestående av de to *ἀξιώματα ἡμέρα ἔστιν* og *φῶς ἔστιν*.² Av de to *ἀξιώματα* er det markerte *ἡμέρα ἔστιν* ifølge S.E. å regne som *ἡγούμενον* og det umarkerte *φῶς ἔστιν* som *λήγον*. Kort sagt: stoikerne forstod med *ἡγούμενον* «antesedens» og *λήγον* «konsekvens» to ulike deler av et *συνημμένον* «implikativ», «kondisjonal».

4.5.2 ἀκολουθία

Heliodoros (og S.E.) forteller at *ἀκολουθία* er å forstå som en relasjon mellom et *ἡγούμενον* «antesedens» og et *ἐπόμενον/λήγον* «konsekvens». Ifølge S.E. var dialektikerne (*οἱ διαλεκτικοί*)³ enige om nettopp dette, skjønt det også var det eneste de var enige om angående *ἀκολουθία*:

Κοινῶς μὲν γάρ φασιν ἅπαντες οἱ διαλεκτικοὶ ὑγιᾶς εἶναι συνημμένον, ὅταν ἀκολουθῇ τῷ ἐν αὐτῷ ἡγούμενῳ τὸ ἐν αὐτῷ λήγον· περὶ δὲ τοῦ πότε ἀκολουθεῖ καὶ πῶς στασιάζουσι πρὸς ἀλλήλους καὶ μαχόμενα τῆς ἀκολουθίας ἐκτίθενται κριτήρια. (M. 8.112-13)⁴

Så dialektikerne var alene enige om hvilken retning *ἀκολουθία* gikk: fra *ἡγούμενον* til *λήγον* (cf. Bobzien 1999a, 84; 1999b, 106; Frede 1974, 81-82). Hvorfor dialektikerne skulle være så interesserte i å slåss om hva *ἀκολουθία* innebar blir klarere når man leser følgende sted hos S.E. på nytt:

ἡ μὲν οὖν σύστασις τοῦ συνημμένου, ὡς ἐν συντόμοις εἶπεῖν, ἐστὶ τοιαύτη, ἐπαγγέλλεσθαι δὲ δοκεῖ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα ἀκολουθεῖν τῷ ἐν αὐτῷ πρώτῳ τὸ ἐν αὐτῷ δεύτερον καὶ τόντος τοῦ ἡγούμενου ἔσεσθαι τὸ

¹ En påstand er markert dersom *εἴπερ* står foran den (som *εἴπερ ἡμέρα ἔστιν*), derimot umarkert dersom *εἴπερ* ikke står foran den (som *ἡμέρα ἔστιν*).

² Denne tolkning er basert på følgende tekster: «τῶν δ' οὐχ ἀπλῶν ἀξιωμάτων συνημμένον μὲν ἐστὶν [...] τὸ συνεστῶς [sic] διὰ τοῦ «εἰ» συναπτικοῦ συνδέσμου. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀκολουθεῖν τὸ δεύτερον [sc. *ἀξίωμα*] τῷ πρώτῳ [sc. *ἀξίωματι*], οἷον «εἰ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶ»» (D.L., 7.71); «τοῦτο τοίνυν συνέστηκεν ἐξ ἀξιώματος διαφορομένου ἢ ἐξ ἀξιωμάτων διαφορόντων <καὶ> διὰ τοῦ 'εἴ' ἢ 'εἴπερ' συνδέσμου» (S.E., M. 8.110).

³ Det er omstridt hvem *οἱ διαλεκτικοί* faktisk henviser til: «F [S.E., M. 8.103] like some of Sextus' other evidence (H [S.E., M. 8.93-98], I [S.E., M. 8.100]) refers to the «dialecticians». It is uncertain whether he intends this to designate the Stoics or the Dialectical school of Diodorus. But, if the latter, it still constitutes good evidence for the Stoics, whose logic grew directly out of that of the dialectical school» (Long og Sedley 1987, 1:205). Da eksistensen av den såkalte dialektiske skole har blitt bestridt (Döring 1989) og da de lærde virker enige om at stoikerne i en eller annen grad var påvirket av de så kalte dialektikerne (Long og Sedley 1987, 1:189, 1:229; Bocheński 1951, 79; Hülser 1987-88, LXVI-LXVIII; Mates 1961, 5; Barnes 1999a, 76; Kneale og Kneale 1962, 113, 117; Frede 1974, 16, 18-23; cf. Łukasiewicz 1957, 147), vil jeg i denne oppgave anta at enhver ting S.E. sier om dialektikerne også gjelder for stoikerne. For en gjennomgang av den såkalte dialektiske skole, se Bobzien (1999a). Philon (se under og side 87n2) skal ha tilhørt den dialektiske skole.

⁴ «Alle dialektikere sier i fellesskap at en implikativ er riktig, såfremt den deri forekommende konsekvens følger fra den deri forekommende antesedens. Men når og hvordan den følger, derover strides de med hinannen; og de setter opp motstridende kriterier for følgerelasjonen» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1221)).

λήγον. ὅθεν σφωζομένης μὲν τῆς τοιαύτης ἐπαγγελίας καὶ ἀκολουθοῦντος τῷ ἡγουμένῳ τοῦ λήγοντος ἀληθὲς γίνεται καὶ τὸ συνημμένον, μὴ σφωζομένης δὲ ψεῦδος. (M. 8.111)¹

Verbet *ἐπαγγέλλεσθαι* «forkynne» brukes, som sagt (se 4.4), til å indikere sannhetsbetingelser til ulike typer *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιόματα*, som *συνημμένον*. S.E. sier her ganske eksplisitt at et *συνημμένον* kun kan være sant, dersom dens forkynnelse bevares (*σφωζομένης... ψεῦδος*). Det følger at siden *συνημμένα* – eller vel rettere sagt *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* (D.L., 7.71) – forkynner *ἀκολουθία* (implisert av *ἀκολουθεῖν*), så er det å være uenig om *ἀκολουθία* for *συνημμένον* ensbetydende med det å være uenig om sannhetsbetingelsene til *συνημμένον*:

There was agreement that a conditional ‘announces’ a relation of consequence, namely that its consequent follows (from) its antecedent (D.L. VII.71). It was what it is to ‘follow’ and the associated truth-conditions that were under debate. (Bobzien 1999b, 106; cf. 1999a, 84; Long og Sedley 1987, 2:210; Bocheński 1951, 89; Mates 1961, 43)

Hos S.E. (M. 8.113-17; P. 2.110-15) finner man fire kriterier for *ἀκολουθία* behandlet. Ett av disse er kriteriet til dialektikeren Philon²:

οἷον ὁ μὲν Φύλων ἔλεγεν ἀληθὲς γίνεσθαι τὸ συνημμένον, ὅταν μὴ ἄρχηται ἀπ’ ἀληθοῦς καὶ λήγη ἐπὶ ψεῦδος, ὥστε τριχῶς μὲν γίνεσθαι κατ’ αὐτὸν ἀληθὲς συνημμένον, καθ’ ἓνα δὲ τρόπον ψεῦδος. καὶ γὰρ ὅταν ἀπ’ ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπ’ ἀληθὲς λήγη, ἀληθὲς ἐστίν, ὡς τὸ «εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν». καὶ ὅταν ἀπὸ ψεύδους ἀρχόμενον ἐπὶ ψεῦδος λήγη, πάλιν ἀληθὲς, οἷον τὸ «εἰ πέταται ἡ γῆ, πτέρυγας ἔχει ἡ γῆ». ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ ψεύδους, ἐπ’ ἀληθὲς δὲ λήγον ἐστίν ἀληθὲς, ὡς τὸ «εἰ πέταται ἡ γῆ, ἔστιν ἡ γῆ». μόνως δὲ γίνεται ψεῦδος, ὅταν ἀρχόμενον ἀπὸ ἀληθοῦς λήγη ἐπὶ ψεῦδος, ὅποῖόν ἐστι τὸ «εἰ ἡμέρα ἔστι, νὺξ ἔστιν»· ἡμέρας γὰρ οὐσης τὸ μὲν «ἡμέρα ἔστιν» ἀληθὲς ἐστίν, ὅπερ ἦν ἡγούμενον, τὸ δὲ «νὺξ ἔστιν» ψεῦδος ἐστίν, ὅπερ ἦν λήγον. (M. 8.113-15;³ cf. P. 2.110)

Philons kriterium ligner på det moderne logikk kaller for *materiell implikasjon*: «In treating the conditional in this way Philo anticipated the truth-functional definition of material implication used in modern propositional logic» (Kenny 2004, 138; cf. Long og Sedley 1987, 1:210;

¹ Se side 83n1 for en oversettelse.

² «Philon [...] the Dialectician, an innovative logician, active in the late 4th and early 3rd cents. BC. Often erroneously called Philo of Magara by scholars (his birthplace is unknown), he belonged to the Dialectical school» (*The Oxford Classical Dictionary*, 3. utg., s.v. «Philon (6)»).

³ «Eksempelvis sier Philon at implikativen er sann, når den ikke begynner med sant og slutter med falskt; følgelig blir en implikativ ifølge ham sann på tre måter og falsk på en eneste måte. For når den begynner med sant og slutter med sant blir den sann, som f.eks. ‘Om det er dag, er det lys’; og om den begynner med falskt og slutter med falskt, blir den igjen sann, som f.eks. ‘Om jorden flyr, har jorden vinger’. Likeledes er også implikativen sann, når den begynner med falskt og slutter med sant, som f.eks. ‘Om jorden flyr, eksisterer jorden’. Falsk blir en implikativ alene, når den begynner med sant og slutter med falskt, som f.eks. implikativen ‘Om det er dag, er det natt’; for i tilfellet det virkelig er dag, er påstanden ‘Det er dag’ sant – og det er antesedensen –, mens påstanden ‘Det er natt’ er falsk – og det var konsekvensen» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1221)).

Bocheński 1951, 89; Bobzien 1999a, 84; Mates 1961, 6, 43-44; Kneale og Kneale 1962, 131).¹ De lærde virker enige om at i hvert fall noen stoikere aksepterte Philons kriterium (Frede 1974, 89-90, 76-79; Mates 1961, 43; Łukasiewicz 1935, 119; 1957, 83; Kenny 2004, 142; Bobzien 1999b, 106; Hülser 1987-88, 1218-19; Long og Sedley 1987, 1:210-11, 1:264, 2:211; Gensler 2010, 353). Dette er også kriteriet man finner gjengitt ett sted hos D.L.:

ἐπ' ἀληθεῖ δὲ ἀληθὲς ἔπεται κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, ὡς τῷ 'ἡμέρα ἐστὶ' τὸ 'φῶς ἐστὶ'· καὶ ψεύδει ψεῦδος, ὡς τῷ 'νόξ ἐστὶ' ψεύδει τὸ 'σκότος ἐστὶ'²· καὶ ψεύδει ἀληθές, ὡς τῷ 'ἵπτασθαι τὴν γῆν' τὸ 'εἶναι τὴν γῆν'. ἀληθεῖ μέντοι ψεῦδος οὐκ ἀκολουθεῖ· τῷ γὰρ 'εἶναι τὴν γῆν' τὸ 'πέτεσθαι τὴν γῆν' οὐκ ἀκολουθεῖ. (7.81;³ cf. S.E., *M.* 8.449; *P.* 2.104-106)

Det kan i tillegg nevnes at som logikerne ser ut til å ha forbundet *ἀκολουθία* spesielt med *συνημμένα* – ifølge Barnes (2005, 290; cf. Frede 1974, 135) betyr sågar *ἀκολουθία* ofte «implikativ» i logiske tekster – slik forbant i hvert fall noen grammatikere *ἀκολουθία* spesielt med *συναπτικοί*. Ifølge A.D. er nemlig *ἀκολουθεῖν* «følge» og *εἶ* «om» synonyme:

καὶ ὁ εἶ συναπτικὸς ἰσοδυναμεῖ τῷ ἀκολουθεῖ ῥήματι, ἀκολουθεῖ τῷ ἡμέραν εἶναι καὶ φῶς εἶναι—εἰ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶ. (*Pron.* 7,13-15;⁴ cf. *Coni.* 220,8-10; Σ¹, 519,8-11)

Det er mulig at man her skulle kunne se stoisk innflytelse (Blank 1994, 164; Sluiter 1990, 15n52; cf. Hülser 1987-88, 612-13; Łukasiewicz 1957, 19).

4.5.3 *ἀναστροφή* (og *ψεῦδος*)

Skoliastene – og allerede A.D. – veksler mellom å bruke *ἀναστροφή* og *ἀντιστροφή*.⁵ Jeg vil her anta at *ἀναστροφή* var det originale ord, mens *ἀντιστροφή* først ble «lagt» til på et senere tidspunkt, som et resultat av slurvete skribenter og/eller at man hadde glemt den originale

¹ Ifølge Mates (1961, 43) er det «allment» kjent blant moderne logikere at Philons kriterium tilsvarer materiell implikasjon. For en gjennomgang av alle fire kriterier, se Bocheński (1951, 89-90), Frede (1974, 81-93), Bobzien (1999a, 84-86; 1999b, 106-8), Kneale og Kneale (1962, 128-34), Long og Sedley (1987, 1:210-11) og Mates (1961, 43-51).

² Vel fordi det sies om dagen (Mates 1961, 44, 111n31; cf. Bobzien 1999a, 85; S.E., *M.* 8.412-17, 8.311-12).

³ «Ifølge stoikerne kan noe sant følge fra noe sant, eksempelvis påstanden 'det er lys' fra påstanden 'det er dag'; og noe falskt fra noe falskt, eksempelvis påstanden 'det er mørkt' fra den falske påstand 'det er natt'; endelig noe sant fra noe falskt, eksempelvis påstanden 'jorden finnes' fra påstanden 'jorden flyr'. Derimot følger ikke noe falskt fra noe sant. For påstanden 'jorden finnes' følger ikke fra påstanden 'jorden flyr'» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1369)).

⁴ «I tillegg er den sammenknyttende konjunksjon *εἶ* ensbetydende med verbet *ἀκολουθεῖν*: Det følger av det at det er dag, at det også er lys. – Om [*εἶ*] det er dag, er det lys» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 611)). Ifølge A.D. var Tryphon (fl. 1. århundret f.v.t.) også av denne mening: «Καὶ φησι Τρύφων ὡς [...] Τὸ <ἀκολου>θεῖ ῥῆμα μετὰ ληψιν ἔχει τὴν εἰς τὸν εἶ σύνδεσμον» (*Coni.* 220,7-9 = Tryph., *Fr.* 42).

⁵ I tekstene vektlagt her (se side 64n1) finner jeg *ἀντιστροφή*/*ἀντίστροφος*/*ἀντιστρέφειν* brukt tre ganger (Σ^h, 103,8; Σ^v, 288,5, 289,3), *ἀναστροφή*/*ἀνάστροφος*/*ἀναστρέφειν* derimot seks ganger (Σ^h, 102,29, 103,8, 103,24-25; Σ^v, 286,10, 286,15, 289,5). A.D. bruker *ἀντιστρέφειν* ett sted (*Const.* 10,2; cf. 101,1; *Pron.* 40,18), *ἀναστροφή* derimot to steder (*Coni.* 218,17; *Const.* 347,7; cf. 99,2, 109,12, 179,8, 192,1).

betydning til *ἀναστροφή*. Ifølge Galen og Philoponos er nemlig *ἀναστροφή* og *ἀντιστροφή* å forstå som to ulike ting: «οἱ γὰρ ἀντιστρέφοντες, οὐχ οἱ ἀναστρέφοντες ἀλλήλοις λόγοι συναληθεύονται» (Gal., *Simp.Med.Temps.* 11:465;¹ cf. 11:500; *Inst.Log.* 14,11-12); «διαφέρει δὲ ἀναστροφή ἀντιστροφῆς, ὅτι ἡ μὲν ἀντιστροφή μετὰ τοῦ συναληθεύειν γίνεται, ἡ δὲ ἀναστροφή οὐ πάντως» (Phlp., *in APr.* 414,12-14)²; «Φανερόν, φησίν, ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ἀναστροφῆς γινομένης γίνεται διάλληλος δεῖξις, ἥτοι ἀληθεῖς αἱ ἀναστροφαὶ ἤτοι ψευδεῖς» (Phlp., *in APr.* 416,13-14;³ cf. 416,16-18). Så forskjellen mellom *ἀναστροφή* og *ἀντιστροφή* består i at resultatet av en *ἀντιστροφή* må være sant (*συναληθεύειν*), mens *ἀναστροφαι* kan resultere i noe falskt (*ἥτοι ἀληθεῖς ἥτοι ψευδεῖς*). Galen illustrerer hvordan dette fungerer i praksis for *συνημμένα*:

κατὰ μέντοι τὰς ὑποθετικὰς προτάσεις ἡ μὲν ἀναστροφή γίγνεται τῆς λέξεως τῶν ὀρων⁴ ὑπαλλαττομένης, ἡ δὲ ἀντιστροφή μετὰ ἀντιθέσεως αὐτῶν· τὸ γὰρ ‘εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστίν’ ἀναστρέφει <μὲν πρὸς τὸ> ‘εἰ φῶς ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν’, <ἀντιστρέφει δὲ πρὸς τὸ ‘εἰ μὴ φῶς ἐστίν, οὐδὲ ἡμέρα ἐστί’.> τοιαύτη μὲν ἐν ταῖς προτάσεσιν ἡ ἀντιστροφή. (*Inst.Log.* 14,15-21)⁵

Galen gir her tre eksempler på *συνημμένα*: (G1) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* (om *p*, *q*); (G2) *εἰ φῶς ἔστιν, ἡμέρα ἔστιν* (om *q*, *p*); (G3) *εἰ μὴ φῶς ἔστιν, οὐδὲ ἡμέρα ἔστιν* (om ikke *q*, ikke *p*). Man merker at alle tre eksempler inneholder følgende to *ἀξιώματα*: *ἡμέρα ἔστι* og *φῶς ἔστιν*; det handler her om tre så å si varianter av «samme» *συνημμένον*. I (G1) er *ἡμέρα ἔστιν* å identifisere som *ἡγούμενον* og *φῶς ἔστιν* som *λῆγον*. (G1) kan regnes for det originale *συνημμένον*, altså

¹ «For det er argumenter som gjøres motsatt [= kontrapositive argumenter], ikke de som vendes om [= omvendte argumenter], som er ‘sanne’ med hinannen [vel at at det originale argument og det kontrapositive argument har samme ‘sannhetsverdi’]» (min oversettelse). For en alternativ oversettelse, se Kühn (1821-33, 11:465). (Jeg skrev «*sanne*» og «*sannhetsverdi*», da moderne logikere mener at argumenter ikke er sanne, men gyldige: «We’ll call statements true or false (not valid or invalid). And we’ll call arguments valid or invalid (not true or false). While this is conventional usage, it pains a logician’s ears to hear ‘invalid statement’ or ‘false argument’» (Gensler 2010, 5).)

² «Men omvendning er forskjellig fra kontraposisjon, fordi kontraposisjon krever at begge påstander er sanne, men omvendning aldeles ikke dette» (stort sett fulgt oversettelsen til Filalteo (1560, 306)).

³ «Det er åpenbart, sier han, fra det sagte at når omvendig skjer oppstår et sirkelargument, [da?] omvendningene enten er sanne eller falske» (stort sett fulgt oversettelsen til Filalteo (1560, 307)). Barnes et al. (1991, 84n8) har oppgitt noen tekster hvor man kan lese om *ἀναστροφή*. Jeg antar her at man kan ta det Galen og Philoponos sier seriøst.

⁴ *ὄρος* kan her tilsynelatende enten henvise til termer, som *ἡμέρα* og *φῶς*, eller til påstander, som *ἡμέρα ἔστιν* og *φῶς ἔστιν*: «Ὅρος might have taken on the general meaning «component», referring to terms in categorical propositions, component clauses in hypothetical propositions» (Bobzien 2000, 129-30n96); «His example is *εἰ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστίν* [...] From Galen’s definition to contraposition it is only one step: note the chameleon example he uses: it is of Stoic origin, and by them interpreted to be of the form «if P, Q», but in its linguistic structure it is identical with *εἰ ἀνθρώπος [sic] ἐστίν, ζῷον ἐστίν*, and thus invites term-logical interpretation» (ibid., 109n37). Se Bobzien (2000, 121-24, 127-31, 135; 2002a) for en diskusjon av mulige betydninger av ordet *ὄρος*.

⁵ «I de hypotetiske påstander skjer omvendning når rekkefølgen av termer [eller: påstander (se side 89n4)] endres, og kontraposisjon når dette skjer i forbindelse med dannelsen av de kontradiktoriske motsetninger [se side 104n3]. For implikativen ‘Om det er dag, er det lys’ blir gjennom omvendning til ‘Om det er lys, er det dag’ og gjennom kontraposisjon til ‘Om det ikke er lys, er det heller ikke dag’. Dette er kontraposisjon av påstander» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1319), men også gjort bruk av den til Mau (1960) og den til Kieffer (1964, 37)).

συνημμένον før *ἀναστροφή* eller *ἀντιστροφή*. I (G2) er derimot *φῶς ἔστιν* å identifisere som *ἡγούμενον* og *ἡμέρα ἔστιν* som *λήγον*. (G2) kan regnes for *συνημμένον* etter *ἀναστροφή*. Det følger at *ἀναστροφή* innebærer at *ἡγούμενον* og *λήγον* til et *συνημμένον* byttes om. Ifølge både Galen og Philoponos er ikke (G1) og (G2) nødvendigvis sanne samtidig. Jeg slutter herfra at *ἀναστροφή* tilsvarer den logiske operasjon moderne logikk kaller for *omvendning* (ty. *Umkehrung*; eng. *conversion*). Dette betyr at (G2) er å regne som den omvendte implikativ eller kondisjonal (eng. *the converse*) av (G1):

The converse of a conditional is the result of switching the antecedent and consequent of the conditional. For example, the converse of: If snow is white, then the grass is green. is: [sic] If grass is green, then snow is white. In symbols, the former is: $S \rightarrow G$ and its converse is: $G \rightarrow S$.[.] Within propositional logic, the truth value of a conditional and its converse are, in general, unrelated. (Cook 2009, 71)

I (G3) er *φῶς ἔστιν* å regne som *ἡγούμενον* og *ἡμέρα ἔστιν* som *λήγον*. I tillegg er begge *ἀξιώματα* negert gjennom henholdsvis *μή* og *οὐδέ*.¹ (G3) kan regnes som *συνημμένον* etter *ἀντιστροφή*. Ifølge både Galen og Philoponos er (G3) sann sammen (*συναληθεύειν*) med (G1). *ἀντιστροφή* tilsvarer – som det virker allment anerkjent (Mau 1960, 18; Hülser 1987-88, 1316; Frede 1974, 150; Bobzien 2000, 109n37; 1999b, 115; cf. Kieffer 1964, 91) – den logiske operasjon moderne logikk kaller for *kontraposisjon*:

The contrapositive of a conditional is the result of switching the antecedent and consequent of the conditional, and replacing the antecedent and consequent of the conditional with their negations[.] For example, the contrapositive of: If snow is white, then the grass is green. is: If grass is not green then snow is not white. In symbols, the former is: $S \rightarrow G$ and its contrapositive is: $\sim G \rightarrow \sim S$ [leses: om ikke G, så ikke S] Within classical logic, the contrapositive of a conditional has the same truth value as the original conditional. (Cook 2009, 70)

Som man kan se herfra kan *συναληθεύειν* forstås som «ha samme sannhetsverdi»². Jeg vil påstå at det herfra er ganske åpenbart at *ἀναστροφή* til de greske grammatikere – i hvert fall egentlig – var identisk med *ἀναστροφή* til de greske logikere. I Heliodoros' forklaring finner man nemlig to eksempler på perioder (*λόγοι*): (H1) *εἰ περιπατήσω, κινηθήσομαι* (om *r, s*); (H2) *εἰ κινηθήσομαι, περιπατήσω* (om *s, r*).³ Den som nu sammenligner (H1) og (H2) med henholdsvis (G1) og (G2)

¹ Det handler altså her om det moderne logikk for *negasjon*: «A negation is a **statement** of the form: It is not the case that A. or: Not A. Within **propositional logic**, negations are usually represented as: $\sim A$ » (Cook 2009, 198-99). For en beskrivelse av negasjoner i stoisk logikk, se Bobzien (1999b, 101-2) og Frede (1974, 69-72).

² Dette er en forenkling. For en diskusjon av tvetydigheten til verbet *συναληθεύειν*, se Barnes et al. (1991, 84n6) og Lee (1984, 85, 88-92).

³ For *λόγος* som «periode», se side 64n2. (H1) og (H2) utgjorde paret (5a)-(5b) tilbake i 4.3.2-4.3.4.

vil legge merke til at disse har identisk form. (G1) og (G2) er å regne som henholdsvis *τὸ συνημμένον* før og etter *ἀναστροφή*. Det følger at (H1) og (H2), da de er identiske med (G1) og (G2), likeledes henholdsvis er å regne som perioden før og etter *ἀναστροφή*. I tillegg må man merke at moderne logikk mener at den kontrapositive kondisjonal (om ikke *q*, ikke *p*) har samme sannhetsverdi som den originale kondisjonal (om *p*, *q*), mens sannhetsverdien til den omvendte kondisjonal (om *q*, *p*) er uavhengig av den originale. Det slår meg som om Galen og Philoponos prøver å si noe lignende gjennom *συναληθεύειν*: *ἀντιστροφαι* er bundne av kravet om *συναληθεύειν* og (G3) har derfor ens sannhetsverdi som (G1); *ἀναστροφαι* er ubundne av kravet om *συναληθεύειν* og (G2) har derfor ikke nødvendigvis¹ ens sannhetsverdi som (G1). Skoliastene ser likeledes ut til å mene at *συναληθεύειν* ikke gjelder for *ἀναστροφαι*. Således oppgir Heliodoros at (H2), altså perioden etter *ἀναστροφή*, er uanvendelig fordi den er falsk.² En annen skoliast skriver også at en periode ikke lengre vil være sann, hvis den utholder *ἀναστροφή*:

καθὸ καὶ αὐτὸ ἀναστρεφόμενον οὐκέτι ἀληθεύει. (Σ^v, 286,14-15)³

Det neste man må svare på er vel om de to ord *ἀντιστροφή* og *ἀναστροφή* – eller noe som tilsvarer dem – faktisk forekommer i stoiske tekster. Da det egentlig er utenfor rammene av denne oppgave å forklare *ἀντιστροφή* «kontraposisjon», så sier jeg her alene at *ἀντιστροφή/ἀντιστρέφειν* finnes to steder hos D.L. (7.76, 7.194) og at Bobzien skriver følgende: «It is the Stoics who have an *ἀντιστροφή* of propositions that equals contraposition, cf. Diog.Laert. 7.76» (2000, 109n37; cf. 1999b, 115; Long og Sedley 1987, 1:211, 1:264).⁴ *ἀναστροφή* «omvending» er derimot ikke, så vidt jeg vet, noen teknisk stoisk betegnelse.⁵ Jeg vil

¹ Galen (*Simp.Med.Temps.* 11:500; cf. Planud., *Dialog. Verb.* 109,13-20) bruker et sted *οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀληθές ἐστιν* om resultatet av en *ἀναστροφή*.

² Dette var hva Heliodoros sa om (H2): «καὶ οὐκ <ἀν> ἀναστρέψας εἶποις ‘εἰ κινηθήσομαι περιπατήσω’· ψεῦδος γάρ» (Σ^h, 102,29-30).

³ Se side 65n1 for en oversettelse. Cf.: «οἱ δὲ ἀναστρέφοντες οὐκέτι πάντως ἀληθεῖς» (Gal., *Simp.Med.Temps.* 11:500). I de her vektlagte tekster (se side 64n1) finner jeg *ἀληθές/ἀληθεύειν* brukt tre steder (Σ^v, 286,11, 286,15, 288,10). A.D. bruker alene *οὐκ ἀληθεύειν* om resultater av *ἀναστροφαι*: «Ὅπερ οὐκ ἀληθεύσει, εἰ ἀναστροφὴν λάβοι τὰ τοῦ λόγου» (*Const.* 347,7-8); «ἀντιστρέφοντος γὰρ τοῦ λόγου οὐκ ἀληθεύει τὸ ὅλον» (*Const.* 9,9-10).

⁴ *ἀντιστροφή* finnes allerede hos Aristoteles (f.eks. *APr.* 25a8). For en gjennomgang av hva de greske logikerne forstod med *ἀντιστροφή* i senantikken, se Lee (1984, 79-94).

⁵ Visst nok bruker S.E. ett sted *ἀναστροφῶς*: «εἴπερ ἡμέρα ἐστι, φῶς ἐστιν’ [om *p*, *q*]. τῶν δὲ ἐν τῷ συνημμένῳ ἀξιώματων τὸ μετὰ τὸν ‘εἶ’ ἢ τὸν ‘εἴπερ’ σύνδεσμον τεταγμένον ἡγούμενον τε καὶ πρῶτον καλεῖται, τὸ δὲ λοιπὸν λῆγόν τε καὶ δεύτερον, καὶ ἐὰν ἀναστρόφως ἐκφέρηται τὸ ὅλον συνημμένον, οἷον οὕτως ‘φῶς ἐστιν, εἴπερ ἡμέρα ἐστιν’ [*q*, om *p*]· καὶ γὰρ ἐν τούτῳ λῆγον μὲν καλεῖται τὸ ‘φῶς ἐστιν’· καίπερ πρῶτον ἐξενεχθέν, ἡγούμενον δὲ τὸ ‘ἡμέρα ἐστιν’· καίπερ δεύτερον λεγόμενον, διὰ τὸ μετὰ τὸν ‘εἴπερ’ σύνδεσμον τετάχθαι» (*M.* 8.110; cf. A.D., *Const.* 184,7-14). Poenget her er dog alene å vise at den «fysiske» rekkefølge av *ἀξιώματα* i et *συνημμένον* er irrelevant: «This passage implies that «if it is day, it is light» [om *p*, *q*] and «it is light, if it is day» [*q*, om *p*] are the same assertible, just expressed in different ways» (Bobzien 2011, 175; cf. Baratin 1989, 31; Émond 2010, 76). Det er vel ganske åpenbart at S.E. ikke bruker *ἀναστροφή* (implisert av *ἀναστροφῶς*) i samme tekniske betydning som

dog påstå at stoikerne, skjønt de ikke brukte betegnelsen *ἀναστροφή*, kunne ha kjent til begrepet *ἀναστροφή* betegner. Det finnes nemlig flere spor i kildene på at stoikerne har undersøkt forholdet mellom *ἡγούμενον* og *λήγον* til et *συνημμένον*. Jeg vil nu gå gjennom ett av disse spor. Dette spor er Heliodoros' to eksempler: (H1) *εἰ περιπατήσω, κινηθήσομαι*; (H2) *εἰ κινηθήσομαι, περιπατήσω*. Begge disse eksempler finnes i stoiske tekster. Når det gjelder (H1), så impliserer S.E. at stoikerne ville mene at *εἰ περιπατεῖ Δίῳν, κινεῖται Δίῳν* har identisk struktur som *εἰ ἡμέρα ἔστιν, φῶς ἔστιν*:

τῶν δὲ συνακτικῶν οἱ μὲν πρόδηλόν τι συνάγουσιν οἱ δὲ ἄδηλον, καὶ πρόδηλον μὲν καθάπερ ὁ ἐκκείμενος καὶ οὕτως ἔχων «εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν»· τὸ γὰρ «φῶς ἔστιν» ἐπ' ἴσης φαινόμενον τῷ «{εἰ} ἡμέρα ἔστιν». καὶ πάλιν ὁ τοιοῦτος «εἰ περιπατεῖ Δίῳν, κινεῖται Δίῳν· περιπατεῖ δὲ Δίῳν· κινεῖται ἄρα Δίῳν»· τὸ γὰρ «κινεῖται Δίῳν», ὅπερ ἐστὶ συμπέρασμα, τῶν αὐτοφωράτων ὑπῆρχεν. (M. 8.305-6;¹ cf. M. 7.392)

εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν virker å være et stoisk standardeksempel (se f.eks. tekstene sitert i 4.5.2) på et sant *συνημμένον*, som både har et sant *ἡγούμενον* og et sant *λήγον*. Jeg slutter herfra at en stoiker, da *εἰ περιπατεῖ Δίῳν, κινεῖται Δίῳν* er strukturelt identisk med *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*, likeledes ville identifisere (H1) som et sant *συνημμένον*, hvor både *ἡγούμενον* og *λήγον* er sanne. Hva angår (H2), så gir S.E. *εἰ κινεῖται οὗτος, περιπατεῖ οὗτος* som et eksempel, i det han går gjennom de fire mulige kombinasjoner (*συζυγίαι*) til *συνημμένον*:

πᾶν γὰρ συνημμένον ἢ ἀπὸ ἀληθοῦς ἀρχόμενον εἰς ἀληθὲς λήγει, ἢ ἀπὸ ψεύδους ἀρχόμενον ἐπὶ ψεύδος λήγει, ἢ ἀπ' ἀληθοῦς ἐπὶ ψεύδος, ἢ ἀπὸ ψεύδους ἐπ' ἀληθές. ἀπὸ μὲν οὖν ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπ' ἀληθές λήγει τὸ «εἰ εἰσὶ θεοί, προνοία θεῶν διοικεῖται ὁ κόσμος», ἀπὸ ψεύδους δὲ ἐπὶ ψεύδος τὸ «εἰ πέταται ἡ γῆ, πτέρυγας ἔχει ἡ γῆ», ἀπὸ ψεύδους δὲ <ἐπ'> ἀληθές τὸ «εἰ πέταται ἡ γῆ, ἔστιν ἡ γῆ», ἀπὸ δὲ ἀληθοῦς ἐπὶ ψεύδος τὸ «εἰ κινεῖται οὗτος, περιπατεῖ οὗτος», μὴ περιπατοῦντος μὲν αὐτοῦ, κινουμένου δέ. τεσσάρων οὖν οὐσῶν τοῦ συνημμένου συζυγιῶν [...] κατὰ μὲν τοὺς πρώτους τρεῖς τρόπους φασὶν ἀληθές τοῦτο γίνεσθαι (ἐάν τε γὰρ ἀπ' ἀληθοῦς ἀρχόμενον ἐπ' ἀληθές λήγει, ἔστιν ἀληθές, ἐάν τε ἀπὸ ψεύδους ἐπὶ

grammatikerne og logikerne. Det eneste jeg hittil har funnet i faglitteraturen om et potensielt stoisk opphav av *ἀναστροφή* er følgende: «Wir erwarten den Begriff *ἀναστροφή* hierfür erst bei den Stoikern, die die Aussage ja nicht als Sachverhalte, sondern mehr als Wortgefüge betrachten, indessen findet er sich tatsächlich nicht vor Galen» (Mau 1960, 18).

¹ «Av de gyldig argumenter slutter noen noe åpenbart, andre noe uklart. Noe åpenbart som i tilfellet av argumentet fremsatt i denne form: 'Om det er dag, er det lys; men det er dag; altså er det lys'; påstanden 'Det er dag' er nemlig likeså åpenbar som påstanden 'Det er dag'. Likeledes står det til i følgende argument: 'Om Dion går rundt, beveger Dion seg; men Dion går rundt; altså beveger Dion seg'; for påstanden 'Dion går rundt', som danner konklusjonen, er blant sakene som er selvinnlysende» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1403-5), men også gjort bruk av den til Bury (1935, 399-401)). S.E. gav her to eksempler på den første stoiske ubeviselige: «τοῦ μὲν πρώτου ἀναποδείκτου 'εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· τὸ δὲ γε πρῶτον· τὸ ἄρα δεύτερον'» (S.E., M. 8.227; cf. D.L., 7.80; Gal., *Inst.Log.* 15,8-13).

ψεῦδος, πάλιν ἀληθές· ὡσαύτως δὲ κἂν ἀπὸ ψεύδους ἐπ’ ἀληθές), καθ’ ἓνα δὲ μόνον γίνεσθαι ψεῦδος, ὅταν ἀπ’ ἀληθοῦς ἀρχόμενον λήγη ἐπὶ ψεῦδος. (M. 8.245-48)¹

Stoikerne mente, som man erindrer og som S.E. vel sier her, at et *συνημιμένον* alene er falskt, dersom det begynner fra noe sant og slutter på noe falskt, dvs. hvis det har et sant *ἡγούμενον* og et falskt *λήγον*. S.E. gir her følgende eksempel på et falskt *συνημιμένον*: *εἰ κινεῖται οὗτος, περιπατεῖ οὗτος*, altså (H2). Kort sagt: stoikerne ville regne (H1) som et sant *συνημιμένον*, (H2) derimot som et falskt *συνημιμένον* – kanskje dette er hva skoliastene mener med at *ἀναστροφή* resulterer i noe falsk?

4.5.4 Mangelen på *ἀκολουθία-τάξις*

Ifølge skoliastene (se 4.3.2-4.3.3) er det alene *συμπλεκτικοί* som mangler *ἀκολουθία-τάξις*.

Heliodoros gir følgende forklaring på hvordan mangelen på *ἀκολουθία-τάξις* påvirker *συμπλεκτικοί*:

Ταύτην δὲ ἔχουσι τὴν ἐπαγγελίαν, ὥστε [...] ἐπιπλέκειν δὲ τοὺς λόγους οὐ κατὰ ἀκολουθίαν, ἀλλ’ ἀδιάφορον ποιεῖσθαι τούτων τὴν μετάθεσιν, οἷον «καὶ ἀνέγνων καὶ περιεπάτησα» ἢ «καὶ περιεπάτησα καὶ ἀνέγνων», «καὶ ἐξέμαθον καὶ ἐνόησα» ἢ «καὶ ἐνόησα καὶ ἐξέμαθον». (Σ^h, 103,18-23)²

Mangelen på *ἀκολουθία-τάξις* tilsvarende, som Barnes (2005, 288; cf. Lallot 1998, 233; Baratin 1989, 80) sier, det moderne logikk kaller for *kommutativitet*:

Within propositional logic, a connective * is commutative if and only if: A * B and: B * A are logically equivalent. Conjunction and disjunction are typically commutative, while the conditional is not. (Cook 2009, 51)

A.D. er enig med Cook i at *διαζευκτικοί* mangler *ἀκολουθία-τάξις*:

Ὡς γὰρ οἱ διαζευκτικοὶ οὐκ ἐν ἀκολουθίᾳ, οὐδ’ οἱ συμπλεκτικοί. Εἰ γὰρ ᾧδ’ ἀποφαινοίμεθα· «ἦτοι ἡμέρα ἐστὶν ἢ νύξ ἐστὶν», ἢ καὶ κατὰ ἀναστροφήν· «ἦτοι νύξ ἐστὶν ἢ ἡμέρα ἐστὶν», ἀδιαφορεῖ, ὡς εἰ «καὶ

¹ «For enhver implikativ begynner nemlig enten fra noe sant og slutter på noe sant; eller den begynner fra noe falskt og slutter på noe falskt; eller den begynner fra noe falskt og slutter fra noe falsk; eller den begynner fra noe falskt og slutter på noe sant. Denne implikativ begynner fra noe sant og slutter på noe sant: ‘Om det er guder, ordnes verden gjennom gudenes forsyn’; denne begynner fra noe falskt og slutter på noe falskt: ‘Om jorden flyr, har jorden vinger’; denne begynner fra noe falskt og slutter på noe sant: ‘Om jorden flyr, finnes jorden’; denne begynner fra noe sant og slutter på noe falskt: ‘Om denne beveger seg, går denne rundt’, for skjønt han ikke går rundt, kan han bevege seg. Så implikativen har fire kombinasjoner [...] De sier at implikativen blir sann på de tre første måter (for om den begynner fra noe sant og slutter på noe sant, er den sann; om den begynner fra noe falskt og slutter på noe falskt, er den sann; og likeledes om den begynner fra noe falskt og slutter på noe sant, er den sann), mens den derimot blir falsk på én måte alene: når den begynner fra noe sant og slutter på noe falskt» (gjort bruk av oversettelsen til Hülser (1987-88, 1331-33)).

² Se side 68n1 for en oversettelse. For en gjennomgang av hvordan de fire eksempler Heliodoros gir her skal tolkes, se 4.3.2-4.3.3. For en gjennomgang av hvordan skoliastene forklarer mangelen på *ἀκολουθία-τάξις*, se 4.3.3 (og eventuelt også 4.3.4).

Ἀπολλώνιος παρέσται, καὶ Τρύφων παρέσται», «καὶ Τρύφων παρέσται, καὶ Ἀπολλώνιος». (*Coni.* 218,15-19)¹

Det kan nevnes at det virker allment anerkjent at A.D. her snakker om kommutativitet – flere lærde har sitert denne passasje som belegg for at stoikerne kjente til kommutativitet (Mates 1961, 53; Bocheński 1951, 91; Frede 1974, 148; cf. Mau 1960, 18; Dalimier 2001, 257).

4.6 Belysning av *δύναμις-ὑπαρξίς* gjennom stoisk logikk

Dette underkapittel forklarer hvordan stoisk logikk kan brukes til å gjøre skoliastenes forklaring av kriteriet *δύναμις-ὑπαρξίς* forståelig.² Ifølge skoliastene (se 4.3.2-4.3.3) viser *συμπλεκτικοί* og *παρασυναπτικοί* *δύναμις-ὑπαρξίς*, mens *συναπτικοί* ikke viser dette. Dette er den anonyme skoliasts forklaring på hvordan besittelsen av/mangelen på *δύναμις-ὑπαρξίς* påvirker de tre typer *σύνδεσμοι*:

ὑπαρξιν μὲν ὅσοι συμπλεκτικοί· ἐὰν γὰρ εἶπω «καὶ θεὸς ἔστι καὶ ἡμέρα καὶ δίκη», πάντα ἐνυπόστατα· τάξιν δὲ ὅσοι συναπτικοί· οἷον ἐὰν εἶπω «εἰ περιπατῶ κινουῦμαι», ἀκολουθίαν μὲν ἔχει ὁ λόγος, οὐ πάντως δὲ καὶ ἐνυπόστατός ἐστι· καὶ καθηήμενος γὰρ τοῦτό φημι [...] Οἱ μέντοι παρασυναπτικοί καὶ <τὴν> ὑπαρξιν ἔχουσι τῶν συμπλεκτικῶν καὶ τὴν τάξιν τῶν συναπτικῶν· τὸ γὰρ «ἐπεὶ περιπατῶ κινουῦμαι» καὶ ἐνυπάρχον ἐστὶ. (*Σ*^v, 286,6-9)³

Den anonyme skoliast sier her følgende: det forbundet av *συμπλεκτικοί* og *παρασυναπτικοί* eksisterer (*πάντα ἐνυπόστατα; ἐνυπάρχον*); det forbundet av *συναπτικοί* eksisterer aldeles ikke (*οὐ πάντως ἐνυπόστατος*). Jeg vil nu prøve å vise hvordan stoisk logikk gjør dette forståelig.

To underkapitler følger: 4.6.1, som fokuserer på *συμπλεκτικοί* og som forklarer hvorfor denne type *σύνδεσμοι* viser *δύναμις-ὑπαρξίς*; 4.6.2, som fokuserer på *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί* og som undersøker hvorfor *συναπτικοί*, motsatt *παρασυναπτικοί*, ikke viser *δύναμις-ὑπαρξίς*.

4.6.1 *συμπλεκτικοί*

Ifølge den anonyme skoliast er (alt) det som forbindes av *συμπλεκτικοί* eksisterende. Jeg vil påstå at de greske grammatikere har arvet dette krav fra stoisk logikk, nærmere bestemt fra sannhets-

¹ «For som de adskillende konjunksjoner ikke finnes i en følgerelasjon, så heller ikke de sammenflettende konjunksjoner. For om vi formulerer vår påstand således: ‘Det er enten dag eller det er natt’, eller også om vi formulerer den omvendt: ‘Det er enten natt eller det er dag’, det gjør ikke noen forskjell. Likeledes også ‘Så vel Apollonios er tilstede, som også Tryphon er tilstede’ [eventuelt, da A.D. vel ikke er en stoisk formalist: Både Apollonios og Tryphon er tilstede] og ‘Så vel Tryphon er tilstede, som også Apollonios er tilstede’ [eventuelt: Både Tryphon og Apollonios er tilstede]» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1237), men også gjort bruk av den til Dalimier (2001, 77)).

² Det merkes at dette kapittel alene påstår å skulle forklare ordet *ὑπαρξίς*. Jeg avstår derfor fra å bedømme hvorvidt ordet *δύναμις* skulle være stoisk eller ikke.

³ Se side 65n1 for en oversettelse. For en gjennomgang av de tre eksempler den anonyme skoliast gir her, se 4.3.2.

betingelsene til *συμπεπλεγμένον*.¹ Før denne siteres må det dog følgende nevnes: jeg antar i denne oppgave at stoikerne mente at det er en nær forbindelse mellom å eksistere (*υ̐παρχειν*) og å være sant (*ἀληθές εἶναι, ἀληθεύειν*)². Ifølge S.E. dømte nemlig stoikerne sannhetsverdien av et *ἀξίωμα* på følgende måte:

φασὶ γὰρ ἀληθές μὲν εἶναι ἀξίωμα ὃ ὑπάρχει τε καὶ ἀντίκειται τι, ψεῦδος δὲ ὃ οὐχ ὑπάρχει μὲν ἀντίκειται δὲ τι. (M. 8.85;³ cf. 8.10, 8.88; P. 3.256)

Stoikerne mente altså at et *ἀξίωμα* som *ἡμέρα ἔστιν* var sant, når det var tilfellet eller eksisterer (*υ̐παρχειν*), derimot falsk, når det ikke eksisterte (*οὐχ ὑπάρχειν*) (cf. Long 1971, 92-93; Graeser 1971, 302; Nuchelmans 1973, 57). D.L. illustrerer hvordan dette fungerer i praksis:

ὁ γὰρ λέγων ἡμέρα ἔστιν, ἀξιοῦν δοκεῖ τὸ ἡμέραν εἶναι. οὐσης μὲν οὖν ἡμέρας, ἀληθές γίνεται τὸ προκειμένον ἀξίωμα: μὴ οὐσης δέ, ψεῦδος. (7.65)⁴

Så ifølge stoikerne var et *ἀξίωμα* som *ἡμέρα ἔστιν* sant når det faktisk var dag, falskt når det ikke var dag: «A true proposition corresponds to the actual state of the item(s) in the world, to which it refers» (Long og Sedley 1987, 1:206; cf. 1:308; Kneale og Kneale 1962, 152-53; Müller 1943, 41-42; Long 1971, 92-94; Schenkeveld 1984, 316-17; Mates 1961, 33-34; Bobzien 1999b, 95; Nuchelmans 1973, 49; Barnes 2007, 69). Nu hvor det har blitt «etablert» at *υ̐παρχειν* kan bli brukt om det som er sant, kan man gå gjennom sannhetsbetingelsene til *συμπεπλεγμένον*.⁵

D.L. gir ikke, som man erindrer (se 4.4), noen sannhetsbetingelser til *συμπεπλεγμένον*, men det gjør derimot S.E.:

οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγωσιν ὑγιές εἶναι συμπεπλεγμένον τὸ πάντ' ἔχον ἐν αὐτῷ ἀληθῆ, οἷον τὸ «ἡμέρα ἔστι καὶ φῶς ἔστιν», ψεῦδος δὲ τὸ <ἐν> ἔχον ψεῦδος, πάλιν νομοθετοῦσιν αὐτοὶ αὐτοῖς [...] οὕτω καὶ τὸ

¹ Ifølge D.L. forstod stoikerne følgende med *συμπεπλεγμένον*: «συμπεπλεγμένον δὲ ἔστιν ἀξίωμα ὃ ὑπό τινων συμπλεκτικῶν συνδέσμων συμπλέκεται, οἷον «καὶ ἡμέρα ἔστι καὶ φῶς ἔστι»» (7.72).

² Skoliastene veksler mellom disse (se side 91n3) og det virker som om i hvert fall noen stoikere gjorde det samme: «ἀξιώματα, ἅπερ λέγοντες ἦτοι ἀληθεύομεν ἢ ψευδόμεθα» (S.E., M. 8.73; cf. 8.74); «ἀξίωμα μὲν γὰρ ἔστιν ὃ λέγοντες ἀποφαινόμεθα, ὅπερ ἢ ἀληθές ἔστιν ἢ ψεῦδος» (D.L., 7.66; cf. 7.44).

³ «De sier nemlig at en påstand er sann, som eksisterer og står i en kontradiktorisk motsetning til noe, og en påstand er falsk, som ikke eksisterer og står i en kontradiktorisk motsetning til noe» (gjort bruk av oversettelsen til Hülser (1987-88, 1105)). For *ἀντικείμενον* her, se side 104n3 og/eller Barnes (2007, 69), Hadot (1969, 121), Kneale og Kneale (1962, 151) og Long (1971, 92-93).

⁴ «For han som sier: 'det er dag', påstår åpenbart med gyldighetskrav at det er dag. Om det nu virkelig er dag, så er den foreliggende påstand sann, men om ikke, så blir den falsk» (fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1087)).

⁵ For eksempler på steder hvor det virker som om *υ̐παρχειν* og *υ̐παρχειν* brukes om det som er sant, se side 104-5 og side 106n3. (Man merker at *υ̐παρχειν* er flertydig i antikk, gresk filosofi (f.eks. Long 1971, 89). De lærde virker dog enige om at *υ̐παρχειν* kan bety «være sann» (Long 1971, 89; Kneale og Kneale 1962, 151; Nuchelmans 1973, 295; cf. Schubert 1994, 153), og Ammonios synes, som Hadot (1969, 125) gjorde meg oppmerksom på, å være av samme mening: «τὸ ὑπάρχειν ἀντὶ τοῦ ἀληθῶς κατηγορεῖσθαι λαμβάνων» (*in Int.* 50,12-13). For en diskusjon av betydningen(e) til *υ̐παρχειν* – og dets forhold til *υ̐φίστάναί* – i stoisk filosofi, se Schubert (1994, 149-73), Graeser (1971), Hadot (1969), Long (1971, 89-94), i tillegg Bobzien (1999b, 95) og Barnes (2007, 69).)

συμπελεγμένον, κἄν ἐν μόνον ἔχη ψεῦδος πλείονα δὲ ἀληθῆ, λεχθήσεται τὸ ὅλον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ψεῦδος.
(*M.* 8.125-7)¹

ἀληθὲς δὲ συμπελεγμένον ἐστὶ τὸ πάντα ἔχον ἀληθῆ [...] ψεῦδος γάρ ἐστι συμπελεγμένον τὸ ἔχον <ἐν>
ἐν ἑαυτῷ ψεῦδος. (*P.* 2.138-39)²

Stoikerne mente altså at et *συμπλεγμένον* «konjunktiv» alene var sant, dersom absolutt alle dets ledd var sanne, ellers falskt: «A conjunction is true when all its constituent assertibles [*ἀξιώματα*] are true, false if one or more are false (S.E. VIII.125; Gell. XVI.8.11)» (Bobzien 1999b, 106; cf. 2003, 94; Bocheński 1951, 91; Brunschwig 1994c, 73-74; Mates 1961, 54; Frede 1974, 96; Kneale og Kneale 1962, 160; Barnes 1997, 28n23). Her er forklaringen på hvorfor skoliastene mener at *συμπλεκτικοί* har *δύναμις-ὑπαρξίς*. Man erindrer (se 4.4) nemlig at stoikerne brukte verbet *ἐπαγγέλλεσθαι* til å indikere sannhetsbetingelser til ulike typer *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*. Således sa S.E. (*M.* 8.111) at et *συνημμένον* er sant dersom det bevarer sin *ἐπαγγελία*, ellers falskt. Både S.E. og D.L. oppgir at *ἀκολουθία-τάξις/ἀκολουθεῖν* er *ἐπαγγελία* for *συνημμένον*:

ἐπαγγέλλεσθαι δὲ δοκεῖ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα ἀκολουθεῖν τῷ ἐν αὐτῷ πρώτῳ τὸ ἐν αὐτῷ δεύτερον καὶ τῶντος τοῦ ἡγουμένου ἔσεσθαι τὸ λῆγον. (*M.* 8.111)³

ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος [i.e. ὁ εἰ συναπτικός] ἀκολουθεῖν τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ. (7.71)⁴

Man ser at D.L. her sier at *συναπτικοὶ σύνδεσμοὶ* forkynner *ἀκολουθία-τάξις* (*ἐπαγγέλλεσθαι ἀκολουθεῖν*). Man gjenfinner dette i *Τέχνη*:

Συναπτικοὶ δὲ εἰς ὅσοι ὑπαρξίν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν. (91,2-92,1)⁵

Man ser at *Τέχνη* likesom D.L. sier at *συναπτικοί* viser *ἀκολουθία-τάξις* (*σημαίνειν ἀκολουθίαν*), men motsatt denne ikke bruker verbet *ἐπαγγέλλεσθαι* (cf. side 82n5). Dette verb er dog, som sagt (se 4.4), brukt av skoliastene:

οἱ μέντοι συναπτικοὶ τάξιν μόνον ἐπαγγέλλονται, οὐ μέντοι <καὶ> ὑπαρξίν. (Σ^v, 288,30;⁶ cf. Σ^m, 438,31-32)

Man ser her at skoliasten likesom D.L. bruker *ἀκολουθία-τάξις* og *ἐπαγγέλλεσθαι* om *συναπτικοί*. *ἀκολουθία-τάξις* er som sagt *ἐπαγγελία* for *συνημμένον*. Den enkleste forklaring på hvorfor de

¹ «Når de imidlertid også sier at en sann konjunktiv er den, i hvilken alle delpåstander er sanne, som eksempelvis 'det er dag og det er natt' og at en falsk konjunktiv er den, i hvilken også alene en eneste delpåstand er falsk, lager de igjen forskrifter for seg selv [...] Således [påstår de at] konjunktiven også bør behandles: endog når den alene har en eneste falsk og ellers flere sanne delpåstander, vil det hele være falskt på grunn av den ene delpåstand» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1237)).

² «En sann konjunktiv er den, i hvilken alle delpåstander er sanne [...] En konjunktiv, som inneholder en eneste falsk delpåstand, er nemlig falsk» (fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1397)). For en oversikt over steder hvor man kan lese om *συμπλεγμένον*, se Frede (1974, 96).

³ Se side 83n1 for en oversettelse.

⁴ Se side 17n5 for en oversettelse..

⁵ Se side 21n4 for en oversettelse.

⁶ Se side 82n5 for en oversettelse.

greske grammatikere mener at *συναπτικοί* har *ἀκολουθία-τάξις*, og det jeg egentlig prøvde å vise i siste underkapittel, er altså følgende: grammatikerne mener at *συναπτικοί* har *ἀκολουθία-τάξις*, fordi stoikerne mente at dette er *ἐπαγγελία* for *συνημμένον*. Jeg vil påstå at *ἐπαγγελία* for *συμπεπλεγμένον* likeledes er grunnen til at de greske grammatikere mener at *συμπλεκτικοί* har *δύναμις-ὑπαρξις*. For som S.E. forklarer *ἐπαγγελία* for *συνημμένον*, slik gjør Epiktet det for *συμπεπλεγμένον*:

πότε γὰρ σφίζεται συμπεπλεγμένον; ὅταν τὴν ἐπαγγελίαν πληρώσῃ, ὥστε σωτηρία συμπεπλεγμένου ἐστὶ τὸ ἐξ ἀληθῶν [sc. ἀξιωμάτων (cf. Brunschwig 1994c, 79; Hülser 1987-88, 1237)] συμπεπλέχθαι. (Arr., *Epict.* 2.9.8)¹

Epiktet sier her at et *συμπεπλεγμένον* bevares, altså blir sant,² når det oppfyller sin *ἐπαγγελία*. Han impliserer derpå at dette er *ἐπαγγελία* for *συμπεπλεγμένον*: det å være sammenflettet fra sanne *ἀξιώματα* (τὸ ἐξ ἀληθῶν συμπεπλέχθαι). Jeg slutter herfra at som stoikerne ifølge D.L. mente at *συναπτικοὶ σύνδεσμοι* forkynte at det andre *ἀξίωμα* følger (*ἀκολουθεῖν*) fra det første i et *συνημμένον ἀξίωμα*, slik mente stoikerne at *συμπλεκτικοὶ σύνδεσμοι* forkynte at *ἀξιώματα* i et *συμπεπλεγμένον ἀξίωμα* var sanne (*ὑπάρχειν*). Et bud på hvordan den stoiske «definisjon» av *συμπλεκτικοὶ σύνδεσμοι* kan ha sett ut er altså følgende:

ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος [e.g. ὁ καὶ συμπλεκτικός] τὰ πάντα [ἀξιώματα] ὑπάρχειν.³

Denne «definisjon» påstår at *ἐπαγγελία* for *συμπεπλεγμένον* er *δύναμις-ὑπαρξις*. Dvs.: som de greske grammatikerne mener at *συναπτικοί* har *ἀκολουθία-τάξις*, fordi stoikerne mente dette var *ἐπαγγελία* for *συνημμένον*, slik mener grammatikerne at *συμπλεκτικοί* har *δύναμις-ἀκολουθία*, fordi dette var *ἐπαγγελία* for *συμπεπλεγμένον* (cf. Dalimier 2001, 285). Den anonyme skoliast skrev i tillegg at alt som forbindes av *συμπλεκτικοί* er sant (*πάντα ἐνυπόστατα*). Er *πάντα* her blott tilfeldig eller en henvisning til at stoikerne mente at et *συμπεπλεγμένον* kun kan være sant, dersom absolutt alle dets medlemmer er sanne? En alternativ stoisk «definisjon» av *συμπλεκτικοὶ σύνδεσμοι* er følgende:

¹ Se side 83n2 for en oversettelse.

² Jeg antar her at Epiktet mener at et bevart *συμπεπλεγμένον* vil være sant, altså at han tenker likesom S.E.: «ὄθεν σφζομένης μὲν τῆς τοιαύτης ἐπαγγελίας καὶ ἀκολουθοῦντος τῷ ἡγουμένῳ τοῦ λήγοντος ἀληθὲς γίνεται καὶ τὸ συνημμένον, μὴ σφζομένης δὲ ψεῦδος» (M. 8.111).

³ Jeg har her prøvd å gi «definisjonen» av *συμπλεκτικοὶ σύνδεσμοι* lik form som de andre «definisjoner» D.L. gir av *σύνδεσμοι*: «ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος [i.e. ὁ εἰ συναπτικός] ἀκολουθεῖν τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ» (7.71); «ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος [i.e. ὁ ἐπεὶ παρασυναπτικός] ἀκολουθεῖν τε τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ καὶ τὸ πρῶτον ὑφεστάναι» (7.71); «ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος [i.e. ὁ ἦτοι διαζευκτικός] τὸ ἕτερον τῶν ἀξιωμάτων ψεῦδος εἶναι» (7.72). *πάντα* er tatt fra S.E. (P. 2.139).

ἐπαγγέλλεται δ' ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον¹ ὑφεστάναι.

Denne «definisjon» tar som modell «definisjonen» D.L. gir av *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι*:

ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος ἀκολουθεῖν τε τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ καὶ τὸ πρῶτον ὑφεστάναι. (7.71)²

Denne «definisjon» påstår at *παρασυνημιμένον* har både *ἀκολουθία-τάξις* (*ἀκολουθεῖν*) og *δύναμις-ὑπαρξίς* (*ὑφεστάναι*) som *ἐπαγγελία*, nærmere bestemt at *λήγον* følger fra *ἡγούμενον* og at *λήγον* er sant (Bocheński 1951, 92; Mates 1961, 54; Kneale og Kneale 1962, 148; Burnyeat 2012, 135; Kieffer 1964, 70; cf. Brunschwig 1994d, 187; Frede 1974, 100; Bobzien 1999b, 109).³ D.L.s «definisjon» av *παρασυναπτικοὶ σύνδεσμοι* er bevart i *Τέχνη*:

Παρασυναπτικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. (92,2-3)⁴

Man ser at *Τέχνη* likesom D.L. nevner at *παρασυναπτικοί* har både *δύναμις-ὑπαρξίς* og *ἀκολουθία-τάξις*. Dog mens D.L. brukte verbet *ὑφεστάναι* til å indikere *δύναμις-ὑπαρξίς*, bruker *Τέχνη* derimot nomenet *ὑπαρξίς*.⁵

4.6.2 *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί*

Dette underkapittel fokuserer på *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί*. Nærmere bestemt vil jeg her forklare hvordan stoisk logikk kan brukes til å gjøre det jeg kom frem til i 4.2 forståelig. I 4.2 viste det seg nemlig at skoliastene mente at *συναπτικοί* var flertydige og *παρασυναπτικοί* entydige. Det viste seg også der at det var en korrelasjon mellom å vise *δύναμις-ὑπαρξίς* og entydighet: *συναπτικοί* viser ikke *δύναμις-ὑπαρξίς* og det forbundet av en *συναπτικὸς σύνδεσμος* er derfor tvetydig; *παρασυναπτικοί* viser *δύναμις-ὑπαρξίς* og det forbundet av en *παρασυναπτικός*

¹ Evt.: καὶ τὸ τρίτον καὶ τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον κτλ. Det er dog tilsynelatende omstridt hvorvidt stoikerne mente at *συμπελεγμένα* kunne ha mer en to ledd (Bobzien 2011, 172).

² «Konjunksjonen forkynner at det andre følger fra det første og at det første er sann» (min oversettelse). Oversettelsen av *ὑφεστάναι* varierer her. Noen oversetter *ὑφεστάναι* som om det var synonymt med *ὑπάρχειν* og betød «være sant» (Baratin 1989, 28; Kneale og Kneale 1963, 148; cf. Mates 1961, 54; Schubert 1994, 160n12), andre tar det i betydningen «eksistere» (Lalot 1998, 246; Schoemann 1862, 215; Steinthal 1890-91, 1:319; cf. Hicks 1931, 181), andre igjen i betydningen «være tilfellet» (Brunschwig 1994d, 187; Long og Sedley 1987, 1:208; Hülser 1987-88, 1143). Jeg har her valgt å følge de første.

³ Jeg følger her Baratin (1989, 80; cf. Bocheński 1951, 89) i å anta at *ἡγούμενον* og *λήγον* er synonyme med henholdsvis *πρῶτον* og *δεύτερον*.

⁴ Se side 21n5 for en oversettelse.

⁵ Jeg finner verbet *ὑφίσταται* brukt i forbindelse med nomenet *ὑπαρξίς* to steder i skoliastsamlingen: «Ἄρ' οὖν ἡ φωνὴ ἐν τῷ γίνεσθαι ἔχει τὴν ὑπαρξίν, μετὰ δὲ ταῦτα οὐχ ὑφίσταται» (Σ^v, 181,15-17); «<εἰ> ἄρα οὖν ἡ φωνὴ ἐν τῷ γίνεσθαι ἔχει τὴν ὑπαρξίν καὶ μετὰ ταῦτα οὐχ ὑφίσταται» (Σ^l, 482,11-12). Hülser (1987-88, 481) har inkludert den siste skoliast i sin fragmentsamling; det virker allment kjent at skoliasten gjengir stoisk materiale.

Jeg finner nomenet *ὑπαρξίς* brukt 22 ganger i de her vektlagte tekster (se side 64n1): Σ^h (102,32; 103,6, 103,19, 104,29, 105,6, 105,22), Σ^v (283,32, 283,33, 285,10, 286,5, 286,6, 286,12, 288,23, 288,30, 288,32, 289,2), Σ^m (438,32, 438,36, 439,1, 439,13) og Σ^d (63,30, 64,13). Det merkes at skjønt nomenet *ὑπαρξίς* er brukt mer enn 20 ganger, så er verbet *ὑπάρχειν* nærmest ubrukt: jeg finner *ὑπάρχειν* selv brukt én gang (Σ^v, 288,21), *ἐνυπάρχειν* én gang (Σ^v, 286,14) og *συνυπάρχειν* én gang (Σ^v, 285,15). Man undres over om det er noen spesiell grunn til at skoliastene aldri bruker verbet *ὑπάρχειν*.

σύνδεσμος er derfor entydig. Jeg vil nu prøve å vise hvordan stoisk logikk gjør dette forståelig. Man kan begynne med lidt repetisjon, altså med å gjengi et par skoliaster som allerede ble sitert og diskutert i 4.2:

Ἰστέον ὅτι παρασυναπτικοὶ τοῦτο πλέον ἔχουσι τῶν συναπτικῶν, ὅτι οὐ μόνον τάξιν ἔχουσι καὶ ἀκολουθίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπαρξίν τοῦ πράγματος δηλοῦσι· λέγω γὰρ «ἐπειδὴ ἡμέρα ἐστί, φῶς ἐστί» καὶ «ἐπειδὴ ἄνθρωπός ἐστι, ζῶον λογικόν ἐστί θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν», καὶ οὐκ ἀμφιβόλως, ὡς ἐπὶ τῶν συναπτικῶν. (Σ^m, 439,11-16)¹

συναπτικοὶ δὲ τῶν παρασυναπτικῶν διαφέρουσιν οὕτως, ὅτι ὁ μὲν συναπτικὸς μόνην συνάπτει διάνοιαν, μὴ πάντως τοῦ πράγματος ὑφεστῶτος· ἐὰν γὰρ εἴπω «εἴπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς», ἄδηλον εἰ ὑπὲρ γῆς ἐστίν· ὁ δὲ παρασυναπτικὸς πρὸς τῷ ἀκολουθίαν σημαίνειν καὶ συνάπτειν πρὸς ἕτερον νόημα καὶ ὑφίστησι τὸ πρᾶγμα, οἷον «ἐπεὶπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν». (Σ^v, 284,30-285,2)²

Disse to skoliaster sier at det forbundet av *συναπτικοί* er flertydig, mens det som er forbundet av *παρασυναπτικοί* derimot er entydig (se side 57-59). Hvorfor er det slik? Fordi *παρασυναπτικοί* viser *δύναμις-ὑπαρξίς*, mens *συναπτικοί* ikke gjør dette – Heliodoros sier dette ganske eksplisitt:

Καὶ ἐστί τὰ παραδείγματα ταῦτα· οἷον ὁ εἶ σύνδεσμος τάξιν μὲν δηλοῖ, οἷον «εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι» [...] οὐκέτι δὲ καὶ δύναμιν ἐπαγγέλλεται, ὅ ἐστιν ὑπαρξίν τοῦ πράγματος· διστάζει γὰρ ὁ λέγων, καὶ ὡς μήπω τοῦ πράγματος γενομένου δηλὸς ἐστί λέγων, ὅτι ἐὰν τοῦτο γένηται, τοῦτο ἔσται· [...] Τὸ δὲ εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ κινουῖμαι» καὶ ὑπαρξίν τοῦ πράγματος δηλοῖ καὶ τάξιν· εἰ μὴ γὰρ περιπατῶ, οὐ δύναμιαι εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ». (Σ^h, 102,26-103,8)³

Heliodoros sier her følgende: *συναπτικοί* viser ikke *δύναμις-ὑπαρξίς*, fordi taleren tviler (= det forbundet av en *συναπτικός* er flertydig); *παρασυναπτικοί* viser *δύναμις-ὑπαρξίς*, fordi de alene kan brukes om det som er tilfellet (= det forbundet av en *παρασυναπτικός* er entydig). Men hva er korrelasjonen mellom å vise *δύναμις-ὑπαρξίς* og entydighet? Jeg vil nu prøve å vise at svaret ligger i de stoiske sannhetsbetingelser til *συννημμένον* og *παρασυννημμένον*.

Ifølge stoikerne er *συναπτικοί σύνδεσμοι* brukt i *συννημμένα ἀξιώματα* og *παρασυναπτικοί σύνδεσμοι* i *παρασυννημμένα ἀξιώματα* (se 2.1). Man antar vanligvis at stoikerne regnet *παρασυννημμένα*, som navnet impliserer, som en variant av *συννημμένα* (Baratin 1989, 105; Bobzien 1999b, 108-9; 2003, 95; Burnyeat 2012, 135n63, 139; Harris 1773, 244-46nd; cf. Frede 1974, 100; A.D., *Coni.* 220,13-18). Jeg slutter herfra at stoikerne ville mene at *συννημμένα* og *παρασυννημμένα* har lik struktur, foruten at de forbindes av ulike *σύνδεσμοι*: (F1) *εἰ τὸ ἡγούμενον, τὸ λήγον*; (F2) *ἐπεὶ τὸ ἡγούμενον, τὸ λήγον*. (F1) er å regne som et *συννημμένον*, da den inneholder

¹ Se side 57n3 for en oversettelse.

² Se side 58n3 for en oversettelse.

³ Se side 60n3 for en oversettelse.

εί, og (F2) som et *παρασυνημιμένον*, da den inneholder *ἐπεί*.¹ Forskjellen mellom *συνημιμένα* og *παρασυνημιμένα* ligger i sannhetsbetingelsene (*ἐπαγγελία*). D.L. beskriver disse slik:

ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος [altså ὁ εἰ συναπτικός] ἀκολουθεῖν τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ. (7.71)²
ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος [altså ὁ ἐπεὶ παρασυναπτικός] ἀκολουθεῖν τε τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ καὶ τὸ
πρῶτον ὑφεστάναι. (7.71)³

Stoikerne mente altså at både *συνημιμένα* og *παρασυνημιμένα* hadde *ἀκολουθία-τάξις* (*ἀκολουθεῖν*) som *ἐπαγγελία*, mens alene *παρασυνημιμένα* hadde *δύναμις-ὑπαρξίς* (*ὑφεστάναι*) som *ἐπαγγελία*. D.L. gir i tillegg følgende spesifisering av *δύναμις-ὑπαρξίς* som *ἐπαγγελία* for *παρασυνημιμένα*: *δύναμις-ὑπαρξίς* gjelder alene *ἡγούμενον* (*τὸ πρῶτον ὑφεστάναι*). Lidt senere illustrerer D.L. hvordan denne *δύναμις-ὑπαρξίς* fungerer i praksis:

παρασυνημιμένον δὲ ἀληθὲς μὲν ἐστὶν ὁ ἀρχόμενον ἀπὸ ἀληθοῦς εἰς ἀκόλουθον λήγει, οἷον ‘ἐπεὶ ἡμέρα ἐστίν, ἥλιός ἐστιν ὑπὲρ γῆς’. ψεῦδος δ’ <ὁ> ἢ ἀπὸ ψεύδους ἄρχεται ἢ μὴ εἰς ἀκόλουθον λήγει, οἷον ‘ἐπεὶ νύξ ἐστὶ, Δίων περιπατεῖ’, ἂν ἡμέρας οὐσης λέγεται. (7.74)⁴

D.L. sier her følgende: et *παρασυνημιμένον* er sant, dersom dets *ἡγούμενον* er sant; et *παρασυνημιμένον* er falskt, dersom dets *ἡγούμενον* er falskt.⁵ *δύναμις-ὑπαρξίς* som *ἐπαγγελία* for *παρασυνημιμένα* består altså i at *ἡγούμενον* må være sant. Jeg slutter herfra at en stoisk logiker ville si at en *παρασυναπτικός σύνδεσμος* viser *δύναμις-ὑπαρξίς* på den måte at den forkynner at *ἡγούμενον* er sant (*τὸ πρῶτον ὑφεστάναι* = *τὸ ἡγούμενον ἀληθὲς εἶναι*).

Nu hvor det har blitt forklart hva stoikerne forstod med *δύναμις-ὑπαρξίς* for *παρασυναπτικοί*, kan man gå over til de greske grammatikere. Her er definisjonene *Τέχνη* gir av *συναπτικοί* og *παρασυναπτικοί*:

¹ Dette er basert på D.L.: «συνημιμένον μὲν ἐστὶν [...] τὸ συνεστῶς [sic] διὰ τοῦ «εἰ» συναπτικοῦ συνδέσμου. ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀκολουθεῖν τὸ δεύτερον τῷ πρώτῳ, οἷον «εἰ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶ». παρασυνημιμένον δὲ ἐστὶν [...] ἀξίωμα ὃ ὑπὸ τοῦ «ἐπεὶ» συνδέσμου παρασυνῆπται ἀρχόμενον ἀπ’ ἀξιώματος καὶ λήγον εἰς ἀξίωμα, οἷον ‘ἐπεὶ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν’» (7.71-72). D.L. gir her to eksempler: (D1) *εἰ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν*; (D2) *ἐπεὶ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν*. Hvis man i (D1) og (D2) bytter ut *ἡμέρα ἐστὶν* og *φῶς ἐστὶν* med henholdsvis *τὸ ἡγούμενον* og *τὸ λήγον*, får man (F1) og (F2).

² Se side 17n5 for en oversettelse.

³ Se side 18n1 for en oversettelse.

⁴ «En underimplikativ er sann, om dens antesedens er sann og konsekvensen følger fra den, f.eks. ‘Ettersom det er dag, er solen over jorden’; derimot er den falsk, om den begynner med en falsk antesedens eller om konsekvensen ikke følger fra den, f.eks. om det på et tidspunkt, hvor det virkelig er dag, sies: ‘Ettersom det er natt, går Dion rundt’» (fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1145)).

⁵ Det D.L. sier her er egentlig mer komplekst: «παρασυνημιμένον δὲ ἀληθὲς μὲν ἐστὶν ὁ ἀρχόμενον ἀπὸ ἀληθοῦς εἰς ἀκόλουθον λήγει [= et *παρασυνημιμένον* er sant, dersom både *δύναμις-ὑπαρξίς* (ὁ ἀρχόμενον ἀπὸ ἀληθοῦς) og *ἀκολουθία-τάξις* (εἰς ἀκόλουθον λήγει) bevarer], οἷον «ἐπεὶ ἡμέρα ἐστὶν, ἥλιός ἐστιν ὑπὲρ γῆς». ψεῦδος δ’ <ὁ> ἢ ἀπὸ ψεύδους ἄρχεται ἢ μὴ εἰς ἀκόλουθον λήγει [= et *παρασυνημιμένον* er falskt dersom enten *δύναμις-ὑπαρξίς* (ἀπο ψεύδους ἄρχεται) eller *ἀκολουθία-τάξις* (μὴ εἰς ἀκόλουθον λήγει) ikke bevarer]» (7.74).

Κυναπτικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι ὑπαρξίν μὲν οὐ δηλοῦσι, σημαίνουσι δὲ ἀκολουθίαν [...] Παρακυναπτικοὶ δὲ εἰσὶν ὅσοι μεθ' ὑπάρξεως καὶ τάξιν δηλοῦσιν. (91,2-93,3)¹

Tέχνη sier her følgende: *συναπτικοί* viser ikke *δύναμις-ὑπαρξίς*; *παρασυναπτικοί* viser *δύναμις-ὑπαρξίς*. Men hva er det som *παρασυναπτικοί* viser og *συναπτικοί* ikke viser *δύναμις-ὑπαρξίς* for? Man antar vanligvis at *ὑπαρξίς* i *Tέχνη* tilsvarer *ύφεστάναι* hos D.L. (Sancho Royo 1984, 99, 102; Baratin 1989, 46; cf. Lallot 1998, 246-47). Det følger at de greske grammatikere vel likesom stoikerne mener at *δύναμις-ὑπαρξίς* gjelder for *ήγούμενον* alene:

je ferais remarquer que ce qu'A. Thierfelder appelle la *réalité* et qui correspond, dans les commentaires logiques et grammaticaux, à l'*ήύparxis toū prágmatos* (l'*existence de la chose*), à la *dúnamis toū prágmatos* (la valeur modale de la chose), parfois à l'*ένάργεια* (l'*évidence*), concerne non pas le *second énoncé* ou *conclusion* (tò *epipherómenon*) dans l'énoncé complexe subconnecté [= tò *συνημμένον* (cf. A.D., *Coni.* 220,18, 234,18)?], mais toujours le *premier énoncé* (tò *hēgούμενον*) introduit par la conjonction, cet attribut sémantique de la conjonction déterminant un lien de conséquence absolue avec la suite. (Dalimier 2001, 318;² cf. Lallot 1998, 247; Sancho Royo 1984, 102; Baratin 1989, 46; Schoemann 1862, 215)

Det som *παρασυναπτικοί* viser *δύναμις-ὑπαρξίς* og *συναπτικοί* ikke viser *δύναμις-ὑπαρξίς* for er altså *ήγούμενον*. Det er flere belegg for en slik tolkning hos skoliastene. Tre av disse kan nevnes her. Det første belegg er følgende skoliast:

Οἱ παρασυναπτικοὶ τὸ ήγούμενον ἀναμφισβήτητον ἔχοντες τὸ πάντως ἀκόλουθον αὐτοῖς παριστῶσιν, οἷον «ἐπειδὴ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστίν». (Σ^v, 289,15-16)³

Skoliasten sier her at *παρασυναπτικοί* har et ubestridelig *ήγούμενον*, og impliserer slik at det som en *παρασυναπτικός* gjør entydig er *ήγούμενον*.

Det andre belegg stammer fra Heliodoros:

Τὸ δὲ εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ κινουμαι» καὶ ὑπαρξίν τοῦ πράγματος δηλοῖ καὶ τάξιν· εἰ μὴ γὰρ περιπατῶ, οὐ δύναμαι εἰπεῖν «ἐπεὶ περιπατῶ». (Σ^h, 103,6-8)⁴

¹ Se side 21n4 og side 21n5 for en oversettelse.

² «Jeg vil påpeke at det som A. Thierfelder kaller for *virkelighet* og som svarer, i de logiske og grammatiske kommentarer, til *ὑπαρξίς τοῦ πράγματος* (*sakens eksistens*), til *δύναμις τοῦ πράγματος* (*sakens modale verdi*), undertiden til *ένάργεια* (*det åpenbare*), angår ikke *den andre setning* eller *konklusjonen* (tò *έπιφερόμενον*) i den komplekse unddersammenknyttede setning, men alltid *den første setning* (tò *ήγούμενον*) introdusert av konjunksjonen, og denne semantiske egenskap hos konjunksjonen bestemmer en absolutt konsekvensforbindelse med det som følger» (min oversettelse).

³ Se side 58n1 for en oversettelse. Skoliasten gir her følgende *παρασυνημμένον*: *έπειδὴ ἡμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστίν*, hvor (*έπειδὴ*) *ἡμέρα ἐστὶ* er *ήγούμενον* og *φῶς ἐστίν* er *λήγον*. De to ord *συνημμένον* og *παρασυνημμένον* finnes hos A.D.: «καθάπερ οἱ συνδεόμενοι λόγοι ἐκ συνημμένων ἢ παρασυνημμένων ἢ καὶ ἔτι συμπελεγμένων» (*Const.* 11,5-6; cf. 9,5-7; *Coni.* 220,18, 234,18). Man finner også *συνημμένον* brukt i samme betydning hos Planudes: «ὅταν τῶν ήγουμένων τοῖς έπομένοις συνημμένων» (*Dialog. Verb.* 109,14-15).

⁴ Se side 67n2 for en oversettelse.

Heliodoros starter her med å gi følgende eksempel: *ἐπεὶ περιπατῶ, κινουῦμαι*, hvor (*ἐπεὶ*) *περιπατῶ* er *ἠγούμενον* og *κινουῦμαι* er *λῆγον*. Man ser at eksemplet inneholder *ἐπεὶ*, en *παρασυναπτικός*. Heliodoros sier derpå at *δύναμις-ὑπαρξίς* vises i dette eksempel og avslutter med å oppgi årsaken hertil. Han gir dog ikke hele eksemplet (*ἐπεὶ περιπατῶ, κινουῦμαι*) som årsak, ei heller *λῆγον* (*κινουῦμαι*). I stedet sier han ganske eksplisitt at *ἠγούμενον*, hvor *ἐπεὶ* er plassert, har skylden: *δύναμις-ὑπαρξίς* vises her, fordi *περιπατῶ*, altså *ἠγούμενον*, må være tilfellet (*εἰ μὴ γὰρ περιπατῶ, οὐ δύναμαι εἶπεῖν ἐπεὶ περιπατῶ*). Heliodoros impliserer altså at i hvert fall noen greske grammatikere mener at *δύναμις-ὑπαρξίς* gjelder for *ἠγούμενον*, altså har bevart den stoiske forståelse av *δύναμις-ὑπαρξίς*.¹

Det tredje belegg stammer fra Stephanos:

συναπτικοὶ δὲ τῶν παρασυναπτικῶν διαφέρουσιν οὕτως, ὅτι ὁ μὲν συναπτικὸς μόνην συνάπτει διάνοιαν, μὴ πάντως τοῦ πράγματος ὑφεστῶτος· ἐὰν γὰρ εἶπω «εἶπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς», ἄδηλον εἰ ὑπὲρ γῆς ἐστίν· ὁ δὲ παρασυναπτικὸς πρὸς τῷ ἀκολουθίαν σημαίνειν καὶ συνάπτειν πρὸς ἕτερον νόημα καὶ ὑφίστησι τὸ πρᾶγμα, οἷον «ἐπείπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν». (Σ^v, 284,30-285,2)²

Stephanos gir her to eksempler: (1) *εἶπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς*, som inneholder *εἶπερ*, en *συναπτικός*; (2) *ἐπείπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν*, som inneholder *ἐπείπερ*, en *παρασυναπτικός*. Jeg har inkludert (2), da dette eksempel gjør det klart at (1) er ufullstendig. Dette er den fullstendige versjon av (1): (3) *εἶπερ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν, ἡμέρα ἐστίν*, hvor (*εἶπερ*) *ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς ἐστίν* er *ἠγούμενον* og *ἡμέρα ἐστίν* er *λῆγον*. Som man kan se herfra består (1) alene av det som ville være *ἠγούμενον* i (3).³ Hva angår *δύναμις-ὑπαρξίς*, så sier Stephanos at *συναπτικοί* ikke viser *δύναμις-*

¹ Hva med *λῆγον*? Hvis *ἠγούμενον* har *δύναμις-ὑπαρξίς*, har nødvendigvis også *λῆγον* – som et resultat av *ἀκολουθία-τάξις* – *δύναμις-ὑπαρξίς*: «ὁ εἶ σύνδεσμος τάξιν μὲν δηλοῖ, οἷον ‘εἰ περιπατήσω κινηθήσομαι’ [...] οὐκέτι δὲ καὶ δύναμιν ἐπαγγέλλεται, ὃ ἐστίν ὑπαρξιν τοῦ πράγματος· διστάζει γὰρ ὁ λέγων, καὶ ὡς μήπω τοῦ πράγματος γενομένου [= *δύναμις-ὑπαρξίς*] δηλὸς ἐστὶ λέγων, ὅτι ἐὰν τοῦτο γένηται, τοῦτο ἐστὶ [= *ἀκολουθία-τάξις*]: hvis *ἠγούμενον* slår til, slår *λῆγον* til!» (Σ^h, 102,26-34); «ἐὰν γὰρ ἐπὶ τοῦ πρώτου εὐθὺς δῶμεν ἀληθὲς εἶναι τὸ ‘εἰ ἡμέρα ἐστίν, φῶς ἐστίν’, λέγω δὲ τὸ ἀκολουθεῖν τῷ ἡμέραν εἶναι τὸ φῶς εἶναι, ὑποθώμεθα δὲ ἀληθὲς τὸ πρῶτον τὸ ἡμέραν εἶναι, ὅπερ ἦν ἠγούμενον ἐν τῷ συνημμένῳ, ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσει καὶ τὸ φῶς εἶναι, ὅπερ ἦν συμπέρασμα τοῦ λόγου» (S.E., *M.* 8.228-29; cf. Plu. *De E* 387C); «les subconnectives [*παρασυναπτικοί*] posent en plus l’existence (*ἡύπαρξις*), c’est-à-dire la *dúnamis* (assertive), du premier, et conséquemment du second [= *ἀκολουθία-τάξις*]» (Lallot 1998, 247). (Dette tilsvarer det moderne logikk kaller for *modus ponens*, og ifølge Kieffer er det stoiske *παρασυνημμένον* lite annet enn en forkortet versjon av *modus ponens*: «The second [*παρασυνημμένον*] is an abbreviated form of the reasoning called *modus ponens*» (1964, 70; cf. Burnyeat 2012, 142; Frede 1974, 101).) Hvis *ἠγούμενον* derimot ikke har *δύναμις-ὑπαρξίς*, er det ikke mulig å bedømme hvorvidt *λῆγον* har *δύναμις-ὑπαρξίς* eller ikke: «Itaque in consequentia propositionis conjunctae, si est primum, secundum esse necesse est [om *ἠγούμενον*, så nødvendigvis *λῆγον*] [...] at vero si primum non fuerit, non necesse est ut non sit secundum, nec vero necesse est ut sit [om ikke *ἠγούμενον*, så kanskje og kanskje ikke *λῆγον*]» (Boeth., *S.H.* 836C).

² Se side 58n3 for en oversettelse.

³ En gresk grammatiker ville trolig være enig i at (1) var ufullstendig (se side 67n3). Ifølge en stoisk logiker ville (2) være å regne som et *παρασυνημμένον* og (3) som et *συνημμένον*.

ὑπαρξίς (μὴ πάντως τοῦ πράγματος ὑφ'εστῶτος).¹ Han oppgir dette som grunnen hertil: (1), altså ἡγούμενον i (3), er uklar. Stephanos forbinder altså likesom Heliodoros δύναμις-ὑπαρξίς med ἡγούμενον: Heliodoros sier at παρασυναπτικοί viser δύναμις-ὑπαρξίς, fordi ἡγούμενον må være tilfellet; Stephanos sier at συναπτικοί ikke viser δύναμις-ὑπαρξίς, fordi ἡγούμενον er usikkert.

Man har hittil kommet frem til dette: de greske grammatikere har overtatt den stoiske forståelse av δύναμις-ὑπαρξίς for παρασυναπτικοί; de greske grammatikere mener at det παρασυναπτικοί viser δύναμις-ὑπαρξίς og συναπτικοί ikke viser δύναμις-ὑπαρξίς for er ἡγούμενον. Det originale problem, nemlig hva korrelasjonen mellom å vise δύναμις-ὑπαρξίς og entydighet er (se side 98-99), er imidlertid enda ikke løst. Jeg vil derfor fortsette ved å undersøke dette: hvorfor resulterer det at συναπτικοί ikke viser δύναμις-ὑπαρξίς i at det forbundet av en συναπτικός må være flertydig. Jeg tror at svaret finnes hos Dalimier:

Il apparaît aussi qu'au terme générique *dúnamis* se rattachent plusieurs termes spécifiques, correspondant aux différentes indications modales. La *dúnamis* d'une conjonction peut être positive (c'est l'*húparxis* ou *affirmation d'existence*) pour l'ensemble de l'énoncé ou seulement pour une partie ; mais elle peut-être aussi négative (c'est l'*anáresis*, l'annulation) ; enfin, elle peut être exprimée sur le mode du *doute* (c'est le *distagmós* qu'annoncent les *résultatives* [ἀποτελεστικοί som ἴνα (A.D., *Const.* 387,5-8)] et les *adjectives* [ἐπιζευκτικοί som ἔάν (A.D., *Const.* 375,1-2)], et qu'annoncent « quasiment » les *connectives* [συναπτικοί (A.D., *Const.* 375,10-11)]. (2001, 234-35)²

Ifølge Dalimier er det altså tre δυνάμεις eller modaliteter: (1) ὑπαρξίς eller positiv δύναμις; (2) ἀναίρεσις eller negativ δύναμις; (3) δισταγμός eller dubitativ δύναμις.³ Det virker allment anerkjent at den δύναμις παρασυναπτικοί viser er ὑπαρξίς, altså «bekreftende modalitet» (Lallot 1998, 75; Baratin 1989, 46; Dalimier 2001, 39, 317) – dette ble allerede forklart i 4.3.4. Men hvilken δύναμις viser συναπτικοί? Ifølge Dalimier en *nøytral modalitet* eller δύναμις:

¹ Tilbake i 4.2 (se side 59) argumenterte jeg for følgende: μὴ πάντως τοῦ πράγματος ὑφ'εστῶτος = μὴ πάντως ὑπάρξεως τοῦ πράγματος δηλωθείσης/γενομένης.

² «Det virker også som om det generiske ord δύναμις knytter seg til flere spesifikke ord, som tilsvarer ulike modale indikasjoner. δύναμις til en konjunksjon kan være positiv (det er ὑπαρξίς eller *bekreftelse av eksistens*) for hele setningen eller alene for en del av den; men den kan også være negativ (det er ἀναίρεσις, annullering); den kan endelig uttrykkes gjennom *tvil* (det er δισταγμός, som de *resultative* og de *adjunktive* forkynner og som de *konnektive* 'nesten' forkynner)» (min oversettelse).

³ Det ble allerede forklart i 4.3.4 at δύναμις, som i denne oppgave konsekvent oversettes med «validitet», henviser til modalitet. Hvis Dalimier har rett i at ἀναίρεσις er en δύναμις eller modalitet, betyr det imidlertid at Baratin (1989, 46) tar feil, når han sier at man alene finner én modalitet, nemlig ὑπαρξίς, hos skoliastene – Heliodoros (Σ^h, 104,30) nevner også ἀναίρεσις for διαζευκτικοί (se side 106n3). For en tolkning av δισταγμός se f.eks. Baratin (1989, 106-8) og/eller Schoemann (1862, 215-16); jeg avstår fra å bedømme δισταγμός i denne oppgave.

les *connectives* spécifiques [*συναπτικοί*] qui donnent une indication de modalité neutre (2001, 39;¹ cf. 317; Baratin 1989, 46; Schoemann 1862, 215)

Hvorfor og hvordan viser *συναπτικοί* en nøytral *δύναμις*? Vel, jeg finner at S.E. bruker både *ὑπαρξίς* og *ἀναίρεσις* om *συνημμένα*. Her er S.E.s beskrivelse av de to første stoiske *ἀναπόδεικτοι*:

Πολλοὺς μὲν <οὖν> ἀναποδείκτους ὄνειροπολοῦσιν, πέντε δὲ τούτους μάλιστα ἐκτίθενται [Chrysipp var blant disse (D.L., 7.79)], εἰς οὓς οἱ λοιποὶ πάντες ἀναφέρεσθαι δοκοῦσιν, πρῶτον <τὸν> ἐκ συνημμένου καὶ τοῦ ἡγουμένου τὸ λήγον συνάγοντα, οἷον 'εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν'². δεύτερον τὸν ἐκ συνημμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ λήγοντος τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἡγουμένου συνάγοντα, οἷον 'εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· οὐκ ἔστι δὲ φῶς· οὐκ ἄρα ἡμέρα ἔστιν'³. (S.E. *P.* 2.157-58)⁴

S.E. gir her to eksempler: (1) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν*, som er et eksempel på den første *ἀναπόδεικτος*; (2) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· οὐκ ἔστι δὲ φῶς· οὐκ ἄρα ἡμέρα ἔστιν*, som er et eksempel på den andre *ἀναπόδεικτος*. Jeg har her nevnt de to stoiske *ἀναπόδεικτοι*, fordi S.E. bruker *ὑπαρξίς* og *ἀναίρεσις* om henholdsvis den første og andre *ἀναπόδεικτος*. Dette er stedet hvor S.E. bruker *ὑπαρξίς* om den første *ἀναπόδεικτος*:

τῶν δὲ λόγων οἱ μὲν εἰσι συναπτικοὶ οἱ δὲ οὐ, καὶ συναπτικοὶ μὲν ἐφ' ὧν συγχωρηθέντων ὑπάρχειν τῶν λημμάτων παρὰ τὴν τούτων συγχώρησιν ἀκολουθεῖν φαίνεται καὶ ἡ ἐπιφορά, ὡς εἶχεν ἐπὶ τοῦ μικροῦ πρόσθεν ἐκτεθέντος⁵. ἐπεὶ γὰρ συνέστηκεν ἐκ συνημμένου τοῦ «εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν», ὅπερ ὑπίσχετο ὄντος τοῦ ἐν αὐτῷ πρώτου ἀληθοῦς ἐσεσθαι καὶ τὸ δεύτερον τῶν ἐν αὐτῷ ἀληθές, καὶ ἔτι ἐκ τοῦ «ἡμέρα ἔστιν», ὅπερ ἦν ἡγούμενον ἐν τῷ συνημμένῳ, φημι ὅτι δοθέντος ἀληθοῦς εἶναι τοῦ συνημμένου, ὥστε ἀκολουθεῖν τῷ ἐν αὐτῷ ἡγούμενῳ τὸ ἐν αὐτῷ λήγον, δοθέντος δὲ ὑπάρχειν καὶ τοῦ πρώτου τῶν ἐν

¹ «De spesifikke *konnektiver* [*συναπτικοί*], som gir en indikasjon på en nøytral modalitet» (min oversettelse).

² S.E. gir følgende *τρόπος* for den første *ἀναπόδεικτος*: «εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· τὸ δὲ γε πρῶτον· τὸ ἄρα δεύτερον» (*M.* 8.227; cf. Gal. *Inst.Log.* 15,9-13; Ps.-Ammon., in *APr.* 67,24-25). I eksemplet er *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* et *συνημμένον*, hvor *ἡμέρα ἔστι* er *ἡγούμενον/πρῶτον* og *φῶς ἔστιν* er *λήγον/δευτερον*.

³ S.E. gir følgende *τρόπος* for den andre *ἀναπόδεικτος*: «εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· οὐχὶ δὲ γε τὸ δεύτερον· οὐκ ἄρα τὸ πρῶτον» (*M.* 8.227; cf. Gal. *Inst.Log.*, 15,13-18; Ps.-Ammon., in *APr.* 67,25-28). I eksemplet er *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν* et *συνημμένον*, hvor *ἡμέρα ἔστι* er *ἡγούμενον/πρῶτον* og *φῶς ἔστιν* er *λήγον/δευτερον*. *ἀντικείμενον* betyr «kontradiktorisk motsetning». S.E. (*M.* 8.225; cf. 8.89) sier eksplisitt at *ἀντικείμενον* av *ἡμέρα ἔστιν* er *οὐχ ἡμέρα ἔστιν* og *ἀντικείμενον* av *φῶς ἔστιν* er *οὐ φῶς ἔστιν*. S.E. (*M.* 8.103; cf. 8.472) sier også ganske eksplisitt at *ἀντικείμενα* har motsatte sannhetsverdier av hinannen: hvis *ἡμέρα ἔστιν* er sant, er *οὐχ ἡμέρα ἔστιν* falskt; hvis *ἡμέρα ἔστιν* er falskt, er *οὐχ ἡμέρα ἔστιν* sant.

⁴ «Nu drømmer de om mange ubeviselige, men presenterer fortrinnsvis de følgende fem, til hvilke tilsynelatende alle øvrige argumenter kan tilbakeføres: Den første ubeviselige slutter fra en implikativ og dens antesedens dens konsekvens, f.eks. 'Om det er dag, er det lys; men det er dag; altså er det lys'. Den andre ubeviselige slutter fra en implikativ og den kontradiktoriske motsetning av dens konsekvens den kontradiktoriske motsetning av dens antesedens, f.eks. 'Om det er dag, er det lys; men ikke: det er lys; altså ikke: det er dag'» (fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1529)).

⁵ Altså dette *λόγος* «argument»: «εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν» (S.E., *M.* 8.302).

αὐτῷ τοῦ «ἡμέρα ἔστιν», κατ' ἀνάγκην συνεισαχθήσεται διὰ τὴν τούτων ὑπαρξιν καὶ τὸ δεύτερον τῶν ἐν αὐτῷ, τουτέστι τὸ «φῶς ἔστιν», ὅπερ ἦν ἐπιφορά. (S.E., *M.* 8.303-5)¹

S.E. går her gjennom følgende λόγος «argument»: (3) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν*. Man merker at (3) er identisk med (1); S.E. snakker om den første ἀναπόδεικτος. S.E. sier her at i den første ἀναπόδεικτος vil både ἡγούμενον og λήγον i det brukte συνημμένον være sanne.² ὑπαρξίς brukes, som sagt (se side 95) og som man vel kan se fra denne passasje, om det som er sant. Jeg slutter herfra at i den første ἀναπόδεικτος vil både ἡγούμενον og λήγον i det brukte συνημμένον, da de er sanne, ha ὑπαρξίς.

Dette er stedet hvor S.E. bruker ἀναίρεσις om den andre ἀναπόδεικτος:

παρὰ δὲ τὸ ἐν μοχθηρῷ ἠρωτηῆσθαι σχήματι³, ὅταν μὴ ἦ τὸ σχῆμα τοῦ λόγου συνακτικόν, οἷον ὄντων συλλογιστικῶν, ὡς φασί, τούτων 'εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν', 'εἰ ἡμέρα ἔστι, <φῶς ἔστιν>· οὐχὶ δὲ φῶς ἔστιν· οὐκ ἄρα ἡμέρα ἔστιν', ὁ λόγος ἀσυνακτός ἐστιν οὗτος 'εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν φῶς ἔστιν· ἡμέρα ἄρα ἔστιν' ἐπεὶ γὰρ ἐπαγγέλλεται τὸ συνημμένον ἐντὸς τοῦ ἐν αὐτῷ ἡγούμενου εἶναι καὶ τὸ λήγον, εικότως τοῦ ἡγούμενου προσλαμβανομένου ἐπάγεται καὶ τὸ λήγον [= den første ἀναπόδεικτος], καὶ τοῦ λήγοντος ἀνηρημένου ἀναιρεῖται καὶ τὸ ἡγούμενον [= den andre ἀναπόδεικτος]: εἰ γὰρ ἦν τὸ ἡγούμενον, ἦν ἂν καὶ τὸ λήγον. (*P.* 2.147-48;⁴ cf. *M.* 8.228)

¹ «Blant argumentene er noen gyldige, andre ikke gyldige. Gyldige argumenter er de, ved hvilke, i fall det for premissene innrømmes at de slår til [evt.: de er sanne], i kraft av denne innrømmelse også konklusjonen synes å følge, som det var tilfelle ved det lidt ovenover anførte argument. For da det består av implikativen 'om det er dag, er det lys', som lovet at i tilfelle det første i den er sant, vil også den andre av dens delpåstander være sann, og av påstanden 'Det er dag', som utgjorde antesedensen i implikativen, erklærer jeg: Om det for implikativen innrømmes at den er sann, slik at altså dens konsekvens følger fra dens antesedens, og om det også for 'Det er dag', den første av dens delpåstander, innrømmes at den slår til [evt.: den er sann], så må fra det at disse påstander slår til [Hülser: 'aus dem Zutreffen dieser Aussagen' (1987-88, 1393); her er en bokstavelig oversettelse: grunnet disses eksistens/sannhet] med nødvendighet også den andre delpåstand følge, dvs. 'Det er lys', og det er konklusjonen» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1391-93)). Plutarch bruker likeledes ὑπαρξίς om den første ἀναπόδεικτος: «ὅς τὴν τοῦ λήγοντος πρὸς τὸ ἡγούμενον ἀκολουθίαν θέμενος εἶτα προσλαβὼν τὴν ὑπαρξιν ἐπάγει τὸ συμπέρασμα τῆς ἀποδείξεως» (*De E* 387C). I senere litteratur finner man θέσις brukt i stedet for ὑπαρξίς om den første stoiske ἀναπόδεικτος: «πρῶτος ὁ ἐξ ἀκολουθίας τῆ θέσει τοῦ ἡγούμενου τὸ ἐπόμενον τιθεῖς· εἰ ἄνθρωπος, καὶ ζῶν· τὸ δὲ πρῶτον· καὶ τὸ δεύτερον [dette er et eksempel på det som kalles for λογότροπος (D.L., 7.77; Bobzien 1999b, 130)]» (Ps.-Ammon., *in APr.* 67,24-25; cf. Phil., *in APr.* 244,10-11). Ifølge Bobzien (2002a, 294) er denne bruk av θέσις peripatetisk. Jeg finner θέσις brukt i stedet for ὑπαρξίς ett sted i skoliastsamlingen (se side 58n2).

² S.E. sier dette her: «ὅπερ ὑπισχεῖτο ὄντος τοῦ ἐν αὐτῷ πρώτου [= ἡγούμενον] ἀληθοῦς ἔσεσθαι καὶ τὸ δεύτερον τῶν ἐν αὐτῷ [= λήγον] ἀληθές» (*M.* 8.303-4). I (3) er følgende συνημμένον brukt: *εἰ ἡμέρα ἔστιν, φῶς ἔστιν*, hvor ἡμέρα ἔστιν er ἡγούμενον/πρῶτον og φῶς ἔστιν er λήγον/δευτερον.

³ Ifølge S.E. (*M.* 8.429; cf. *P.* 2.146) én av de fire måter hvorpå stoikerne mente at λόγοι «argumenter» blir ugyldige. Se S.E. (*P.* 2.146-156; *M.* 8.428-34), Bobzien (1999, 123-25), Mates (1961, 82-83) og/eller Bocheński (1951, 100) for en gjennomgang av alle fire måter.

⁴ «[Argumentet blir ugyldig] gjennom å ha blitt fremsagt i uriktig form, når dets form ikke er gyldig. F.eks. når disse, som de sier, er syllogistiske: 'Om det er dag, er det lys; men det er dag; altså er det lys' og 'Om det er dag, er det lys; men ikke: det er lys; altså ikke: det er dag', er dette argument ugyldig: 'Om det er dag, er det lys; men det er lys; altså er det dag'. For da implikativen forkynner at når antesedensen i den slår til, så slår også konsekvensen til, skjer det med rette at når antesedensen tas som underpremiss, så følger også konsekvensen som konklusjon, og da, når konsekvensen oppheves, oppheves også antesedensen; for om antesedensen skulle slå til, ville også konsekvensen slå til» (stort sett fulgt oversettelsen til Hülser (1987-88, 1507-9), men også brukt den til Annas og

S.E. gir her tre eksempler: (4) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν ἡμέρα ἔστιν· φῶς ἄρα ἔστιν*; (5) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· οὐχὶ δὲ φῶς ἔστιν· οὐκ ἄρα ἡμέρα ἔστιν*; (6) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν· ἀλλὰ μὴν φῶς ἔστιν· ἡμέρα ἄρα ἔστιν*. Ifølge S.E. er (4) og (5) å regne som gyldige λόγοι «argumenter», mens (6) derimot er ugyldig.¹ Man merker at (4) og (5) er identisk med henholdsvis (1) og (2): (4) og (5) er henholdsvis å regne som et eksempel på den første og den andre ἀναπόδεικτος. S.E. gir derpå dette som grunnen til hvorfor (4) og (5) er gyldige: ἐπαγγελία til συνημμένον (ἐπεὶ γὰρ ... καὶ τὸ λῆγον). Det virker nemlig som om S.E. mener at denne ἐπαγγελία – som selvfølgelig er ἀκολουθία-τάξις – kan realiseres på to måter: (S1) ved at når ἡγούμενον er πρόσληψις, så følger λῆγον som ἐπιφορά (τοῦ ἡγουμένου προσλαμβανομένου ἐπάγεται καὶ τὸ λῆγον)²; (S2) ved at når λῆγον oppheves eller annulleres, så oppheves også ἡγούμενον (τοῦ λήγοντος ἀνηρημένου ἀναιρεῖται καὶ τὸ ἡγούμενον). (S1) og (S2) er trolig ment til å forklare hvorfor henholdsvis (4) og (5), altså hvorfor henholdsvis den første og andre ἀναπόδεικτος, er gyldig. Når det gjelder (S2), så vil jeg påstå at det S.E. egentlig sier her er følgende: i den andre ἀναπόδεικτος er både ἡγούμενον og λῆγον i det brukte συνημμένον falske. Man må nemlig merke at S.E. nærmest eksplisitt sier at både λῆγον (τοῦ λήγοντος ἀνηρημένου) og ἡγούμενον (ἀναιρεῖται τὸ ἡγούμενον) har ἀναίρεσις. Slik som ὑπαρξίς brukes om det som er sant, slik brukes ἀναίρεσις om det som er falskt.³ Det følger at det å si at ἡγούμενον oppheves,

Barnes (2000, 106-7)). Også kommentatorene til Aristoteles bruker ἀναίρεσις om den andre stoiske ἀναπόδεικτος: «δεύτερος ὁ ἐξ ἀκολουθίας τῆ ἀναιρέσει τοῦ ἐπομένου τὸ ἡγούμενον ἀναιρῶν· εἰ ἄνθρωπος, καὶ ζῶν· ἀλλὰ μὴν οὐ ζῶν· οὐδὲ ἄνθρωπος· εἰ μὴ ζῶν, οὐδὲ ἄνθρωπος· ἀλλὰ μὴν ἄνθρωπος· ζῶν ἄρα» (Ps.-Ammon., in *APr.* 67,25-28; cf. Phlp., in *APr.* 244,13-14).

¹ (6) er et eksempel på den feilslutning moderne logikere kaller for *affirming the consequent*: «Affirming the consequent is the formal fallacy that occurs when one moves from a conditional, and the consequent of that conditional, to the antecedent of that conditional» (Cook 2009, 10). S.E. (*P.* 2.149-50; *M.* 8.420-21) forklarer flere steder hvorfor (6) er ugyldig.

² Cf. hvordan Hülser oversetter gresken: «wenn der Vordersatz als zweite Prämisse dazugenommen wird, als schlüssige Konsequenz auch der Nachsatz gefolgert» (1987-88, 1507; cf. Annas og Barnes 2000, 106). Dette er åpenbart en henvisning til den første ἀναπόδεικτος, hvor ἡγούμενον i det brukte συνημμένον er πρόσληψις og λῆγον i det brukte συνημμένον er ἐπιφορά – dette er noenlunde slik S.E. (*M.* 8.224) forklarer det.

³ Jeg vil påstå at det er klart fra det ulike stoiske og grammatiske tekster skriver om διεξυγμένα ἀξιώματα og διαζευκτικοὶ σύνδεσμοι at ἀναίρεσις kan brukes om det som er falskt. De stoiske tekster er her S.E. og D.L. Ifølge S.E. har διεξυγμένον som ἐπαγγλία at ett ledd er sant (ἀληθές), mens de resterende ledd er falske (ψεῦδος, ψευδῆ): «τὸ γὰρ ὑγιές διεξυγμένον ἐπαγγέλλεται ἐν τῶν ἐν αὐτῷ ὑγιές εἶναι, τὸ δὲ λοιπὸν ἢ τὰ λοιπὰ ψεῦδος ἢ ψευδῆ μετὰ μάχης» (S.E., *P.* 2.191; cf. 2.162); «τὸ δὲ διεξυγμένον ἐν ἔχει τῶν ἐν αὐτῷ ἀληθές, ὡς ἐάν ἀμφοτέρα ἢ ἀληθῆ ἢ ἀμφοτέρα ψευδῆ, ψεῦδος ἔσται τὸ ὅλον» (S.E., *M.* 8.283-84; cf. Gal., *Inst.Log.* 35,14-15; Hülser 1987-88, 1240). Ifølge D.L. forkynner ἡ διαζευκτικὸς σύνδεσμος at det ene ledd er falskt (ψεῦδος): «ἐπαγγέλλεται δὲ ὁ σύνδεσμος οὗτος τὸ ἕτερον τῶν ἀξιωμάτων ψεῦδος εἶναι» (7.72). De grammatiske tekster er her skoliasten Heliodoros og A.D. Begge disse sier at διαζευκτικοὶ σύνδεσμοι har ὑπαρξίς og ἀναίρεσις som ἐπαγγελία: «Καὶ ἡ ἐπαγγελία αὐτῶν ἐνὸς ὑπαρξίς ἐπαγγέλλεται, τοῦ δὲ ὑπολειπομένου ἢ καὶ <τῶν> ὑπολειπομένων ἀναίρεσιν» (Σ^h, 104,28-30); «Ἡ ἐπαγγελία τῶν διαζευκτικῶν <ἐνὸς ὑπαρ>ξίς ἐπαγγέλλεται, τοῦ δ' ὑπολειπομένου ἢ <τῶν ὑπολειπομένων> ἀναίρεσιν» (A.D., *Coni.* 216,14-16). Man ser at de grammatiske tekster bruker ὑπαρξίς og ἀναίρεσις på samme måte

når *λήγον* oppheves er ensbetydende med å si at *ήγούμενον* er falskt, når *λήγον* er falskt (*τοῦ λήγοντος ἀνηρημένου ἀναιρεῖται καὶ τὸ ήγούμενον = τοῦ λήγοντος ὄντος ψευδοῦς ἐστὶ καὶ τὸ ήγούμενον ψευδές*).¹ Det kan endelig gjøres en sammenlikning mellom (1) og (2):

(1) *εἰ ήμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν· ἀλλὰ μὴν ήμέρα ἐστὶν· φῶς ἄρα ἐστὶν*

(2) *εἰ ήμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν· οὐκ ἐστὶ δὲ φῶς· οὐκ ἄρα ήμέρα ἐστὶν*

(1) er et eksempel på den første, (2) derimot på den andre stoiske *ἀναπόδεικτος*. Man merker at samme *συνημμένον* er brukt i (1) og (2): *εἰ ήμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν*, hvor *ήμέρα ἐστὶν* er *ήγούμενον* og *φῶς ἐστὶν* er *λήγον*. Delene i denne *συνημμένον* har imidlertid ulike sannhetsverdier i (1) og (2): i (1) er både *ήγούμενον* og *λήγον* i *συνημμένον* sanne (begge har *ὑπαρξίς*), da det handler om en første *ἀναπόδεικτος*; i (2) er både *ήγούμενον* og *λήγον* i *συνημμένον* falske (begge har *ἀναίρεσις*), da det handler om en andre *ἀναπόδεικτος*. Det burde være klart herfra at *ήγούμενον* i et *συνημμένον* likeså gjerne kan være sant (ha *ὑπαρξίς*) som falskt (ha *ὑπαρξίς*).

Man har dermed funnet ut av følgende: det er flere typer *δυνάμεις* eller modaliteter, hvorav *ὑπαρξίς* og *ἀναίρεσις* er av interesse her; *συναπτικοί* viser en nøytral *δύναμις*; *ήγούμενον* i et *συνημμένον* enten kan være sant (ha *ὑπαρξίς*) eller falskt (ha *ἀναίρεσις*). Det er nu mulig å svare på en rekke spørsmål. Først er dog en påminnelse i orden: det *παρασυναπτικοί* viser *ὑπαρξίς* og det *συναπτικοί* ikke viser *ὑπαρξίς* for er *ήγούμενον*. Derpå kan man gå over til spørsmålene. Her er det første spørsmål: på hvilken måte viser *συναπτικοί* en nøytral *δύναμις*? Jeg vil svare på dette spørsmål ved å gå gjennom og ved å sammenligne følgende to eksempler: (E1) *ἐπειδὴ ήμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν*, som inneholder *ἐπειδὴ*, en *παρασυναπτικός*; (E2) *εἰ ήμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν*, som inneholder *εἰ*, en *συναπτικός*.² Idéen til denne sammenlikning stammer fra følgende skoliast:

Ἰστέον ὅτι παρασυναπτικοὶ τοῦτο πλέον ἔχουσι τῶν συναπτικῶν, ὅτι οὐ μόνον τάξιν ἔχουσι καὶ ἀκολουθίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπαρξίν τοῦ πράγματος δηλοῦσι· λέγω γὰρ «ἐπειδὴ ήμέρα ἐστὶ, φῶς ἐστὶν» καὶ

som de stoiske tekster bruker *ἀληθές* og *ψεῦδος*. (Jeg har stadig ikke funnet noen moderne lærde eksplisitt si at de mener at *ἀναίρεσις* kan brukes om det som er falskt. Dalimier impliserer dog at hun ville finne en slik tolkning akseptabel: «mais elle [modaliteten] peut-être aussi négative (c'est l'*anaíresis*, l'annulation)» (2001, 234; cf. Lallot 1998, 244).)

¹ Dette er kanskje klarere hvis man bruker *τρόπος* for den andre *ἀναπόδεικτος*: «εἰ τὸ πρῶτον, τὸ δεύτερον· οὐχὶ δὲ γε τὸ δεύτερον [= *τοῦ λήγοντος ἀνηρημένου*]· οὐκ ἄρα τὸ πρῶτον [= *ἀναιρεῖται τὸ ήγούμενον*]» (S.E., *M.* 8.227). Dette, altså den andre stoiske *ἀναπόδεικτος*, tilsvarer det stadig moderne logikk kaller for *modus tollens*: «Modus tollens (or **modus ponendo tollens**, or **denying the consequence**) is the rule of inference that allows one to infer the negation of the antecedent of a conditional from that conditional and the negation of the consequent of that conditional» (Cook 2009, 193); «An inference that goes 'If A, then B; not-B; therefore not-A'» (Gensler 2006, 156). Det virker allment kjent at den andre stoiske *ἀναπόδεικτος* tilsvarer *modus tollens* (Bobzien 1999b, 128n125; 2002c, 363n14; Łukasiewicz 1957, 58; Gensler 2010, 353; Mau 1960, 18; Sellars 2006, 59; cf. Frede 1974, 135).

² Ifølge en stoiker ville (E1) være å regne som et *παρασυνημμένον*, (E2) derimot som et *συνημμένον*.

«ἐπειδὴ ἄνθρωπος ἐστι, ζῶον λογικόν ἐστι θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν», καὶ οὐκ ἀμφιβόλως, ὡς ἐπὶ τῶν συναπτικῶν. (Σ^m, 439,11-16)¹

Skoliasten gir her (E1) som et eksempel. Han sier derpå ganske eksplisitt at (E1) er entydig, og det på en måte som får det til å virke som om at han mener at (E2) ville være flertydig (*καὶ οὐκ ἀμφιβόλως, ὡς ἐπὶ τῶν συναπτικῶν*). Man kan begynne med å gå gjennom (E1). Hvorfor mener skoliasten at (E1) er entydig? Fordi (E1) inneholder *ἐπειδή*, en *παρασυναπτικός*. Hvorfor gjør denne *παρασυναπτικός* (E1) entydig? Fordi *παρασυναπτικοί* viser *ὑπαρξίς* for *ἡγούμενον*, altså fordi *παρασυναπτικοί* forkynner (*ἐπαγγέλλεσθαι*) at *ἡγούμενον* må være sant (har *ὑπαρξίς*). Hvorfor forkynner *παρασυναπτικοί* at *ἡγούμενον* er sant? Grunnet at sannhetsbetingelsene til *παρασυνημμένον* påbyr at *ἡγούμενον* er sant: et sant *ἡγούμενον* resulterer i et sant *παρασυνημμένον* og et falskt *ἡγούμενον* i et falskt *παρασυνημμένον* (se side 99-100). Så dette virker å være forklaringen på hvorfor det forbundet av en *παρασυναπτικός* er entydig: *παρασυναπτικοί* viser at *ἡγούμενον* er sant (har *ὑπαρξίς*) heller enn falskt (har *ἀναίρεσις*), altså at *ἡγούμενον* har én bestemt sannhetsverdi. Man kan nu gå over til (E2). Hvorfor er (E2) flertydig? Fordi den inneholder *εἰ*, en *συναπτικός*. Hvorfor gjør denne *συναπτικός* (E2) flertydig? Fordi *συναπτικοί* ikke viser *ὑπαρξίς* for *ἡγούμενον*, altså ikke forkynner at *ἡγούμενον* må være sant. Hvorfor forkynner ikke *συναπτικοί* at *ἡγούμενον* er sant? Vel fordi *ἡγούμενον* i et *συνημμένον* ikke nødvendigvis må være sant (ha *ὑπαρξίς*), men også uten problemer kan være falskt (ha *ἀναίρεσις*); det er to mulige *δυνάμεις*, nemlig *ὑπαρξίς* og *ἀναίρεσις*, for *ἡγούμενον* i et *συνημμένον*. Hvorfor resulterer det at *ἡγούμενον* i et *συνημμένον* har to muligheter i at det forbundet av en *συναπτικός*, som f.eks. (E2), er flertydig? Fordi *συναπτικοί* ikke, motsatt *παρασυναπτικοί*, spesifiserer hvilken *δύναμις*, altså hvilken sannhetsverdi, *ἡγούμενον* har: hvis en *παρασυναπτικός* er brukt, må *ἡγούμενον* være sant (ha *ὑπαρξίς*); hvis en *συναπτικός* er brukt, kan *ἡγούμενον* likeså gjerne være sant (ha *ὑπαρξίς*) som falskt (ha *ἀναίρεσις*). Så svaret på spørsmålet, altså på hvilken måte *συναπτικοί* viser en nøytral *δύναμις*, synes å være følgende: *συναπτικοί* viser en nøytral *δύναμις* på den måte at de lar det stå åpent hvorvidt *ἡγούμενον* er sant (har *ὑπαρξίς*) eller falskt (har *ἀναίρεσις*), dvs. at de ikke tar ikke stilling til hvilken *δύναμις* *ἡγούμενον* besitter (cf. Schoemann 1862, 215; Long og Sedley 1987, 1:211). Jeg avslutter sammenlikningen mellom (E1) og (E2) med å gi en konklusjon: (E1) er entydig, da *ἡγούμενον* har en sikker sannhetsverdi; (E2) er flertydig, da *ἡγούμενον* ikke har en sikker sannhetsverdi.

¹ Se side 57n3 for en oversettelse.

Det neste spørsmål er følgende: hvorfor viser *συναπτικοί* en nøytral *δύναμις*? Svaret er enkelt. *συναπτικοί* viser nemlig en nøytral *δύναμις* av samme grunn som *παρασυναπτικοί* viser en bekreftende *δύναμις*, altså *ὑπαρξίς*: sannhetsbetingelsene til den tilsvarende type *ἀξιώματα*. Et *παρασυνημιμένον* kan nemlig alene være sant, dersom dets *ἡγούμενον* er sant (har *ὑπαρξίς*). Resultatet er at *παρασυναπτικοί* viser *ὑπαρξίς*; en *παρασυναπτικὸς σύνδεσμος* viser hva et *παρασυνημιμένον ἀξίωμα* må oppfylle for ikke å bli falskt. Hva angår sannhetsbetingelsene til *συνημιμένον ἀξίωμα*, så er det ingenting i disse som hindrer et sant *συνημιμένον* i å ha et falskt *ἡγούμενον*. Ifølge en stoiker var nemlig det eneste som skulle til for å gjøre et *συνημιμένον* sant at det oppfylte sin *ἐπαγγελία*, nemlig *ἀκολουθία-τάξις*. *συνημιμένον* har dog, som man erindrer (se 4.5.3), fire mulige kombinasjoner, hvorav tre oppfyller *ἀκολουθία-τάξις* og resulterer i noe sant. D.L. forklarte dette slik:

ἐπ' ἀληθεῖ δὲ ἀληθὲς ἔπεται κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, ὡς τῷ 'ἡμέρα ἐστὶ' τὸ 'φῶς ἐστὶ'· καὶ ψεύδει ψεῦδος, ὡς τῷ 'νύξ ἐστὶ' ψεύδει τὸ 'σκότος ἐστὶ'· καὶ ψεύδει ἀληθὲς, ὡς τῷ 'ἵπτασθαι τὴν γῆν' τὸ 'εἶναι τὴν γῆν'.

ἀληθεῖ μέντοι ψεῦδος οὐκ ἀκολουθεῖ· τῷ γὰρ 'εἶναι τὴν γῆν' τὸ 'πέτεσθαι τὴν γῆν' οὐκ ἀκολουθεῖ. (7.81)¹

D.L. gir her følgende kombinasjoner: (1) *εἰ ἡμέρα ἔστι, φῶς ἔστιν*, hvor både *ἡγούμενον* og *λῆγον* er sanne; (2) *εἰ νύξ ἔστι, σκότος ἔστιν*, hvor både *ἡγούμενον* og *λῆγον* er falske; (3) *εἰ ἡ γῆ ἵπταται, ἡ γῆ ἔστιν*, hvor *ἡγούμενον* er falskt og *λῆγον* er sant; (4) *εἰ ἡ γῆ ἔστιν, ἡ γῆ ἵπταται*, hvor *ἡγούμενον* er sant og *λῆγον* er falskt.² Ifølge D.L. følger *λῆγον* fra *ἡγούμενον* i alle disse fire kombinasjoner, foruten (4): (4), og (4) alene, vil resultere i et falskt *συνημιμένον*. Av de tre kombinasjoner som resulterer i et sant *συνημιμένον* har (2) og (3) et falskt *ἡγούμενον*, mens (1) har et sant *ἡγούμενον*. Som man ser herfra vil noen sanne *συνημιμένα* ha et falskt *ἡγούμενον*, mens andre sanne *συνημιμένα* vil ha et sant *ἡγούμενον*. Resultatet er at *συναπτικοί* ender opp med å vise en nøytral *δύναμις*, da det hverken er behov for å vise *ἀναίρεσις* eller *ὑπαρξίς*.³

Endelig: hva er korrelasjonen mellom å vise *ὑπαρξίς* og entydighet? Hvorfor resulterer det at *συναπτικοί* ikke viser *ὑπαρξίς* i at det forbundet av en *συναπτικὸς* er flertydig? Hvorfor resulterer

¹ Se side 88n3 for en oversettelse.

² Jeg har her gjort bruk av følgende: Mates (1961, 133, 132; cf. Barnet et al. 1991, 20) sier at *ἔπεσθαι* og *ἀκολουθεῖν* er synonyme og brukes om hinannen; flere moderne, deriblant Łukasiewicz (1957, 19), påstår at stoikerne mente at *ἀκολουθεῖν* og *εἶ* var synonyme. For en forklaring på hvordan man identifiserer *ἡγούμενον* og *λῆγον* til et *συνημιμένον*, se 4.5.1. For en beskrivelse hvor *εἶ* er brukt i stedet for *ἀκολουθεῖν*, se S.E. (M. 8.113-17), sitert i 4.5.2.

³ Det er ikke behov for å vise *ὑπαρξίς*, altså forkynne at *ἡγούμενον* må være sant, da ethvert *συνημιμένον* med et falskt *ἡγούμενον* er sant. Det er heller ikke behov for å vise *ἀναίρεσις*, altså forkynne at *ἡγούμενον* må være falskt, da et *συνημιμένον* med et sant *ἡγούμενον* kan være sant. (Dette gjelder for *συνημιμένα*. For *παρασυνημιμένα* er det derimot behov for å vise *ὑπαρξίς*, altså forkynne at *ἡγούμενον* er sant, da ethvert *παρασυνημιμένον* med et falskt *ἡγούμενον* er falskt.)

det at *παρασυναπτικοί* viser *ὑπαρξίς* i at det forbundet av en *παρασυναπτικός* er entydig? Svaret ligger i at det *παρασυναπτικοί* viser og *συναπτικοί* ikke viser *ὑπαρξίς* for er *ἡγούμενον*. *ἡγούμενον* har nemlig to mulige sannhetsverdier: det kan være sant; det kan være falskt. Jeg har prøvd å vise at *ὑπαρξίς* brukes om det som er sant, *ἀναίρεσις* derimot om det som er falskt. *ὑπαρξίς* og *ἀναίρεσις* er to ulike *δυνάμεις*. Det følger herfra at *ἡγούμενον* er mottakelig for (minimum) to ulike *δυνάμεις*: hvis *ἡγούμενον* er sant, har det *ὑπαρξίς*; hvis *ἡγούμενον* er falskt, har det *ἀναίρεσις*. Det at *ἡγούμενον* er mottakelig for to *δυνάμεις* er grunnen til at det forbundet av en *συναπτικός* er flertydig, det forbundet av en *παρασυναπτικός* derimot entydig: hvis en *παρασυναπτικός* er brukt, er alene den ene av de to *δυνάμεις* mulig; hvis en *συναπτικός* er brukt, er begge *δυνάμεις* mulige. Hvorfor er alene én *δύναμις* mulig ved *παρασυναπτικοί*? Fordi *παρασυναπτικοί* viser *ὑπαρξίς*, dvs. spesifiserer hvilken *δύναμις ἡγούμενον* skal besitte: hvis en *παρασυναπτικός* er brukt, må¹ *ἡγούμενον* være sant (ha *ὑπαρξίς*). Resultatet er at det forbundet av en *παρασυναπτικός* er entydig; hvis en *παρασυναπτικός* er brukt, er det ganske sikkert at *ἡγούμενον* er sant heller enn falskt. Hvorfor er to *δυνάμεις* mulige ved *συναπτικοί*? Fordi *συναπτικοί* viser en nøytral *δύναμις*, dvs. ikke spesifiserer hvilken *δύναμις ἡγούμενον* skal ha: hvis en *συναπτικός* er brukt, kan *ἡγούμενον* likeså gjerne være sant (ha *ὑπαρξίς*) som falskt (ha *ἀναίρεσις*). Resultatet er at det forbundet av en *συναπτικός* er flertydig; hvis en *συναπτικός* er brukt, er *ἡγούμενον* kanskje sant, kanskje falskt.

¹ «Τὸ δὲ εἰπεῖν ‘ἐπεὶ περιπατῶ κινουῦμαι’ καὶ ὑπαρξίν τοῦ πράγματος δηλοῖ καὶ τάξιν· εἰ μὴ γὰρ περιπατῶ, οὐ δύναμαι εἰπεῖν ‘ἐπεὶ περιπατῶ’ [= en *παρασυναπτικός* kan kun bli brukt, hvis *ἡγούμενον* har *ὑπαρξίς*]» (Σ^h, 103,6-8).

Anhang Gresk-norsk ordliste

Dette er en gresk-norsk ordliste over den tekniske, fortrinnsvis logiske og grammatiske, terminologi som finnes i oppgavens brødtekst. Hovedkildene for ordlisten er følgende: Barnes et al. (1991, 17-33) og Mates (1961, 132-36) for logisk terminologi; Dickey (2007, 219-65), Dalimier (2001, 437-75), Kühner og Gerth (1898-1904), Kühner og Blass (1890-92) og Uhlig (1883) for grammatisk terminologi.

αἰτιατική, -ῆς, ἡ akkusativ, gjenstandsfall.

αἰτιολογικός, -οῦ, ὁ årsakangivende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2.

αἰτιῶδες, -ους, τό begrunnende (en type *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*). Se 2.1.

ἄκλιτος, -ον ubøyelig.

ἀκολουθεῖν følge. Se Mates (1961, 132).

ἀκολουθία, -ίας, ἡ følge; følgerelasjon (synonymt med *τάξις*). Se side 52n1 og 4.5.2.

ἀκόλουθος, -η, -ον det som følger. Se Mates (1961, 132).

ἄμεσος, -ον umiddelbar (i aristotelisk logikk). Se side 48n3.

ἀμφίβολος, -ον tvetydig.

ἀνάγειν redusere.

ἀναγινώσκειν lese.

ἀναίρειν oppheve, annullere.

ἀναίρεσις oppheving, annullering; nektende modalitet. Se 4.6.2.

ἀναπλήρωσις, -εως, ἡ utfylling.

ἀναπόδεικτος, -ου, ὁ ubeviselig. Se Barnes et al. (1991, 21).

ἀναστρέφειν vende om.

ἀναστροφή, -ῆς, ἡ omvending. Se 4.5.3.

ἀντίθεσις, -εως, ἡ motsetning.

ἀντικείμενον, -ου, τό kontradiktorisk motsetning. Se S.E. (*M.* 8.88-90), Mates (1961, 132) og side 104n3.

ἀντικεῖσθαι stå i motsetning til, være en kontradiktorisk motsetning (*ἀντικείμενον*) til.

ἀντιστρέφειν gjøre motsatt; gjøre omvendt (når brukt i stedet for *ἀναστρέφειν*).

ἀντιστροφή, -ῆς, ἡ kontraposisjon; omvending (når brukt i stedet for *ἀναστροφή*). Se 4.5.3.

ἀντωνυμία, -ίας, ἡ pronomen (en av de åtte ordklasser).
ἀνύπαρκτος, -ον ikke-eksisterende.
ἀνύπαρξις, -εως, ἡ ikke-eksistens.
ἀξίωμα, -ματος, τό påstand (i stoisk logikk). Se Mates (1961, 132-33).
ἀπαρτίζειν fullende, fullstendiggjøre.
ἀπλοῦν, οὐ, τό enkel (om *ἀξιώματα* i stoisk logikk); ikke-enkel (når foregått av *οὐχ*) (om *ἀξιώματα* i stoisk logikk); usammensatt, simpleks (om ord i grammatikk).
ἀποδεικνύναι bevise.
ἀπόδειξις, -εως, ἡ bevis, demonstrasjon. Se 3.3.3 og 3.4.1.
ἀπόδοσις, -εως, ἡ forklaring. Se side 21n6.
ἀπορηματικός, -οῦ, ὁ tvilsreisende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2 og Uhlig (1883, 139).
ἀποφατικός, -ῆς, -όν nektende, negativ.
ἄπτωτος, -ον uten kasus, ubøyelig. Se side 16n1.
ἄρθρον, -ου, τό artikkel (en av de åtte ordklasser).
ἀσύνακτος, -ον ugyldig.
ἀταξία, -ίας, ἡ uten en rekkefølge.
ἀτελής, -ές ufullstendig.
βεβαιοῦν stadfeste, bekrefte.
βεβαίωσις, -εως, ἡ stadfestelse, bekreftelse.
γενική, -ῆς, ἡ genitiv, eiefall.
γράμμα, -ματος, τό bokstav.
γράφειν skrive.
γωνία, -ίας, ἡ vinkel (i matematikk).
δεύτερον, -ου, τό andre (proposisjonell variabel). Cf. *πρῶτον*.
δηλοῦν vise, noenlunde synonymt med *σημαίνειν*. Se Barnes et al. (1991, 18).
διαζευκτικός, -οῦ, ὁ adskillende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2.
διαλεκτική, -ῆς, ἡ dialektikk. Se Barnes (2007, 453-54) og Long og Sedley (1987, 1:189).
διάλληλος, -ον sirkelargument (med *δεῖξις*). Se Ammonios (*in Porph.* 74,8-76,3).
διάνοια tanke.
διασαφοῦν, -οῦς, τό dissertiv, komparativ (to typer *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*). Se 2.1, spesielt side 18n5.

διαφορά, -ᾶς, ἡ art, species. Se side 20n4.

διεζευγμένον, -ου, τό disjunktiv, disjunksjon (en type οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα). Se 2.1.

δυστάναι adskille.

δοτική, -ῆς, ἡ dativ, hensynsfall.

δύναμις, -εως, ἡ validitet, modalitet. Se 4.3.4, 4.6.2 og Dalimier (2001, 449-50, 220, 233-35).

ἔγγραφος, -ον skrevet.

ἔγκλισις, -εως, ἡ modus.

ἐκφέρειν uttrykke.

ἐλάττων, -ον underterm (står til ὄρος); underpremiss, undersetning (står til πρότασις). Se 3.1.1.

ἐναντιωματικός, -οῦ, ὁ motsettende (en type σύνδεσμοι). Se 2.2.

ἔννοια, -ας, ἡ tanke; tankeinnhold, betydning. Se skoliastene (Σ^d, 24,20; Σ^m 312,7, 313,8; cf. 355,23), Dalimier (2001, 453, 222) og Dickey (2007, 232).

ἐνυπάρχειν eksistere.

ἐνυπόσατος, -ον eksisterende.

ἐπαγγελία, -ίας, ἡ forkynnelse.

ἐπαγγέλλεσθαι forkynne. Se 4.4.

ἐπαγωγή, -ῆς, ἡ tillegg.

ἐπαπορεῖν være i tvil.

ἐπέκτασις, -σεως, ἡ forlengelse.

ἐπεκτείνειν forlenge.

ἐπιπλέκειν forbinde, kombinere.

ἐπίρρημα, -ματος, τό adverb (en av de åtte ordklasser).

ἐπιστημονικός, -ή, -όν vitenskapelig.

ἐπισυλλογίζεσθαι konkludere en utregning. Se Dalimier (2001, 455, 434).

ἐπισυνδεῖν forbinde, synonymt med συνδεῖν. Se side 21n1.

ἐπισύρειν føre til. Se side 80n2.

ἐπισφράγισις, -εως, ἡ forsegling.

ἐπιφέρεσθαι legges til; følge. Se Dalimier (2001, 455, 259-60).

ἐπιφορά, -ᾶς, ἡ konklusjon (i logikk); tillegg (i grammatikk). Se Dalimier (2001, 412).

ἐπιφορικός, -οῦ, ὁ konkluderende (en type σύνδεσμοι). Se 3.2, Dalimier (2001, 455, 411-12) og Barnes (2007, 255-59).

ἐπόμενον, -ου, τό konsekvens, synonymt med *λήγον*.
ἐρμηνεία, -ίας, ἡ ytring, uttrykt tanke. Se Dalimier (2001, 378-80).
ἐρωτᾶν fremlegge. Se Long og Sedley (1987, 1:218).
ἡγούμενον, -ου, τό antesedens. Se 4.5.1.
ἠθικόν, -οῦ, τό etikk (én av filosofiens tre deler). Se f.eks. D.L. (1.18).
θέμα, -ματος, τό grunnregel (i stoisk logikk). Se Mates (1961, 133).
ἴδιον, -ου, τό vesentlig egenskap.
ἰσοδυναμεῖν være ensbetydende med, ha lik betydning som.
καθόλου alminnelig, universal.
καταφατικός, -ή, -όν bekreftende, affirmativ.
κατηγορεῖν predikere. Se Barnes et al. (1991, 237, 30).
κατηγόρημα, -ματος, τό predikat.
κατηγορικός, -ή, -όν kategorisk, predikativ (om påstander og syllogismer i logikk). Se 3.1.1.
κλητική, -ῆς, ἡ vokativ, tiltalefall.
λελημματισμένα, -ων, τά premisser. Se Dalimier (2001, 459) og Schneider (1902, 252).
λέξις, -εως, ἡ ord; uttrykksmåte (hos Galen).
λήγον, -ου, τό konsekvens. Se 4.5.1.
λήμμα, -ματος, τό premiss; overpremiss (i hypotetisk syllogistikk). Se side 30.
λογικόν, -οῦ, τό logikk (én av filosofiens tre deler). Se 1.1.2.
λόγος, -ου, ὁ argument (i logikk); setning (i grammatikk); periode (i grammatikk); definisjon.
 Se Mates (1961, 134), Dalimier (2001, 460) og side 64n2.
μείζων, -ων overterm (står til ὄρος); overpremiss, oversetning (står til πρότασις). Se 3.3.1.
μέρος, -ους, τό ordklasse, taledel (med (τοῦ) λόγου); særdeles, partikulær (på formen ἐπὶ μέρους).
μέσος, -η, -ον mellomterm (står til ὄρος).
μετάθεσις, -εως, ἡ omsetting, posisjonsendring.
μετοχή, -ῆς, ἡ partisipp (en av de åtte ordklasser).
μονήρης, -εσ spesiell, uvanlig. Se Dickey (2007, 247).
μοχθηρός, -ά, -όν ugyldig. Se Mates (1961, 134).
νόημα, -ματος, τό tanke.
νοητός, -όν, -ή som kan begripes gjennom intellektet.

ὄνομα, -ματος, τό proprium, egennavn (i stoisk filosofi); nomen (en av de åtte ordklasser).
ὀρθή, -ῆς, ἡ nominativ, nevneform.
ὄρος, -ου, ὁ term (i aristotelisk logikk); påstand. Se 3.1.1 og side 89n4.
πάθος, -ους, τό modifikasjon.
παράγωγον, -ου, τό avledning. Se side 55n5.
παραλαμβάνειν bruke. Se Dickey (2007, 251).
παραπληρωματικός, -οῦ, ὁ utfyllende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2 og Uhlig (1883, 166).
παρασυνάπτειν forbinde underimplikativt (dvs. med en *παρασυναπτικὸς σύνδεσμος*).
παρασυναπτικός, -οῦ, ὁ undersammenknyttende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2 og Uhlig (1883, 166).
παρασυνημμένον, -ου, τό underimplikativ, underimplikasjon (en type *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*). Se 2.1.
παρέλκειν være overflødig.
παρέπεσθαι være aksidens til (med dativ). Se side 55n5 og Dickey (2007, 253).
παριστάναι etablere. Se side 58n2.
πλαγία, -ίας, ἡ oblik (om kasus).
πνεῦμα, -ματος, τό spiritus, åndetegn.
ποιόν, -οῦ, τό kvalitet.
ποσόν, -οῦ, τό kvantitet.
πρᾶγμα sak, ting; tankeinnhold. Se side 21n2 og side 59n2.
πρόθεσις, -εως, ἡ preposisjon (en av de åtte ordklasser).
προλημματίζειν ta før (?). Se side 72n2.
προληπτικός, -όν hørende til foregripelse.
πρόληψις, -εως, ἡ foregripelse (?). Se side 36n1.
προσηγορία, -ίας, ἡ appellativ, fellesnavn.
προσλαμβάνειν ta i tillegg, bruke som tilleggsantagelse.
προσληπτικός, -οῦ, ὁ tilleggsantagende (en type *σύνδεσμοι*). Se 3.2 og Dalimier (2001, 398-405).
πρόσληψις, -εως, ἡ tilleggsantagelse, overpremiss (i stoisk syllogistikk og i hypotetisk syllogistikk generelt). Se Mates (1961, 135) og Frede (1974, 118, n. 1).
πρότασις, -εως, ἡ påstand, premiss (i aristotelisk logikk). Se side 24n4.

πρῶτον, -ου, τό første (proposisjonell variabel). Se Mates (1961, 135).

πτῶσις, -εως, ἡ kasus, fall.

ῥῆμα, -ματος, τό verb (en av de åtte ordklasser).

ῥητορική, -ῆς, ἡ retorikk.

σημαίνειν tilkjennegi, noenlunde synonymt med *δηλοῦν*. Se Barnes et al. (1991, 18) og Mates (1961, 135).

σημασία, -ίας, ἡ betydning.

στοιχεῖον, -ου, τό bokstav.

συζυγία, -ίας, ἡ kombinasjon, et par av påstander (i logikk). Se Barnes et al. (1991, 23).

συλλαμβάνεσθαι avslutte.

σύλληψις, -εως, ἡ kombinerings; oppsummering (?). Se side 21n11, side 32, og side 40-41.

συλλογίζεσθαι samle sammen; slutte, resonnere.

συλλογισμός, -οῦ, ὁ syllogisme.

συλλογιστικός, -οῦ, ὁ syllogistisk, synonymt med *συλλογισμός* (i logikk); syllogerende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2 og Uhlig (1883, 173).

συμπελεγμένον, -ου, τό konjunktiv, logisk konjunksjon (en type *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*). Se 2.1.

συμπέρασμα, -ματος, τό konklusjon, synonymt med *ἐπιφορά*. Se Mates (1961, 58; cf. Nuchelmans 1973, 80) og/eller Bobzien (2002a, 294).

συμπλέκειν sammenflette, forbinde.

συμπλεκτικός, -οῦ, ὁ sammenflettende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2 og Uhlig (1883, 173).

συνάγειν føre sammen; slutte (i logikk). Se Barnes et al. (1991, 19-20).

συναγωγή, -ῆς, ἡ avslutning. Se side 36n4

συνακτικός, -όν, ὁ gyldig. Se Mates (1961, 135, 60).

συναληθεύειν være sann med, ha samme sannhetsverdi som. Se 4.5.3 (spesielt 90n2).

συναναπληροῦν komplettere.

συνάπτειν sammenknytte, forbinde.

συναπτικός, -οῦ, ὁ sammenknyttende (en type *σύνδεσμοι*). Se 2.2 og Uhlig (1883, 174).

συναφή, -ῆς, ἡ forbindelse. Se Dalimier (2001, 470) og Uhlig (1883, 174).

συνδεῖν forbinde.

σύνδεσμος, -ου, ὁ konjunksjon (en av de åtte ordklasser).

συννημμένον, -ου, τό implikativ, implikasjon (en type *οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα*). Se 2.1.

σύνθεσις, -εως, ἡ sammensetning.
σύνθετον, -ου, τό sammensetning. Se side 55n3 og side 55n5.
σύνταξις, -εως, ἡ konstruksjon.
συντάσσειν sammenstille, konstruere.
συντιθέναι sette sammen, danne en sammensetning.
συσσημαίνειν assosiere sin betydning med, betyde sammen med. Se side 63n1.
συστέλλεσθαι forkorte.
σχῆμα, -ματος, τό form, sammensetningsform (i grammatikk); figur (kombinasjon av ὄροι) (i aristotelisk logikk). Se side 27, side 55n3 og side 55n5.
σχηματισμός, -οῦ, ὁ setningsform. Se Dalimier (2001, 471, 403).
σώζεσθαι frelse, bevare.
σωτηρία, -ίας, ἡ frelse, bevaring.
τάξις, -εως, ἡ rekkefølge, synonymt med ἀκολουθία.
τεχνικός, -οῦ, ὁ grammatiker.
τόνος, -ου, ὁ aksent.
τόπος, -ου, ὁ felt. Se Schenkeveld (1990, 90).
τρίγωνον, -ου, τό trekant (i matematikk).
τρόπος, -ου, ὁ modus (i logikk); art, species (i grammatikk). Se side 20n4, side 27-28 og side 31.
ὕγιής, ὑγιές sann (om påstander); gyldig (om argumenter). Se Mates (1961, 136).
ὑπαρξις, -εως, ἡ eksistens; bekreftende modalitet. Se 4.2, 4.3 og 4.6.
ὑπάρχειν eksistere; være sann. Se side 95 (spesielt side 95n5).
ὑπισχεῖσθαι love, muligvis synonymt med ἐπαγγέλλεσθαι. Se Dalimier (2001, 249, 252n1).
ὑποθετικός, -ή, -όν hypotetisk (brukt i peripatetisk logikk om påstander av samme natur som stoiske οὐχ ἀπλᾶ ἀξιώματα). Se Galen (*Inst.Log.* 7,12-9,16, 13,5-7) og Frede (1974, 16-18, 101-2).
ὑποκειῖσθαι være subjekt for. Se Barnes et al. (1991, 237, 25, 30).
ὑποστιγμή, -ῆς, ἡ komma.
ὑφιστάναι stå under; etablere; eksistere; være sant. Se side 58n2, side 98 og side 100-1.
φράσις, -εως, ἡ uttrykk. Se Dalimier (2001, 474-75).
φυσικόν, -ου, τό fysikk (én av filosofiens tre deler). Se f.eks. D.L. (1.18).

φωνή, -ῆς, ῆ lyd. Se Dalimier (2001, 475).

χαρακτήρ, -ῆρος, ῆ (en bokstavs) form. Se skoliastene (Σ^d , 31,19-32,23; Σ^v , 197,26-29, 187,22-23, 183,16-20; Σ^m , 318,2-4, 382,11-12, 427,19).

Litteraturliste

Adler, Ada, ed. 1928-35. *Suidae lexicon*. 4 bind. Leipzig: Teubner.

Anapolitanos, Dionysios, Demetrios Gabalas, Apostolos Demes, Konstantinos Demetrakopoulos og Basileios Karasmenes. 1999. *Λογική: Θεωρία και Πρακτική*. Athen: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.

Annas, Julia og Jonathan Barnes, trans. 2000. *Sextus Empiricus: Outlines of Scepticism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Arnauld, Antoine og Pierre Nicole. 1668. *La logique : ou, L'art de penser; Contenant, Outre les Regles communes, plusieurs observations nouvelles, propres à former le jugement*. 3. utg. Paris: Charles Savreux.

Arnim, Hans von, ed. 1903-5. *Stoicorum veterum fragmenta*. 3 bind. Stuttgart: B.G. Teubner.

———. «Sextus (4)». *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: Neue Bearbeitung*, 2. rekke, bd. 2, bok 2, Stuttgart, 1923.

Aronis, Christos. 1885. «Χρύσιππος γραμματικός». Doktoravhandling, Jena Universität.

Asopios, K. 1848. *Περὶ ἐλληνικῆς συντάξεως*. 2. utg. Athen.

Atherton, Catherine. 1988. «Hand over Fist: The Failure of Stoic Rhetoric». *The Classical Quarterly*, 38, (2): 392-427. <http://www.jstor.org/stable/638987>.

———. 1996. «What Every Grammarian Knows?». *The Classical Quarterly*, 46, (1): 239-60. <http://www.jstor.org/stable/639576>.

Bachmann, Ludwig, ed. 1828. *Anecdota graeca*. 2 bind. Leipzig: Hinrichs.

Baratin, Marc. 1989. *La naissance de la syntaxe à Rome*. Paris: Les éditions de minuit.

Barnes, Jonathan. 1969. «Aristotle's Theory of Demonstration». *Phronesis* 14, (2): 123-52. <http://www.jstor.org/stable/4181832>.

———. 1980. «Proof Destroyed». I *Doubt and Dogmatism: Studies in Hellenistic Epistemology*, redigert av Malcolm Schofield, Myles Burnyeat og Jonathan Barnes, 161-81. Oxford: Clarendon Press.

———, trans. 1993. *Aristotle: Posterior Analytica*. 2. utg. Oxford: Clarendon Press.

———. 1997. *Logic & the Imperial Stoa*. Leiden: Brill.

- . 1999a. «Introduction». I *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, redigert av Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld og Malcolm Schofield, 65-76. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1999b. «The Peripatetics». I *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, redigert av Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld og Malcolm Schofield, 77-83. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2005. «What is a Disjunction?». I *Language and Learning: Philosophy of Language in the Hellenistic Age*, redigert av Dorothea Frede og Brad Inwood, 274-98. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2007. *Truth, etc.: Six Lectures on Ancient Logic*. Oxford: Clarendon Press.
- Barnes, Jonathan, Susanne Bobzien, Kevin Flannery og Katerina Ierodiakonou, trans. 1991. *Alexander of Aphrodisias: On Aristotle's Prior Analytics 1.1-7; Translated*. Ithaca: Cornell University Press.
- Beier, Karl. 1815. *De formis cogitandi disiunctivis questio concertatoria: inspersis animadversionibus philologicis et criticis*. Leipzig: Teubner.
- Bekker, Immanuel, ed. 1814-21. *Anecdota graeca*. 3 bind. Berlin: Apud G. Reimerum.
- Bernardakis, Gregorios N., ed. 1888-96. *Plutarchi Chaeronensis moralia*. 7 bind. Leipzig: Teubner.
- Blank, David. 1994. «Analogy, anomaly and Apollonius Dyscolus». I *Language*, redigert av Stephen Everson, 149-65. Bind 3 av *Companions to Ancient Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2000. «The Organization of Grammar in Ancient Greece». I *History of the Language Science ... An International Handbook on the Evolution of the Study of Language from the Beginnings to the Present ...* redigert av Sylvain Auroux, E. F. K. Koerner H. Nieerehe og Kees Versteegh, bd. 1, 400-17. Berlin: De Gruyter.
- Blank, David og Catherine Atherton. 2003. «The Stoic Contribution to Traditional Grammar». I *The Cambridge Companion to the Stoics*, redigert av Brad Inwood, 310-27. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blomqvist, Jerker og Poul O. Jastrup. 2006. *Grekisk / Græsk grammatik*. 3. utg. København: Akademisk Forlag.

- Bobzien, Susanne. 1999a. «The «Megarics»». I *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, redigert av Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld og Malcolm Schofield, 83-92. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1999b. «The Stoics». I *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, redigert av Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld og Malcolm Schofield, 92-157. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2000. «Wholly Hypothetical Syllogisms». *Phronesis* 45, (2): 87-137. <http://www.jstor.org/stable/4182640>.
- . 2002a. «A Greek Parallel to Boethius' De Hypotheticis Syllogismis». *Mnemosyne*, 4. ser., 55, (3): 285-300. <http://www.jstor.org/stable/4433334>.
- . 2002b. «Propositional Logic in Ammonius». I *Interpretation und Argument*, redigert av Helmut Linneweber-Lammerskitten og Georg Mohr, 155-88. Würzburg: Königshausen & Neumann.
- . 2002c. «The Development of Modus Ponens in Antiquity: From Aristotle to the 2nd Century AD». *Phronesis*, 47, (4): 359-94. <http://www.jstor.org/stable/4182708>.
- . 2003. «Logic». I *The Cambridge Companion to the Stoics*, redigert av Brad Inwood, 85-123. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2004. «Peripatetic Hypothetical Syllogistic in Galen». *Rhizai. A Journal for Ancient Philosophy and Science* 1, (2): 57-102. <http://www.ceeol.com/search/article-detail?id=25539>.
- . 2011. «The Combinatorics of Stoic Conjunction: Hipparchus Refuted, Chrysippus Vindicated». I *The Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 40, 155-88. Oxford: Oxford University Press.
- . 2014. «Alexander of Aphrodisias on Aristotle's theory of the Stoic indemonstrables». I *Strategies of Argument: Essays in Ancient Ethics, Epistemology, and Logic*, redigert av Mi-Kyoung Lee, 199-227. Oxford: Oxford University Press.
- . 2016. «Ancient Logic». I *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. Artikkelen revidert 29. desember, 2015. <http://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/logic-ancient/>.
- Bocheński, Józef M. 1951. *Ancient Formal Logic*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.

———. 1961. *A History of Formal Logic*. Oversatt av Ivo Thomas. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.

Bonitz, Hermann, ed. 1870. *Index Aristotelicus*. Berlin: Georg Reimer.

Botas, Vicente B., trans. 2002. *Dionisio Tracio: Gramática · Comentarios Antiguos; Introducción, traducción y notas*. Madrid: Editorial Gredos.

Bréhier, Émile, trans. 1962. *Les Stoïciens*, bd. 2. Paris: Éditions Gallimard.

Brunschwig, Jacques. 1980. «Proof Defined». I *Doubt and Dogmatism: Studies in Hellenistic Epistemology*, redigert av Malcolm Schofield, Myles Burnyeat og Jonathan Barnes, 123-60. Oxford: Clarendon Press.

———. 1994a. «Remarks on the Stoic Theory of the Proper Noun». I *Papers in Hellenistic Philosophy*, 39-56. Oversatt av Janet Llyod. Cambridge: Cambridge University Press.

———. 1994b. «Remarks on the Classification of Simple Propositions in Hellenistic Logics». I *Papers in Hellenistic Philosophy*, 57-71. Oversatt av Janet Llyod. Cambridge: Cambridge University Press.

———. 1994c. «The Conjunctive Model». I *Papers in Hellenistic Philosophy*, 72-91. Oversatt av Janet Llyod. Cambridge: Cambridge University Press.

———. 1994d. «Did Diogenes of Babylon Invent the Ontological Argument?». I *Papers in Hellenistic Philosophy*, 170-89. Oversatt av Janet Llyod. Cambridge: Cambridge University Press.

Buckler, Georgina. 1948. «Byzantine Education». I *Byzantium: An Introduction to East Roman Civilization*, redigert av Norman H. Baynes og H. St. L. B. Moss, 200-20. Oxford: Clarendon Press.

Burnet, John, ed. 1900. *Platonis opera*, bd. 1. Oxford: Clarendon Press.

Burnouf, Jean L. 1858. *Méthode pour étudier la langue grecque*. 55. utg. Paris: Imprimeur de l'Université.

Burnyeat, M. F. 2012. «The Origins of Non-deductive Inference». I *Explorations in Ancient and Modern Philosophy*, bd. 1, 112-51. Cambridge: Cambridge University Press.

Bury, R. G., trans. 1935. *Sextus Empiricus: Against Logicians*. Cambridge: Harvard University Press.

- Busse, Adolf, ed. 1887. *Porphirii isagoge et in Aristotelis categorias commentarium*. Bind 4, bok 1, av *Commentaria in Aristotelem Graeca*. Berlin: Georg Reimer.
- , ed. 1891. *Ammonius: In Porphyrii isagogen sive V voces*. Bind 4, bok 3, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.
- , ed. 1897. *Ammonius: In Aristotelis de interpretatione commentarius*. Bind 4, bok 5, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.
- Buttmann, Alexander, trans. 1877. *Des Apollonios Dyskolos vier Bücher über die Syntax*. Berlin: Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhandlung.
- Camerer, Ruth. 1965. «Die Behandlung der Partikel ἄν in den Schriften des Apollonios Dyskolos». *Hermes* 93, (2): 168-204. <http://www.jstor.org/stable/4475346>.
- Chalkondyles, Demetrios. 1546. *Demetrii Chalcondylae Erotemata: sive Institutiones Grammaticae ...* Basel.
- Chrysoloras, Manuel. 1516. *Ἐρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ / Erotemata Chrysolorae*. Strassbourg: in officina Ioannis Knobloch.
- Cook, Roy. 2009. *A Dictionary of Philosophical Logic*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Criboire, Raffaella. 2001. *Gymnastics of the Mind: Greek Education in Hellenistic and Roman Egypt*. Princeton: Princeton University Press.
- Crivelli, Paulo og David Charles. 2011. ««πρότασις» in Aristotle's *Prior Analytics*». *Phronesis* 56, (3): 193-203. <http://www.jstor.org/stable/23056293>.
- Cunningham, Mary, ed. og trans. 1991. *The Life of Michael the Synkellos*. Belfast: The University Press.
- Dalimier, Catherine, ed. og trans. 2001. *Apollonius Dyscole : Traité des conjonctions ; Introduction, texte, traduction et commentaire*. Paris: Vrin.
- Davidson, Thomas, trans. 1874. «The Grammar of Dionysius Thrax». *The Journal of Speculative Philosophy* 8, (4): 326-39. <http://www.jstor.org/stable/25665891>.
- Di Benedetto, Vincenzo. 1990. «At the Origins of Greek Grammar». *Glotta* 68, (1): 19-39. <http://www.jstor.org/stable/40266845>.
- . 2000. «Dionysius Thrax and the *Tékhnē Grammatikē*». I *History of the Language Science ... An International Handbook on the Evolution of the Study of Language from the*

Beginnings to the Present ..., redigert av Sylvain Auroux, E. F. K. Koerner, H. Nieerehe og Kees Versteegh, bd. 1, 394-400. Berlin: De Gruyter.

Dickey, Eleanor. 2007. *Ancient Greek Scholarship: A Guide to Finding, Reading, and Understanding Scholia, Commentaries, Lexica, and Grammatical Treatises, from Their Beginnings to the Byzantine Period*. Oxford: Oxford University Press.

Donnet, Daniel. 1967. «La place de la syntaxe dans les traités de grecque des origines au XIIe siècle». *L'antiquité classique* 36, (1): 22-48. http://www.persee.fr/doc/antiq_0770-2817_1967_num_36_1_2643.

———. 1972. «La particule ἄν dans l'histoire des doctrines grammaticales». *Recherches de Philologie et de Linguistique* 3: 7-37.

———, ed. og trans. 1968. *Le traité περὶ συντάξεως λόγου de Grégoire de Corinthe : Étude de la tradition manuscrite édition, traduction et commentaire*. Bruxelles: l'Institut historique belge de Rome.

———, ed. og trans. 1982. *Le Traité de la construction de la phrase de Michel le Syncelle de Jérusalem : Histoire du texte, édition, traduction et commentaire*. Bruxelles: l'Institut historique belge de Rome.

Dorandi, Tiziano. 1999. «Chronology». I *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, redigert av Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld og Malcolm Schofield, 31-54. Cambridge: Cambridge University Press.

———, ed. 2013. *Diogenes Laertius: Lives of Eminent Philosophers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Döring, Klaus. 1989. «Gab es eine Dialektische Schule?». *Phronesis* 34, (3): 293-310. <http://www.jstor.org/stable/4182339>.

Dyck, Andrew R., ed. 1995. *Epimerismi Homerici: Pars Altera. Epimerismos continens qui ordine alphabetico traditi sunt*. Bind 5, bok 2, av *Sammlung griechischer und lateinischer Grammatiker*. Berlin: Walter de Gruyter.

Ebbesen, Sten. 1992. «Western and Byzantine Approaches to Logic». *Cahiers de l'Institut du Moyen-âge Grec et Latin* 62: 167-78. <http://cimagl.saxo.ku.dk/download/62/62Ebbesen167-178.pdf>.

Ebert, Theodor og Ulrich Nortmann, trans. 2007. *Aristoteles: Analytica Priora; Buch I*. Berlin: Akademie Verlag.

- Egger, Émile. 1854. *Apollonius Dyscole : Essai sur l'histoire des théories grammaticales dans l'antiquité*. Paris: Auguste Durand.
- Émond, Catherine. 2010. «La genèse d'une classe de mots : les conjonctions dans la tradition (pré-)grammaticale de l'Antiquité grecque». Masteroppgave, Université de Montréal.
- Enger, Hans-Olav og Kristian E. Kristoffersen. 2000. *Innføring i Norsk Grammatikk: Morfologi og Syntaks*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Fabricius, Albertus. 1727. «De Apollonio Dyskolo, eiusque filio Herodiano, atq; aliis Grammaticis Graecis». I *Bibliothecae graecae*, bd. 7, bok 5, del 3, 1-75. Hamburg: Christian Liebezeit.
- Feder, Johannes G. H. 1783. *Logik und Metaphysik*. 5. utg. Frankfurt.
- Filalteo, Lucillo, trans. 1560. *Io. Grammatici Alexandrei cognomen Philoponi commentaria super libros priorum resolutiorum Aristotelis*. Venezia: Apud Hieronym Scotum.
- Frede, Michael. 1974. *Die stoische Logik*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- . 1987a. «Stoic vs. Aristotelian Syllogistic». I *Essays In Ancient Philosophy*, 99-124. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- . 1987b. «Principles of Stoic Grammar». I *Essays In Ancient Philosophy*, 301-37. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- . 1987c. «The Origins Of Traditional Grammar». I *Essays In Ancient Philosophy*, 338-59. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Faarlund, Jan. T, Svein Lie og Kjell I. Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gaisford, Thomas, ed. 1842. *Georgii Choerobosci Epimerismi in psalmos: E codice manuscripto bibl. reg. Paris*. Bind 3 av *Georgii Choerobosci dictata in Theodosii canones, necnon Epimerismi in psalmos: E codicibus manuscriptis*. Oxford: E typographeo academico.
- Gazes, Theodoros. 1529. *Introductionis grammaticae ...* Basel: Apud Valentinum Curionem.
- Gensler, Harry. 2006. *The A to Z of Logic*. Lanham, Md.: Scarecrow Press.
- . 2010. *Introduction to Logic*. 2. utg. London: Routledge.
- Geppert, C. E. 1836. *Darstellung der grammatischen Kategorien*. Berlin: Nauck.

Gill, Christopher. 2003. «The School in the Roman Period». I *The Cambridge Companion to the Stoics*, redigert av Brad Inwood, 33-58. Cambridge: Cambridge University Press.

Graeser, Andreas. 1971. «A Propos ὑπάρχειν bei den Stoikern». *Archiv Für Begriffsgeschichte* 15: 115-27. <http://www.jstor.org/stable/24357277>.

Hadot, Pierre. 1969. «Zur Vorgeschichte des Begriffs 'Existenz' ὑπάρχειν bei den Stoikern». *Archiv Für Begriffsgeschichte* 13: 115-27. <http://www.jstor.org/stable/24357277>.

Harari, Orna. 2004. *Knowledge and Demonstration: Aristotle' Posterior Analytics*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Harris, James. 1773. *Hermes; or, A Philosophical Inquiry Concerning Universal Grammar*. 4. utg. Dublin: James Williams.

Hayduck, Michael, ed. 1885. *Stephani in librum Aristotelis de interpretatione commentarium*. Bind 18, bok 3, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.

———, ed. 1897. *Ioannis Philoponi in Aristotelis de anima libros commentaria*. Bind 15 av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.

Heggstad, Leiv. 1940. *Norsk Grammatikk: mindre utgave*. Oslo: Nikolai Olsens boktrykkeri.

Heiberg, John L., ed. 1894. *Simplicii in Aristotelis de caelo commentaria*. Bind 7 av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.

Hicks, R. D., trans. 1931. *Diogenes Laertius: Lives of Eminent Philosophers*, bd. 2. Rev. utg. Cambridge: Harvard University Press.

Hilgard, Alfred. 1880. *De artis grammatica ab Dionysios Thrace compositae interpretationibus veteribus in singulos commentarios distribuendis*. Leipzig: Teubner.

———, ed. 1894. *Prolegomena et scholia in Theodosii Alexandrini canones isagogicos de flexione verborum*. Bind 4, bok 2, av *Grammatici graeci*. Leipzig: Teubner.

———, ed. 1901. *Scholia in Dionysii Thracis artem grammaticam*. Bind 1, bok 3, av *Grammatici graeci*. Leipzig: Teubner.

Householder, Fred W., trans. 1981. *The Syntax of Apollonius Dyscolus*. Amsterdam: John Benjamins.

Hübner, Heinrich G. 1833. *Commentarii in Diogenem Laertium*, bd. 2. Leipzig: Apud Carolum Franciscum Koehlerum.

Huby, Palema og Dimitri Gutas. 2007. *Logic*. Bind 2 av *Theophrastus of Eresus: Sources of His Life, Thought and Influence; Commentary*. Leiden: Brill.

Hülser, Karlheinz. 1979. Introduksjon til *Die Grammatik der Stoiker*, av Rudolf T. Schmidt, 1-35. Oversatt av Karlheinz Hülser. Braunschweig: Vieweg.

———, ed. og trans. 1987-88. *Die Fragmente zur Dialektik der Stoiker*. 4 bind. Stuttgart: Frommann-Holzboog.

Hunger, Herbert. 1978. *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*. 2 bind. München: Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Ierodiakonou, Katerina. 1996. «The Hypothetical Syllogisms in the Greek and Latin Medieval Traditions». *Cahiers de l'Institut du Moyen-âge Grec et Latin* 66: 96-116.

<http://cimagl.saxo.ku.dk/download/66/66Ierodiakonou96-116.pdf>.

———. 1999. «Introduction. The Study of Stoicism: Its Decline and Revival». I *Topics in Stoic Philosophy*, 1-22. Oxford: Clarendon Press.

Ildefonse, Frédérique. 2004. *Zénon, Cléanthe, Chrysippe*. Bind 1 av *Les Stoïciens*. Paris: Les Belles Lettres.

Inwood, Brad. 1999. «Stoicism». I *From Aristotle to Augustine*, redigert av David Furley, 222-52. Bind 2 av *Routledge History of Philosophy*. London: Routledge.

———. 2003. «Introduction: Stoicism, An Intellectual Odyssey». I *The Cambridge Companion to the Stoics*, 1-6. Cambridge: Cambridge University Press.

Jugie, M., L. Petit og X. A. Siderides, ed. 1936. *Ouvres complètes de Georges (Gennadios) Scholarios*, bd. 8. Paris: Maison de la bonne presse.

Kalbfleisch, Carl, ed. 1896. *Γαληνοῦ εἰσαγωγή διαλεκτική / Galeni institutio logica*. Leipzig: Teubner.

———, ed. 1907. *Simplicii in Aristotelis categorias commentarium*. Bind 8 av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.

Keil, Heinrich, ed. 1855-80. *Latini grammatici*. 7 bind. Leipzig: Teubner.

Kemp, Alan, trans. 1987. «The *Technē Grammatikē* of Dionysius Thrax: Translated into English». I *The History of Linguistics in the Classical Period*, redigert av Daniel J. Taylor, 169-89. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Kennedy, George. 1963. *The Art of Persuasion in Greece*. Princeton: Princeton University Press.

- Kenny, Antony. 2004. *Ancient Philosophy*. Bind 1 av *A New History of Western Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Kerameus, Daniel. 1791. *Ἑρμηνεία εἰς τὸ τέταρτον Θεοδοῦρου τοῦ Γαζῆ γραμματικῆς*. Venezia: Glukes Nikolaos.
- Kidd, I. G. 1988. *Commentary*. Bind 2, bok 1, av *Posidonius*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2006. «Posidonius and Logic». I *Les stoïciens et leur logique*, redigert av Jacques Brunschwig, 2. utg., 29-40. Paris: Vrin.
- Kieffer, John S., trans. 1964. *Galen's Institutio Logica: English Translation, Introduction, and Commentary*. Baltimore: The John Hopkins Press.
- Kneale, Martha og William Kneale. 1962. *The Development of Logic*. Oxford: Clarendon Press.
- Kotter, Bonifatius, ed. 1969. *Institutio elementaris. Capita philosophica*. Bind 1 av *Die Schriften des Johannes von Damaskos*. Berlin: Walter De Gruyter.
- Kraft, Jens. 1751. *Logik; eller Den Videnskab at tænke*. København: det kongelige Vajsenshuses Bogtrykkerie.
- Krumbacher, Karl. 1891. *Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende es Oströmischen Reiches*. München: Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Kühn, Carl G., ed. 1821-33. *Κλαυδίου Γαληνοῦ ἅπαντα / Claudii Galeni opera omnia*. 20 bind. Leipzig.
- Kühner, Raphael og Friedrich Blass. 1890-92. *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache: Erster Teil; Elementar- und Formenlehre*. 3. utg. 2 bind. Hannover: hahnsche Buchhandlung.
- Kühner, Raphael og Bernard Gerth. 1898-1904. *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache: Zweiter Teil; Satzlehre*. 3. utg. 2 bind. Hannover: hahnsche Buchhandlung.
- Kürschner, Wilfried, trans. 1996. «Die Lehre des Grammatikers Dionysios (Dionysios Thrax, *Tékhnē Grammatiké*) - Deutsch». I *Ancient Grammar: Content and Context*, redigert av Pierre Swiggers og Alfons Wouters, 177-215. Leuven: Peeters.
- Lallot, Jean. 1988. «Origines et développement de la théorie des parties du discours en Grèce». *Langages* 23, (92): 11-23. http://www.persee.fr/doc/lgge_0458-726x_1988_num_23_92_1996.

———, trans. 1998. *La grammaire de Denys de Thrace : Traduite et annotée*. Paris: CNRS Éditions.

———, ed. og trans. 1997. *Apollonius Dyscole : De la Construction*. 2 bind. Paris: Vrin.

Lambert, Frédéric. 2011. «Syntax Before Syntax: Uses of the Term σύνταξις in Greek Grammarians before Apollonius Dyscolus». I *Ancient Scholarship and Grammar: Archetypes, Concepts and Contexts*, redigert av Stephanos Matthaios, Franco Montanari og Antonios Rengakos, 346-59. Berlin: De Gruyter.

Lancelot, Claude. 1655. *Nouvelle methode pour apprendre facilement la langue grecque ...* Paris: l'Imprimerie d'Antoine Vitré.

Laskaris, Konstantinos. 1543. *Graecae institutiones ...* Paris: Ex officina Christiani wecheli.

Lee, Tae-Soo. 1984. *Die griechische Tradition der aristotelischen Syllogistik in der Spätantike: Eine Untersuchung über die Kommentare zu den analytica priora von Alexander Aphrodisiensis, Ammonius und Philoponus*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Legrand, Émile, ed. 1874. *Nicolas Sophianos : Grammaire du grec vulgaire du grec vulgaire et traduction en grec vulgaire du traité de Plutarque sur l'éducation des enfants*. 2. utg. Paris: Maisonneuve.

Lersch, Laurenz. 1838-41. *Die Sprachphilosophie der Alten*. 3 bind. Bonn: H. B. König.

Linke, Konstanze, ed. 1977. «Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax». I *Die Fragmente des Grammatikers Dionysios Thrax / Die Fragmente der Grammatiker Tyrannion und Diokles / Apions Γλωσσαι Ὀμηρικαί*, redigert av Konstanze Linke, Walter Haas og Susanne Neitzel, 1-77. Berlin: Walter de Gruyter.

Llyod, A. C. 1971. «Grammar and Metaphysics in the Stoa». I *Problems in Stoicism*, redigert av A. A. Long, 58-74. London: Athlone Press.

Llyod, G. E. R. 1996. «Theories and Practices of Demonstration in Galen». I *Rationality in Greek Thought*, redigert av Michael Frede og Gisela Striker, 255-77. Oxford: Clarendon Press.

———. 2013. *Greek Science after Aristotle*. New York: Vintage Digital. Kindle Edition.

Long, A. A. 1971. «Language and Thought in the Stoa». I *Problems in Stoicism*, 75-113. London: Athlone Press.

Long, A. A. og D. N. Sedley, ed. og trans. 1987. *The Hellenistic Philosophers*. 2 bind. Cambridge: Cambridge University Press.

- Luhtala, Anneli. 1997. «On the Origin of Syntactical Description in Stoic Logic». Doktoravhandling, University of Helsinki.
- Łukasiewicz, Jan. 1935. «Zur Geschichte der Aussagenlogik». *Erkenntnis*, 5: 111-31. <http://www.jstor.org/stable/20011745>.
- . 1957. *Aristotle's Syllogistic from the Standpoint of Modern Formal Logic*. 2. utg. Oxford: Clarendon Press.
- Løkke, Jakob og D. F. Knudsen. 1921. *Norsk grammatikk*. 29. utg. Kristiania: Cappelens forlag.
- Mackridge, Peter. 2009. *Language and National Identity in Greece, 1766-1976*. Oxford: Oxford University Press.
- Malter, Sascha. 2005. «Ἐγκλισις Modusterminologie und Modusbegriff in der antiken griechischen Grammatik». Doktoravhandling, Johannes Gutenberg–Universität Mainz.
- Mansfeld, Jaap. 1999. «Sources». I *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, redigert av Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld og Malcolm Schofield, 3-30. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marrou, Henri-Irénée. 1956. *A History of Education in Antiquity*. Oversatt av George Lamb. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Mates, Benson. 1961. *Stoic Logic*. 2. utg. Berkeley: University of California Press.
- Matthaios, Stephanos. 1999. *Untersuchungen zur Grammatik Aristarchs: Texte und Interpretation zur Wortartenlehre*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- . 2002. «Neue Perspektiven für die Historiographie der antiken Grammatik: das Wortartensystem der Alexandriner». I *Grammatical Theory and Philosophy of Language in Antiquity*, redigert av Pierre Swiggers og Alfons Wouters, 161-220. Leuven: Peeters.
- Mau, Jürgen. 1960, trans. *Galen: Einführung in die Logik; Kritisch-exegetischer Kommentar mit deutscher Übersetzung*. Berlin: Akademie-Verlag.
- , ed. 1961. *Adversus mathematicos libros I-VI continens*. Bind 3 av *Sexti Empirici opera*. Leipzig: Teubner.
- Mavroudi, Maria. 2014. «Greek Language and Education under Early Islam». I *Islamic Cultures, Islamic Contexts*, redigert av Asad Q. Ahmed, Behnam Sadeghi, Robert G. Hoyland og Adam Silverstein, 295-342. Leiden: Brill.

- Migne, J.-P., ed. 1847. *Manlii Severini Boethii opera omnia ...*, bd. 2. Bind 64 av *Patrologia latina*. Paris.
- Minio-Paluello, L., ed. 1949. *Aristotelis categoriae et liber de interpretatione*. Oxford: Clarendon Press.
- Morison, Ben. 2008. «Logic». I *The Cambridge Companion to Galen*, redigert av R. J. Hankinson, 66-115. Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller, Hans-Erich. 1943. «Die Prinzipien der stoischen Grammatik». Doktoravhandling, Universität Rostock.
- Müller, Iwan von. 1895. *Ueber Galens Werk von wissenschaftlichen Beweis*. München: Verlag der k. Akademie.
- Munthe, C. F. 1744. *Det Græenske Sprogs Grammatica, til Skolernes Brug i Dannemark og Norge*. København: det kongelige Vajsenshuses Bogtrykkerie.
- Mutschmann, Hermann, ed. 1912. *Πυρρωνείων ὑποτυπώσεων libros tres continens*. Bind 1 av *Sexti Empirici opera*. Leipzig: Teubner.
- , ed. 1914. *Adversus dogmaticos libros quinque (adv. mathem. VII-XI) continens*. Bind 2 av *Sexti Empirici opera*. Leipzig: Teubner.
- Mutschmann, Hermann og Jürgen Mau, ed. 1961. *Adversus mathematicos libros I-VI continens*. 2. utg. Bind 3 av *Sexti Empirici opera*. Leipzig: Teubner.
- Nickau, Klaus. 1994. «ἐπαγγέλλεσθαι als Metapher für «bedeuten»». *Glotta* 72, (1): 206-18. <http://www.jstor.org/stable/40266998>.
- Nikitas, Dimitrios Z., ed. 1982. *Eine byzantinische Übersetzung von Boethius' «De Hypotheticis syllogismis»*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Nuchelmans, Gabriel. 1973. *Theories of the Proposition: Ancient and Medieval Conceptions of the Bearers of Truth and Falsity*. Amsterdam: Nord-Holland Publishing Company.
- Pagani, Lara. 2011. «Pioneers of Grammar. Hellenistic Scholarship and the Study of Language». I *From Scholars to Scholia: Chapters in the History of Ancient Greek Scholarship*, redigert av Franco Montanari og Lara Pagani, 17-64. Berlin: De Gruyter.
- Pfeiffer, Rudolf. 1968. *History of Classical Scholarship: From the Beginnings to the End of the Hellenistic Age*. Oxford: Clarendon Press.

Pohlenz, Max. 1939. *Die Begründung der abendländischen Sprachlehre durch die Stoa*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

———. 1948-49. *Die Stoa: Geschichte einer geistigen Bewegung*. 2 bind. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Pontoppidan, Erik E. 1668. *Grammatica danica*. København: Typis Christiani Veringii.

Portus, Franciscus og Friedrich Sylburg, ed. og trans. 1590. *Apollonii Alexandrini de syntaxi seu constructione orationis*. Frankfurt: Apud Andreae Wecheli heredes.

Prantl, Carl. 1855. *Geschichte der Logik im Abendlande*, bd. 1. Leipzig: Verlag von S. Hirzel.

Reynolds, Leighton D., ed. 1965. *L. Annaei Senecae ad Lucilium epistulae morales*. 2 bind. Oxford: Oxford University Press.

Reynolds, Leighton D. og Nigel G. Wilson. 1991. *Scribes & Scholars: A Guide to the Transmission of Greek & Latin Literature*. 3. utg. Oxford: Oxford University Press.

Rist, John M. 2006. «Zeno and the Origins of Stoic Logic». I *Les stoïciens et leur logique*, redigert av Jacques Brunschwig, 2. utg., 13-28. Paris: Vrin.

Robins, Robert. H. 1966. «The Development of the Word Class System of the European Grammatical Tradition». *Foundations of Language* 2 (1): 3-19.
<http://www.jstor.org/stable/25000198>.

———. 1967. *A Short History of Linguistics*. London: Longman.

———. 1993. *The Byzantine Grammarians: Their Place in History*. Berlin: Mouton de Gruyter.

———. 2000. «The Organization of Grammar in Ancient Greece». I *History of the Language Science ... An International Handbook on the Evolution of the Study of Language from the Beginnings to the Present ...* redigert av Sylvain Auroux, E. F. K. Koerner H. Nieerehe og Kees Versteegh, bd. 1, 417-23. Berlin: De Gruyter.

Ross, W. D., trans. og ed. 1949. *Aristotle's Prior and Posterior Analytics*. Oxford: Clarendon Press.

Russo, Lucio. 2003. *The Forgotten Revolution: How Science Was Born in 300 BC and Why It Had to Be Reborn*. Oversatt av Levy Silvio. Berlin: Springe-Verlag.

Sancho Royo, Antonio. 1984. «Aproximación al sistema conjuncional griego desde la perspectiva de los gramáticos antiguos». *Habis* 15: 95-116.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=57755>.

Sandys, John E. 1921. *From the Sixth Century B.C. to the End of the Middle Ages*. Bind 1 av *A History of Classical Scholarship*. Cambridge: University Press.

Scaliger, Julius C. 1623. *De causis linguae latinae*. Heidelberg: In Bibliopolio Commelianiano.

Schenkeveld, D. M. 1982. «Studies in the History of Ancient Linguistics: I. σύνδεσμοι ὑποθετικοί and ὁ ἐάν ἐπιζευκτικός». *Mnemosyne*, 4. ser., 35, (3): 248-68. <http://www.jstor.org/stable/4431146>.

———. 1983. «Linguistic Theories in the Rhetorical Works of Dionysius of Halicarnassus». *Glotta* 61, (1): 67-94. <http://www.jstor.org/stable/40266622>.

———. 1984. «Studies in the History of Ancient Linguistics: II. Stoic and Peripatetic Kinds of Speech Act and the Distinction of Grammatical Moods». *Mnemosyne*, 4. ser., 37, (3): 291-353. <http://www.jstor.org/stable/4431355>.

———. 1990. «Studies in the History of Ancient Linguistics: III. The Stoic τέχνη περὶ φωνῆς». *Mnemosyne*, 4. ser., 43, (1): 86-108. <http://www.jstor.org/stable/4431890>.

———. 2000. «Why no Part on Syntax in the Greek School Grammar? Solecisms and Education». *Histoire Épistémologie Langage* 22, (1): 11-22. http://www.persee.fr/doc/hel_0750-8069_2000_num_22_1_2760.

Schenkeveld, Dirk M. og Jonathan Barnes. 1999. «Language». I *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*, redigert av Keimpe Algra, Jonathan Barnes, Jaap Mansfeld og Malcolm Schofield, 177-225. Cambridge: Cambridge University Press.

Schenkl, Heinrich, ed. 1916. *Epicteti Dissertationes ab Arriano digestae*. Leipzig: Teubner.

Schmidhauser, Andreas U. 2010. «The Birth of Grammar in Greece». I *A Companion to the Ancient Greek Language*, redigert av Egbert J. Bakker, 499-511. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.

Schmidt, Karl E. A. 1859. *Beiträge zur Geschichte der Grammatik des Griechischen und des Lateinischen*. Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.

Schmidt, Rudolf T. 1979. *Die Grammatik der Stoiker*. Oversatt av Karlheinz Hülsler. Braunschweig: Vieweg.

Schneider, Richard, ed. 1878. *Apollonii Scripta Minora*. Bind 2, bok 1, del 1, av *Grammatici Graeci*. Leipzig: Teubner.

———, ed. 1895. *Excepta perì πάθων*. Leipzig: Teubner.

- . 1902. *Commentarium criticum et exegeticum in Apollonii scripta minora continens*. Bind 2, bok 1, del 2, av *Grammatici Graeci*. Leipzig: Teubner.
- Schoemann, Georg F. 1862. *Die Lehre von den Redetheilen nach den Alten*. Berlin: Verlag von Wilhelm Hertz.
- Schubert, Andreas. 1994. *Untersuchungen zur stoischen Bedeutungslehre*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Schwarz, Eduard, ed. 1887. *Scholia in Euripidem*. Berlin: Georg Reimer.
- . «Diogenes (40)». *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: Neue Bearbeitung*, 1. rekke, bd. 5, bok 1, Stuttgart, 1905.
- Schwyzler, Eduard og Albert Debrunner. 1950. *Syntax und syntaktische Stilistik*. Bind 2 av *Griechische Grammatik*. München: Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- Sedley, David. 2003. «The School, from Zeno to Arius Didymus». I *The Cambridge Companion to the Stoics*, redigert av Brad Inwood, 7-32. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sellars, John. 2006. *Stoicism*. Stocksfield, Northumberland: Acumen.
- Seppänen, Minna. 2014. «Defining the art of grammar: Ancient perceptions of γραμματική and *grammatica*». Doktoravhandling, University of Turku.
- Skrzeczka, Rudolph F. L. 1853. «Des Apollonius Dyskolus Lehre von den Redetheilen». I *Zur öffentlichen Prüfung im Kneiphöfischen Stadt-Gymnasium am 21. und 22. März 1853 ...*, 1-22. Königsberg.
- . 1861. «Die Lehre des Apollonius vom Verbum: Dritter Theil; Vom Modus». I *Zur öffentlichen Prüfung im Kneiphöfischen Stadt-Gymnasium am 25. und 26. März 1861 ...*, 1-25. Königsberg.
- . 1869. «Die Lehre des Apollonius vom Verbum: Vierter Theil; Vom Modus. (Schluss)». I *Bericht über das Kneiphöfische Stadt-Gymnasium zu Königsberg in Pr. während des Schuljahres 1868/69 ...*, 1-22. Königsberg.
- Sluiter, Ineke. 1988. «On ἡ διασαφητικός and Propositions Containing μάλλον/ἤττον». *Mnemosyne*, 4. ser., 41, (1): 46-66. <http://www.jstor.org/stable/4431679>.
- . 1990. «Ancient Grammar in Context: Contributions to the Study of Ancient Linguistic Thought». Doktoravhandling, Vrije Universiteit te Amsterdam.

- . 1994. Anmeldelse av *La Naissance de la Syntaxe à Rome*, av Marc Baratin. *Mnemosyne*, 4. ser., 47, (1): 123-32. <http://www.jstor.org/stable/4432330>.
- . 1997. «Parapleromatic Lucubrations». I *New Approaches to Greek Particles: Proceedings of the Colloquium Held in Amsterdam, January 4-6, 1996*, redigert av Albert Rijksbaron, 233-46. Amsterdam: Gieben.
- Smith, Robin. 2009. «Aristotle's Theory of Demonstration». I *A Companion to Aristotle*, redigert av Georgios Anagnostopoulos, 51-65. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- . 2015. «Aristotle's Logic». I *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. Artikkel revidert 29. april, 2015. <http://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/aristotle-logic/>.
- Smyth, Herbert W. 1956. *Greek Grammar*. Revidert av Gordon M. Messing. Cambridge: Harvard University Press.
- Specia, Anthony. 2001. *Hypothetical Syllogistic and Stoic Logic*. Leiden: Brill.
- Stählin, Otto, ed. 1905-36. *Clemens Alexandrinus*. 4 bind. Leipzig: hinrichs'sche Buchhandlung.
- Steinthal, Heymann. 1890-91. *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern mit besonderer Rücksicht auf die Logik*. 2. utg. 2 bind. Berlin: Ferd. Dümmlers Verlagsbuchhandlung.
- Stephanus, Henricus, trans. 1718. *Sexti Empirici opera graece et latine*. Leipzig: Sumptu Joh. Friderici Gleditschii B. Filii.
- Sterk, Elink J. W. 1845. «Grammatica zetemata: De parapleromaticis». *Symbolae literariae* 7: 3-63.
- Swiggers, Pierre og Alfons Wouters. 2002. «Grammatical Theory and Philosophy of Language in Antiquity: Introduction». I *Grammatical Theory and Philosophy of Language in Antiquity*, 9-20. Leuven: Peeters.
- . 2011. «Grammatical Theory and Philosophy of Language in Antiquity: Introduction». I *Ancient Grammar and Its Posterior Tradition*, redigert av N. N. Kazansky, V. I. Mazhuga, I. P. Medvedev, L. G. Stepanova, P. Swiggers og A. Wouters, 3-25. Leuven: Peeters.
- Syv, Peder. 1685. *Den Danske Sprog-Kunst eller Grammatica*. København: Johannes Phil Bockenhoffer.
- Tarski, Alfred og Jan Tarski. 1994. *Introduction to Logic and to the Methodology of Deductive Sciences*. 5. utg. Oxford: Oxford University Press.

Taylor, Daniel J. 1987. «Rethinking the History of Language Science in Classical Antiquity». I *The History of Linguistics in the Classical Period*, 1-16. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

———. 1993. «Desperately Seeking Syntax: Rewriting the History of Syntactic Theory in Greece and Rome». *Language and Communication* 13, (4): 265-85.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/027153099390030Q>.

Thierfelder, Andreas. 1935. *Beiträge zur Kritik und Erklärung des Apollonius Dyscolus*. Leipzig: Verlag von S. Hirzel.

Thomas, Paulus, ed. 1907. *Apulei Platonici Madaurensis de philosophia libri*. Bind 3 av *Apulei opera quae supersunt*. Leipzig: Teubner.

Tuominen, Miira. 2009. *The Ancient Commentators on Plato and Aristotle*. Stocksfield, Northumberland: Acumen.

Twisten, Christian A. B. 1825. *Die Logik, insbesondere die Analytik*. Schleswig: Königl. Taubstummen-Institut.

Uhlig, Gustav. 1882. «Zur Wiederherstellung des ältesten occidentalischen Compendiums der Grammatik». I *Festschrift zur Begrüssung der XXXVI. Philologen-Versammlung*, 59-85. Freiburg: Akademische Verlagsbuchhandlung.

———, ed. 1883. *Dionysii Thracis ars grammatica ...* Bind 1, bok 1, av *Grammatici graeci*. Leipzig: Teubner.

———, ed. 1910. *Apollonii Dyscoli de constructione libri quattuor*. Bind 2 av *Grammatici graeci*. Leipzig: Teubner.

Velsen, Arthur von, ed. 1853. *Tryphonis grammatici Alexandrini fragmenta*. Berlin: Libreria Friderici Nicolai.

Vogel, Kurt. 1936. *Beiträge zur griechischen Logistik*. München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften.

Wallies, Max, ed. 1883. *Alexandri in Aristotelis analyticorum priorum librum I commentarium*. Bind 2, bok 1, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.

———, ed. 1884. *Themistii quae fertur in Aristotelis analyticorum priorum librum I paraphrasis*. Bind 23, bok 3, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.

———, ed. 1899. *Ammonii in Aristotelis analyticorum priorum librum I commentarium*. Bind 4, bok 6, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.

- , ed. 1900. *Themistii analyticorum posteriorum paraphrasis*. Bind 5, bok 1, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.
- , ed. 1905. *Ioannis Philoponi in Aristotelis analytica priora commentaria*. Bind 13, bok 2, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.
- , ed. 1909. *Ioannis Philoponi in Aristotelis analytica posteriora commentaria cum anonymo in librum II*. Bind 13, bok 3, av *Commentaria in Aristotelem graeca*. Berlin: Georg Reimer.
- Weierholt, Kristen. 1947. *Gresk grammatikk til skulebruk*. 2. utg. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Whittaker, John, ed., og Louis Pierre, trans. 1990. *Alcinoos : Enseignement des doctrines de Platon*. Paris: Les Belles Lettres.
- Wildberg, Christian. 2016. «John Philoponos». I *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. Artikkel revidert 8. juni, 2007.
<http://plato.stanford.edu/archives/spr2016/entries/philoponus/>.
- Wilson, Nigel. G. 1996. *Scholars of Byzantium*. Rev. utg. London: Duckworth.
- Wouters, Alfons. 2000. «Les conjonctions dubitatives : la définition (originale) de la *Technè* retrouvée ?». *Histoire Épistémologie Langage* 22, (2): 29-39.
http://www.persee.fr/doc/he1_0750-8069_2000_num_22_2_2797.